UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Ústav dějin křesťanského umění

Dějiny křesťanského umění

Kateřina Sieglová

Neogotická přestavba zámku Hluboká nad Vltavou

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., Dr.h.c.

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Neogotická přestavba zámku Hluboká nad Vltavou“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.
Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 26. 3. 2012 Kateřina Sieglová

Bibliografická citace

Neogotická přestavba zámku Hluboká nad Vltavou [rukopis]: diplomová práce / Kateřina Sieglová; vedoucí práce: Jiří Kuthan. – Praha, 2012. -- 180 s.

Anotace

Diplomová práce „Neogotická přestavba zámku Hluboká nad Vltavou“ nejprve poskytuje stručný přehled základní literatury a pramenů k tématu, následovaný shrnutím terminologie v oblasti architektury 19. století spolu s vysvětlením volby terminologie používané autorkou práce. Poté je nastíněna situace v české architektuře na konci 18. a počátku 19. století. Dále následuje pojednání o fenoménu *Gothic Revival* – jeho vzniku, způsobech jeho šíření a jeho vlivu ve střední Evropě včetně českých zemí. Vlastní téma práce je uvedeno obecnou a stavební historií zámku Hluboká nad Vltavou. Poté jsou představeni kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu a jeho choť, kteří přestavbu hlubockého zámku iniciovali, a dále vylíčeny jejich osobní kontakty s britskou kulturou a architekturou. Hlavní část práce se věnuje samotné neogotické přestavbě zámku Hluboká nad Vltavou. Je rozdělena do několika podkapitol, v nichž jsou popsány jak změny v zámeckém exteriéru a interiérech, včetně snahy o doložení přímého vlivu *Gothic Revival*, tak i úpravy bezprostředního okolí zámku.

Klíčová slova

Neogotická architektura, Velká Británie, *Gothic Revival*, zámek Hluboká nad Vltavou, kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu, kněžna Eleonora za Schwarzenbergu, Franz Beer, Damas Deworezky

Abstract

Diploma thesis „Neo-Gothic rebuilding of chateau Hluboká nad Vltavou" first provides a brief summary of basic literary and archival sources, followed by description of terminology in the field of 19th century architecture together with the explanation used by the author. After that there is mentioned a situation in Czech architecture at the end of 18th and in the 19th century. Next point is the *Gothic Revival* phenomenon – its establishment, ways of its spreading and its influence in middle Europe including Czech countries. Own topic of this thesis is introduced by a general and building history of chateau Hluboká nad Vltavou. After that there are introduced prince Jan Adolf II. of Schwarzenberg and his wife, who managed the rebuilding of the chateau. There is also a description of their personal contacts with British culture and architecture. Main part of the thesis is dedicated to Neo-Gothic rebuilding of chateau Hluboká nad Vltavou. This chapter is divided into several subchapters, where are described changes in the chateau interior and exterior including the effort of document the direct influence of *Gothic Revival*, and also the adaptation of the close surroundings of the chateau.

Keywords

Neo-Gothic architecture, Great Britain, *Gothic Revival*, chateau Hluboká nad Vltavou, prince Jan Adolf II. of Schwarzenberg, princess Eleonora of Schwarzenberg, Franz Beer, Damas Deworezky

Počet znaků (včetně mezer): 241 014

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu profesorovi Jiřímu Kuthanovi za trpělivé vedení a cenné rady při psaní mé diplomové práce. Za umožnění celoročních návštěv zámku Hluboká nad Vltavou i zpřístupnění dokumentů ze zámeckých sbírek děkuji panu Ing. Miroslavu Pavlíčkovi a paní Ivaně Troupové. Důležité matriály mi zpřístupnili či zapůjčili též Mgr. Martin Gaži, Mgr. Jarmila Hansová a Mgr. Anna Kubíková, kterým tímto rovněž děkuji.

Můj velký dík patří také mé rodině za neutuchající podporu při psaní této diplomové práce i během celého mého vysokoškolského studia.

OBSAH

I. Úvod …… 7
II. PŘEHLED LITERATURY A PRAMENŮ K TÉMATU ……. 8
III. VOLBA TERMINOLOGIE ……. 10
IV. ČESKÁ ARCHITEKTURA KONCE OSMNÁCTÉHO A POČÁTKU DEVATENÁCTÉHO STOLETÍ ……. 13
V. FENOMÉN *GOTHIC REVIVAL* A JEHO VLIV VE STŘEDNÍ EVROPĚ ……. 15
5.1 Inspirační zdroje – Velká Británie ……... 15
5.1.1 Architektura ……. 15
5.1.2 Předlohové knihy ……. 20
5.1.3 Anglický gotický román …….. 21
5.2 Inspirační zdroje – střední Evropa ……... 22
5.3 Vliv v českých zemích ……. 25
5.3.1 Počáteční ohlasy neogotiky …….. 25
5.3.2 Venkovské rezidence vysoké aristokracie ……... 26
VI. ZÁMEK HLUBOKÁ NAD VLTAVOU ……. 31
6.1 Obecná historie ……. 31
6.2 Stavební historie ……... 39
VII. STAVEBNÍK A JEHO CHOŤ ……..... 50
7.1 Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu …….. 50
7.2 Eleonora ze Schwarzenbergu ……... 54
7.3 Schwarzenberský erb …… 55
VIII. CESTY JANA ADOLFA II. ZE SCHWARZENBERGU DO VELKÉ BRITÁNIE …… 57
8.1 První cesta roku 1825 …….. 57
8.2 Druhá cesta roku 1838 ……. 62
IX. NEOGOTICKÁ PŘESTAVBA ZÁMKU HLUBOKÁ NAD VLTAVOU ……. 65
9.1 Přestavba zámku …….. 65
9.2 Zámecké interiéry …… 78
9.2.1 Rekonstrukce a zařizování zámeckých interiérů ……. 79
9.2.2 Stylová inspirace zámeckých interiérů …… 81
9.2.3 Vybavení zámeckých interiérů …… 83
9.3 Vliv *Gothic Revival* na přestavbu hlubockého zámku ……. 87
9.4 Budovy se zámkem související …… 93
9.4.1 Úřednický dům v Podhradí …….. 93
9.4.2 Kostel sv. Jana Nepomuckého ……. 94
9.4.3 Zámecká jízdárna ……. 95
9.4.4 Skleník zimní zahrady – oranžerie …….. 97
9.4.5 Štekl ……. 98
9.5 Lidé, kteří se podíleli na přestavbě hlubockého zámku …….. 100
9.5.1 Architekti a stavitelé …… 100
9.5.2 Úředníci, umělci a řemeslníci …….. 104
9.6 Zámecký park …….. 106
X. ZÁVĚR …….. 109
XI. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA ……. 110
XII. SEZNAM VYOBRAZENÍ ……. 164
XIII. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY …… 175

I. ÚVOD

Zámek Hluboká nad Vltavou, tyčící se na skalním ostrohu nad hlubokým údolím řeky Vltavy, patří odedávna k dominantám jižních Čech. Je proto pochopitelné, že když Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu uvažoval o zřízení velkolepého sídla schwarzenberské primogenitury po vzoru obdobných zámků britských, jeho volba padla právě na Hlubokou. Během přestavby, trvající déle než třicet let, vybudoval na místě původního gotického hradu, a posléze renesančního a barokního zámku, honosné aristokratické sídlo, s nímž u nás ve své době mohl soupeřit snad jen jihomoravský liechtensteinský zámek Lednice. Nová podoba Hluboké vyjadřovala navenek i uvnitř výjimečné postavení rodu Schwarzenbergů, jeho starobylost, bohatství, společenský a politický vliv. Ačkoli v tomto kontextu bývá někdy neogotika interpretována jako „politický styl" (hovoří se o „politické angažovanosti architektury"), je třeba mít na paměti, že volba stylových prostředků závisela nejen na představách stavebníka, ale často též na vlivu zainteresovaných architektů.[1] Svou roli hrálo jistě i prostředí, v němž stavba vznikala, finanční možnosti stavebníka, dobové nároky na bydlení a mnoho dalších faktorů.

Aspektem, který zásadním způsobem ovlivnil novou podobu hlubockého zámku, byl fenomén *Gothic Revival*, jenž se zrodil ve Velké Británii v první polovině 18. století v návaznosti na tamní silnou tradici gotického stavitelství. Fakt, že kníže Jan Adolf II. Britské ostrovy dvakrát navštívil a mnoho tehdy nově budovaných či přestavovaných aristokratických sídel osobně poznal, jistě ovlivnil jeho počínání v roli stavebníka. Živý zájem, který v něm britská kultura a architektura vzbudily, je doložitelný na základě deníků, které si vedl při své první návštěvě Británie v roce 1825. Při realizaci přestavby hlubockého zámku pak byly britské vlivy promíseny s dalšími aspekty, jako jsou osobní vkus stavebníka a jeho choti, jiné kulturněhistorické prostředí či návaznost na starší stavební dispozice.

Záměrem této diplomové práce je vytvořit komplexní pohled na neogotickou přestavbu zámku Hluboká nad Vltavou. Vycházím při tom jak z dosavadních poznatků, publikovaných v odborné literatuře, tak i z vlastního archivního bádání. Stěžejním předmětem mého zájmu pak bylo zhodnocení vlivu *Gothic Revival* na tuto přestavbu a snaha o jeho doložení na konkrétních příkladech.

[1] STEKL 1975, 192.

II. PŘEHLED LITERATURY A PRAMENŮ K TÉMATU

Zámek Hluboká nad Vltavou patří již mnoho let k nejpopulárnějším památkovým objektům v Čechách. Je tedy pochopitelné, že existuje značné množství literatury, která se jím zabývá – ať už obecně, nebo s nějakým konkrétním zaměřením. Jedná se nejen o řadu více či méně podrobných průvodců po zámku a blízkém okolí[2] či knihy mapující hrady a zámky na území České republiky,[3] ale též o úzce specializované články v odborných periodicích a sbornících.[4] Pokud bychom však hledali literaturu věnující se přímo tématu této diplomové práce, tedy neogotické přestavbě zámku Hluboká, je výběr daleko užší.

Autorem, který se této oblasti dlouhodobě a s velkým zaujetím věnuje, je Jiří Kuthan. Již v roce 1991 vyšla v Českých Budějovicích jeho publikace *Zámek Hluboká nad Vltavou. Romantická rezidence knížecího rodu Schwarzenbergů*.[5] Zde jsou stručně a přehledně zmapovány okolnosti přestavby zámku, proměny jeho exteriérů a interiérů i širšího okolí.

Důležitým počinem na poli bádání v oblasti českého umění 19. století bylo sympozium, konané ve dnech 21.–23. června 1995 na zámku Sychrov a ve Valdštejnském paláci v Praze. Tématem sympozia a následné výstavy v Bertině křídle sychrovského zámku byl *fenomén romantického historismu ve fázi novogotiky*.[6] Při této příležitosti byl vydán katalog,[7] o dva roky později k němu vyšel i sborník textů pod názvem *Kamenná kniha*.[8] V části věnované architektuře nalezneme stať Jiřího Kuthana o neogotické přestavbě Hluboké,[9] následovanou předběžným portrétem architekta a stavitele Damase Deworezkého, který sestavil Jindřich Vybíral.[10] Oba autoři se pak této tematické oblasti dále věnovali.

Jindřich Vybíral publikoval v roce 1998 ve spolupráci s Miladou Sekyrovou v časopise Umění edici výňatků z deníků knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu, které si psal během svého pobytu v Británii v roce 1825.[11] Tento text se sice přímo nevěnuje

[2] Např. DUBSKÝ 1948; KOSTKA/VONDRA 1961; KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983.
[3] Např. TŘÍSKA 1986; SEDLÁČEK 1996; VLČEK 1999.
[4] Např. MARKUS 1914; KRČÁLOVÁ 1956; ÚLOVEC 2000.
[5] KUTHAN 1991.
[6] MŽYKOVÁ 1997.
[7] MŽYKOVÁ 1995.
[8] MŽYKOVÁ 1997.
[9] KUTHAN 1997.
[10] VYBÍRAL 1997.
[11] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998.

neogotické přestavbě hlubockého zámku, je však cenným pramenem pro pochopení pohnutek, které Jana Adolfa II. k přestavbě vedly, a zároveň napomáhá identifikaci možných inspiračních zdrojů.

Následujícího roku vydal Jindřich Vybíral svou knihu *Století dědiců a zakladatelů*, v níž se zabývá architekturou jižních Čech v období historismu.[12] Značná část knihy je věnována právě neogotické přestavbě hlubockého zámku, na niž autor nahlíží i v kontextu soudobého stavitelství britského. Vývoj nové podoby Hluboké zde poprvé dokládá i vizuálně za použití archivních pramenů – reprodukcí projektů Franze Beera a Damase Deworezkého. Obšírně pojednány byly v knize i další soudobé stavební podniky Schwarzenbergů, jakými byly stavby hospodářských budov, farních kostelů či vybudování rodové hrobky v Třeboni.

V roce 2001 vyšla kniha Jiřího Kuthana *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*.[13] Tato publikace podrobně mapuje šlechtická sídla na území celé České republiky, která byla postavena, případně zásadně přestavěna či upravena, v období historizujících slohů. Zámku Hluboká je zde jakožto zásadní realizaci svého druhu věnována obšírná kapitola, jež v mnohém vychází z autorových dřívějších prací a reflektuje i předchozí výsledky bádání Jindřicha Vybírala. Z textů Jiřího Kuthana týkajících se hlubockého zámku je patrné, že je mu toto téma osobně blízké, což se projevuje i v jeho přístupu k dané problematice.

Důležitým zdrojem poznání jsou též archivní prameny, z nichž mnohé na své důkladné prozkoumání stále ještě čekají. To se týká zejména schwarzenberského rodového archivu, který je dosud nezpracovaný.[14] Chybí tudíž pomůcka pro rychlý přehled o obsahu jednotlivých kartonů, což značně ztěžuje práci při hledání konkrétních dokumentů. V tomto fondu jsou mimo jiné uloženy dokumenty z cest Jana Adolfa II. do Velké Británie v letech 1825 a 1838. Plány na přestavbu hlubockého zámku (od rozměrných situačních plánů přes technické výkresy až po návrhy interiérových dekorací) jsou uloženy v SOA Třeboň. Podstatným zdrojem informací z oblasti památkové péče jsou pak dokumenty uložené v knihovně NPÚ ú. o. p. v Českých Budějovicích.

[12] VYBÍRAL 1999.
[13] KUTHAN 2001.
[14] SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů.

III. VOLBA TERMINOLOGIE

Téma architektury 19. století je dosud zatíženo úskalím spočívajícím v nejednotné terminologii. Autoři, kteří se touto problematikou zabývají, užívají nejednotné definice pojmů romantismus a historismus, různá označení jednotlivých období i konkrétních staveb, případně místy některé pojmy navzájem zaměňují. Jelikož dosud nedošlo k všeobecné shodě v uměleckohistorické literatuře ani mezi odbornou veřejností, považuji za důležité hned zpočátku objasnit, jakou terminologii jsem pro vypracování této diplomové práce zvolila, a její užívání též zdůvodnit.[15]

Nejnověji se problematice nejednoznačné terminologie v literatuře zabývající se recepcí středověkého tvarosloví v českém umění pozdního 18. a raného 19. století věnovala Pavla Machalíková.[16] S využitím starší literatury se pokusila uspořádat všechny dosud používané termíny a vybrat z nich takové, které dle jejího názoru nejlépe vystihují architekturu jednotlivých období. Jelikož se mi její dělení zdá přehledné a logické, rozvedu jej podrobněji.

Základním obecným termínem pro dějiny umění a architektury 19. století je historismus, dále dělený na raný, přísný a pozdní. Raný historismus bývá též často označován jako romantický, pozdní jako eklekticismus.[17] Toto členění je dále doplněno označením stylových modů (neoklasicismus, neorenesance apod.).[18] Vzhledem k zaměření této diplomové práce užívám nejčastěji pojmu neogotika.

Vedle toho se objevuje množství označení, majících za úkol specifikovat jednotlivé stylové polohy. Pro středověké inspirace v umění a architektuře konce 18. a počátku 19. století se jeví jako nejvhodnější označení romantická gotika.[19] K jejím nejvýraznějším rysům patří různorodost inspiračních zdrojů a zdůraznění fantazijní složky. Následuje období slohové neogotiky, jež se v Čechách ve vrcholné podobě prosazovala od konce třicátých let 19. století.[20]

Především v anglické literatuře najdeme termín *Gothic Revival*, který původně zahrnoval v anglickém prostředí celé období novodobé recepce gotiky od počátku 18. do

[15] Tato kapitola vychází z mé bakalářské práce (SIEGLOVÁ 2008) a odráží můj dlouhodobý přístup k dané problematice.
[16] MACHALÍKOVÁ 2005.
[17] MACHALÍKOVÁ 2005, 16.
[18] MACHALÍKOVÁ 2005, 16.
[19] MACHALÍKOVÁ 2005, 16.
[20] MACHALÍKOVÁ 2005, 16.

konce 19. století.[21] Ve starší literatuře je užíván rovnocenně s pojmem neogotika, v posledních dvaceti letech však došlo k jejich odlišení, jež je soudobou literaturou už většinou respektováno. Anglický *Gothic Revival* přibližně odpovídá pojmu romantická gotika. Označuje *„pozdně osvícenský proud recepce gotiky pracující v prvé řadě s fantazijními asociacemi spojovanými s gotikou“*.[22] S jeho projevy se v našem prostředí setkáváme především v krajinářských parcích. Po něm přichází neogotika jako architektonický styl, jenž se zformoval a prosadil mezi třicátými a čtyřicátými lety 19. století na základě historického a technologického poznání gotické architektury.[23]

Tvorba prakticky celé druhé poloviny 19. století je v české literatuře označována jako období historických slohů, pseudoslohů či eklekticismu.[24]

Při zpracování tématu této diplomové práce jsem se přiklonila k mírně odlišnému dělení, které najdeme například u Mojmíra Horyny. Pro období okolo roku 1800 užívá název romantický pluralismus, konkrétní stavby označuje jako romanticky gotické či romanticky neogotické. Dále používá termín romantický historismus, kam řadí stavby z let 1840–1860.[25] Následuje v letech 1860–1890 architektura přísného a pozdního historismu.[26]

Zámek Hluboká nad Vltavou byl přestavován v letech 1840–1872. Podle čistě časového zařazení by tedy počátek přestavby spadal do pomezí romantické gotiky a neogotiky, eventuelně romantického pluralismu, stěžejní část stavebních prací by se odehrávala v období slohové neogotiky či romantického historismu, závěrečné úpravy by pak již byly prováděny v pozdně historickém, eklektickém období. Domnívám se však, že snaha o jednoznačné zařazení této stavby do výše uvedených periodizací či jakýchkoli jiných kategorií by byla křečovitá a nepřesná. Jakkoli se v jednotlivých fázích přestavby výrazněji projevoval ten či onen vliv a inspirace, je nutné stavbu chápat jako celek, nikoli jako seskupení dílčích stavebních projevů.

Výsledná podoba zámku Hluboká nad Vltavou je originální kombinací doznívající klasicistní tradice s recepcemi nových vlivů domácích i zahraničních. Odráží se v ní osobní vkus stavebníka a jeho choti, názory, přístupy a zkušenosti obou hlavních architektů Franze Beera a Damase Deworezkého, stejně jako proměny dobového vkusu, požadavky

[21] MACHALÍKOVÁ 2005, 17.
[22] MACHALÍKOVÁ 2005, 17.
[23] MACHALÍKOVÁ 2005, 17.
[24] VLČEK 1999, 129.
[25] HORYNA 2001a, 261–277.
[26] HORYNA 2001b, 133–202.

na jistý komfort bydlení a návaznost na rodové tradice. Charakter stavby navíc silně ovlivnil anglický *Gothic Revival*, jehož vliv v českém prostředí – vzhledem k individualitě a osobitosti jeho projevů – nepovažuji za vhodné striktně časově vymezovat. Svébytný organismus hlubockého zámku tedy nelze označit jednou nálepkou ani mu vyhradit jeden historický sloh či styl. Naopak je potřeba nesvazovat jej jednoznačnými definicemi a dát mu dostatečný prostor, abychom mu mohli plně porozumět.

Pro označení Hluboké nad Vltavou i dalších zámků postavených v téže době s využitím stejných či příbuzných inspiračních zdrojů užívám v této práci termíny *architektura romantického historismu* a *neogotická architektura*. Pod tyto pojmy zahrnuji stavební počiny ze sklonku 18. století a především z první poloviny století následujícího, jejichž pojetí v celku i detailu bylo zásadním způsobem ovlivněno romantickou recepcí gotiky a anglickým fenoménem *Gothic Revival*. Ačkoli některé větší zámecké realizace byly dokončovány ještě v druhé polovině 19. století, jejich výsledná podoba tím nebyla výrazně ovlivněna; většinou odpovídala původním projektům z třicátých a čtyřicátých let, případné úpravy byly většinou dekorativního charakteru. Při popisech zámeckých interiérů pak využívám též pojmu *eklekticismus* a označení jednotlivých stylových modů, jsou-li jednoznačně identifikovatelné.

IV. ČESKÁ ARCHITEKTURA KONCE OSMNÁCTÉHO A POČÁTKU DEVATENÁCTÉHO STOLETÍ

V habsburské říši vládl oficiální architektuře na konci 18. a v prvních desetiletích 19. století klasicismus a neoklasicismus, ovlivněný jednak josefínskými reformami stavební praxe, jednak inspiračními zdroji z okruhu saského a berlínského.[27] Vznikaly stavby působící strohým a střízlivým, ačkoli namnoze vznešeným dojmem. Jednalo se ponejvíce o budovy vojenské či úřední, nejrůznější léčebná a sociální zařízení, vzdělávací ústavy, posléze též lázeňské areály. K nejvýraznějším počinům v oblasti vojenské architektury patří pevnosti Josefov (1780–1787), Terezín (1780–1790) a Hradec Králové (1787–1789). V oblasti nevojenské profánní architektury vynikají například pražské Nosticovo národní divadlo (1781–1783), jehož stavbu vedl Anton Haffenecker, či tvorba Ignáce Jana Nepomuka Palliardiho, zejména pak knihovna kláštera premonstrátů na Strahově (1783) a přestavba Sweerts-Sporckova paláce (1785–1790) v dnešní Hybernské ulici. Z pozdějších realizací nelze opomenout přestavbu zrušeného kostela a kláštera U Hybernů v Praze na zemský celní úřad, jež proběhla v letech 1807–1811 pod vedením Georga Fischera. V oblasti sakrálních staveb lze zmínit kostel Vzkříšení Páně ve Slavkově u Brna, postavený v letech 1786–1789 podle projektu Johanna Ferdinanda Hetzendorfa z Hohenbergu, či kostel sv. Kříže v Praze od Georga Fischera z let 1818–1821. Setkat se můžeme též se soukromými zámeckými sídly utvářenými v klasicistním duchu, avšak jejich počet je v poměru k velkým státním zakázkám nižší. Nejvýznamnější stavbou tohoto druhu u nás je bezesporu zámek Kačina, jenž si v letech 1806–1822 nechal vystavět Jan Rudolf hrabě Chotek. Plány rozsáhlé zámecké budovy, inspirované patrně anglickým neopalladianismem, vyhotovil dvorní architekt saského krále Christian Friedrich Schuricht. Vedením stavby byl pověřen jeden z nejvýznamnějších neoklasicistních architektů u nás Johann Philipp Joendl a po něm od počátku dvacátých let Anton Arche.[28]

V téže době sem ze západu přichází i první vlivy obnoveného zájmu o středověk a gotickou architekturu, který se nejvýrazněji prosadil na aristokratických stavbách. Jakkoli by se mohlo zdát, že architektura romantického historismu byla jistou formou opozice vůči strohému duchu erárního klasicismu,[29] v dosavadní uměleckohistorické literatuře bylo již mnohokrát dokázáno, že tyto pojmy nelze postavit do protikladu ani je považovat za

[27] PETRASOVÁ 2001, 29.
[28] PETRASOVÁ 2001, 37–38.
[29] KUTHAN 2001, 8.

navzájem se vylučující.[30] Důkazem mohou být právě aristokratická sídla – ač často vycházejí z klasicistní tradice nejen v pojednání hmoty stavby a členění fasády, ale i v uspořádání interiérů, bývají takřka vždy zasazena do anglického parku komponovaného na základě četných předlohových knih významných autorů té doby.

[30] Srov. např. BENEŠOVÁ 1984, 54–81; PETRASOVÁ 2001, 28–60; KUTHAN 2001, 8–17.

V. FENOMÉN *GOTHIC REVIVAL* A JEHO VLIV VE STŘEDNÍ EVROPĚ

5.1 Inspirační zdroje – Velká Británie

Hlavním inspiračním zdrojem pro neogotickou architekturu v Evropě i v Českých zemích byla Anglie, kde se návrat ke gotice začal projevovat již v první polovině 18. století. Je pozoruhodné, že se fenomén *Gothic Revival* zrodil právě zde, ačkoli Anglie není místem zrodu gotického slohu ani hradní architektury. Gotická tradice zde však nikdy zcela nevymizela a díky architektům 17. a 18. století, kteří se k ní stále vraceli, byla přirozeně přítomná i v anglické společnosti průmyslového věku.[31]

5.1.1 Architektura

Nejznámějším neogotickým sídlem 18. století, které ovlivnilo řadu pozdějších staveb, je Strawberry Hill (London, Twickenham) **[1]**. Původně malý venkovský dům si v roce 1747 pronajal Horace Walpole (1717–1797), významný anglický politik a spisovatel. O rok později jej odkoupil do osobního vlastnictví a rozhodl se jej zásadním způsobem přestavět podle vlastních představ v gotickém stylu. Veden touhou po jistotě, že výsledek skutečně uspokojí jeho estetické nároky, založil tzv. Committee of Taste (Komisi vkusu). Jejími členy byli Horace Walpole, John Chute (1701–1776), kreslíř, projektant a znalec, a Richard Bentley (1708–1782), dovedný umělec a návrhář. Pro své neshody s Walpolem však bylo Bentleyho členství v Committee of Taste v roce 1861 po prudké hádce ukončeno. Dalším člověkem, který sice nepatřil do Committee of Taste, avšak stal se její nepostradatelnou součástí, byl William Robinson, člen Královského stavebního úřadu. Robinson již dříve dohlížel na první změny prováděné na Strawberry Hill roku 1748, které zahrnovaly stavbu dvoupodlažního severního křídla.[32] Dalším, avšak opět jen dočasným členem Committee of Taste, byl Švýcar Johann Heinrich Muntz, který na Strawberry Hill působil v letech 1755–1759 jakožto „dvorní umělec“.[33]

[31] VYBÍRAL 1999, 53.
[32] Z jeho vnější podoby se vlivem dalších úprav prakticky nic nedochovalo. In: http://www.richmond.gov.uk/local_history_h_walpole.pdf, vyhledáno 30. 9. 2011.
[33] http://www.richmond.gov.uk/local_history_h_walpole.pdf, vyhledáno 30. 9. 2011.

První fáze přestavby byla dokončena v roce 1753. Původní dům byl doplněn o gotické jižní průčelí spolu s cimbuřím a dřevěnými vížkami a pokryt bílou omítkou. Určitých změn doznaly i dosavadní pokoje, avšak proti místnostem vzniknuvším později byly poněkud menší a méně detailně propracované. Gotická ornamentika v nich byla povětšinou omezena na krbové římsy a obložení, dveře a okna. Ve stejném duchu bylo upraveno i starší křídlo z roku 1748 a východní průčelí. Pro Walpola však tato první přestavba nebyla „skutečně gotická“.[34]

V druhé stavební fázi, započaté roku 1758, bylo připojeno krátké křídlo k západnímu konci budovy, v které se v prvním patře nacházela tzv. Holbeinova komnata **[2]** a v přízemí tzv. Malý ambit. Tyto byly dokončeny mezi lety 1761–1763 podle návrhů Johna Chuta. Stěny Holbeinovy komnaty byly vyzdobeny kopiemi jeho kreseb, strop byl vytvořen podle stropu v královnině převlékárně ve Windsoru. Předlohou pro utváření krbové římsy, navržené Richardem Bentleym, byl především náhrobek arcibiskupa Warhama z Canterbury. V roce 1761 byl v přízemí zbudován tzv. Velký ambit (opět podle návrhů Johna Chuta) a postavena válcová věž na západní straně zámku. Hlavní podlaží věže však bylo dokončeno až o deset let později za přispění architekta Roberta Adama. Nachází se zde krb z bílého mramoru vykládaného umělým kamenem, jehož podoba byla inspirována náhrobkem Edwarda Vyznavače z Westmnisterského opatství. V roce 1763 byla dokončena Galerie **[3]** a místnost zvaná Tribune (dříve též Kabinet a ještě před tím Kaple). Galerie, nejhonosnější místnost v domě, byla původně zdobena podle Bentleyho návrhů. Její výsledná podoba je však dílem Thomase Pitta (1737–1793), který nahradil Bentleyho v Committee of Taste. Za zmínku stojí především strop zdobený vějířovitou klenbou, utvářenou podle vzoru kleneb v boční chodbě kaple Jindřicha VII. ve Westminsterském opatství. Také podoba Tribune, čtvercové místnosti s polokruhovými výkleny uprostřed stěn, je Pittovým dílem. V její výzdobě najdeme například zlacené ornamenty či skleněné hvězdy vsazené do stropu, jimiž byla místnost částečně osvětlována.[35]

Pro poslední, třetí etapu výstavby najal Horace Walpole profesionální architekty. V roce 1772 byla dokončena Velká severní ložnice v patře, v jejíž výzdobě se opět uplatnily vzory převzaté z různých architektonických článků ve Westminsterském opatství. Poslední významná přístavba se uskutečnila v roce 1776, kdy byla zbudována podle

[34] http://www.richmond.gov.uk/local_history_h_walpole.pdf, vyhledáno 30. 9. 2011.
[35] http://www.richmond.gov.uk/local_history_h_walpole.pdf, vyhledáno 30. 9. 2011.

návrhů Johna Chuta a Jamese Essexe tzv. věž Beauclerk s hrotitou okrouhlou střechou. Ve věži se nacházel šestistěnný kabinet, v němž bylo vystaveno sedm kreseb provedených Lady Dianou Beauclerk pro Walpolovo dílo *Mysterious Mother*.[36]

Interiéry, které dnes označujeme jako „typicky romantické“, byly vytvořeny kombinací nových i starožitných předmětů a částí vybavení a doplněny četnými replikami. Původně nosné architektonické prvky gotických katedrál zde získaly novou, čistě dekorativní funkci, čemuž mnohdy odpovídal i použitý materiál (sádra, papírová drť apod.). Najatí umělci pak podobu interiérů zachytili na mnohých akvarelech. Walpole měl nejen široký okruh přátel, kteří ho v jeho venkovském sídle často navštěvovali, ale zpřístupnil jej i veřejnosti. Pro tyto účely vydal vlastního průvodce po Strawberry Hill, který spolu s akvarely, návštěvní knihou a množstvím dochované korespondence činí z tohoto sídla nejlépe zdokumentovaný dům anglického gotického revivalu 18. století.[37]

Podobně významná stavba, jejíž vliv se rychle šířil, vznikla na počátku 19. století ve Skotsku. Jedná se o zámek Abbotsford, který si v letech 1812–1832 vystavěl na místě staršího menšího domu sir Walter Scott (1771–1832) **[4–6]**, největší skotský spisovatel všech dob. Jeho mnohá literární díla, které jsou považována za světově první skutečné historické romány, mu nejen vynesla mezinárodní věhlas, ale též značné finanční prostředky, které investoval právě do stavby svého velkolepého sídla. Abbotsford je prvotřídním výtvorem svého majitele. V jeho zdech vytvářel nejslavnější skotský rodák představy o Skotsku, které byly možná příliš romantické, ale také více vznešené a více hrdinské, než byly v minulosti. V důsledku toho vzrostla prestiž Skotska v povědomí lidí po celém světě.[38]

Panství Cartleyhole o rozloze 110 akrů, které Scott zakoupil v roce 1811, přejmenoval na Abbotsford a rozšířil v průběhu několika let nákupem dalších okolních pozemků. V roce 1825 tak mělo desetinásobek své původní velikosti. První stavbou, která zde vyrostla, byl v roce 1812 postavený tzv. venkovský dům, který měl sloužit coby rodinná rezidence. V letech 1816–1818 byla přistavěna čtverhranná západní věž, jídelna a obývací pokoj, čímž získal Abbotsford podobu venkovské vily. Záhy se však i tento nový dům začal jevit svému majiteli nedostačující. Důvodem byl nejen rostoucí počet návštěv, které bylo potřeba ubytovat, ale též titul barona, který byl uznávanému spisovateli udělen

[36] http://www.richmond.gov.uk/local_history_h_walpole.pdf, vyhledáno 30. 9. 2011.
[37] Srov. WAINWRIGHT 1997, 36–37.
[38] http://www.scottsabbotsford.co.uk/history, vyhledáno 2. 10. 2011.

v roce 1818. Ve svém novém společenském postavení cítil Scott potřebu mnohem reprezentativnějšího domu. V roce 1821 tedy nechal dosavadní dům zbořit a na jeho místě vystavět velkolepé panské sídlo. Architektem byl William Atkinson (1774/5–1839), zásadní vliv na podobu stavby měl však sám Walter Scott. Již předtím bylo ve Skotsku vystavěno či přestavěno mnoho neogotických sídel, z nichž čerpal inspiraci. K nejvýraznějším patří stavby skotského architekta Roberta Adama (1728–1792) z konce 18. století, inspirované skotskou architekturou s příměsí římských prvků. Za všechny lze uvést Culzean Castle, postavený na útesu s výhledem na Irské moře.[39] Zvenčí připomíná Abbotsford opevněné skotské domy z šestnáctého století, s věžemi a střílnami, vysokými komíny a cimbuřím. Interiéry byly zaplněny nejrůznějšími připomínkami národní i rodinné historie: heraldickými znaky, částmi brnění a starých zbraní a mnoha obrazy zděděnými po předcích. V jiných aspektech vybavení se však majitel projevil jako pokrokově smýšlející. Ve svém sídle nechal instalovat například splachovací toalety či rozsáhlé plynové osvětlení. Touto originální stavbou zažehl Walter Scott jiskru viktoriánského revivalu v skotské panské architektuře a nesmírně tak ovlivnil architektonický styl devatenáctého století.[40]

V Británii okolo roku 1800 byl nejúspěšnějším architektem James Wyatt (1746–1813), soupeř Roberta Adama v neoklasicistní architektuře. Svého rivala však záhy předčil, a to na poli architektury neogotické. K jeho velkým zakázkám patřily návrhy pro přestavbu Windsoru pro krále Jiřího IV., výstavba rozsáhlého gotického domu v Ashridge či renovace několika katedrál (např. Durham, Salisbury, Hereford, Lichfield). Jeho restaurátorské počiny byly nicméně často hodnoceny rozporuplně a označovány za nedostatečně kvalifikované.[41] Sídlem, které mu získalo největší popularitu, bylo Fonthill Abbey (Wiltshire) **[7, 8]**, postavené pro zámožného znalce a sběratele Williama Thomase Beckforda (1760–1844) v letech 1796–1820 na místě staršího zbořeného domu. Beckford, považovaný za výstředního podivínského milionáře, chtěl vybudovat velkolepé panské sídlo inspirované britskými gotickými katedrálami. Najal si ve své době věhlasného architekta, avšak Wyattova nedostatečná znalost konstrukčních principů gotických katedrál spolu s jeho neochotou soustavně na stavbu dohlížet byly příčinou toho, že stavbu v podstatě řídil sám Beckford. Vyhotovoval též různé varianty plánů, přičemž čerpal ze svých dávných zkušeností ze studií u rovněž známého architekta Williama Chamberse

[39] Srov. WAINWRIGHT 1997, 40.
[40] http://www.walterscott.lib.ed.ac.uk/biography/homes.html, vyhledáno 2. 10. 2011.
[41] http://beckford.c18.net/wbwyattbio.html, vyhledáno 17. 9. 2011.

(1723–1796). Fonthill Abbey bylo vystavěno na půdorysu kříže s delšími křídly na sever a jih, kratšími na východ a západ. Nad centrálním křížením se vypínala osmiboká věž, inspirovaná věží katedrály v Ely, která měla podle původního Beckfordova záměru dosáhnout výšky 137 metrů. Nakonec se však spokojil s výškou „pouhých" 84 metrů, neboť při pokusech postavit věž vyšší se dvakrát zřítila. Na vině byl patrně sám Beckford, neboť na stavbu velmi spěchal, a tak upřednostňoval použití méně kvalitních materiálů (především dřeva a cementu), s kterými bylo možno pracovat rychleji. Stavba byla podle představ svého majitele dokončena v roce 1813. Beckford přivezl ze svých cest po Evropě mnoho vzácných starožitností a historických předmětů, které důmyslně sladil s neogotickým vybavením. Fonthill Abbey se tak stal nejen největším domem anglického gotického revivalu, který byl dosud postaven, ale nacházely se zde i nejskvělejší romantické interiéry, jaké kdy byly v Anglii vytvořeny.[42] Dle očekávání se Fonthill Abbey stal v Británii nejpozoruhodnější stavbou své doby. V letech 1822 a 1823 zpřístupnil Beckford své sídlo vždy na krátký čas veřejnosti, neboť vyhlásil úmysl jej prodat. V téže době také vyšlo několik průvodců po Fonthill Abbey,[43] které se dodnes dochovaly, a je tedy možné z nich tehdejší podobu sídla celkem přesně zrekonstruovat. Nakonec jej odkoupil obchodník se zbraněmi John Farquhar, dlouho se však ze svého nového domu netěšil. V roce 1825 se potřetí zřítila hlavní věž, přičemž zničila většinu sídla. Do dnešních dnů se z Fonthill Abbey dochovala jen vstupní brána a tzv. Lancasterská věž s přilehlou kaplí.[44]

Mezi další britská neogotická sídla s mezinárodním vlivem patří Douglas Castle (bohužel nedochovaný), skotský Inveraray Castle (1746–1789) **[16, 17]**,[45] jehož výsledná podoba je dílem Rogera Morrise a Williama Adama, dále Crewe Hall (1866–1870) **[9]**, jehož novostavbu po požáru roku 1866 vedl Edward Middleton Barry, Hatfield House, Levens Hall, Sizergh Castle, Haddon Hall **[10]**, Harlaxton Manor, Warwick Castle **[21]**, Eaton Hall, Floors Castle,[46] Thrybergh Park, Ilam Hall a mnohé další. Takřka vždy se přitom jedná o přestavby starších rodinných sídel, jejichž základy často pocházejí ještě ze středověkých dob. Opomenout nelze ani neogotickou obnovu parlamentu po požáru v roce

[42] Srov. WAINWRIGHT 1997, 44–45.
[43] A New Guide to Fonthill Abbey, Wiltshire, the Seat of William Beckford, Esq., London 1822; John Rutter's A Description to Fonthill Abbey, Shaftesbury 1822; John Rutter's Delineations of Fonthill Abbey, 1823. In: http://beckford.c18.net/wbfonthill.html, 20. 7. 2011.
[44] http://beckford.c18.net/wbfonthill.html, vyhledáno 20. 7. 2011; http://www.skyscrapernews.com, vyhledáno 20. 7. 2011.
[45] V dobových publikacích uváděn pod názvem Inverary Castle. Srov. MORRIS 1868, 75–76.
[46] V dobových publikacích uváděn jako Fleurs Castle. Srov. MORRIS 1868, 35–36.

1834. Na jeho nové podobě se podíleli architekti Sir Charles Barry (1795–1860), jehož návrh vyhrál v architektonické soutěži, a Augustus Welby Northmore Pugin (1812–1852), autor návrhů nábytku, barevných oken, tapet a obložení stěn, mozaikových podlah a dalšího vybavení.[47]

5.1.2 Předlohové knihy

Velmi důležitým a efektivním prostředkem šíření fenoménu *Gothic Revival* v rámci Anglie i ostatních států byly předlohové knihy. Jednalo se povětšinou o kompendia grafických listů, zachycujících exteriéry a interiéry starobylých anglických šlechtických sídel. Z motivického repertoáru předlohových knih čerpali stavebníci nejen při stavbách či rekonstrukcích svých sídel, ale i při jejich zařizování nábytkem a dekoračními předměty. Během osmnáctého a devatenáctého století bylo v Británii vydáno obrovské množství titulů stejného či obdobného tematického zaměření, jejichž popularita se rychle šířila. Níže uvedený stručný přehled představuje tedy jen zlomek toho, co najdeme v knihovnách po celé Evropě i v zámoří.

Patrně nejrozšířenější publikací se stalo čtyřsvazkové dílo Josepha Nashe *The Mansions of England in the Olden Time* (1839–1849). Vedle něj byly v zámeckých knihovnách hojně zastoupeny knihy Charlese Jamese Richardsona *Studies from Old English Mansions, Gardens, Furniture, Gold and Silver Plate* (1841–1848, taktéž čtyřsvazkové), *Observation of the Architecture of England during the reigns of Elisabeth and King James I.* (1837) a *The Englishman's House from a Cottage to a Mansion* (1870²). Populární byly též knihy Roberta Lugara *Plans and Views of Ornamental Buildings executed in England and Scotland in the Castellated and other Styles* (1836) a *Villa Architecture* (1838). Inspiraci poskytovala i kniha proslulého zahradního architekta Johna Claudia Loudona *The Encyclopedia of Cottage farm and Villa Architecture* (1833). Opomenout nelze ani díla Francise Orpena Morrise *The Ancestral Homes of Britain: Containing examples of its noblest Castles, Halls and Mansions* (1868), šestisvazkové *The County Seats of the Noblemen and Gentlemen of Great Britain and Ireland* (1866) či *Castles and Halls of England.* Vedle toho se objevovaly i publikace monograficky zaměřené na konkrétní stavby, například kniha Samuela Raynerse *The History and Antiquities of Haddon Hall* (1836), která popisuje jedno z nejkrásnějších a nejstarších

[47] BRION 1974, 39–40.; TOMAN 2009, 34–35.

šlechtických sídel v Anglii. Pro tvorbu konkrétního interiérového vybavení (nábytek, dlažby a parketové podlahy, mnohostranně využitelné dekorace apod.) sloužily jako předlohy například ilustrace v publikacích Owena Jonese *Designs for Mosaic and tesselated Pavements* (1842) a *The Grammar of Ornament* (1856). Podobného zaměření je i dílo *Etchings of Gothic Ornament* (1830) od Edwarda Bucktona Lamba. Značnou popularitu získaly návrhy nábytku publikované v *Pugin's Gothic Furniture* (1827), jejichž autory byli Augustus Charles Pugin a jeho syn Augustus Welby Northmore Pugin.

V souladu s šířením britského gotického revivalu na evropský kontinent začaly vycházet předlohové knihy i v jiných zemích. U nás byla známá například díla německého architekta Georga Gottloba Ungewittera *Entwürfe zu gothischen Möbeln* (1851), dvousvazkové *Entwürfe zu Stadt- und Landhäusern* (1856–1864) či *Lehrbuch der gothischen Konstruktionen* (1859–1864).

5.1.3 Anglický gotický román

Fenoménem, který v této souvislosti nelze opomenout, je gotický román, jenž byl v Anglii nejvlivnějším literárním žánrem od druhé poloviny osmnáctého století do dvacátých let století následujícího. Inspirace středověkými legendami a příběhy o udatných rytířích a nevinných dívkách byla autory gotických románů obohacena o prvky záhad, tajemna, nadpřirozených jevů, děsu, šílenství a mnohdy i líčení charakterově pokřiveného a zvráceného chování. To vše bylo doplněno působivými kulisami starých hradů a zřícenin, opuštěných sídel, divokých scenérií a podivných přírodních úkazů. Za průkopníka gotického románu bývá považován již zmiňovaný Horace Walpole, jehož *Otrantský zámek* vyšel roku 1764 a stal se vzorem pro všechna následující díla tohoto svébytného literárního žánru.[48] Walpole jej vydal pod smyšleným jménem; k autorství se přiznal až v druhém vydání, které na sebe nenechalo dlouho čekat, neboť kniha měla u čtenářů velký úspěch.[49] Příběh plný tajuplných jevů, záhadných úkazů a spletitých gotických chodeb starého hradu se odehrává v Itálii „v dávné minulosti", v dobách křížových výprav.

[48] NOVÁKOVÁ 1997, 18, 24.
[49] HORNÁT 1970, 9.

Navázala na něj řada autorů, mezi prvními Clara Reevová (1729–1807) se svým *Starým anglickým baronem* (1777),[50] dále Ann Radcliffová (1764–1823) a její *Záhady Udolpha* (1794), Matthew Gregory Lewis (1775–1818) a jeho *Mnich* (1795) či o něco později Charles Robert Maturin (1782–1824) ve svém *Poutníku Melmothovi* (1820). Pozoruhodným dílkem pak je gotická novela Willama Thomase Beckforda zvaná *Vathek.*[51] Beckford ji napsal francouzsky v roce 1782, do angličtiny byla přeložena o čtyři roky později, kdy vyšla pod názvem *Arabská pohádka, z nepublikovaného rukopisu*. Ačkoli se nejedná o gotický román v nejčistším slova smyslu, nalezlo v tomto příběhu z orientálního prostředí uplatnění mnoho „gotických" prvků především děsuplného charakteru. Zájem o exotický orient je také jedním z průvodních jevů anglického *Gothic Revival*, jeho paralelu nalézáme nejen v soudobé vášni pro sběratelství, ale také v architektuře drobných parkových staveb a občas i větších zámeckých realizací. Jane Austenová (1775–1817) sice v roce 1818 celý žánr gotického románu i anglické neogotické domy satirizovala ve svém díle *Northangerské opatství,*[52] na čtenářské přitažlivosti mu to však neubralo. Důkazem mohou být celosvětově populární knihy sira Waltera Scotta – romány *Wawerly* (1814), *Ivanhoe* (1820) či *Kenilworth* (1821). Tyto historické příběhy sice již nelze bezvýhradně řadit mezi prvotní gotické romány, jsou však příkladem literatury nových kvalit, jež z tradice tohoto žánru vzešla.

5.2 Inspirační zdroje – střední Evropa

Rostoucí vliv britského *Gothic Revival* se začal v německých zemích i dalších oblastech střední Evropy projevovat od druhé poloviny 18. století. Zprvu se setkáme s drobnými architekturami ponejvíce v nově budovaných krajinářských parcích, později začínají vznikat i větší stavby, či dokonce komplexy staveb. Okolní státy se tak pro české země stávají zprostředkovateli nové vlny gotické inspirace, přičemž k anglickým předlohám přidávají i podněty čerpané z vlastní architektonické a historické tradice. Jejich vzory nepůsobily tak silně jako přímý kontakt s britskou kulturou, architekturou a literaturou, avšak nelze je v žádném případě opomenout.

[50] Pod tímto názvem je dílo známo až od druhého vydání, in: HORNÁT 1970, 9.
[51] HORNÁT 1970, 11.
[52] WAINWRIGHT 1997, 39.

K prvním projevům inspirace středověkou architekturou patřila neogotická Nauenská brána (1754–1755, přestavba 1867–1869) **[26]**, postavená Johannem Gottfriedem Büringem (1723–1788) na přání pruského krále Friedricha Velikého (1712–1786) v jeho sídelním městě Postupimi.[53] Vznikla pod přímým anglickým vlivem a je první doloženou stavbou gotického revivalu na kontinentě. Neogotika Nauenské brány neměla však v Německu žádné bezprostřední následování.[54]

Také nová rezidence vévody Leopolda III. Friedricha Franze Anhaltsko-Dessavského (1740–1817) ve Wörlitz byla významně ovlivněna nejen anglickými předlohami, ale i osobním poznáním anglické kultury. Mezi lety 1763–1764 uskutečnil Leopold III. cestu do Anglie v doprovodu svého rádce Friedricha Wilhelma z Erdmannsdorffu (1736–1800). Je pravděpodobné, že se během této cesty seznámili s vynikajícím architektem a zakladatelem zahrad Williamem Chambersem (1723–1796), jenž o pár let později, v roce 1771 navrhl Gotický dům v Milton-Abbey v Dorsetshiru. Také nejspíše navštívili politika a spisovatele Horace Walpola, na jehož objednávku byl od roku 1748 přestavován Strawberry Hill.[55] Není pochyb o tom, že se tato zkušenost projevila při budování krajinného parku kolem zámku ve Wörlitz. Zatímco samotný zámek byl zbudován ve stylu palladianizujícího klasicismu, v přilehlém parku se setkáme s inspirací středověkými formami. Knížecí rádce Friedrich Wilhelm z Erdmannsdorffu zde mimo jiné zbudoval lovecký zámek Haidenburg, který měl působit dojmem „ruiny“.[56] Daleko proslulejší je tzv. Gotický dům ve Wörlitz **[24, 25]**, postavený mezi lety 1773–1813 podle plánů stavitele Georga Christopha Hesekiela (1732–1818), Friedricha Wilhelma z Erdmannsdorffu a také samotného vévody.[57] Základní struktura stavby je sice v zásadě klasicistní, užito zde však bylo mnoha prvků z repertoáru gotické architektury. Zatímco jihovýchodní fasáda je takřka přesnou kopií fasády benátského kostela Santa Maria dell'Orto, ve fasádě severozápadní se zřetelně projevily gotické vlivy. Inspirací zde byl jak britský *Gothic Revival* v čele se Strawberry Hill, tak i severoněmecké gotické stavby z červených pálených cihel. Uplatnění došly mnohé články gotického tvarosloví – fiály, hrotité oblouky, cimbuří či kružby. Interiéry včetně mobiliáře byly taktéž pojednány v duchu neogotiky. Ačkoli byl původně dům zamýšlen jako sídlo zahradníka, nakonec se

[53] KUTHAN 2001, 9.
[54] ALEX/KÜHN 1988, 134.
[55] ALEX/KÜHN 1988, 134.
[56] KUTHAN 2001, 9.
[57] ALEX/KÜHN 1988, 134–135.

z něj stala vévodova pracovna a útočiště, v kterém uchovával své sbírky obrazů a středověké sklomalby.[58]

Umělé zříceniny či gotizující Templářský dům najdeme i v zámeckém parku ve Výmaru, budovaném od roku 1778, stejně jako v parku ve Schwetzingen, kde vyrostla umělá zřícenina římského kastelu. Gotizující tvarosloví ovlivnilo i podobu Královského domu a statku na Pavím ostrově u Postupimi, které nechal vystavět v letech 1794–1797 pruský král Friedrich II.[59] Romantická ruina v parkovém areálu ve Wilhelmshöhe u Kasselu, pojmenovaná Löwenburg (Lví hrad) **[30]**, byla postavena v letech 1791–1799 na přání lantkraběte Wilhelma IX. z Hessen-Kasselu (1743–1821) podle projektu Heinricha Jussowa (1754–1825). Ačkoli při pohledu zvenčí vypadá tato členitá stavba, jako by se skutečně rozpadala, uvnitř skrývá veškerý komfort panského sídla své doby.[60]

Také v habsburské říši se rychle ujala idea anglického přírodně krajinářského parku, ozvláštněného širokým spektrem staveb a stavbiček, mezi kterými nechyběly „středověké“ ruiny, věže, gotické domky i celé komplexy gotizujících budov. Zvláště proslulý se stal park v Laxenburgu, jehož část byla v roce 1790 na přání císaře Františka I. upravena jako „rytířská župa“. Vedle „rytířské hrobky“ či prostorů pro turnaje zde vyrostl v letech 1801–1836 vodní hrad, nazvaný podle svého stavebníka Franzensburg **[27–29]**. Soubor budov je rozdělen na dvě části – „Ritterburg“ a „Knappenburg“ („Rytířský hrad“ a „Panošský hrad“), přičemž obě stavby jsou spolu propojeny.[61] Tvoří jej množství nepravidelně nakupených věží a budov, při jejichž utváření přišly ke slovu středověké formy. V souladu s anglickou inspirací byly do novostavby zabudovány i staré originální prvky (kamenné články z kaple v Klosterneuburgu, renesanční kazetový strop z kláštera ve Zwettlu, sklomalby ze zrušeného kláštera v Gamingu aj.).[62] Stavba byla od počátku zamýšlena jako muzeum a již v druhé polovině devatenáctého století otevřena pro veřejnost.[63]

[58] TOMAN 2009, 160; http://www.woerlitz-information.de/woerlitz-en/se/gotischh.php, vyhledáno 27. 8. 2011.
[59] KUTHAN 2001, 10.
[60] TOMAN 2009, 160.
[61] www.burgen-austria.com, vyhledáno 16. 8. 2011.
[62] KUTHAN 2001, 10.
[63] www.schloss-laxenburg.at, vyhledáno 16. 8. 2011.

5.3 Vliv v českých zemích

5.3.1 Počáteční ohlasy neogotiky

Nositeli nového proudu romantické architektury inspirované britskými vzory, který dorazil do českých zemí na konci 18. století, byli stavebníci z řad vysoké aristokracie. Stejně jako jinde v Evropě se i zde projevil nejprve v zakládání přírodně krajinářských parkových areálů. K nejstarším v Čechách patří zámecké parky v Krásném Dvoře (1779–asi 1797, projekt 1783), ve Veltrusích (1785–asi 1824) a dva parky v Nových Hradech (1796–1803; 1756, 1788–1817).[64] Tyto povětšinou rozsáhlé komplexy obsahovaly větší množství drobnějších architektur, inspirovaných nejrůznějšími vlivy – klasicistními, antickými i exotickými. Tato diplomová práce je v rámci tématu zaměřena pouze na stavby gotizujícího charakteru.

Jeden z prvních příkladů uplatnění gotického stylu najdeme v parku v Krásném dvoře, založeném hrabětem Janem Rudolfem Černínem. V roce 1797 zde byl postaven gotický templ, svými rozměry přesahující běžnou velikost parkových staveb **[34]**. V bohatě utvářeném exteriéru našly uplatnění portály s hrotitými záklenky, hrotitá okna s kružbami, vřetenová schodiště, katedrální opěrný systém s oblouky a s pilíři ukončenými fiálami.[65] Všechny prvky však byly užity s čistě dekorativním záměrem, bez ohledu na svou původní funkci. Také park ve Veltrusích, upravovaný na přání Jana Rudolfa Chotka, byl obohacen pozoruhodnou neogotickou stavbou, či spíše stavbičkou. Vzhled tzv. Červeného mlýna, postaveného podle vzoru Gotického domu ve Wörlitz, byl bohužel zjednodušen přestavbou okolo roku 1840.[66] Populární umělé romantické zříceniny byly postaveny při zámcích v Kačině či Kroměříži, rozsahem pak mezi nimi vyniká Janův hrad u Lednice (1807) **[33]**. Velkoryse pojatá stavba se čtyřmi nárožními věžemi, nádvořím a hlavní budovou s Rytířským sálem, pozoruhodně imitující středověké zříceniny, se svým rozsahem vymyká běžným parkovým realizacím. Janův hrad byl využíván jako lovecký zámeček, Rytířský sál i salonky ve věžích sloužily k hostinám a společenským setkáním v době honů. Další ohlas středověkých forem najdeme v podobě přestavby místodržitelského letohrádku v Královské oboře v Praze (1805), jejímž autorem je Georg Fischer (1768–1828). Neogotické tvarosloví letohrádku je v jinak klasicistní Fischerově tvorbě ojedinělým jevem.

[64] PETRASOVÁ 2001, 43.
[65] KUTHAN 2001, 10.
[66] KUTHAN 2001, 11.

Od konce 18. století se s neogotikou setkáváme při přestavbách sakrálních staveb. Jako příklad lze uvést zámecký kostel v Teplicích, přestavěný v letech 1799–1806 drážďanským architektem Johannem Augustem Gieselem, novostavbu kostela Panny Marie v Turnově z let 1825–1853, jež nahradila původní kostel zničený požárem a kde je autorem konečné podoby Bernhard Grueber, či rozsáhlou přestavbu kostela Nejsvětější Trojice v Rychnově nad Kněžnou, realizovanou v letech 1838–1843 podle plánů českého architekta Františka Pavlíčka.[67] V raném devatenáctém století se neogotika začíná uplatňovat také při restaurování hradů a budování památníků.

Výčet staveb z konce osmnáctého a prvních desetiletí devatenáctého století, na nichž se začaly objevovat ohlasy neogotiky, rozhodně není kompletní, domnívám se však, že k ilustraci dobové atmosféry postačuje.

Okolo roku 1840 překročila neogotika hranice dosavadních, poměrně skromných realizací a naplno se projevila ve stavbách a přestavbách velkých šlechtických sídel.

5.3.2 Venkovské rezidence vysoké aristokracie

Z Británie se *Gothic Revival* šířil do Evropy včetně českých zemí několika způsoby. Stěžejní význam měly cesty do Anglie, které někteří aristokraté podnikali vedeni obdivem k vyspělému britskému hospodářství a průmyslu. Při svých cestách po Britských ostrovech se ovšem setkávali i s místní kulturou a architekturou, která je namnoze po návratu do vlasti inspirovala k výstavbě vlastních sídel. Takto byly přímo ovlivněny stavby Harrachů, Schwarzenbergů, Liechtensteinů aj. Ze svých cest si pak kromě poznatků o dobových technických vymoženostech vozili i četné předlohové knihy, podle nichž bylo v Čechách vytvořeno mnoho zámeckých interiérů v duchu tzv. alžbětinské a jakubovské renesance.

První velkou aristokratickou stavbou postavenou ve stylu neogotiky podle britských vzorů je Hrádek u Nechanic **[35–37]**, zbudovaný za Františka Arnošta hraběte z Harrachu (1799–1884). Základní kámen hrubé stavby byl položen v roce 1839, slavnostní položení základního kamene zámecké kaple se konalo o dva roky později.[68] Stavba byla oficiálně dokončena v roce 1857, práce na interiérech ještě pokračovaly takřka v celé druhé polovině

[67] LÍBAL 1997, 81–83.
[68] BENEŠ 1887, 7–8.

19. století. Plány na výstavbu zámku, které nejspíš vyhotovil anglický architekt Edward Buckton Lamb, si hrabě Harrach přivezl v roce 1839 z Anglie. Během stavby v nich byly prováděny změny a úpravy stavbyvedoucím vídeňským architektem Karlem Fischerem. Podobu Hrádku u Nechanic značně ovlivnil vzor anglického zámku Crewe Hall (Cheshire) **[9]**, postaveného vynikajícím anglickým architektem Inigo Jonesem (1573–1652) v letech 1615–1636.[69] Toto sídlo bylo v roce 1866 zničeno požárem.[70] Následnou novostavbu z let 1866–1870 vedl Edward Middleton Barry (1830–1880),[71] přičemž respektoval vzhled zaniklé architektury a zdařile na něj navázal.

Na podzim roku 1839, několik měsíců po zahájení hrádecké stavby, vyhlásil úmysl přestavět své sídlo na Hluboké **[41]** Jan Adolf II. kníže ze Schwarzenbergu (1799–1888).[72] Původně stál na místě zámku gotický hrad z 13. století, v následujících dobách mnohokrát přestavěný. Po roce 1562 prošel renesanční přestavbou a od roku 1661 se stal součástí majetku rodu Schwarzenbergů. V prvních třech desetiletích 18. století dostal podobu barokního zámku podle návrhů Pavla Ignáce Bayera a Antona Erharda Martinelliho.[73] Neogotická přestavba byla zahájena v roce 1841, k roku 1855 byly ukončeny hlavní stavební práce, závěrečný kámen stavby byl osazen roku 1871.[74] Podobu zámku ovlivnil především stavebník Jan Adolf II. a jeho manželka Eleonora, rozená z Liechtensteinu (1812–1873). Na oba silně zapůsobilo osobní setkání s anglickou kulturou a architekturou. Nejstarší plány vyhotovil knížecí architekt Wilhelm Nevenhorst, dílo však bylo provedeno a v zásadě dokončeno podle plánů Franze Beera z roku 1846.[75] Nezanedbatelná je pak zvláště úloha knížecího stavitele Damase Deworezkého, jenž vedl stavební práce na Hluboké od konce roku 1857. Na přání stavebníka a jeho manželky vyhotovil množství návrhů dekorativního obohacení jinak poměrně strohých projektů Beerových, čímž významně přispěl k výsledné malebně zdobné podobě hlubockého zámku. Vedle harrachovského Hrádku u Nechanic se Hluboká řadí k nejvýraznějším projevům inspirace anglickou kulturou v českých zemích.

Třetí velkou aristokratickou rezidencí, jejíž podobu zásadně změnila anglicky orientovaná neogotika, je liechtensteinský zámek v jihomoravské Lednici **[38–40]**.

[69] http://en.wikipedia.org/wiki/Inigo_Jones, vyhledáno 21. 7. 2008.
[70] http://en.wikipedia.org/wiki/Crewe_Hall, vyhledáno 21. 7. 2008.
[71] http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Middleton_Barry, vyhledáno 21. 7. 2008.
[72] VYBÍRAL 1999, 39.
[73] KUTHAN 2001, 30–31, 189.
[74] KUTHAN 2001, 189–190.
[75] KUTHAN 2001, 189.

Původní středověká tvrz byla přestavěna na renesanční zámek, který se v době baroka proměnil v okázalé sídlo. V jeho sousedství vyrostla jízdárna podle projektu Johanna Bernharda Fischera z Erlachu.[76] Svou nynější podobu získal zámek za Aloise Josefa II. knížete z Liechtensteinu (1796–1858). První návrhy na přestavbu zámku a výstavbu okázalého skleníku vypracoval v letech 1838–1840 z Anglie povolaný architekt Peter Hubert Desvignes. Nicméně zámek i skleník byly nakonec postaveny podle projektu Georga Wingelmüllera, po jehož náhlé smrti v roce 1848 dokončil stavbu dle původních plánů jeho asistent Johann Heidrich. Skleník byl vystavěn v letech 1843–1845, s přestavbou zámku se započalo v roce 1846 a ukončena byla vysvěcením zámeckého kostela v roce 1858.[77] Nová podoba byla vytvořena v tzv. „staroanglickém stylu“, k jehož užití architekta vedly v prvé řadě důvody ryze účelové a praktické, následované hlediskem estetickým a zdůrazněním fantazijní složky tohoto stylu.[78]

Uvedené tři velké aristokratické rezidence mají mnoho společného. Jejich stavebníci byli z řad nejvyšších a nejbohatších šlechtických rodů a všichni osobně navštívili Anglii – Alois Josef II. z Liechtensteinu v roce 1820,[79] Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu a František Arnošt z Harrachu v roce 1825.[80] Druhou cestu uskutečnili v roce 1838, kdy byli všichni členy poselstva vyslaného na korunovaci královny Viktorie.[81] Mocně na ně zapůsobil nejen hospodářský a průmyslový rozmach britského impéria, ale i životní styl a kultura anglické aristokracie. To se posléze promítlo v jejich podnikatelských činnostech i v budování rodových sídel.

Při utváření exteriérů těchto zámků bylo užito mnoha stejných gotizujících prvků. Obdélná okna nahoře rámovaná pravoúhle zalamovanými římsami, různě utvářené rizality, tudorské oblouky či pohledové neuplatnění střech (vyjma Lednice) byly převzaty z repertoáru britské architektury. Zámecké kaple na Hluboké a Hrádku a zámecký kostel v Lednici se svým tvaroslovím shodně hlásí ke gotické sakrální architektuře. Základním prvkem je vnější odlišení užitím hrotitě ukončených oken, na Hluboké a v Lednici, kde byly tyto prostory pojaty velkoryseji, najdeme i fiály, sanktusník, zesilující opěráky či hrotité prolamované střechy a bohaté kružboví. Také inspirace středověkou architekturou fortifikační měla u všech tří zámků podobné projevy. Patří k nim obohacení hmoty stavby

[76] KUTHAN 2001, 237.
[77] KUTHAN 2001, 64, 237.
[78] KUTHAN 2001, 65–66.
[79] KUTHAN 2001, 64.
[80] VYBÍRAL 1999, 25.
[81] KUTHAN 2001, 64.

čtverhrannými a polygonálními věžemi, z nichž některé byly situovány excentricky, čímž silueta stavby získala na malebnosti. Všude byl hojně uplatněn motiv cimbuří, často vysazeného na krakorcích, které ukončuje korunu zdiva. Dále zde najdeme motivy bašt, střílen, „obranných“ ochozů a hradeb. Na Hluboké a Hrádku byl vytvořen i příkop, navozující iluzi opevnění.[82]

Přes značnou podobnost najdeme při bližším pohledu mezi těmito třemi zámky i mnohé odlišnosti. Na první pohled se od Lednice a Hluboké odlišuje Hrádek u Nechanic, a to ve dvou základních bodech. Tím prvním je fakt, že zatímco sídla Schwarzenbergů a Liechtensteinů byla při svých přestavbách, jakkoli velkorysých, vázána na starší dispozici, Hrádek byl zbudován jako novostavba „na zeleném drnu“. To umožnilo Františku Arnoštu Harrachovi dát volnou ruku architektům a promítnout do podoby stavby ve větší míře své vlastní představy. Výsledná dispozice zámku je vysoce originální a nemá u nás obdoby. Druhou podstatnou odlišnost zaznamenáme již při pouhém pohledu na fasády. Na Hrádku není ani stopy po bohatém dekorativismu, jenž Lednici a Hlubokou řadí k nejpůvabnějším zámkům u nás. Žádné nárožní věžičky, nápaditě pojaté arkýře, fiály či kružby užité s čistě dekorativním úmyslem zde nenajdeme. Celkové vzezření hrádecké stavby je poněkud strohé, až chladné. Zámek vzbuzuje při pohledu zvenčí daleko spíše dojem majestátního hradu než útulného rodinného příbytku, ačkoli interiéry byly zařízeny se stejným komfortem jako u ostatních dvou aristokratických sídel. Pokud bychom chtěli hodnotit míru věrnosti anglickým předlohám, pak nejvyšší vykazuje právě Hrádek u Nechanic.

Naopak Hluboká i Lednice vynikají nejen bohatým dekorativismem, ale i velkorysostí pojetí. Kromě přestaveb samotných zámků bylo v jejich okolí zbudováno velké množství drobných okrasných i větších užitkových staveb, sloužících pro ubytování služebnictva a úřednictva či pro knížecí radovánky. Na Hluboké se pak setkáváme s patrně nejvyšší mírou eklekticismu u nás. Ačkoli přestavba zámku, která se svým rozsahem v podstatě rovnala novostavbě, byla inspirována anglickými vzory, ani zdaleka nemůžeme hovořit o čistotě stylu. Zatímco exteriér byl inspirován nejen gotikou a anglickou neogotikou, ale též neogotickými stavbami z německých zemí, v interiérech se setkáme i s renesancí, barokem, rokokem, klasicismem či empírem (ať již v originále nebo v jejich historizujících variantách). To vše je doplněno částmi různě starého vybavení z jiných

[82] Tato část textu byla převzata z mé bakalářské práce. In: SIEGLOVÁ 2008.

schwarzenberských sídel a množstvím starožitností nejrůznější povahy včetně několika exotičtějších kusů. Zapomenout bychom neměli ani na četné kopie, nahrazující v interiéru často původní kusy nábytku, které pro jejich stáří nebylo možno dále užívat. Výsledek působí nadmíru malebně, pro jeho rozmanitost jej však nelze zařadit do žádné kategorie či „škatulky“. Jedná se o vysoce originální šlechtické sídlo, jež si zaslouží být posuzováno jako unikátní umělecké dílo.

VI. ZÁMEK HLUBOKÁ NAD VLTAVOU

6.1 Obecná historie

Na místě dnešního zámku stával původně gotický hrad, postavený kolem poloviny 13. století jako jeden z opěrných bodů královské moci v jižních Čechách. Jeho strategická poloha jej předurčovala být králi oporou proti šíření panství a vlivu stále mocnějšího jihočeského rodu Vítkovců a zároveň správním centrem zalesněného území patřícího panovníkovi. Prvotní název hradu zněl Froburg (v literatuře můžeme nalézt též varianty Wrobech, Fronburg či Frohnburg – pánův hrad), z čehož se posléze vyvinul název Frauenberg.[83] Českého jména Hluboká, odvozeného od polohy hradu nad hlubokým údolím Vltavy, začalo být užíváno až ve 14. století.[84]

Brzy po svém založení se hrad dostal do zástavního držení české šlechty. Ještě za Václava I. byl zastaven dvorskému sudímu Čéčovi z Budějovic, jemuž hrad v roce 1265 odňal Přemysl Otakar II., přičemž jej odškodnil Velíšem u Jičína.[85] V té době se Hluboká ukazuje být nedostatečně silnou oporou královské moci, zvláště z hlediska hospodářského, neboť kvůli nedostatku stavebního místa i orné půdy v jejím bezprostředním okolí nebyly příznivé podmínky pro vznik královského města. Téhož roku tedy zakládá Přemysl Otakar II. jižně od hradu na soutoku Vltavy a Malše, v místech odvěkého křižování obchodních cest, královské město České Budějovice. Založení Budějovic, obdarovaných mnohými výsadami, mělo neblahý vliv pro budoucí život v hlubockém podhradí, *„neboť podle „práva míle“ octlo se v okruhu míle budějovické a proto nesmělo se státi městečkem, nesměla v něm býti provozována žádná městská živnost* […]. *Mimo to v dobách válečných hrad svých podhradí nehájil a tak bývalo i zdejší podhradí vydáno nesčetněkrát na milost a nemilost obléhajících* […]. *“*[86]

Po smrti Přemysla Otakara II. sílí vliv Záviše z Falkenštejna, jenž požíval přízně královny-vdovy Kunhuty. Posléze sňatkem roku 1285 získal její věno i značnou moc. Hluboká se tak dostala do držení Vítkovců pod správou Závišova bratra Vítka. Ambiciózní jihočeský šlechtic si naklonil i krále Václava II. a docílil regentského postavení, ačkoli sám žádný úřad nevykonával. Počínal si v domácí politice obratně a v mnoha směrech úspěšně. Postupně však byla jeho výjimečná pozice oslabována, zvláště po smrti královny Kunhuty.

[83] SEDLÁČEK 1998, 222; POCHE 1977, 381; DUBSKÝ 1948, 13.
[84] TŘÍSKA 1986, 69.
[85] SEDLÁČEK 1996, 131.
[86] DUBSKÝ 1948, 14.

Vzrůst vlivu Václavovy ženy Guty Habsburské spolu s rostoucím pocitem omezování králova samostatného uplatnění a zvyšujícím se počtem odpůrců na straně šlechty byly předzvěstí Závišova brzkého pádu.[87] Po obvinění z údajného spiknutí byl na nátlak svých odpůrců uvězněn a mezi králem a Závišovými příbuznými vzplanula válka. Václav pak nabýval zpět královské hrady, které byly v držení Vítkovců. Nechal vozit zajatého Záviše od jednoho k druhému s výhružkou, že jej popraví, pokud se posádka hradu nevzdá. Závišův bratr Vítek, jenž byl purkrabím na Hluboké, však hrozbě neuvěřil a ani po několikeré výzvě hrad nevydal. Hluboká se tak stala svědkem nejen Závišova vzestupu, ale i pádu, když byl dne 24. srpna 1290 sťat na louce pod hradem.[88] Krátce nato byl hrad dobyt a za purkrabího dosazen Dobeš z Bechyně, příbuzný pražského biskupa Tobiáše, hlavního protivníka popraveného Vítkovce.[89]

Za vlády Jana Lucemburského se Hluboká opět krátce ocitla v rukou Vítkovců, tentokrát jejich landštejnské větve, když ji před rokem 1317 získal do zástavy mocný feudál, nejvyšší pražský purkrabí Vilém z Landštejna.[90] Po Vilémově smrti v roce 1356 se Hluboká dostala výplatou zpět královské komoře.[91] Zůstává nadále správním centrem panství, které však nemělo pronikavější hospodářské důležitosti, neboť obchod i řemeslnou výrobu na sebe strhlo nedaleké královské město Budějovice a i sám hrad poněkud ztratil na svém původním strategickém významu.[92] Ve svém zákoníku *Maiestas Carolina* z roku 1355 zařadil Karel IV. Hlubokou mezi trvale nezcizitelné královské majetky (neboť z panství plynuly do královské pokladny nemalé příjmy),[93] v případě potřeby však mohla být zastavena, a to nejdéle na dobu devíti let.[94] Sám se snažil k rozkvětu hlubockého panství přispět zakládáním rybníků. Založil též nedaleký hrádek Karlshaus s městečkem a farou, jenž však přes veškerou péči příliš neprospíval. Několik měsíců před svou smrtí pak Karel IV. zastavil část hlubockého panství lantkrabímu Janovi z Leuchtenberka jako náhradu za panství domažlické.[95]

[87] ČORNEJ/ČORNEJOVÁ/RADA/VANÍČEK 1997, 88.
[88] DUBSKÝ 1948, 15. Tato louka se dodnes nazývá „pokutní“.
[89] TŘÍSKA 1986, 70.
[90] BAHLCKE/EBERHARD/POLÍVKA 2001, 123.
[91] SEDLÁČEK 1996, 132.
[92] KOSTKA/VONDRA 1961, 2.
[93] TŘÍSKA 1986, 70.
[94] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[95] TŘÍSKA 1986, 70.

Král Václav IV. zástavu vyplatil a na hrad dosazoval královské purkrabí.[96] Po celou dobu jeho panování patřila Hluboká přímo ke království.[97] Zikmund Lucemburský zastavil mezi lety 1420 a 1421 jednotlivé části hlubockého panství postupně Mikuláši z Lobkovic, Janu Hájkovi z Hodětína, Kunátu Kaplířovi ze Sulevic a Oldřichu z Rožmberka.[98] Poslední jmenovaný stál jakožto katolík na straně úhlavních nepřátel husitského hnutí a jeho jihočeské državy těsně obklopovaly hlubocké panství. Proto Zikmund záhy rozhodl o zřízení trvalé vojenské posádky na Hluboké v čele s Rackem Odrancem z Drahonic (v letech 1409−1417 purkrabím na Hluboké a Zvíkově).[99] Jeho obavy z útoku husitských vojsk byly oprávněné, nakonec však Jan Žižka od svého záměru dobýt Hlubokou upustil.

V následujících letech byla Hluboká v zástavě Mikuláše z Lobkovic, po jehož smrti v roce 1435 se stala předmětem dědického sporu mezi jeho syny Mikulášem a Janem Popelem. Poté, co byly spory urovnány dohodou, získal Hlubokou roku 1447 Jan Popel. V politických sporech, jež v zemi zavládly po smrti císaře Zikmunda, přidal se na stranu katolického panstva a spolu s Rožmberky zaujal nesouhlasný postoj k zvolení Jiřího z Poděbrad zemským správcem. V roce 1452 přitáhl Jiří s vojskem do jižních Čech. Po podrobení Tábora oblehl Hlubokou a přiměl Jana Popela, aby se mu poddal[100] a připojil svou pečeť k listu ustanovujícímu Jiřího z Poděbrad správcem celé země.[101] V roce 1453 po vyplacení Hluboké zapsal Jiří z Poděbrad celé panství k věnnému právu manželce Johance z Rožmitálu. Po králově smrti opanoval Hlubokou Jindřich Roubík z Hlavatec, jenž si tak vynucoval odškodnění za vojenské výdaje v královské službě. Po uspokojení svých nároků hrad vrátil.[102]

Roku 1475 zemřela královna Johanka na svém vdovském sídle v Mělníku. Veškeré své jmění odkázala synovi Jindřichovi z Minstrberka a bratrovi Lvovi z Rožmitálu. Při dělení majetku následujícího roku připadla Hluboká Lvovi, jenž jí užíval především jako své základny pro ozbrojené výboje do Rakous. Po jeho smrti v roce 1482 následoval v držení hradu nejvyšší pražský purkrabí Jan Jenec z Janovic a Petršpurku.

[96] TŘÍSKA 1986, 70.
[97] SEDLÁČEK 1998, 222.
[98] TŘÍSKA 1986, 70.
[99] KOSTKA/VONDRA 1961, 4.
[100] TŘÍSKA 1986, 70.
[101] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[102] SEDLÁČEK 1998, 222.

Roku 1489 král Vladislav II. Jagellonský Hlubokou vyplatil, aby ji s celým panstvím o rok později zastavil Vilémovi z Pernštejna,[103] jenž se bezesporu řadí k nejzajímavějším osobnostem své doby. Tento mocný feudál patřil k předním hodnostářům království (v letech 1487−1514 zastával úřad nejvyššího hofmistra), proslul jako schopný politik a též velmi zdatný a úspěšný hospodář. Představoval ve své době nový typ podnikatele, jemuž se podařilo shromáždit rozsáhlé pozemkové vlastnictví a obratným hospodařením z něj vytvořit panství, které u nás rozlohou a bohatstvím nemělo rovného. Výnosy svých statků zvyšoval nejen racionálnějším hospodařením, ale i zaváděním nových druhů hospodářského podnikání – rybníkářství, pivovarnictví, vinařství či hornictví.[104] Hlubocké panství se za jeho správy zotavovalo ze strádání předchozích let a počalo opět vzkvétat. Vilém se zde věnoval především lesnímu hospodaření a rybníkářství, mezi jinými založil i známý rybník Bezdrev. Stal se též *„zakladatelem městské obce Hlubocké: roku 1496 vysadil osadu Podhradí na městečko* […], *založil řádný urbář* […], *kultivoval krajinu pod hradem* […], *dal podhradským právo na odúmrť, aniž při tom všem dbal práva budějovické míle“*.[105] Na sklonku 15. století přistoupil k rozsáhlým opravám starého gotického hradu, přičemž značnou pozornost věnoval rozšíření a modernizaci opevnění.

Vilém z Pernštejna zemřel v roce 1521, již několik let předtím však předal správu hlubockého panství svému synovi Vojtěchovi. Ten zdárně pokračoval v otcově díle, krom jiného založil nové rybníky u Hrdějovic (1514) a Pořic (1516). Po jeho smrti v roce 1534 se Hluboké ujal jeho starší bratr Jan, jenž ji postoupil manželovi své sestry Bohunky, štýrskému šlechtici Ondřeji Ungnadovi, svobodnému pánu ze Suneku.[106] Ondřej si počínal při správě panství značně velkoryse. Založil nové rybníky a dvory (např. dvůr Ondrov, dnes Vondrov),[107] rozsáhlou oboru, pivovar v Lišově či nový mlýn pod hradem. Na stráních hradního ostrohu, které nařídil vyčistit od stromů a křovinatého porostu, založil vinice, na nichž se pěstovala réva dovezená z Moravy, Rakouska či Uher.[108] Vskutku pokrokovým počinem pak bylo postavení vodovodu, pomocí něhož byla voda čerpaná z Vltavy dopravována nahoru na hrad.[109] Veškeré takové podnikání bylo však neobyčejně

[103] TŘÍSKA 1986, 70.
[104] KOSTKA/VONDRA 1961, 4.
[105] DUBSKÝ 1948, 18.
[106] TŘÍSKA 1986, 70.; SEDLÁČEK 1996, 139.
[107] DUBSKÝ 1948, 18.
[108] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag. Vinice na podzámecké stráni byla zrušena až roku 1706. In: MARKUS 1914, 135.
[109] KOSTKA/VONDRA 1961, 6.

nákladné a brzy přesáhlo Ondřejovy finanční možnosti. Z narůstajících dluhů jej nevysvobodila ani pomoc příbuzných. V roce 1551 postoupil panství své třetí ženě Anně ze Střechova, která se zavázala podle svých možností manželovy dluhy splácet. Počátkem roku 1554 zamýšlela panství prodat Vilémovi z Rožmberku, ale kvůli neshodám ohledně náplně smlouvy nakonec z obchodu sešlo. Následujícího roku postoupila Anna panství svým nevlastním synům Adamovi a Davidovi na dobu šesti let. Starší Adam, který se správy ujal, si však počínal dle špatného vzoru svého otce a hospodářský stav panství se tak ještě více zhoršil.[110]

Roku 1561 byla Hluboká královskou komorou vyplacena a následně roku 1562 prodána do dědičného vlastnictví Jáchymovi z Hradce. Ten ihned zahájil revizi hospodářského stavu panství, během níž zjistil, že *„Ondřej* [Ungnad] *nejen zpronevěřil peníze určené pro výživu sirotků na panství, ale vztáhl zištnou ruku i na peníze zádušní a kostelní, kterých používal k vlastnímu obohacení“*.[111] Krom toho byl také vysoce zadlužen. Jáchym začal s konsolidací panství a též se stavebními úpravami hradu. Když v roce 1565 nešťastnou náhodou zahynul, převzala správu panství za svého nezletilého syna Adama vdova po Jáchymovi Anna Hradecká z Rožmberka.[112] Za Adama z Hradce, spravujícího panství od roku 1568, došlo k přestavbě pozdně gotického hradu na renesanční zámek. Ač jako hospodář býval občas váhavý a nedbalý, stavebníkem byl velkorysým. Počínal si však při přestavbách rodových sídel i způsobem života vysoko nad svoje možnosti, a tak po své smrti v roce 1596 zanechal svému synovi Jáchymovi Oldřichovi nemalé dluhy. Ten proto panství roku 1598 odprodal Bohuslavu Malovci z Malovic na Dřítni a Vlhlavech.[113]

Malovci byli posledními českými pány na Hluboké, dlouho ji však neudrželi. Bohuslav Malovec zemřel roku 1608, nezanechav po sobě žádných písemných pramenů o svém hospodaření na panství. Při dělení majetku mezi jeho čtyři syny připadla Hluboká s částí vesnic Jetřichovi.[114] Ten se jakožto nekatolík přidal za českého stavovského povstání v letech 1618−1620 na stranu odbojných stavů, což vzhledem k dalšímu vývoji událostí v zemi nebylo šťastné rozhodnutí. V roce 1619 přitáhl císařský generál Karel Bonaventura Buquoy do jižních Čech a po vypálení Lišova a Rudolfova dobyl i Hluboké.

[110] SEDLÁČEK 1996, 140–142.
[111] KOSTKA/VONDRA 1961, 6.
[112] SEDLÁČEK 1996, 143.
[113] SEDLÁČEK 1996, 146.
[114] SEDLÁČEK 1996, 146.

Jetřich Malovec s bratry z Hluboké uprchl a nechal ji na pospas drancujícímu vojsku, které zpustošilo hrad i širé okolí. V roce 1622 pak byly Malovcům pro účast na stavovském povstání všechny statky zkonfiskovány.[115]

Ferdinand II. daroval Hlubokou za věrné služby a vojenské zásluhy španělskému šlechtici, generálu Baltazaru de Marradas. Krom toho byl odměněn povýšením do stavu říšských hrabat a k Hluboké ještě připojil královské město Vodňany. Ke svým statkům přistupoval jakožto k válečné kořisti, což výstižně dokládá i nápis, jímž opatřil jednu z budov v předhradí: Fructus belli – Ovoce války.[116] Za dona Baltazara přišla na zubožené hlubocké panství tvrdá rekatolizace, navíc podhradí velmi trpělo za třicetileté války. Po jeho smrti v roce 1638 zdědil panství jeho synovec Francesco de Salant y Marradas a po něm v roce 1656 jeho syn Bartoloměj, císařský komoří. Ten více tíhnul ke svým statkům ve Španělsku, a proto roku 1661 prodal Hlubokou Janu Adolfu ze Schwarzenbergu.[117]

Za Schwarzenbergů hlubocké panství vzkvétalo a prosperovalo a samotný zámek zažil období nového vzestupu a slávy. Jan Adolf (1615−1683) dosáhl značných úspěchů v císařských službách. Roku 1654 dostal od císaře do zástavy panství Křivoklát, Nižburk (dnes Nižbor) a Krušovice a téhož roku získal inkolát, tedy právo usadit se trvale v Čechách. V roce 1660 mu arcivévoda Leopold Vilém přenechal své panství Třeboň jako náhradu za dluhy, které nemohl splatit.[118] Spolu s o rok později přikoupenou Hlubokou tak byl vytvořen základ schwarzenberského dominia v Čechách. K dalším úspěchům Jana Adolfa můžeme připočíst povýšení do knížecího stavu dne 14. července 1670 (knížecí titul však měl nadále příslušet jen prvorozeným synům rodu, ostatní zůstávali ve stavu hraběcím) a jmenování palatinem dne 20. října 1671.[119]

Po smrti Jana Adolfa spravoval Hlubokou jeho syn a nástupce Ferdinand Vilém (1652−1703), který zorganizoval podhradské řemeslníky do jednoho společného cechu a stal se tak zakladatelem hlubockého obecního hospodářství.[120] Vedle toho rozšířil schwarzenberské panství v Čechách mnohými nákupy. Zásadně se pak zapsal do dějin rodu svou závětí z roku 1703, jíž určil budoucí podobu uspořádání rodového majetku a zároveň stanovil morální kodex schwarzenberské panské správy a rodové politiky.

[115] KOSTKA/VONDRA 1961, 8.
[116] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[117] TŘÍSKA 1986, 70.
[118] RAMEŠ 2008, 26–27.
[119] V roce 1746 rozšířil císař knížecí hodnost na všechny členy schwarzenberského rodu. In: RAMEŠ 2008, 27, 30.
[120] DUBSKÝ 1948, 21.

V případě, že se v budoucnu vyskytnou v jedné generaci v rodě dva bratři, měl se majetek rozdělit na dvě samostatné a na sobě nezávislé části. Tato situace nastala o sto let později, kdy se v roce 1802 bratry Josefem a Karlem rozdělil rod na primogenituru (starší hlubocko-krumlovská větev) a sekundogenituru (mladší orlická větev).[121]

Ferdinandův syn Adam František (1680−1732), jenž převzal správu panství po smrti svého otce, počínal si vskutku jako barokní šlechtic mnohostranných zájmů. V letech 1708−1713 vystavěl poblíž Hluboké lovecký zámek Ohrada, věnoval se hospodářství (zejména lesnímu), velký zájem projevoval o umění. V roce 1719 podstatně rozšířil schwarzenberský majetek v Čechách, když mu jeho teta Marie Ernestina z Eggenbergu, rozená ze Schwarzenbergu, vdova po Janu Kristiánovi z Eggenbergu, odkázala česká panství Eggenbergů (krumlovské, orlické, vimperské a chýnovské).[122] Do dějin hlubockého zámku se pak zapsal jakožto iniciátor jeho velkolepé barokní přestavby. V roce 1732 Adam František tragicky zahynul, když byl nešťastnou náhodou zastřelen císařem Karlem VI. na honu poblíž Brandýsa nad Labem.[123]

Od roku 1732 spravoval Hlubokou jeho syn Josef Adam ze Schwarzenbergu (1722−1782). Během války o rakouské dědictví byl zámek koncem roku 1741 obsazen francouzským vojskem, okupace však trvala jen do konce léta následujícího roku. V roce 1744 jej na krátký čas obsadili Prusové, kteří zde způsobili nemalé škody. Po jejich odchodu dal kníže strhnout opevnění (s čímž započal již dříve roku 1743), aby tak zámek pozbyl svého vojenského charakteru.[124] Po jeho smrti v roce 1782 následoval jeho syn Jan Nepomuk (1742–1789), který však zemřel poměrně záhy, a tak se správy hlubockého panství ujal Janův syn Josef Jan ze Schwarzenbergu (1769−1833) jakožto první představitel schwarzenberské primogenitury. Do dějin zámku zapsal se především tím, že v jeho zdech dvakrát hostil ruského cara Alexandra I. (v letech 1815 a 1820).[125] Poté, co v důsledku napoleonských válek zanikla roku 1806 Svatá říše římská a schwarzenberský majetek na německém území byl vyvlastněn, obrátila se veškerá pozornost Schwarzenbergů k statkům v Rakousku a v Čechách.[126]

[121] RAMEŠ 2008, 27, 30.
[122] VETTER 1967, nepag.
[123] RAMEŠ 2008, 30.
[124] TŘÍSKA 1986, 72.
[125] SEDLÁČEK 1996, 150.
[126] RAMEŠ 2008, 30.

Nejstarší Josefův syn Jan Adolf II. (1799−1888), spravující rodový majetek po otcově smrti, modernizoval schwarzenberský hospodářský systém, čímž zajistil jeho životaschopnost i v nových podmínkách po zrušení poddanství v roce 1848. Tehdy se následkem realizace reforem citelně ztenčilo pozemkové vlastnictví schwarzenberské primogenitury. Hospodářské prosperity dosahoval Jan Adolf II. zaváděním mnohých inovací v zemědělství, lesnictví i průmyslovém podnikání.[127] Zavedl například pěstování nových plodin – cukrovky, bobu a řepky olejné; nové metody uplatňoval i v rybníkářství, lesním hospodářství a chovu užitkových zvířat.[128] Značnou pozornost věnoval rodovému sídlu na Hluboké. Spolu se svou manželkou Eleonorou, rozenou z Liechtensteinu, nechal zámek přestavět ve stylu neogotiky. Tato přestavba zásadním způsobem změnila vzhled a charakter zámku a učinila z něj skvost mezi českými panskými sídly.

Po Janu Adolfovi II. nastoupil jeho syn Adolf Josef (1832−1914), jehož pozornost byla obrácena především k péči o schwarzenberský lesní fond. Jeho syn Jan Nepomuk (1860−1938) stál v čele schwarzenberské primogenitury v složitých dobách kolem vzniku Československé republiky. V důsledku realizace zákonů o první pozemkové reformě byly k roku 1931 hlubocko-krumlovské větvi Schwarzenbergů vyvlastněny statky Cítoliby, Dlouhá ves – Prášily, Jinonice, Mšec, Netolice a Třeboň a mnohé další podstatně zmenšeny.[129]

Janovu synovi JUDr. Adolfu Schwarzenbergovi (1890−1950) připadla smutná úloha posledního šlechtického držitele rodových statků. Schwarzenberský majetek byl po okupaci českého pohraničí na podzim 1938 rozdělen na dvě části, mezi nimiž vedla nová státní hranice. Kníže Adolf s manželkou, kněžnou Hildou, odjeli raději ze země – nejprve do Itálie a odtud počátkem roku 1941 do Spojených států amerických. Dne 17. srpna 1940 byl gestapem zabaven veškerý majetek JUDr. Schwarzenberga na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava, Rakouska a Německa. Poté, co 5. května 1945 protektorát zanikl,[130] byla dne 8. května nad schwarzenberským majetkem zavedena národní správa. O několik měsíců později, 4. října téhož roku, byl JUDr. Adolf Schwarzenberg vyhláškou Okresního národního výboru v Českých Budějovicích označen za Němce a následně byl veškerý jeho zemědělský majetek na území Čech a Moravy zkonfiskován na základě dekretu prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše. Vyústěním nepřehledné a komplikované

[127] RAMEŠ 2008, 31.
[128] KUTHAN 1991, nepag.
[129] RAMEŠ 2008, 31.
[130] http://www.fronta.cz, vyhledáno 19. 5. 2011.

situace následujících dvou let byl zákon č. 143/1947 Sb., podle nějž došlo k přechodu vlastnictví majetku schwarzenberské primogenitury ležícího na území Československa bez náhrady na zemi Českou. Po zániku země České jakožto právnické osoby od 1. ledna 1949 (zákon č. 280/1948 Sb.) převzal tento majetek Československý stát, který jej od 1. ledna 1950 rozdělil pod správu několika státních institucí.[131]

Zámek byl v padesátých letech 20. století pod státní správou zpřístupněn veřejnosti. Prostory neogotické jízdárny, kočárovny a stájí se staly od roku 1956 hlavním sídlem Alšovy jihočeské galerie, která dnes patří k nejvýznamnějším institucím svého druhu u nás. Vyniká především unikátní sbírkou gotického malířství a sochařství (díla z oblasti jižních Čech a Šumavy z 13.−16. století), zahrnuje však i české a evropské umění 16.−19. století a pozoruhodnou kolekci českého moderního a současného umění.[132]

6.2 Stavební historie

Původní raně gotická podoba hradu Hluboká není přesně známa, přesto je však možné udělat si o ní z dostupných pramenů a literatury alespoň přibližnou představu. Základní, podélná dispozice hradu byla primárně dána tvarem ostrožny, na níž se nachází. V prvé fázi se bezpochyby jednalo o hrad s obvodovou zástavbou, pravděpodobně již od počátku dvojdílný.[133] Souběžná obytná křídla byla na severozápadě a jihovýchodě chráněna dvěma věžemi, propojenými s ostatní zástavbou obrannými zdmi, jež obepínaly hradní nádvoří.[134] Hradní kaple se nacházela na stejném místě, jako dnešní kaple zámecká, tedy na severním konci severovýchodního křídla v těsném sousedství hradního paláce. Z této nejstarší podoby hradu se nedochovalo prakticky nic, snad jen zlomky zdiva v základech kaple a jihovýchodní věže, které bývají řazeny do této doby.[135]

Poloha na vysoké skalní ostrožně poskytovala hradu zároveň značnou ochranu, neboť byl ze tří stran obklopen neschůdnými srázy. Na severozápadě byl opatřen opevněním s příkopem, vylámaným ve skále, a též padacím mostem.[136] V čele zadní části

[131] RAMEŠ 2008, 31–33.
[132] http://www.ajg.cz/cz/page/9/zamecka-jizdarna-hluboka-nad-vltavou.html?detail=8, vyhledáno 16. 5. 2011.
[133] DURDÍK 2009, 162−163.
[134] KOSTKA/VONDRA 1961, 1. Tomáš Durdík řadí vznik okrouhlé, zřejmě bateriové věže v severozápadním nároží do pozdní gotiky. In: DURDÍK 2009, 163.
[135] např. KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.; KUTHAN/HORYNA/MUCHKA 1982, 80.
[136] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.

hradu stál okrouhlý bergfrit; v pozdní gotice pak bylo jedno ze zadních nároží zajištěnou okrouhlou, zřejmě bateriovou věží.[137] **[42]**

Za Viléma z Pernštejna na přelomu 15. a 16. století byl hrad pozdněgoticky přestavěn. Důležité byly zejména rozsáhlé úpravy a přístavby hradního opevnění, které se tak stalo veskrze moderním a schopným odolat soudobé vojenské technice.[138] V té době vzniklo opevnění čela vnitřního předhradí s čtverhrannou vstupní bránou a bateriovou věží. S pernštejnskou stavební aktivitou souvisel také velký zemní rondel severně od bateriové věže, zajišťující vstupní bránu, jehož patu obíhala zeď. Jeho předchůdcem snad bývala předsunutá bašta, spojená s hradem podzemní chodbou. Další rondel, stavěný přímo před hradem okolo roku 1505, nebyl dokončen.[139] Příčinou byly patrně finančně velmi nákladné práce související s trháním skalního podloží pomocí střelného prachu. Po roce 1529 bylo rozhodnuto o jeho dostavbě, která však již patří do následující stavební fáze.[140]

Od roku 1534 byla Hluboká v držení Ondřeje Ungnada ze Suneku, jenž se projevil jako velmi činorodý stavebník. Za jeho vlády bylo dokončeno vnější opevnění hradu, a to do podoby, jež zůstala následujících dvě stě let prakticky nezměněna. Staré hradební zdi byly opraveny, případně doplněny o pobořené části. Obrovská čelní bašta, započatá za Pernštejnů, byla dokončena, opatřena zázemím potřebným pro případný pobyt vojenské posádky a spojena hradbami se zámkem.[141] Poblíž této bašty byla pak k posílení její obrany postavena ještě jedna menší, přičemž v obou případech se již jednalo o objekty s kasematy. Podobná stavba zajistila posléze i zadní stranu pod válcovou věží. Boční obranná linie, u které dodnes není zcela jasné, zda byla dokončena, byla již zpevněna čtyřbokými bastiony.[142] Vedle velké čelní bašty vznikla vstupní brána do hradu, jež byla zajištěna důmyslným obranným systémem. Stavbu vedl vlašský stavitel Hanuš de Spatio (Giovanni Spatio), známý především svou účastí na stavbě Letohrádku královny Anny na Pražském Hradě.[143]

Na severní straně hradu byla vystavěna kovárna a mlýn, jehož kolo bylo poháněno silou zvířecí, v případě potřeby však i lidskou. Ve vlastním hradě byly upravovány

[137] DURDÍK 2009, 163.
[138] KOSTKA/VONDRA 1961, 5.
[139] DURDÍK 2009, 163; DURDÍK 2002, 30; DURDÍK 2005, 32.
[140] MARKUS 1914, 132.
[141] Tato bašta stávala přibližně uprostřed mezi dnešní jízdárnou a budovou tzv. Šteklu. In: MARKUS 1914, 132.
[142] DURDÍK 2005, 32–33.
[143] V letech 1538−1539 vedl výstavbu přízemí letohrádku, in: KRČÁLOVÁ 1989, 7.

a přistavovány především užitné místnosti (sklepy, komory, spíže, kuchyně aj.), ale i některé prostory obytné. Cílem všech úprav bylo zvýšení komfortu přebývání na hradě. S tím souvisí i výstavba vodovodu, která ve své době vzbudila značný rozruch. Ačkoli se v hradním areálu od počátku nacházela studna s pitnou vodou, Ondřej Ungnad chtěl využívat i vodu z Vltavy, tekoucí podél úpatí hradní skály. Nechal tedy zřídit vodovod (před rokem 1548), kterým se říční voda dopravovala přímo do hradních komnat a odtud do nádvorních kašen. Vodárnu s bronzovou pumpou o třech pístech poháněl vodní kolo.[144] Původně byl vodovod dřevěný, což se však kvůli nízké trvanlivosti materiálu neosvědčilo. Záhy byl tedy vystavěn nový z železných trubek spojovaných olovem, který pak sloužil obyvatelům hradu až do počátku 18. století.[145] Veškeré stavební počínání však Ondřeje Ungnada finančně vyčerpalo a celé panství uvrhlo do dluhů.

V roce 1562 se dostalo zadlužené hlubocké panství do dědičného držení pánů z Hradce. Za vlády Jáchyma z Hradce došlo k přestavbě pozdněgotického hradu na renesanční zámek, jenž plně odpovídal dobovým nárokům na pohodlné šlechtické sídlo. Stavební práce je možno rozdělit do několika etap. První, ohraničenou lety 1563–1566, vedl mistr Antonín Vlach,[146] dvorní stavitel pánů z Hradce i Rožmberků, jehož podíl je doložen například i na stavbách zámků v Jindřichově Hradci, Českém Krumlově či Třeboni. V této fázi, dokončené nedlouho po smrti Jáchyma z Hradce († 1565), byly prováděny úpravy na nejstarších částech hradu.

Přestavěna byla stará gotická hradní kaple s trojbokým závěrem, do níž byla na západní straně vestavěna dřevěná kruchta na čtyřech kamenných krakorcích. Kaple byla zaklenuta pravděpodobně hladkou křížovou klenbou, na jejíchž svornících byly namalovány erby majitelů panství – Jáchyma z Hradce a jeho druhé ženy Anny z Rožmberka († 1580).[147] Interiér vymaloval mistr Jiljí (Egidius) z Nové Bystřice,[148] upravena byla též okna a před oltář dodány dva kamenné stupně. Kaple dostala i novou střechu s věžičkou, na níž byla roku 1566 osazena makovice s křížem.[149]

[144] DURDÍK 2005, 33.
[145] MARKUS 1914, 133–134.
[146] V pramenech se setkáváme s několika různými podobami jeho jména – Antonio či Anthony, příjmením zvaný Vlach, ale též Drican, Drizzan, Dryczan, Drichzan, Erizzan, Erichzan, Ericer či Tryczan. Srov.: Pavel VLČEK: Ericer, Antonio. In: VLČEK 2004, 159; ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[147] Jarmila Krčálová uvažovala vedle hladké křížové klenby i valenou klenbu s lunetami. In: KRČÁLOVÁ 1956, 81. Vzhledem k tomu, že Roman Lavička v nedávné době uvádí v kapli existenci svorníků, přikláním se ke klenbě křížové. In: LAVIČKA 2008, 185–186.
[148] KRČÁLOVÁ 1956, 81.
[149] LAVIČKA 2008, 185–186.

Pod vedením Antonína Vlacha vzniklo dále pět nových místností – dvě po severní straně kaple, tři po straně jižní. Z těchto tří největší byla tzv. velká světnice, později označovaná též jako tabulnice, k níž přiléhaly dva menší prostory. Tyto tři místnosti pojily se ke kanceláři a dalším prostorám (např. kuchyni, jež byla pravděpodobně v přízemí) při okrouhlé věži v jihovýchodním nároží zámku, nazývané též Červená.[150] Tabulnice – tehdy největší zámecká místnost – byla v roce 1589 opatřena novým stropem a poté, co ji v letech 1595–1596 vyzdobil malíř Mathes Reiter, stala se též místností nejnákladněji zdobenou. Krom toho byly opravovány i starší části stavby, například krovy nad fraucimorem a zeleným pokojem po celé délce (jihozápadní křídlo), nad kuchyní, Červenou věží a hospodářskými staveními.[151]

Po čtyřleté prodlevě rozbíhají se další stavební práce roku 1571, tentokrát již pod dohledem nového zámeckého pána, Jáchymova syna Adama z Hradce. Mistr Antonín Vlach se po roce 1566 na Hluboké již neobjevuje;[152] v letech 1571–1581 je zde uváděn mistr Vincenc Vlach z Budějovic neboli Vincenzo Vogarelli z Bormia, zdomácnělý v Českých Budějovicích.[153] Toto desetiletí se však vyznačuje jen nepříliš významnou stavební činností, zpravidla v intencích drobných oprav a úprav.

Významné stavební období nastává od roku 1581, kdy se novým hlavním stavitelem stává Baldassare Maggi. Tento italský mistr se v sedmdesátých a osmdesátých letech 16. století podílel na mnoha jihočeských, nejen zámeckých stavbách, a výrazně tak ovlivnil tvář české renesanční krajiny. Již na podzim roku 1580 mu byly na Hluboké zadány menší práce, jež měly započít následujícího jara – zvýšení zdí proti velké světnici spolu s vylámáním okenních otvorů a dále pak na tomto místě stavba dvou světnic a komory s vlašským krbem. V návaznosti na to byl pak ještě celý trakt zvýšen o jedno patro a sjednocen společným krovem.[154] Od roku 1582 tedy již na zámku panoval čilý stavební ruch. Jsou doloženy četné platby za zednické, kamenické či truhlářské práce, většinou interiérového charakteru. Na přelomu let 1582 a 1583 byla dokončena úprava Červené věže s novými pokoji, v první polovině devadesátých let 16. století pak ještě dostala nový krov a krytinu.[155]

[150] KUTHAN 1991, nepag.
[151] KRČÁLOVÁ 1956, 76, 81.
[152] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[153] KRČÁLOVÁ 1986, 48.
[154] KRČÁLOVÁ 1956, 81.
[155] KRČÁLOVÁ 1956, 77, 81; KRČÁLOVÁ 1986, 48.

V roce 1583 je prvně jako stavbyvedoucí zmiňován Beneš Vlach, totožný s Domenicem Benedettem Comettou z Arogna, jenž byl švagrem Baldassara Maggiho.[156] Vůdčí úlohu však i nadále zastával Baldassare Maggi. Od roku 1584 probíhaly rozsáhlé stavební práce také na jihozápadním zámeckém křídle. Již v předchozím desetiletí, přibližně v letech 1573–1575 jsou zde zmiňovány úpravy fraucimoru („nový“ a „dolejší“ fraucimor) pod vedením Vincence Vlacha. Pravděpodobně se jednalo o jižní část jihozápadního křídla, kde se v přízemí či prvním patře nacházel fraucimor původní, rozšířený o nový o patro výše.[157] V roce 1584 byl zbořen tzv. zelený pokoj v severní části jihozápadního křídla, na jehož místě započal Maggi téhož roku stavět dva sály nad sebou, označované jako horní a dolní palác. Ač byla pro jeden z nich uvažována klenba podepřená sloupy, nakonec byly oba plochostropé. Horní sál, nacházející se patrně v druhém patře, byl zastropen roku 1588; současně byl osazen deseti okny a opatřen výmalbou Daniela Tylcka. Dolní sál dostal strop o dva roky později, v letech 1595–1596 jej pak na stěnách i stropě vymaloval Mathes Reitter.[158]

Obě stávající zámecká křídla – severovýchodní a jihozápadní – byla v letech 1587–1589 podle plánů Baldassara Maggiho spojena novým příčným traktem o stejné výšce, jenž zároveň odděloval reprezentativní severní nádvoří od užitkového jižního dvora. Zvláštností tohoto krátkého křídla byla sdružená okna a arkáda, o jejíž podobě ani přesném umístění nemáme bohužel dochované záznamy, pravděpodobně však byla obrácena do hlavního nádvoří.[159]

V devadesátých letech byly ještě provedeny dvě význačnější změny ve vnější podobě zámku. V roce 1594 došlo ke zboření tzv. Černé věže v severním spojovacím křídle naproti kapli, jež byla následně v letech 1594–1595 znovu vystavěna pod vedením Beneše Vlacha,[160] a to ve spodní části na půdorysu kruhovém, v horní na polygonálním. V roce 1595 byly zdi pekárny a kuchyně v jižní části severovýchodního křídla ozdobeny sgrafitováním.[161]

Renesanční Hluboká patřila ve své době jistě k zámkům prvořadého významu, především ve vztahu k dalším jihočeským zámeckým stavbám, jako jsou zámek

[156] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[157] KRČÁLOVÁ 1956, 81.
[158] KRČÁLOVÁ 1956, 81; KRČÁLOVÁ 1986, 51.
[159] KRČÁLOVÁ 1986, 51.
[160] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[161] KRČÁLOVÁ 1956, 81–82; KRČÁLOVÁ 1986, 50.

v Jindřichově Hradci, v Bechyni či v Českém Krumlově. Bohužel se z této přestavby hlubockého zámku do dnešních dní nic nedochovalo. Její podobu tak můžeme jen částečně rekonstruovat z archivních zpráv a z analogií s dalšími soudobými stavbami pánů z Hradce a Rožmberků. Předpokládat lze vnější strohost a monumentalitu celku v kontrastu k bohatě utvářeným interiérům, o jejichž výzdobě jsou dochovány některé záznamy.[162] Jistou představu o její podobě nám též poskytuje veduta Jana Willenberga z počátku 17. století **[43]**.

V roce 1598 prodal Jáchym Oldřich z Hradce Hlubokou i s panstvím Bohuslavu Malovci z Malovic na Dřítni a Vlhlavech. Ve vlastnictví Malovců z Malovic, za nichž nemáme žádné zprávy o případné stavební činnosti, byla však jen do roku 1622, kdy o ni v rámci pobělohorských konfiskací přišli. Novým majitelem se stal don Baltazar de Marradas. Z jeho doby údajně pocházela budova před zámkem (zbořena v 19. století), na níž byl dle dochovaných historických zpráv namalován nápis Fructus belli (Ovoce války).[163] Zámek byl také nově opevněn a na severozápadní straně vzniklo nové předhradí.[164]

V roce 1661 se Hluboká stala majetkem rodu Schwarzenbergů. Za vlády prvního majitele z tohoto rodu, Jana Adolfa ze Schwarzenbergu, byly na zámku prováděny jen drobné práce převážně udržovacího charakteru. Vedením těchto prací byl od roku 1665 pověřen schwarzenberský stavitel Jakub Antonín de Maggi.[165] Ten na Hluboké působil i za vlády Janova syna a nástupce Ferdinanda, jenž zdědil Hlubokou po smrti svého otce v roce 1683 a vládl na schwarzenberských statcích až do své smrti v roce 1703.[166] Ani za Ferdinanda ze Schwarzenbergu však na zámku nenastala žádná významnější stavební činnost. Prováděny byly převážně úpravy interiérů, případně drobné opravy a úpravy stavebního charakteru, jež však nijak zásadně neproměňovaly stávající vzhled zámeckých budov.

Výrazná změna nastává v roce 1703 s nástupem Ferdinandova syna Adama Františka ze Schwarzenbergu, jenž vládl až do své smrti v roce 1732. V počátcích jeho panování jsou zaznamenány přestavby některých hospodářských budov a drobné úpravy

[162] KRČÁLOVÁ 1956, 82.
[163] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[164] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[165] Giacomo Antonio de Maggi, vlašský stavitel z Bruzelly v jižním Švýcarsku, jehož činnost je v Čechách doložena v letech 1665–1706. In: Věra NAŇKOVÁ (Pavel VLČEK): de Maggi, Giacomo Antonio. In: VLČEK 2004, 389–391.
[166] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

v zámecké kapli. Tyto práce byly ještě prováděny pod vedením Jakuba Antonína de Maggi, jenž zemřel v roce 1706.[167] O něco dříve byl do knížecích služeb přijat stavitel Pavel Ignác Bayer, s nímž je spojena přestavba renesančního zámku na velkolepé barokní sídlo. Modernizace se však týkala především interiérů a posléze fasád, půdorysná dispozice zámku zůstala prakticky nezměněna **[44]**.

Bayer zahájil své působení na Hluboké adaptací zámecké kaple, a to pravděpodobně hned koncem roku 1706, kdy jsou doloženy první přípravné práce uvnitř kaple. Současně stavěl i nový příbytek pro zámeckého kaplana. Samotná přestavba zámecké kaple proběhla v letech 1707–1708, přičemž změny se týkaly především interiérů. Na místě zbořené východní zdi byla vystavěna nová s opěrnými oblouky, pod kterými byly umístěny dva boční oltáře. Ty zhotovil – stejně jako oltář hlavní – sochař Jan Jakub Caar z Postoloprt. Před hlavní oltář přišla vyřezávaná chórová přepážka s tordovanými kuželkami. Kruchta na kamenných krakorcích byla vyměněna za novou a doplněna o kruchtu vedlejší. Kaple byla vydlážděna šestibokými dlaždicemi, povrchových změn doznaly i vstupní dveře, okna a mříže v nich. V těsném sousedství kaple, na místě strženého obydlí hospodářského písaře, byla zbudována sakristie, nad níž v patře vznikla ještě jedna oratoř. Další stavební úpravy kaple pak byly realizovány ještě v roce 1716, kdy byla stržena a následně znovu vystavěna vstupní část se schodištěm, probourány ještě jedny dveře „z dolního placu“, sklenuta chodba a postaveno schodiště vedoucí nahoru k velkému sálu v přilehlém severovýchodním křídle. V roce 1729 byla kaple vymalována, v letech 1739–1740 opatřena novým sanktusníkem v podobě osmiboké lucerny. Na jeho vrcholu byla osazena korouhvička v podobě motivu ze schwarzenberského erbu – hlavy Turka s krkavcem.[168]

Nejdůležitějším Bayerovým stavebním počinem ve schwarzenberských službách a zároveň i jednou z nejlepších prací jeho tvorby vůbec byla stavba loveckého zámečku Ohrada v oboře nedaleko Hluboké v letech 1708–1713. Plány k němu vyhotovil Bayer nejspíše záhy po svém nástupu do knížecích služeb, avšak se stavbou bočních hospodářských budov bylo započato až roku 1708 a teprve v roce 1709 byly kladeny základy samotného zámečku.[169] Jedná se o dvoupatrovou stavbu podkovovitého půdorysu,

[167] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[168] LAVIČKA 2008, 187–189.
[169] KOSTKA/VONDRA 1961, 17–18. Prodleva mohla být způsobena přepracováváním projektu, neboť Věra Naňková zmiňuje poněkud neatraktivní první návrh, lišící se v mnohém od realizovaného projektu. In: NAŇKOVÁ 1974, 232.

jež je na vstupní i nádvorní straně opatřena plochým pětiosým středním rizalitem s představeným trojosým portikem s balkónem. Přilehlé hospodářské budovy byly pojednány jako jednopatrové a spolu se zámečkem komponovány do čtvercové dispozice. Dominantou stavby je dvoupatrový sál ve středu hlavní budovy, jehož umístění v exteriéru akcentují již zmíněné rizality.[170] Prostorný vestibul je zaklenut plackovou klenbou.[171] V Bayerově pojetí Ohrady byly již dříve shledány mnohé analogie s pracemi soudobých architektů či inspirace jimi.[172] Krom toho se také významně podílel na výsledné podobě interiérů, doloženy jsou jeho návrhy štukatur, portálů či krbů. Nástropní štukovou výzdobu hlavního sálu provedl podle jeho návrhů Francesco Carrobia, autorem fresky z roku 1715 na téma báje o bohyni lovu Dianě je vídeňský malíř Jiří Werle, stěny ozdobily v letech 1710–1718 obrazy Jana Jiřího Hamiltona.[173]

Stavební práce probíhaly současně i na samotné Hluboké. Jejich rozsah se v jednotlivých letech lišil, jednalo se však vesměs o postupné úpravy jednotlivých zámeckých pokojů, neboť pozornost byla upřena především k stavbě loveckého zámečku. Po jejím dovršení se práce na zámku zintenzivnily. Nejvýraznějším počinem bylo zřízení monumentálního dvoupatrového sálu v severovýchodním křídle, jenž byl podle Bayerových plánů z roku 1715 postaven roku následujícího. V roce 1717 jej pak freskovou výzdobou s námětem apoteózy schwarzenberského rodu opatřil Jiří Werle.[174]

V roce 1721 vyhotovil Bayer projekt zevrubné opravy zámku s mnohými stavebními úpravami.[175] V říjnu téhož roku byl však pro osobní neshody z knížecích schwarzenberských služeb propuštěn.[176] Na jeho místo nastoupil vídeňský stavitel Anton Erhard Martinelli,[177] jenž byl jmenován dvorním stavitelem Adama Františka ze Schwarzenbergu s platností od 1. ledna 1722 a setrval v jeho službách do roku 1728.

[170] NAŇKOVÁ 1974, 232.
[171] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[172] Mezi inspirační zdroje, jež jsou Bayerovi v této souvislosti připisovány, patří zámek Trója a prelatura kláštera v Plasích od Giovanniho Battisty Matheye, stavby Giovanniho Battisty Alliprandiho a některé pražské paláce (Černínský, Šternberský, Lobkovický, Clam-Gallasův), přičemž na prvních třech jmenovaných je doložena či zvažována Alliprandiho účast. In: NAŇKOVÁ 1974, 232; NAŇKOVÁ 1989, 391–392; POCHE 2001, 71, 318, 331, 339.
[173] KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[174] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag. Inspirací pro nástropní malbu mu s velkou pravděpodobností byla výzdoba vídeňského Belvederu, v němž Apoteózu prince Evžena ztvárnil Martin Altamonte. In: KOSTKA/VONDRA 1961, 12.
[175] Pravděpodobně je též autorem staveb před zámeckým příkopem, volně seskupených na prostranství a vytvářejících hospodářské nádvoří nepravidelného obdélného tvaru. In: : KOSTKA/VONDRA 1961, 18.
[176] NAŇKOVÁ 1974, 238.
[177] Jako datum jeho nástupu do knížecích schwarzenberských služeb bývá uváděn 1. říjen 1721 (In: Pavel VLČEK / Věra NAŇKOVÁ: Martinelli, Anton Erhard. In: VLČEK 2004, 403) nebo 1. leden 1722 (In: ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.).

Nadále pokračovaly práce podle původního Bayerova projektu, Martinelli však vyhotovil množství doplňujících a zpřesňujících návrhů a zároveň sám navrhl některé rekonstrukce. V letech 1722–1724 byla postavena budova na severozápadní straně zámku (s bytem důchodního písaře a panskou kuchyní v přízemí, s hostinskými pokoji v patře), která v podstatě vytvořila nové vstupní křídlo, či kamenný most přes zámecký příkop.[178] V rámci několikaleté postupné celkové renovace zámku byla v roce 1725 zahájena oprava fasád, přičemž podoba vnějších fasád byla určena projektem Pavla Ignáce Bayera (renovace průčelí započala ještě před jeho odchodem z knížecích služeb),[179] vnitřní fasády navrhl Martinelli. Ty byly dle jeho návrhů členěny na dvě hlavní části – bosované přízemí s výraznými klenáky nad okny, z nějž vyrůstala barokní fasáda členěná ve spodním plánu lyzénovými rámci, v horním pak vysokým řádem toskánských pilastrů. Piano nobile bylo akcentováno suprafenestrami.[180] Oproti tomu vnější fasáda dle Bayerova návrhu spojovala přízemí a polopatro v jednotný celek – vysokou podnož pro dvoupatrové průčelí se středním trojosým rizalitem, zdůrazněným jen výtvarnými prostředky, nahoře zakončeným tympanonem. Členění pater pojímá jako vrstvení a překrývání rámů na rustikovanou stěnu a edikul oken. Piano nobile bylo opět zdůrazněno bohatěji ztvárněnými okny.[181] Renovace fasád byla dokončena v roce 1729. V roce 1728 byla k opravám fasád připojena ještě oprava zámecké Černé věže. Martinelliho návrhy polygonální zámecké věže jsou dodnes dochovány, avšak její podoba zcela zanikla vlivem následující neogotické přestavby.

Za vlády Josefa Adama ze Schwarzenbergu bylo v letech 1743–1746 postupně zbouráno opevnění kolem zámku. Baterie byly strženy a na zasypaných příkopech zřízena zahrada. V letech 1744–1745 byly na zámku prováděny opravy částí poničených během několikerého vojenského obléhání v uplynulých třech letech. K dalším stavebním úpravám se pak přistoupilo v 60. letech 18. století. Práce byly zaměřeny zejména na nahrazení některých již zchátralých částí (například krovu Červené věže) či sanace zdiva, v němž se již objevovaly trhliny. Upravena byla i vstupní fasáda, opatřená jónským portálem. Celkově se jednalo o poměrně důkladnou rekonstrukci a renovaci zámeckých budov.[182]

Nejrozsáhlejší proměny se Hluboká dočkala za Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu a jeho manželky Eleonory, rozené z Liechtensteinu. Během neogotické přestavby v letech

[178] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[179] KOSTKA/VONDRA 1961, 14.
[180] LÁTAL 2008, 224.
[181] KOSTKA/VONDRA 1961, 16–17.
[182] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

1840–1872 získala podobu, jakou známe dnes. Rozměry a členění zámku byly namnoze převzaty z předcházející barokní stavby, což je pochopitelné i vzhledem k tomu, že hřeben ostrožny, na němž zámek stojí, do značné míry předurčoval tvar stavby. Vnější vzezření, stejně jako utváření zámeckých interiérů, však doznaly radikální proměny. Podoba zámku byla zásadně ovlivněna anglickou kulturou a architekturou, s níž se stavebník i jeho manželka osobně setkali a hluboce na ně zapůsobila. Tato osobní zkušenost, doplněná o četné předlohové knihy opět především britského původu, se pak promítla do celkové koncepce nově budovaného reprezentativního schwarzenberského sídla na Hluboké.

Ačkoli nejstarší plány pochází z ruky Wilhelma Nevenhorsta, architekta, který spolu s knížecím párem navštívil v roce 1838 Velkou Británii, přestavba byla nakonec v zásadě provedena podle plánů vídeňského architekta Franze Beera z roku 1846. Ani jeho návrhy však nebyly použity beze změny; četnými inovacemi zejména v oblasti dekorativní je obohatil knížecí stavitel Damas Deworezky. K nejvýraznějším vzorům pro vnější podobu zámku patří přestavba britského královského sídla ve Windsoru. Zatímco exteriér stavby se přidržel inspirace středověkou architekturou, v utváření interiérů bylo postupováno značně eklekticky. Základem byly britské interiéry z doby gotiky a renesance, zejména pak z doby vlády Alžběty I. (†1603) a Jakuba I. (†1625), doplněné o prvky z tvarosloví barokního, rokokového či orientálního. V souladu s dobovou módou byly interiéry vybaveny též množstvím starožitností. Jelikož se všechny tyto vlivy podařilo propojit do harmonického celku, výsledek působí mimořádně půvabně. Současně byla rozsáhle upravována a kultivována krajina v okolí zámku, zámecký park (nikoli překvapivě) vykazuje inspirace britskými přírodně krajinářskými parkovými areály.[183]

Po smrti Jana Adolfa II. převzal správu Hluboké jeho jediný syn Adolf Josef ze Schwarzenbergu. Mezi lety 1905–1913 provedl na zámku několikeré stavební úpravy, jež však jeho podobu v zásadě neovlivnily. Jednalo se především o různé úpravy interiérů, práce instalatérské, řezbářské (úpravy táflování, stropů, ostění dveří apod.) či drobné změny v komunikačním systému. K závažnějším změnám patřila úprava velké jídelny v letech 1908–1909 podle návrhů pražského architekta Jana Kouly a zřízení elektrického osvětlení v roce 1910.[184] Projektantem těchto adaptací (krom výše zmíněné velké jídelny)

[183] KUTHAN 1991, nepag.; KUTHAN 2001, 32–33, 189–190.
[184] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

byl vídeňský architekt Humbert Walcher, rytíř von Molthein, jenž se specializoval na stylové úpravy starých hradů a zámků.[185]

Za Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu, jemuž Hluboká náležela v letech 1914–1938, proběhly na zámku jen opravy po nepříliš rozsáhlém požáru roku 1921. Posledním soukromým majitelem Hluboké byl od roku 1938 JUDr. Adolf Schwarzenberg, který však již v roce 1939 odjel i s manželkou do zahraničí. Po definitivním zestátnění v roce 1947 byl zámek upraven pro potřeby komentovaných prohlídek. Zcela pak byla změněna funkce zámecké jízdárny, kočárovny a stájí, které byly v letech 1953–1955 upraveny pro výstavní účely Alšovy jihočeské galerie podle projektu Ing. arch. Jaroslava Fidry.[186]

[185] Pavel VLČEK: Walcher, Ritter von Molthein, Humbert. In: VLČEK 2004, 706.
[186] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

VII. STAVEBNÍK A JEHO CHOŤ

7.1 Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu

Jan Adolf II., sedmý kníže ze Schwarzenbergu a vévoda Krumlovský **[56]**, se narodil 22. května 1799 ve Vídni rodičům Josefu II. Janu Nepomukovi ze Schwarzenbergu, šestému knížeti ze Schwarzenbergu a vévodovi Krumlovskému (1769−1833), a jeho manželce Paulině, rozené z Arenbergu-Archotu (1774–1810). Měl osm sourozenců, přičemž oba jeho bratři se výrazným způsobem podíleli na soudobém politickém a společenském dění. Felix Ludvík (2. října 1800–5. dubna 1852) se věnoval kariéře vojenské a diplomatické, Bedřich (6. dubna 1809–27. března 1885) si zvolil dráhu teologickou, od roku 1850 působil jako arcibiskup pražský.

Jakožto prvorozený syn byl Jan Adolf II. od mládí připravován na převzetí úlohy vladaře rodu, značný důraz byl kladen na jeho všestranné vzdělání. *„Pod vedením svého vychovatele Emericha Thomase Hohlera (1781–1845) studoval podle systematického učebního plánu tradiční předměty, jako byly logika s psychologií, matematické nauky, historie nebo právo, ale vedle nich také ekonomii, účetnictví, obchodní styl či občanský zákoník. Zkoušky skládal na veřejných hlavních školách a jeho právnické znalosti stvrdila vysvědčení z juristické fakulty vídeňské univerzity.“*[187] Klíčové však bylo především jeho vzdělání v oblasti zemědělství a lesnictví, tedy v odvětvích, která za jeho panování byla pro schwarzenberské hospodářství stěžejními. Teoretické znalosti doplňoval poznatky z praxe, získávanými mimo jiné během zahraničních cest. Francii poprvé navštívil v červnu a červenci roku 1819, do Itálie zavítal v letech 1822, 1825 a od září 1835 do května 1836.[188] Další zahraniční cesty pak podnikl s diplomatickým pověřením.

Samostatně začal hospodařit roku 1829 na statku Mšec, kde našel významného pomocníka v osobě Františka X. Horského.[189] Tento mladý nadaný asistent se později stal významným zemědělským odborníkem a výzkumníkem. Řada inovací v oblasti pěstování původních i nových plodin byla do schwarzenberské zemědělské výroby zavedena především jeho přičiněním.[190] V roce 1833 po smrti svého otce převzal Jan Adolf II. správu veškerého majetku schwarzenberské primogenitury. Jen v Čechách mu po roce 1848 náležely pozemky o celkové rozloze 178 180 ha, z toho asi 59 % tvořily lesy, 33 %

[187] VYBÍRAL 1999, 25.
[188] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 131. O zahraničních cestách diplomatického charakteru pojednávám níže.
[189] RAMEŠ 1999, 25.
[190] NEUMANN 1993, 19.

zemědělská půda a 5 % rybníky.[191] Jako schopný hospodář si uvědomoval, že je důležité zaměřit se především na školení a vzdělávání odborného personálu, bez něhož by hospodářský pokrok nebyl možný. K této potřebě disponoval hospodářským ústavem v Českém Krumlově (1801–1850) pro budoucí vyšší úředníky, pro výchovu zemědělského personálu založil roku 1851 rolnickou školu v Rabíně na Netolicku, k podpoře samostudia zřídil v Postoloprtech a Třeboni knihovny s odbornou literaturou. Většina vyšších úředníků byla také členy Vlastenecko-hospodářské společnosti v Čechách, jíž Jan Adolf II. dlouhá léta předsedal a která tvořila jakousi platformu pro předávání vědomostí a zkušeností v mnoha hospodářských oblastech.[192]

V rostlinné výrobě byla klíčová snaha o zkvalitnění půdy, na niž plynule navázalo zavádění nových plodin. Na potřebných místech začaly být prováděny meliorace, jiné, dosud hůře využitelné pozemky byly odvodňovány otevřenými příkopy a drenážemi, v jejichž použití (poprvé roku 1850 na velkostatku Třeboň) drží Jan Adolf II. evropské prvenství.[193] Zavedl střídavé hospodářství namísto staršího a méně efektivního trojstranného systému, důraz kladl na pěstování kvalitní píce pro dobytek a také na hnojení. Důležitou součástí zemědělského pokroku bylo i zavádění nových plodin. Na panství Mšec se od roku 1831 pěstovala řepka, na panstvích Netolice a Třeboň od roku 1845 ušlechtilé luční trávy, na panství Postoloprty od roku 1845 koňský bob a od roku 1852 cukrovka. Pozornost byla věnována také pěstování chmele na panstvích v severozápadních Čechách, zvýšená péče se týkala i ovocných stromů. Samostatnou kapitolu pak tvořilo pěstování moruší od roku 1845 na panství Třeboň za účelem zavedení vlastního chovu bource morušového.[194] Se zkvalitněním rostlinné výroby úzce souvisel i pokrok ve výrobě živočišné. Zlepšil se chov skotu, koní, ovcí i prasat, úspěchy zaznamenalo i křížení domácích plemen dobytka s plemeny zahraničními, především švýcarskými, tyrolskými a scheinfeldskými.[195] Vědecký základ byl položen také chovu ryb, a to ponejvíce zásluhou světově uznávaného odborníka Josefa Šusty. Značné proslulosti se pak těšilo schwarzenberské lesní hospodářství, o něž kníže spolu se speciálně školeným personálem zvláště pečoval.[196]

[191] K tomu dále přináležely državy v Německu, Štýrsku, Horním a Dolním Rakousku a Salzbursku. In: ZÁLOHA 1994a, 5.
[192] ZÁLOHA 1994a, 5.
[193] BUBEN 2001, 13.
[194] ZÁLOHA 1994a, 5–6.
[195] BUBEN 2001, 14.
[196] RAMEŠ 1999, 27.

Významného rozvoje se dočkala i průmyslová výroba. Jan Adolf II. nechal stavět nové pivovary, lihovary, cukrovary,[197] vápenky, cihelny, pily, továrny na přípravu ozvučného dřeva, stejně jako kaolínové a tuhové doly v oblasti Černé v Pošumaví. Důležitá pro schwarzenberský průmysl – především před zavedením železnice – byla voroplavba po Vltavě a Otavě a plavení dřeva po Schwarzenberském plavebním kanálu do Vídně.[198] Modernizováno bylo také mlékárenství, v roce 1835 zavedl kníže výrobu proslulého schwarzenberského sýra. Vrcholem snah o postavení rodového podnikání na nové vědecké základy pak bylo založení výzkumné a zkušební stanice v Lovosicích roku 1864, jež sloužila všem hospodářským odvětvím.[199]

Nejvýraznější změny se ve schwarzenberském podnikání odehrály po roce 1848. Bylo zrušeno poddanství a vrchnostenské úřady, agendu převzaly úřady státní, panství začala být nově nazývána velkostatky.[200] Výrazně se zde projevil nedostatek pracovních sil po zrušení roboty (7. září 1848), neboť svých povinností bylo náhle zproštěno 230 000 poddaných. Jan Adolf II. však díky svému vzdělání a mnoha zkušenostem (především zahraničním, zejména z Anglie) obdivuhodně převedl rodové hospodářství do nových podmínek. Úbytek pracovních sil nahrazoval zaváděním nových technologií, například mlátiček, secích a žacích strojů.[201] O čtvrtinu se též snížil počet schwarzenberských úředníků, většina propuštěných zaměstnanců však díky knížeti našla vhodná místa ve státní službě, nejčastěji na pozicích právníků a berních úředníků.[202]

Jan Adolf II. se mohl naplno věnovat správě rodového majetku především proto, že nevstoupil do státních služeb jako mnozí jeho předchůdci i současníci. Jako významný šlechtic byl však občas pověřován čestnými úkoly diplomatického charakteru. V roce 1825 byl členem delegace vyslané na korunovaci francouzského krále Karla X. v Remeši, roku 1835 byl pověřen oznámit u pruského dvora nástup císaře Ferdinanda I. Roku 1838 zastupoval v Londýně jako mimořádný vyslanec rakouského císaře na korunovaci královny Viktorie, roku 1853 dostal za úkol představit rakouskou arcivévodkyni Marii Henriettu budoucímu belgickému králi Leopoldu II., jenž se měl stát jejím manželem. V roce 1820 byl jmenován císařským komořím, roku 1836 se stal rytířem Řádu zlatého rouna, o dva roky později byl jmenován tajným radou, roku 1854 se stal velkokřižníkem Řádu

[197] První cukrovar, založený roku 1852 v Postoloprtech, byl zároveň i prvním v Čechách. In: BUBEN 2001, 13.
[198] ZÁLOHA 1994a, 6.
[199] BUBEN 2001, 13–14.
[200] RAMEŠ 2008, 31.
[201] BUBEN 2001, 14.
[202] PALECZEK 2008, 37.

sv. Štěpána. Zároveň působil v některých veřejných funkcích, například v rozšířené říšské radě, jejímž doživotním členem byl jmenován v roce 1860, či v rakouské panské sněmovně, kde se stal dědičným členem 18. dubna 1861. V letech 1861–1867 zasedal za svěřenecké statky na českém zemském sněmu, 24. dubna 1869 získal právo na oslovování „Jasnosti" pro všechny členy rodu, roku 1873 byl místopředsedou na Světové výstavě ve Vídni.[203]

Rozsáhlé bylo působení Jana Adolfa II. také v oblasti kulturní a společenské. Byl členem šestadevadesáti spolků a společností zaměřených na zemědělství, lesnictví, průmysl, obchod, dopravu a ekonomiku, dvaačtyřiceti institucí zaměřených na kulturu, vědu, umění a vzdělávání a dvaapadesáti společností sociálního a podpůrného charakteru. Za všechny jmenujme například Vlasteneckou hospodářskou společnost českou v Praze, Hospodářskou společnost ve Vídni, Rakouský říšský lesnický spolek, Úvěrový ústav pro obchod a řemesla či Presidium dráhy Františka Josefa, jichž byl dlouholetým předsedou. Stál u založení výboru pro výstavbu Národního divadla v Praze, podílel se na činnosti Musea Království českého, podporoval dostavbu pražské katedrály sv. Víta. Angažoval se v mnoha charitativních projektech, jako bylo zakládání domovů pro fyzicky a mentálně postižené děti, penzijních institutů pro vdovy a sirotky či ústavů pro vysloužilé vojáky.[204]

Se stejnou péčí, jakou věnoval rodovému hospodářství, spravoval Jan Adolf II. i schwarzenberské kulturní dědictví. Živě se zajímal jak o historii svého rodu, tak i o zachování nemovitých, movitých a přírodních památek. Podporoval práci rodových archivářů, nakupoval nejrůznější umělecké předměty a nechával restaurovat ty, kterými obohatily schwarzenberské sbírky generace jeho předků. Dne 15. září 1842 otevřel pro veřejnost na zámečku Ohrada poblíž Hluboké nad Vltavou lovecké a lesnické muzeum,[205] k němuž byly přidány i sbírky prehistorické.[206] V roce 1858 nechal založit přírodní rezervaci Boubínský prales.[207] Vynakládal značné částky na údržbu a obnovu mnoha zámků, kostelů, kaplí, sídel veřejných institucí, hospodářských dvorů a dalších užitných budov. Velká část hospodářských dvorů získala novou podobu právě v druhé polovině 19. století, ponejvíce v osmdesátých letech, přičemž v otcově díle pokračoval i jeho syn

[203] BUBEN 2001, 13.
[204] KUBÍKOVÁ 2008, 513–516. Kompletní přehled členství Jana Adolfa II. v institucích a spolcích nejrůznějšího zaměření viz KUBÍKOVÁ 2008, 517–525.
[205] V té době bylo čtvrtým muzeem v Čechách a na Moravě a úplně prvním odborným muzeem vůbec. In: BUBEN 2001, 14.
[206] RAMEŠ 1999, 27.
[207] BUBEN 2001, 14.

Adolf Josef.[208] V letech 1874–1877 nechal postavit novou rodinnou hrobku nedaleko kostela sv. Jiljí u Třeboně.[209] Nejvýraznějším stavebním počinem Jana Adolfa II. však byla bezpochyby přestavba rodového sídla v Hluboké nad Vltavou.

Dne 23. května 1830 se oženil s Eleonorou princeznou z Liechtensteinu (1812–1873). Měli spolu syna Adolfa Josefa Jana Eduarda (1832–1914), jenž po otcově smrti převzal úlohu vladaře rodu, dceru Marii Leopoldinu (1833–1909), provdanou roku 1851 za Arnošta hraběte z Waldstein-Wartenbergu, a syna Waltera (1839–1841).[210]

Jan Adolf II. zemřel 15. září 1888 na Hluboké. Pochován je po boku své ženy v rodinné hrobce v Třeboni.[211]

7.2 Eleonora ze Schwarzenbergu

Eleonora Marie, rozená princezna z Liechtensteinu **[57]**, se narodila 26. prosince 1812 ve Vídni. Jejími rodiči byli kníže Moritz z Liechtensteinu a Marie Leopoldina, rozená Esterházy. Eleonora byla proslulá svou krásou, oduševnělostí a činorodostí.[212] V necelých osmnácti letech se provdala za knížete Adolfa Josefa II. ze Schwarzenbergu, který se o tři roky později stal hlavou rodu. Její živá a temperamentní osobnost poněkud kontrastovala s osobností jejího manžela, který byl spíše povahy rozvážné. Zaujala přední místo v soudobé vyšší společnosti a zařadila se k lidem, kteří ve svém okolí udávali tón. Často se účastnila nejrůznějších společenských akcí a řadu z nich i sama pořádala – většinou však nejen pro své obveselení, ale také jako příležitost k získání podpory pro své charitativní aktivity u vlivných pozvaných hostů.[213]

Její dobročinné působení bylo vskutku rozsáhlé a mnohostranné. Ve Vídni i v Praze podporovala nejrůznější instituce pečující o děti, chudé, nemocné i staré. Zasloužila se například o založení spolku pro dětské opatrovny ve Vídni (1831), byla členkou spolku pro založení dětské nemocnice (1844), ale i spolku na ochranu propuštěných trestanců a káranců (1844). V roce 1862 se snažila pomoci Pražanům postiženým ničivou povodní,

[208] ŽIŽKA 2008, 56.
[209] KUTHAN 2001, 56.
[210] BUBEN 2001, 14. V některých pramenech bývají uváděny jen první dvě děti Jana Adolfa II. a Eleonory. Důvodem může být jak Walterova předčasná smrt, údajně nehoda (viz např. POUZAR 2011, 390), tak i spekulace o jeho nemanželském původu (viz např. MŽYKOVÁ 2008, 318).
[211] SCHWARZENBERG 1963, 248.
[212] SCHWARZENBERG 1963, 239.
[213] ZÁLOHA 1994b, 6.

v letech válečných konfliktů (1859, 1866) poskytovala podporu zraněným vojákům. Na zámku Kratochvíle iniciovala založení chlapeckého sirotčince (1845), do zámku v Třeboni přivedla řádové sestry, aby učily a vychovávaly mladé dívky.[214]

Pozornost věnovala také údržbě a zvelebování schwarzenberských sídel a zámeckých zahrad, nákupu nábytku, knih, uměleckých předmětů a starožitností nejrůznějšího druhu, stejně jako péči o rodové památky. V roce 1838 doprovázela svého manžela na oficiální cestě do Londýna u příležitosti korunovace královny Viktorie. Jejich pobyt v ostrovním království se však neomezil pouze na hlavní město, ve volném čase cestovali po menších městech i anglickém a skotském venkově. Při přestavbě zámku Hluboká, již se rozhodli realizovat nedlouho po svém návratu, bývá hlavní ideové působení často přisuzováno právě Eleonoře.

Kněžna Eleonora zemřela 27. července 1873 v Třeboni, pochována je v tamní rodinné schwarzenberské hrobce.

7.3 Schwarzenberský erb

Erb české schwarzenberské primogenitury se do konečné podoby vyvíjel několik set let. Na počátku stál erb rodu ze Seinsheimu, z něhož Schwarzenbergové vzešli.[215] Tento prvotní erb tvořil štít dělený čtyřmi bílými a čtyřmi modrými svislými pruhy. Výrazné změny doznal na konci 16. století poté, co Adolf ze Schwarzenbergu dne 29. března 1598 dobyl uherský Raab (Györ) a zachránil tak Evropu před pleněním tureckých vojsk. Císař Rudolf II. jej za to 5. června 1599 odměnil povýšením do stavu říšského hraběte a v souvislosti s tím i polepšením schwarzenberského erbu. Nově byl erb čtvrcený, v prvním a čtvrtém poli s původním pruhováním, v druhém a třetím zlatém poli s hlavou Turka, které černý krkavec se zlatým obojkem pravým pařátem vyškrabuje levé oko a levým pařátem drásá krk.[216] Jelikož v němčině *der Rabe* znamená krkavec, odkazuje tak výjev přímo k slavnému vítězství v bitvě s Turky. Po povýšení Jana Adolfa I. do stavu říšských knížat přibyl do erbu štítek, na němž v červeném poli stojí dvě bílé čtverhranné věže na tříhrbé černé hoře (= *der schwarzer Berg*). Další změna nastala v roce 1688, kdy o rok dříve vymřel po meči rod hrabat ze Sulzu. Manželka knížete Ferdinanda Marie Anna

[214] ZÁLOHA 1994b, 6–7.
[215] Seinsheimové se začali psát „ze Schwarzenberku“ od roku 1429. In.: MARKUS 1936, 72.
[216] Často se setkáme též s krkavcem, který hlavě Turkově vyklovává oko.

ze Schwarzenbergu, rozená hraběnka ze Sulzu, tehdy po svém otci zdědila nejen jeho říšské statky, ale pro své potomky i titul hrabat ze Sulzu a lantkrabat kleggavských. Spojením erbů obou rodů doznal znak schwarzenberské primogenitury konečné podoby.

Jedná se o štít rozdělený křížem na čtyři pole. První si uchovalo svou původní podobu, tedy čtyři modré pruhy v bílém poli. V druhém, taktéž bílém poli nalezneme tři nahoru obrácené červené špice, pocházející z erbu hrabat ze Sulzu. Z téhož erbu je převzato i třetí pole, opět bílé, v němž leží hořící černá větev (ostrva) o třech sucích (znak svobodných pánů von Brandis). Čtvrté pole je již výše zmíněné zlaté s krkavcem na hlavě Turka. Uprostřed na štítku se nachází v přední, červené části původní znak schwarzenberského knížectví, tedy čtverhranná bílá věž na tříhrbé černé hoře, v zadní části tři zlaté snopy v modrém poli, znak kleggavského knížectví. S erbem je spojeno pět helmic s klenoty – krajní helmice spočívají na hlavách dvou žlutých lvů, ostatní na horním okraji štítu. Klenoty jsou zprava doleva takovéto: bílá biskupská mitra s třemi sulzskými červenými špicemi, přikrývadla červená a bílá; běs[217] v modrobíle pruhovaném šatě, přikrývadla bílá a modrá; uprostřed nad knížecí korunou hlava Turka s krkavcem s šesti žlutočernými praporky, přikrývadla žlutá a černá; dva buvolí rohy příčně modrobíle pruhované, zdobené pavími pery; černá hořící větev (ostrva) o třech sucích, přikrývadla bílá a černá.

Celý tento znak obepíná hermelínový plášť s knížecí korunou. Kolem dokola bývá zdoben zavěšenými řády majitele erbu, nejčastěji Řádem zlatého rouna. Často je též pod erbem připojeno schwarzenberské rodové heslo *Nil nisi rectum*, tedy *Nic než spravedlnost*.[218]

Na Hluboké se znak schwarzenberské primogenitury objevuje velmi často v exteriéru i v interiérech. Setkáváme se tu jak s jeho celistvou podobou **[58]**, tak i s mnohem hojnějším využitím jeho dílčích částí a symbolů k nejrůznějším dekoračním účelům. Všeobecně známé je umístění hlavy Turka s klovajícím krkavcem na zámecké kliky, s dalšími erbovními prvky se pak můžeme setkat například na tapetách, nábytku, textiliích, parketových podlahách, ve štukové a řezbářské výzdobě či na užitných předmětech nejrůznější povahy.

[217] Bezruký bradatý mužíček se špičatou čepicí.
[218] Srov: BUBEN 1997, 155–156; MARKUS 1936, 72–75; SEDLÁČEK 1925, 241–242. Strany a pořadí motivů v erbu uvádím dle obecných, nikoli dle heraldických zvyklostí.

VIII. CESTY JANA ADOLFA II. ZE SCHWARZENBERGU DO VELKÉ BRITÁNIE

Pro neogotickou přestavbu zámku Hluboká nad Vltavou byly stěžejní cesty Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu do Velké Británie, které podnikl v letech 1825 a 1838. Při svých návštěvách tehdy nejvyspělejší země Evropy čerpal nejen nové zkušenosti v oblasti hospodářské a průmyslové výroby, ale seznamoval se i s britskou přírodou, kulturou, architekturou a životním stylem. A právě tento druh zkušenosti byl určující při hledání nové podoby sídla rodu – hlubockého zámku.

8.1 První cesta roku 1825

V roce 1825 byl Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu pověřen zúčastnit se jako kavalír v doprovodu rakouského velvyslance korunovace francouzského krále Karla X. v Remeši. Jako ataše zde byl přítomen i hrabě František Arnošt Harrach. Po skončení všech oficiálních ceremonií odcestovali oba šlechtici do Anglie, kde pobyli několik měsíců – hrabě Harrach do poloviny listopadu, kníže Schwarzenberg do konce roku. Zpočátku byl Jan Adolf II. kromě hraběte Harracha provázen též knížetem Thurn-Taxisem.[219] Během této cesty si vedl deník,[220] díky němuž dnes můžeme nejen poměrně přesně rekonstruovat trasu jeho pohybu po ostrovním království, ale především získat cenné informace o jeho názorech, postřezích a dojmech. Právě takovéto záznamy subjektivního charakteru jsou velmi důležité pro pochopení důvodu, proč si významný podnikatel a průmyslník z řad vysoké šlechty, který byl plně člověkem své doby, vystavěl zámek inspirovaný časy dávno minulými. Královská korunovace v Remeši se odehrála v květnu, deníky pokrývají období od 29. července do 31. prosince 1825. Edici výňatků ze Schwarzenbergova cestopisu publikovali Milada Sekyrová a Jindřich Vybíral roku 1998 v časopise Umění.[221]

[219] VYBÍRAL 1999, 25.
[220] Schwarzenbergovy deníky jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 555, karton neuspořádán. Jindřich Vybíral uvádí označení fas. 667. (VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 145; VYBÍRAL 1999, 169) Toto označení však není správné a vzniklo patrně neúmyslnou chybou při opisování nepřehledného značení na jednotlivých kartonech fondu. Rodinný archiv Schwarzenbergů totiž není zpracovaný, orientace v tomto fondu je proto poměrně nesnadná. Obdobně tedy uvádím správná značení pro některé další archivní jednotky, na které Jindřich Vybíral v souvislosti s neogotickou přestavbou Hluboké odkazuje (VYBÍRAL 1999, 169–172): kart. 666 – správně Fass. 554, kart. 669 – správně 557, kart. 679 – správně Fass. 566.
[221] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 129–145.

Ze Schwarzenbergových deníků je patrné, že těžištěm jeho zájmů ve Velké Británii bylo především tamní vyspělé průmyslové podnikání, zejména pak výroba železa a oceli. Kromě továren, sléváren, vysokých pecí a doků navštívil kníže se svým doprovodem také řadu hradů, zámků a sídel, která jej mnohdy zaujala stejnou měrou jako moderní technické vynálezy. Patří mezi ně například zámek Stowe **[20]**, proslulý svým parkem, hrad Warwick **[21]**, skotská sídla Inveraray Castle **[16, 17]** a Drummond Castle či zámek Alnwick **[22]**.[222] Zájem knížete o některá místa zvyšuje také jejich spojení se soudobou literaturou. V zápiscích ze svých cest zmiňuje například Kenilworth **[14]** a okolí Egglestone Abbey **[15]**, která jsou spojena s tvorbou Waltera Scotta. Nadšení v něm vzbuzovala i příroda, jejíž poněkud drsná krása souzněla s romantickou stránkou duše mladého aristokrata.

Ve snaze přiblížit atmosféru Schwarzenbergova cestování po britských městech i venkově uvádím níže vlastní překlad vybraných pasáží z deníku:[223]

11. 8.: *Cestu jsme započali v zahradě se psy. Vévoda z Buckinghamu, kterému Stowe patří, je totiž velkým přítelem lovu a má velmi pěkné psy.* […] *V zahradě okolo zámku je příliš mnoho staveb a z mého pohledu by bylo daleko hezčí, kdyby v ní bylo budov méně. Jeden z pomníků je pro krále Ludvíka XVIII., který vévodu často navštěvoval. Zámek je zvenku velmi pěkný a ve vznešeném stylu, stavby v zahradě se musí líbit a mohou také toliko sklidit náš potlesk. Velké plochy luk s obzvlášť silnými stromy základní charakter nenarušují.* […][224]

[222] Anglické a skotské místní názvy uvádím tak, jak se skutečně píší, nikoli tak, jak jsou psány v denících Jana Adolfa II. V jeho rukopise jsou jména často psána nesprávně, resp. foneticky tak, jak je zaslechl. Na tento rozpor upozorňují již Jindřich Vybíral a Milada Sekyrová (VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 145), kteří při přípravě edice výňatků ze Schwarzenbergových deníků ponechali místní názvy a jména osob ve formě, již použil pisatel. Také v dobové literatuře jsou názvy některých sídel uváděny mírně odlišně, než se píší dnes. (Srov. např. MORRIS 1868) Domnívám se však, že pro potřeby této diplomové práce je důležité uvést názvy ve správném současném znění, aby bylo čtenáři umožněno si v případě zájmu k jednotlivým objektům dohledat další informace či fotografie.

[223] Vycházím přitom z německého textu uveřejněného Jindřichem Vybíralem a Miladou Sekyrovou, jenž je transliterací Schwarzenbergových deníků. VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 129–145. Ostrá závorka <…> označuje slova, která byla autorům přepisu zcela nečitelná. V kulatých závorkách jsou psána slova, která jsem doplnila, aby textu čtenář lépe porozuměl. Vynechaná místa v textu označuji hranatou závorkou se třemi tečkami […]. V složených závorkách uvádím správný název místa, pokud je v originále psán chybně, např. {Studley Park}.

[224] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 134.

11. 8.:[225] *Den začal v půl osmé. Po snídani jsem jel s Harrachem na zámek Warwick, který patří hraběti z Warwicku. Vzali jsme si chlapce, který nás musel vést. Pohled na zámek na mne udělal nadmíru příjemný dojem. Zámek je jedním z nejstarších a nejkrásnějších v Anglii a je uvnitř celý zařízený tak, jak bývaly* (zámky) *v 15. století.* […] *Zámek, stojící na kopci, kolem jehož úpatí protéká řeka, je postaven z kamenných kvádrů a člověk si zde připadá jako v minulých dobách. Gotická okna notně přispívají k tomuto klamu. Kdybych chtěl začít opěvovat vysoké věže, nemohl bych přestat. V zámku je mnoho obrazů; jeden upoutal pozornost mého spolucestujícího Harracha, neboť podobný od Rafaela, obraz Jana Aragonská, byl nabídnut jeho strýci ke koupi.* […]

Poté jsme se usadili do kočáru a jeli do Kenillworthu {Kenilworth}. *Tento velmi podivuhodný zámek, jenž se stal ještě známější zásluhou W. Scotta, ležel při naší cestě a rádi jsme si udělali i zajížďku, abychom se s ním mohli seznámit. V obci jsme tedy sesedli a šli pěšky do zámku. Začali jsme u budovy brány s krbovou místností a pokračovali do zámku, který je kolem vystavěn z červeného pískovce. Navštívili jsme všechny síně a klenuté prostory, které kdysi bývaly kuchyní, předpokojem, obytnými místnostmi apod. Zakoupili jsme si tam popis* (zámku) *a viděli pokoj, který, již podle jeho názvu, měla obývat Elisabeth. Původní podobu zámku je ještě možné dobře rozeznat. Některé části zámku prý byly postaveny později podle Lestera. Kostel a takzvané opatství si věru zaslouží návštěvu. Opatství je možno rozpoznat už jen v jedné staré věži. V kostele jsou dobře rozpoznatelné tři výklenky, zřízené ještě za katolických časů. Jediná věž kostela mi připadá jako ještě předkřesťanská, jako pocházející ještě od Normanů. Je zdobena samými grimasami. Potom jsme šli do svého hostince a jeli do Birminghamu, kam jsme dorazili ve čtyři hodiny odpoledne.* […][226]

31. 8.: (z návštěvy Droumnot Castle {Drummond Castle}) *Posnídali jsme s lordem a lady a ostatními hosty a potom jeli ven střílet vrány.*[227] *Šli jsme každý sám a já jsem zastřelil jedenáct vran, jednoho tetřívka, dva zajíce a jednu koroptev. Lord nám poslal studené maso a ještě víno b<…> navíc. Po lovu jsme opět našli své koně, kteří nás dovezli domů. Zdejší krajina mi připomíná výhled, který mám na Hluboké ze svého pokoje.*

[225] U obou deníkových zápisů je skutečně datum 11. 8. In: SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 555, karton neuspořádán.
[226] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 134–135.
[227] V přepise je uvedené slovo „Craws“, které však žádného živočicha neoznačuje. In: VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 137. Domnívám se proto, že mělo jít o anglický výraz „crows“ = vrány.

V parku je velký rybník, který je obklopen lesy. Uvnitř parku se pasou krávy a střídá se divoká zvěř. […] *Květinová zahrada je zde vpravdě nehezká, naopak spíše ohavná, plná soch a bílých kamenů. Mně se nelíbí a Harrachovi ještě méně.*[228]

10. 9.: *Šli jsme do zámku Alnwick. Potom přenocujeme v hostinci. Vévodkyně nás přijala se vší vlídností a pozvala nás do zámku. Provedla nás dokola zámkem a potom jsme se šli trochu projít do parku a do zahrady. Všechno je milé a hezké, vévodkyně má skutečně hezkou sbírku minerálů a dobře se v minerálech vyzná. Jedli jsme ve čtyři.* […][229]

15. 9.: *Po snídani jsme jeli s lordem Bredhockem na dlouhou vyjížďku. Jeli jsme ze Stanwicku na Ruby Castle* {Raby Castle}**[23]**, *který patří hraběti z Darlingtonu. Vnějšek je ve starém stylu a skutečně starý. Vnitřek* (tomu) *není odpovídající, je přeplněný a bez vkusu. Park je opravdu hezký a sestává, jako všechny anglické parky, ze zelených ploch s vysokými stromy. Navštívili jsme stáje, v kterých je množství koní, z nichž mnohé by si člověk rád vzal; psi se mi velmi líbili, jsou velkého plemene a nemají špatně stavěné uši. – Potom jsme jeli přes řeku do Barnard Castle.*

Na břehu této řeky leží staré opatství, které jsme viděli jen ve spěchu – jmenuje se Eggleston Abbey {Egglestone Abbey}. […] *Kousek odtamtud je zámek pana Monithse, opravdu půvabný venkovský dům, který jeden čas obýval Walter Scott a napsal tam báseň jménem Bokeby* {Rokeby}.[230] *Tento název pochází z opatství Bokeby* {Rokeby}, *které leží blízko tohoto zámku. Toto krásné sídlo, které leží v zahradě a je obtékáno řekou, kde je také kousek od řeky hrob jednoho probošta, poskytlo W. Scottovi námět pro báseň Bokeby* {Rokeby}. *Hrob a okolo stojící stromy se nazývají Abbots Trees. Potom jsme jeli rychle domů a jedli a spali výborně.*[231]

[228] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 137–138.
[229] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 138.
[230] JAMIESON 1825, 477.
[231] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 139. V přepisu deníku je jako poslední slovo uvedeno“ vertresslich“. Toto slovo však v němčině neexistuje. V originále deníku (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 555, karton neuspořádán) je počátek slova evidentně přepsán, proto se domnívám, že mělo jít o jiný, velmi podobný výraz. Zvolila jsem slovo vortrefflich (= skvělý, výborný, výtečný, znamenitý), které dle mého názoru s větou významově souzní.

16. 9.: *Opustili jsme Stanwick a jeli do Stodley Parc* {Studley Park}**[13]**, *kde jsme viděli ty nejhezčí staré ruiny, nádherný starý rozpadlý kostel, kde je možno ještě rozpoznat místo, na kterém stával hlavní oltář. Je to jedna z největších ruin, jaké jsem viděl. Sloupová chodba je ještě celá a nezhroucená. Tato síň je dočista překrásná a nikdy jsem více nelitoval, že neumím kreslit, jako zde. Velké kostelní okno poskytuje nádherný výhled.*[232] *Zahrada je opravdu dobře udržovaná a je-li možno dovolit si malou kritickou poznámku, pak takovou, že je v ní poněkud mnoho staveb. Kostel není jako gotický, ale o nic méně pěkný.* […][233]

23. 10.: *Brzy v neděli jsme viděli opatství Fontil abbey* {Fonthill Abbey}, *které je vlastně zámkem, postaveným ve formě chrámu, a to celé je možno nazvat bláznovstvím. Opustili jsme tento dům rozmaru a dospěli k Long Leed* {Longleat}**[12]**, *který nám byl velmi doporučován, kde jsme* (viděli) *mnoho obrazů, mezi jinými obraz Tökelyho knížete sedmihradského a portrét Zimního krále. Zámek je vlastně starý, jen byl pomalu přestavován tak, aby byl zachován původní styl. Park je jeden z nejkrásnějších v Anglii, a to proto, že je velmi velký, má mnoho luk, na kterých stojí hodně stromů, a tyto stromy jsou veliké a terén tam vytváří opravdu pěknou krajinu. Prohlédli jsme si dům a pozemky a nyní jsme jeli do Bathu.*[234]

17. 12.: *Člověk přijde ve Walesu sice na místa, kde se očím naskýtají pouze slatiny a pustá místa. To ale netrvá dlouho a brzy přijede do pěkného údolí, v kterém leží milý venkovský dům, nebo k překrásnému vodopádu, kterých se tu ve Walesu nachází mnoho. Jen málo míst se mi tak líbilo za tu dobu, co cestuji po Anglii, jako část Walesu mezi Shrewsbury a Bangorem. Nejel jsem do Bangoru, vystoupil jsem v hostinci Pemrery Arms* {snad Penrhyn Arms} *jednu míli před Bangorem.*[235]

[232] V originále (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 555, karton neuspořádán) ani v edici výňatků (VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 139) není mezi těmito dvěma větami tečka. V originále je však na konci řádku ponechané místo, a ačkoli další řádek začíná malým písmenem *(das große Fenster…)*, domnívám se, že se jedná o dvě samostatné věty. Proto jsem je oddělila tečkou.
[233] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 139.
[234] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 141.
[235] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 142.

Velká Británie – její hospodářství, průmysl, kultura i architektura – na mladého aristokrata silně zapůsobila. Když se Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu v roce 1838 na Britské ostrovy vrátil, byl již zaujat myšlenkou na stavbu rodového sídla podle anglického vzoru. Pozoruhodné je, že k témuž rozhodnutí dospěl i František Arnošt Harrach, který znovu navštívil Británii v téže době a započal se stavbou rodového sídla v Hrádku u Nechanic jen několik měsíců před tím, než byla zahájena neogotická přestavba zámku v Hluboké nad Vltavou. Oba zámky dnes patří k nejvýraznějším projevům inspirace anglickou kulturou v českých zemích.

8.2 Druhá cesta roku 1838

Další příležitost k návštěvě Velké Británie se Janu Adolfu II. naskytla na sklonku jara roku 1838. Dne 20. května byl císařem jmenován tajným radou a o šest dní později odjel z Vídně, aby jako mimořádný vyslanec zastupoval v Londýně rakouského císaře na korunovaci královny Viktorie. Tentokrát se cesty zúčastnila i jeho manželka, kněžna Eleonora. Nedlouho po svém příjezdu se kníže setkal s tehdejším britským ministrem zahraničí lordem Palmerstonem a o den později, 16. června, byl v Buckinghamském paláci přijat královnou **[59]**.[236] Korunovační ceremoniál se uskutečnil ve čtvrtek 28. června v klášterním kostele Westminsterského opatství. Následující měsíc pak měli kníže a kněžna Schwarzenbergovi vyplněný společenskými a reprezentačními povinnostmi.[237] Sám Jan Adolf II. uspořádal 24. července okázalou slavnost v Carlton House v Richmondu.[238] O tři dny později proběhla propouštěcí audience u královny **[60]** a 1. srpna se knížecí pár se svým doprovodem vydal na cestu po Británii.

Pro rekonstrukci druhé a zároveň poslední cesty Jana Adolfa II. do Británie nemáme tak podrobný zdroj, jakým byly jeho deníky z první cesty. Je však možno její průběh alespoň přibližně sestavit podle cestovních účtů, korespondence a jiných dobových materiálů.[239] Skutečnost, že tentokrát doprovázela knížete Schwarzenberga jeho choť, se projevila i na charakteru cesty. Poznávací výlety byly více zaměřeny na kulturní, přírodní

[236] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 144.
[237] Stručný popis těchto společenských událostí nalezneme u Jindřicha Vybírala a Milady Sekyrové. In: VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 144.
[238] SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenbergů. Fass. 557, karton neuspořádán.
[239] Většina materiálů je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů.

a architektonické památky, méně pak na průmyslová centra a technické vynálezy. Některé z navštívených objektů zhlédl kníže již při své první návštěvě Británie.

Z Londýna vyrazil Schwarzenberg se svým doprovodem nejprve na severozápad na Woburn a Woburn Abbey. Je pravděpodobné, že zde navštívili zámek vévody z Bedfordu, jenž se pyšní pozoruhodnými interiéry.[240] V letech 1787–1802 zde působil anglický architekt Henry Holland (1745–1806), dle jehož projektu byla mimo jiné realizována zdejší exotická čínská mlékárna.[241] Viděli též extravagantní sídlo hraběte z Bridgewateru v Ashridge, které v gotických formách projektoval James Wyatt se svým synovcem Jeffreym. Dále pokračovali do Stowe, proslulého krásným anglickým parkem s množstvím romantických a historizujících staveb.[242] Neméně slavná je i zdejší knihovna, navržená v prvním desetiletí 19. století, jež patří k vzácným příkladům „gotických" realizací Johna Soana (1753–1837).[243] Navštívili též rozsáhlý středověký hrad Warwick, dále je cesta vedla do Birminghamu a poté na severovýchod napříč Walesem. Projeli krajinou mezi Shrewsbury a Bangorem, která při první návštěvě Jana Adolfa II. velice okouzlila, až k Penrhyn Castle.[244] Toto venkovské sídlo v normanském stylu (původně opevněný středověký panský dvůr), které vlastnil George Hay Dawkins-Pennant, bylo přestavěno v letech 1827–1837 podle návrhů Thomase Hoppera (1176–1856).[245] Z Walesu se vydali na sever přes Liverpool a Carlisle do oblasti skotských jezer. Během svého pobytu v těchto končinách navštívili Glasgow, Dumbarton, Stirling a Perth, odtud pokračovali jižně do Edinburghu. Při cestě dále na jih se zastavili na vévodském sídle Alnwick, kde Jan Adolf II. také pobyl již dříve. Do Londýna se vrátili na konci srpna.[246]

Na 5. září byl kníže Schwarzenberg spolu s knížetem Windischgrätzem a hrabětem Erdödym, kteří jej doprovázeli, pozván královnou do Windsoru **[18, 19]**, kde současně pobýval i belgický královský pár. O šest dní později, 11. září 1838, Jan Adolf II. se svou chotí a doprovodem z Anglie odplul.[247]

[240] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 144.
[241] http://www.woburn.co.uk, vyhledáno 11. 1. 2012.
[242] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 144.
[243] http://www.stowe.co.uk/house, vyhledáno 11. 1. 2012.
[244] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 144.
[245] DIXON/MUTHESIUS 1978, 196.
[246] VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 144.
[247] VYBÍRAL 1999, 30.

Již během svého putování po Anglii, Walesu a Skotsku byli knížecí manželé patrně zaujati myšlenkou vybudovat po svém návratu v Čechách reprezentativní rodové sídlo podle britských vzorů. Nasvědčuje tomu mimo jiné fakt, že členem jejich doprovodu byl tehdejší ředitel Schwarzenberského stavebního úřadu Wilhelm Nevenhorst.[248] Další důkazy nalezneme v zámecké knihovně v podobě dobových anglických publikací, zachycujících exteriéry a interiéry aristokratických sídel z celého britského království. Je jisté, že tyto knihy – ve své době velice oblíbené a hojně využívané nejen ve Velké Británii – sloužily při neogotické přestavbě Hluboké jako inspirace i vzorníky. Jedná se v prvé řadě o tehdy velmi populární publikaci Josepha Nashe *The Mansions of England in the Olden Time* (čtyři svazky, 1839–1849), kterou nalezneme i v jiných zámeckých knihovnách u nás,[249] dále o díla Charlese Jamese Richardsona *Studies from Old English Mansions, Gardens, Furniture, Gold and Silver Plate* (čtyři svazky, 1841–1848), *Observation of the Architecture of England during the reigns of Elisabeth and King James I.* (1837) a *The Englishman's House from a Cottage to a Mansion* (1870²). Nalezneme zde i knihy Owena Jonese *Designs for Mosaic and tesselated Pavements* (1842) a *The Grammar of Ornament* (1856), stejně jako publikace Francise Orpena Morrise *The Ancestral Homes of Britain: Containing examples of its noblest Castles, Halls and Mansions* (1868) a *Castles and Halls of England*. Německá tematicky příbuzná literatura je zde zastoupena například dílem Georga Gottloba Ungewittera *Entwürfe zu gothischen Möbeln* (1851).[250]

[248] VYBÍRAL 1999, 30. V některých publikacích uváděn jako Vilém Neyenhof, viz např. KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983, nepag.
[249] Například na harrachovském Hrádku u Nechanic či auersperských Žlebech.
[250] KUTHAN 2001, 31–32. Souvislostmi mezi britskými vzory a jejich využitím při přestavbě Hluboké se podrobněji zabývám v kapitole *Vliv Gothic Revival na přestavbu hlubockého zámku*.

IX. NEOGOTICKÁ PŘESTAVBA ZÁMKU HLUBOKÁ NAD VLTAVOU

9.1 Přestavba zámku

Neogotická přestavba započala roku 1840, dokončena byla v roce 1872.[251] O podobě zámku a jeho okolí před započetím velké přestavby máme dnes velice přesnou představu díky schwarzenberskému staviteli Vincenci Rohrbacherovi. Ten provedl ve třicátých letech 19. století podrobnou dokumentaci stávajícího zámku a okolních budov včetně zaměření terénní situace **[54, 55]**. Z této doby jsou dochované též kolorované kresby dálkových pohledů na zámek i jednotlivých částí zámku **[46–53]**.[252] Z roku 1836 se dochoval písemný popis zámku, uložený dnes v Národním archivu.[253]

Nově zamýšlený zámek měl v mnohém navazovat na svého barokního předchůdce, který byl protáhlého nepravidelného půdorysu, se třemi nádvořími řazenými za sebou od severozápadu k jihovýchodu. Vzhledem k charakteru staveniště a především k tvaru ostrožny, na níž se zámek nachází, nebyla radikální změna v půdorysu stavby ani myslitelná. Zachovány byly především dominantní části zámku, jež v sobě ukrývaly pozůstatky původního středověkého sídla a dodnes patří k výrazným prvkům stavby: zámecká kaple, vysoká věž naproti vchodu do kaple a válcová věž ve východním nároží jihovýchodního křídla zámku. Mnohé jiné části, převzaté z předchozích zámeckých budov, neogotická přestavba zcela zakryla.

Zásadní změnou mělo projít také prostranství před zámkem, kde stála řada hospodářských objektů, jako stáje, kůlny, kanceláře knížecích úřadů, úřednické byty či vězení. Tyto budovy, situované u příjezdové cesty k zámku, zamýšlel kníže zbourat, aby nenarušovaly velkolepý dojem, jímž měl zámek již zdálky působit. Zachován měl být jen úřednický dům, tzv. Štekl (Stöckel), a budova zvaná Fructus belli, v níž sídlil ředitel panství; zevnějšek obou staveb měl být přizpůsoben nové podobě zámku. Na místě

[251] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[252] KUTHAN 2001, 32. Album akvarelů se nachází ve sbírkách zámku Hluboká nad Vltavou. Rohrbacherovy výkresy z téže doby, zachycující pohledy na fasády zámku před neogotickou přestavbou, se nacházejí v SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou.
[253] Národní archiv, Fideikomisy, kart. 796. In: ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

stávající letní jízdárny měly být postaveny stáje a kočárovny, ve starých šancích měly být zřízeny sklady paliva.[254]

Oficiální rozhodnutí o přestavbě Hluboké učinil Jan Adolf II. v pozdním podzimu roku 1839. Vzápětí sestavil vídeňský architekt Franz Beer rozpočet pro stavební sezonu roku 1840. Takřka současně byl z Chýnova na Hlubokou povolán stavitel Jan Vlasák, kterému bylo nařízeno hlásit se u stavebního adjunkta Wilhelma Nevenhorsta a vyžádat si bližší pokyny k svému určení při velkolepé přestavbě zámku. Krátce nato byl Nevenhorst jmenován schwarzenberským stavebním ředitelem a spolu s Beerem pověřen vedením stavby. Ještě před zahájením prvních stavebních prací byl v únoru roku 1840 sestaven soupis inventárních předmětů, které měly být z hlubockých interiérů převezeny do loveckého zámečku a zde uloženy k další potřebě.[255]

Z prvního roku stavby není dochováno mnoho zpráv o průběhu stavebních prací. Jedním z mála konkrétních údajů je informace, že pro tento rok bylo zapotřebí téměř půl milionu zdících cihel. Zahájeny byly první demoliční práce, během nichž byl snesen i vrchol hlavní věže.[256] Koncem srpna pak byli Beer a Nevenhorst vyzváni, aby se dostavili do Červeného Dvora k jednání o rozdělení pokojů. S sebou měli přivézt plány původního i nového zámku.[257]

V roce 1841 předložil Franz Beer první projekt přestavby zámku.[258] Ačkoli byl později přepracován (nejednalo se tedy o definitivní verzi), postačoval jako podklad pro započetí stavebních prací na jihovýchodní straně. K této části přestavby se v třeboňském archivu dochoval soubor plánů, signovaných Wilhelmem Nevenhorstem, na nichž jsou Beerem vyznačené úpravy **[66, 67]**.[259] Je patrné, že architekt v mnohém vycházel z původní zámecké stavby. Značná část obvodového zdiva byla ponechána, nově měla být přistavěna polygonální věž do jižního nároží jihovýchodního traktu (jakožto protějšek k již existující válcové věži v nároží východním) a do třetího nádvoří měla být vložena velká schodišťová hala. Jindřich Vybíral v této souvislosti uvádí, že v roce 1841 již probíhaly

[254] VYBÍRAL 1999, 36.
[255] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[256] VYBÍRAL 1999, 39.
[257] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[258] VYBÍRAL 1999, 35; KUTHAN 2001, 33.
[259] Jedná se o pět horizontálních a jeden vertikální řez. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plány č. 1635–1640. Plán č. 1638 je signovaný Beerem i Nevenhorstem.

zednické práce, vedené stavitelem Matuškou, během nichž bylo vztyčováno nové zdivo až do úrovně snesených věží.[260]

Z prvních Beerových projektů, předložených knížeti roku 1841, se dochovaly dva návrhy fasád. Z nich je patrné, že vnější vzhled klasicistně komponovaných budov byl vytvořen za použití gotického tvarosloví. Dlouhé průčelí na podhradské (jihozápadní) straně je řešené zcela symetricky **[64]**.[261] Dominuje mu rozměrný rizalit, za nímž vystupuje do výše osově situovaná polygonální věž. Tato část zámeckých fasád byla nakonec řešena jinak – středový rizalit byl podstatně zúžen a z plochy stavby vystupuje méně nápadně, věž byla excentricky posunuta směrem k severu. Stejně tak nedošlo k uplatnění polygonálních věžovitých útvarů, jejichž účelem patrně měla být rytmizace dlouhé fasády, ani k propojení ústředního rizalitu se zahradou vstupem v dolní etáži.[262] Zachovány však zůstaly masivní polygonální věže na nárožích, použité tvary okenních otvorů (ukončené buď pravoúhle, nebo hrotitými, popřípadě tudorskými oblouky) či ukončení koruny zdiva motivem cimbuří vysazeného na krakorcích. Stejně tak bylo dodrženo i pohledové neuplatnění střech.

Druhým dochovaným plánem je návrh vstupního průčelí zámku **[65]**.[263] Také zde spatřujeme řadu odlišností od realizované stavby. Průčelí je opět řešeno symetricky s věží v ose (tentokrát hranolovou), nároží jsou akcentována hmotnými polygonálními věžicemi. Věže a jimi sevřená křídla stojí na jedné horizontální ose, což je další rozdíl oproti později realizovanému návrhu, kdy jsou křídla vstupního traktu připojena k vstupní věži v tupém úhlu.

Od počátku roku se také pokračovalo se strháváním těch částí zdiva původního zámku, které neměly být v nové stavbě zachovány. Všechny části vnitřního vybavení, jež by mohly být v budoucnu nějak opětovně využity (dveře, okna, podlahy, kamna aj.), byly šetrně demontovány, náležitě očíslovány a popsány a poté uloženy k ostatním již odvezeným předmětům v loveckém zámečku.[264]

[260] VYBÍRAL 1999, 39.
[261] SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1671.
[262] KUTHAN 2001, 34.
[263] SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1672. V inventáři fondu, potažmo u Jindřicha Vybírala (VYBÍRAL 1999, 37) je označen jako západní průčelí. Také na samotném plánu je uveden nápis *„Ansicht gegen der Westseite“*. Je však patrné – a Jindřich Vybíral i Jiří Kuthan s ním i tak nakládají – že se jedná o návrh vstupního, tedy severního, resp. severozápadního průčelí zámku.
[264] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

Již v roce 1841 se také setkáváme se jménem pražského kamenického mistra Josefa Ondřeje Krannera,[265] který se svou dílnou pro zámek pracoval po mnoho let. Pro stavbu vyhotovoval nejen různé architektonické články, jako jsou stříšky nad okny, schodišťové stupně či arkýře, ale též součásti vnitřního vybavení a zakázky sochařského charakteru.

V následujícím roce kníže nařídil vedení stavby věnovat se především vytvoření materiálového fondu; stavební práce se měly omezit na dokončení toho, co bylo započato v předchozí stavební sezoně. Přesto se však celý rok na stavbě intenzivně pracovalo, o čemž svědčí dochované týdenní relace. Zmiňován je i podíl sochařů, v této fázi stavby se však spíše jednalo o práce truhlářské.[266]

Důležité změny nastaly ve vedení stavby i ve skupině hlavních osob, jež se dosud na stavbě podílely. V říjnu 1842 oznámil Jan Adolf II. své rozhodnutí svěřit od počátku následujícího roku vedení stavby výhradně architektu a stavebnímu konzulentu Franzi Beerovi. Nová smlouva mezi ním a knížetem byla uzavřena 28. prosince 1842. Praktikant stavebního úřadu Damas Deworezky byl již od 1. listopadu 1842 přidělen krumlovskému stavebnímu úřadu. Stavitel Vlasák zůstal ve své dosavadní funkci, stavební polír Matuška byl pověřen vedením stavebního účtu a dohledem na pracovníky (jakýsi stavební dozor), dosavadnímu dennímu písaři Svobodovi byla svěřena správa veškerého nářadí. Inženýr Rohrbacher a podporybný Průcha se měli od nového roku vrátit do svého původního postavení v panské správě, stejně tak účetní Rentz a denní písař Oswald byli zproštěni svých povinností při stavbě zámku.[267]

V letech 1843 a 1844 se na zámku nepracovalo. Pozornost stavebníka byla totiž přesunuta do Podhradí k stavbě nového úřednického domu (1843–1845), posléze i k stavbě nového kostela (1844–1847) a jízdárny před zámkem (1844–1847).[268] Během stavební přestávky však nadále probíhalo plánování vnitřního vybavení zámku a objednávání některých jeho částí.

Roku 1845 opět začaly práce na samotném zámku. V říjnu byl vytyčen vnější obvod severozápadní přístavby zámku (vstupního traktu), na základě čehož měl architekt Beer nakreslit detailní plány a přeložit je ke schválení knížeti. Na konci listopadu byl

[265] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[266] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[267] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[268] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag. O těchto stavbách podrobněji pojednávám v kapitole *Budovy se zámkem související*.

Matuškou podepsán rozpočet na stržení části hlavního zámku od vjezdu až ke kapli. Před koncem roku se pak konala konference o pokračování ve stavbě, kde byly mj. sestaveny pokyny pro dokončení kostela, jízdárny, vyzdění základů zámku či stavbu nové kuchyně proti bývalé stáji.[269]

V prvních měsících roku 1846 byly projednávány poslední otázky okolo dokončení jízdárny včetně bytů pro stájový personál. Na zámku pokračovaly v průběhu roku demoliční práce, z nichž většina se týkala severozápadního traktu. Nejprve bylo strháváno zdivo budov okolo prvního nádvoří, posléze i zdivo sakristie, chóru a části divadla. Strženy byly dva prostřední pilíře zámeckého mostu až na úroveň šancovního příkopu, obě opěrné zdi na úroveň zámeckého nádvoří, dále všechny klenby a oblázkové dlažby, jež se na nich nacházely. Bývalé první nádvoří bylo srovnáno na úroveň okolního terénu, byl vykopán zámecký příkop a zplanýrováno prostranství před bývalou kuchyní.[270]

V roce 1846 se konaly dvě stavební konference. První proběhla 15. června za nepřítomnosti knížete Jana Adolfa II. Předcházelo jí Beerovo schválení rozpočtu spotřeby stavebního materiálu pro novou přístavbu zámku (vstupní trakt). Konference se zúčastnili architekt Franz Beer, vrchní inspektor Franz Hirsch a další schwarzenberští úředníci. Jejím cílem bylo stanovit další postup při stavbě zámeckých budov. Projednávány byly nejen body týkající se stavby nového vstupního traktu, ale též otázky některých částí interiérového vybavení a nábytku do hostinských pokojů. V souvislosti se stavbou nových budov pak bylo rozhodnuto, že bude kvůli vysoké obtížnosti zadána zednickému polírovi Václavu Trnkovi, který se již dříve osvědčil při stavbě zámecké jízdárny.[271]

Druhé konference, konané 31. srpna, se již kníže zúčastnil. Podkladem pro jednání o nadcházející stavební sezoně roku 1847 byl rozpočet spotřeby stavebního materiálu, který Beer dodal již v červnu, a také jím vyhotovené nové stavební plány **[68–71]**; obojí bylo knížetem schváleno.[272] Konference stanovila přibližnou výši finančního rozpočtu stavby pro příští rok, zároveň byly navrženy i postupy pro ušetření na jednotlivých položkách. K stavebnímu dozoru byli navrženi stavitel Jan Vlasák, oba Matuškové (starší a mladší) a zednický mistr Aulický, který byl dosud využíván jako stavební písař. Na vedení provozních prací byl navržen úřední mušketýr Nesvora, práci stavebního písaře měl

[269] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[270] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[271] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag
[272] VYBÍRAL 1999, 39–40.

zastat úřední písař Kopeček. Stavební práce podzemního charakteru měly být zahájeny ještě téhož roku, na jaře roku následujícího bylo plánováno započít s výstavbou. Zároveň měla být dokončena jihovýchodní strana zámku. Další pokyny, vzešlé ze závěrů konference, se týkaly dodávek nejrůznějších druhů stavebních materiálů a úkolů pro jednotlivé řemeslníky. Rozhodnuto bylo také o odkladu stržení Šteklu, přesunutí stavební kanceláře do štolbova bytu a zřízení prozatímního bytu Jana Adolfa II. v purkrabské budově.[273]

Během podzimu a zimy byly na základě závěrů stavební konference uzavírány další smlouvy na stavební a řemeslné práce. Ještě před koncem roku, 20. prosince 1846, byla s pokrývačem Františkem Čapkem, tesařem Josefem Chadtem a zednickým mistrem Josefem Markem uzavřena smlouva na stržení Šteklu a budovy zvané Fructus belli v předzámčí.[274]

V roce 1847 probíhaly poslední dokončovací práce na kostele a jízdárně. Jinak se však pozornost opět plně soustředila na stavbu zámku a stavební práce postupovaly rychle kupředu. Nakrátko byly přerušeny jen na konci dubna, a to kvůli nečekanému zřícení velké zámecké věže. Příčinou bylo patrně stržení zdi staré budovy v prvním nádvoří, jejíž byla věž součástí. Zeď patrně poskytovala věži větší oporu, než se zprvu zdálo. Ačkoli byla věž odlehčena snesením kupole a zvonů, začaly se na ní 20. dubna objevovat trhliny. Okamžitě bylo zahájeno budování podpěr, ani ty však neodvrátily hrozící nebezpečí a věž se 23. dubna sesunula k zemi. Naštěstí se zdivo propadlo dovnitř, takže nedošlo k poškození okolních, již nově postavených částí.[275]

Krátce nato se práce opět rozběhly naplno a již počátkem září bylo severozápadní křídlo zámku dokončeno. Závěrečný kámen stavby v průjezdu vstupní věže byl slavnostně osazen 3. září 1847. Osadil jej arcivévoda, budoucí císař František Josef, jenž navštívil Hlubokou v doprovodu svých bratrů, arcivévodů Ferdinanda Maxe a Karla Ludvíka cestou do Karlových Varů.[276]

O měsíc později předložil na další stavební konferenci Franz Beer rozpočet na dokončení vnější stavby zámku, dále na zařízení apartmá knížete, kněžny, mladého panstva a některých hostů. S vybranými úkoly (například truhlářské práce v knížecích

[273] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[274] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[275] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[276] KUTHAN 2001, 35.

apartmánech) se mělo začít ještě v zimě. Kníže na konferenci podrobně stanovil, odkud se má objednávat jaký materiál a části vnitřního vybavení. Rozhodl také o úkolech pro jednotlivé řemeslníky. Sochařské práce měly být odděleny od truhlářských a zadávány výhradně sochaři Janu Ptákovi. Malířské práce menšího rozsahu měl zastat dosud využívaný malíř Franz Flath, pokud by však bylo rozhodnuto o náročnějších výmalbách v některé z hlavních zámeckých místností, měl být objednán malíř z Prahy nebo Vídně. Náročnější zakázky z mramoru byly nadále svěřovány Krannerově pražské dílně, běžné kamenické práce prováděli Václav Semotam a krumlovský Josef Hauber.[277]

Počátkem prosince 1847 se za přítomnosti knížete konala ještě jedna stavební konference menšího rozsahu. Mimo jiné na ní bylo rozhodnuto, že jemnější sochařské práce budou zadány jistému sochaři z Rožmberka, který dříve pracoval pro hraběte Buquoye. Neměl však být zván na Hlubokou, aby svými náročnými požadavky nevzbudil nevoli ostatních sochařů.[278]

Stavební práce čile pokračovaly i v roce 1848. V prvních měsících se pracovalo na arkýřích a věžích (mimo jiné bylo postaveno čtvrté patro velké věže), byly zaklenuty hlavní vjezdy, pracovalo se na omítkách a cimbuří. Uvnitř zámku bylo dokončováno hlavní schodiště na místě bývalého třetího nádvoří a užitné místnosti v suterénu. Omítány byly také obytné pokoje, osazovala se ostění oken a dveří, pracovalo se na podlahách a stropech.[279]

Další postup prací zbrzdila revoluce, která propukla ve Vídni. Dne 19. března bylo knížecím reskriptem nařízeno, aby se ve stavbě pokračovalo s dosavadní intenzitou, neměla však být podporována posílenými silami pracovního personálu. Rovněž byl zrušen termín obyvatelnosti zámku, původně stanovený na konec září tohoto roku. Na zámku se mělo setrvalým tempem pracovat i v zimě, aby dělníci zde zaměstnaní nepřišli znenadání o práci. Dalším reskriptem z 28. března bylo stavební inspekci oznámeno, že osobní vliv Jana Adolfa II. na Hluboké je za současné situace naprosto vyloučený a že architekt Beer a vrchní zahradník Immelin již obdrželi pokyny pro další postup prací na zámku. Navzdory původnímu rozhodnutí však kníže již o měsíc později vydal nové rozhodnutí, na základě kterého měly být práce na zámku přece jen omezeny. Inspekci však bylo nařízeno, aby se snižování stavu pracovních sil dělo postupným a šetrným způsobem. Zcela vyloučeni z něj

[277] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag
[278] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[279] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

pak měli být pracovníci z řad vlastních poddaných panství, jejichž živobytí bylo přímo závislé na denní mzdě. V průběhu letních měsíců byl postupně počet pracovníků redukován na minimum, rovněž byly pozastavovány zakázky zadané externím umělcům a řemeslníkům. Do listopadu pak byly práce prakticky zcela zastaveny.[280] Zároveň nedošlo k prodloužení smlouvy s architektem Beerem, jehož stálá přítomnost na stavbě již nebyla potřeba. Nový roční plat mu byl vyměřen ve výši přibližně jedné desetiny z dosavadní částky, avšak jeho vyplácení kníže zrušil již k 1. lednu 1849.[281]

V prvních měsících roku 1849 se na zámku nepracovalo. Všechny plány a kresby, které měly být při obnovení stavby potřebné, byly již na konci předchozího roku pečlivě shromážděny a uloženy do archivu. Teprve v květnu 1849 rozhodl kníže o obnovení stavebních prací na zámku, byť v omezené míře. Hlavním předmětem prací pro zbytek tohoto roku mělo být zřízení kabinetu kněžny v prvním patře kvádrové věže. Koncem června se na Hluboké sešli kníže a povolaný stavební konzulent Franz Beer, se kterým byla sjednána odměna za práci na tomto jednom konkrétním úkolu. Beer měl nejpozději do šesti týdnů dodat inspekci hlubockého panství všechny výkresy, potřebné k zařízení kabinetu. Aby bylo možné s pracemi neprodleně začít, vyhotovil na místě výkresy k táflování a šablony k žebrům. Práce byla zadána truhlářským tovaryšům pod vedením mistra Jana Vondrušky, který se na stavbě podílel již v předchozích letech. Termín dokončení byl stanoven na polovinu října. Nadále se pokračovalo i ve vybavování zámku mobiliářem.[282]

Na podzim již byly plánovány práce na následující rok. Na konci prosince poslal knížeti hlubocký hospodářský úřad zprávu, týkající se nejasností v plánovaných pracích a nedostatků v plánové dokumentaci. Kníže patrně vše projednal se stavebním konzulentem Beerem, neboť úřad měl potřebná vyjádření a materiály k dispozici již v druhé polovině ledna. V stavební sezoně roku 1850 pak byly pokryty všechny střechy včetně zámecké kaple, zřízeny všechny komíny a světlíky, omítnuta kaple a malé věžičky vedle vjezdu, položeny hlavní desky a zábradlí ve tvaru cimbuří na hlavní věži, dokončen byl i zámecký most. Stejně tak pokračovaly práce i v roce následujícím; pracovalo se na dokončení exteriérů, zařízení interiérů i kultivaci nejbližšího okolí zámku.[283]

[280] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[281] VYBÍRAL 1999, 36.
[282] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[283] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

Dne 11. prosince 1851 byl na Hluboké sestaven protokol, týkající se stavebních prací pro rok 1852. Zjevně vycházel z porady konané 10. a 11. března tohoto roku, neboť navazuje na její jednotlivé body, hodnotí, jak bylo s konkrétními úkoly pokročeno, a předjímá, co by mělo být hotovo v následujícím roce a které práce budou odloženy na později. Z téhož dne pochází ještě jeden protokol, podepsaný Janem Adolfem II. i Franzem Beerem. Týká se prakticky stejných záležitostí jako první dokument, avšak stručnější a jasnější formou podává pokyny o tom, které práce mají být nezbytně vykonány v následujícím roce a které mají být odloženy na léta 1853 a 1854. Předmětem rozhodování bylo například dokončení oranžerie na jihovýchodní straně zámku, stavba druhé oranžerie mezi zámkem a jízdárnou, zřízení peristylu u hlavního schodiště, výzdoba kaple, zřízení lednice a stájového dvora s žumpou či dláždění suterénních místností. Architektu Beerovi bylo zadáno dodání výkresů pro nejrůznější dveře a dveřní ostění, okna, špalety, deštění, zábradlí, obslužná schodiště, krby apod.[284]

Práce na dlažbách, dveřích, oknech a schodištích pokračovaly po celý rok 1852. Stejně tak se pracovalo na táflování stěn a zdobení stropů. Sochařské práce vykonával i nadále zkušený krumlovský sochař Jan Pták se svými tovaryši. V závěru stavební sezony byly již dokončeny hrubé práce, provedeno bylo i veškeré táflování, dekorace a jiné součásti vnitřního vybavení, projektované pro tento rok. Počátkem prosince se konala konference ohledně stavebních prací pro následující rok 1853. Bylo stanoveno, že v tomto roce bude konečně dokončena hrubá stavba, jak se také skutečně stalo.

V roce 1853 se nadále pokračovalo v zařizování interiérů, pracovalo se na dveřích, krbech, parketových podlahách, terrazzových dlažbách, schodištích, ornamentálních výzdobách. Prováděny byly nejrůznější práce truhlářské, kamenické, čalounické apod., v plném proudu byly též některé ještě nedokončené práce zednické. Pokračovat měla výzdoba a zařizování *„nádherných místností na podskalské i zámostské straně“*.[285] Počátkem roku byla obnovena jednání o stavbě skleníku zimní zahrady, spojujícího zámek s jízdárnou. Na jaře kníže schválil rozpočet a projekt, stavba byla realizována do konce roku 1854.[286]

[284] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[285] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[286] VYBÍRAL 1999, 46. Podrobněji viz kapitola *Budovy se zámkem související*.

V roce 1855, kdy již byla přestavba zámku po stavební stránce v podstatě ukončena, zde poprvé pobýval kníže Jan Adolf II. s kněžnou Eleonorou.[287]

Ačkoli nadále probíhaly určité práce zednického charakteru jak na samotném zámku, tak i na okolních budovách, těžiště zájmu se s dokončením hrubé stavby přesunulo do interiérů, kterým je věnovaná kapitola *Zámecké interiéry*. Z hrubších prací se v následujících letech jednalo například o zřízení nového pivního a vinného sklepa, lednice, dokončení jízdárenských stájí včetně vodovodů, postavení vodního bazénu na vinici, vytvoření teras obložením starých šancovních zdí na západní straně zámku včetně cimbuří, či dokončení systému zámecké kanalizace.[288]

V listopadu roku 1857 byl vedením stavebních prací na zámku pověřen schwarzenberský architekt a stavitel, tehdejší stavební inspicient (a od roku 1868 též stavební ředitel) Damas Deworezky.[289] S platem stavebního konzulenta Franze Beera se však ještě počítalo při přípravě rozpočtu pro rok 1858, v souvislosti s tím je rovněž zmiňováno, že by měl pro tento rok dodat výkresy k zámecké kapli.[290] Dále však již práce řídil a výkresy vyhotovoval Deworezky. V této úloze odvedl obrovský kus práce, jež stále čeká na své plné docenění ze strany odborné veřejnosti.

Zatímco dosud rozhodoval o všech důležitých záležitostech při stavbě zámku Jan Adolf II., který velmi intenzivně spolupracoval s architektem Beerem, s příchodem Damase Deworezkého převzala hlavní iniciativu kněžna Eleonora. Jan Adolf II., zajímající se především o architektonickou stránku stavby, přenechal své choti větší část péče o interiérové vybavení. Nadále si však ponechal rozhodující slovo v otázce schvalování rozpočtů a jako správný hospodář se snažil občas mírnit poněkud nákladné nápady kněžniny. Varianty určené k realizaci označoval kníže nápisem *„Höchst genehmigt“* (*„Nejvýše schválené“*). Z archivních materiálů vyplývá, že Deworezky často předkládal návrhy ke schválení nejprve kněžně a teprve poté konzultoval jí vybranou verzi s knížetem. Kněžna Eleonora byla také často iniciátorkou různých inovací v zámeckých exteriérech a interiérech; nejednou žádala Deworezkého, aby dle jejích nápadů vyhotovil návrhy na obměnu původního díla Beerova.

[287] KUTHAN 2001, 39.
[288] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[289] VYBÍRAL 1999, 51.
[290] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

Prvním výrazným stavebním počinem Damase Deworezkého na hlubockém zámku byla novostavba budovy s úřednickými byty, tzv. Šteklu. Na místě starého domu, zbouraného počátkem roku 1862, byl podle Deworezkého projektu v letech 1862–1863 postaven nový. Práce na okolních budovách, které ke Šteklu přináležejí, pokračovaly ještě v několika následujících letech.[291]

Další větší úkol, jímž byl Deworezky pověřen, bylo vypracování projektu železné verandy, jež měla být k zámku přistavěna z jihovýchodní strany **[82, 83]**. Jak vyplývá z knížecího rozhodnutí o stavbě verandy, datovaného k 15. únoru 1867, veranda z kujného železa a litiny měla být postavena podle plánu, který z Deworezkého návrhů vybrala kněžna Eleonora. Kníže své rozhodnutí doplnil o nařízení rozdělit stavbu *„na dva roky tím způsobem, že v tomto roce má být postavena veranda na východní straně až do výšky ranního salónu, a to tak, aby se dala už letos používat, zbývající část pak v následujícím roce“*.[292] Tak se také skutečně stalo a veranda byla dokončena v roce 1868. Dodavatelem kovaného železa i litinových dílů pro stavbu verandy byl továrník ze Zlaté Koruny Peter Steffens.[293] Práce v mědi byly zadány budějovickému mědikováři Scholzovi, slévačské práce v zinku byly objednány u vídeňského továrníka Augusta Kitschelta. Výmalbu stropu verandy a jejích tří balkonů provedl vídeňský malíř Gläser.[294] Obdobně jako u skleníku zimní zahrady, navrženého Beerem, byly i zde Deworezkým bohatě využity prvky z gotického tvarosloví. Jednotlivé tvary a motivy se navzájem proplétají a vytvářejí dojem jemného krajkoví. Navzdory použitým kovovým materiálům působí konstrukce verandy lehce a vzdušně. S kompaktní hmotou jihovýchodního křídla, k němuž těsně přiléhá, tak vytváří působivý kontrast. Oživuje předtím poměrně strohé vzezření jihovýchodní fasády a dodává této straně zámku na půvabu.

V těsné návaznosti na stavbu verandy byly prováděny i další úpravy jihovýchodní strany zámecké budovy. Jednalo se o zřízení ryté kvádrové omítky na fasádě nad verandou a její ozdobení dekoracemi tesanými z kamene. Také tyto práce se protáhly do roku 1868, veškeré návrhy opět zhotovil Deworezky.[295] Nad prostřední částí verandy byly vztyčeny dvě fiály, nad nimi, mezi arkýři ranního salonu, byly umístěny dva kamenné erby. Stejný erb byl objednán i pro přiléhající válcovou věž ve východním nároží jihovýchodního

[291] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag. Podrobněji o stavbě Šteklu viz kapitola *Budovy se zámkem související*.
[292] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[293] VYBÍRAL 1999, 52.
[294] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[295] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

křídla. Přízemí verandy je po obvodu zdobeno kamennými štítonoši v podobě lvů a květinovými vázami, shora pak dekoraci korunuje řada chrličů.

Současně byla zřízena kvádrová omítka i na jihozápadní zámecké fasádě, která byla rovněž vyzdobena množstvím kamenosochařských prací. Patří k nim velký kamenný znak, umístěný do vrcholu středního rizalitu, dále čtyři znakové štíty (dva větší a dva menší), čtyři fiály, čtyři velké a dva malé balkony a nový kulatý balkon nárožní věže na západní straně jihozápadního křídla. Z podnětu kněžny Eleonory byly v průběhu roku 1868 na jihozápadní straně zámku vedle dekorací provedeny ještě další úpravy, zejména okenních a dveřních otvorů a balkonů. Sochařské práce v kameni pro jihovýchodní a jihozápadní fasádu zámku (nové balkony a veškerou dekorativní výzdobu) provedli vídeňští sochaři Josef Pokorný a Josef Duenbostel, s tím související kamenické práce (nosníky, balkonové desky) byly zadány kameníkům v Krumlově a na Hluboké.[296] Stejně jako u jihovýchodní fasády zámku platí i zde, že provedenými úpravami a dekoracemi získalo jihozápadní průčelí na malebnosti. Rovněž se zde setkáváme s prvky z gotického motivického repertoáru. Zábradlí balkonů zdobí nejen motivy převzaté z gotických oken a rozet, jako jsou plaménky či trojlisty, ale též dekorativně použité motivy fortifikační architektury, například klíčových střílen. Obdobně jsou zdobena též podklenutí balkonů a nosníky. K rytmizaci plochy fasády posloužily opěrné pilíře s fiálami, použité s čistě dekoračním úmyslem bez jakékoli praktické funkce.

V roce 1869 pak bylo kvádrování provedeno i na rohové věži u zámecké kaple, na strážní věži, hlavní věži a na čtyřech domovních zdech hlavního schodiště,[297] k němuž se vztahuje i zmínka o současně prováděných dekoračních pracích.[298] Další práce toho roku se týkaly ponejvíce interiérů. V roce 1870 se pokračovalo s kvádrováním zámeckých fasád na severovýchodní straně obrácené směrem k Zámostí. Zároveň byla provedena výzdoba fasády chodby vedoucí ke kapli pomocí kamenných dekorací (fiál a chrličů), její čtyři velká okna byla opatřena stříškami, kamenným ostěním, kružbami a malbou na skle.[299]

Následujícího roku se stavba konečně začala pomalu chýlit ke konci. Podle Deworezkého návrhů byly provedeny ozdobné práce v druhém zámeckém nádvoří. Jednalo se v prvé řadě o balkon nad vchodem do velké schodišťové haly **[77, 85]**, nad nímž byla

[296] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[297] VYBÍRAL 1999, 52.
[298] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[299] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

umístěna ještě ozdobná kamenná nástavba. V podklenutí balkonu bylo užito pozoruhodného motivu pozdně gotických sklípkových kleneb.[300] Dále byl postaven tesaný kamenný baldachýn pro jídelní zvonek **[75]**, osazen balkon nad průjezdem z prvního nádvoří a všechny čtyři stěny druhého nádvoří ozdobeny jeleními hlavami.[301] Na jihozápadní straně nádvoří byla zřízena na krakorcích vysazená krytá chodba, tzv. Rudolfova galerie **[76, 87]**. Svůj název dostala podle rakouskouherského korunního prince Rudolfa, který zde 19. července 1871 vlastnoručně osadil závěrečný kámen stavby.[302] Jednalo se však pouze o formalitu, neboť některé stavební práce byly dokončovány ještě následujícího roku.

V roce 1872 byly prováděny poslední větší stavební úpravy, a to v prvním zámeckém nádvoří. Deworezky předložil plány na ozdobné práce v prvním nádvoří již počátkem roku 1871. Kněžna tehdy vybrala variantu určenou k realizaci, kníže ji však pro tento rok z finančních důvodů neschválil. Architekt sice poté vypracoval levnější variantu, avšak kněžna, zjevně spokojená s výsledkem prací v druhém nádvoří, požadovala, aby nové řešení dekorace prvního nádvoří bylo naopak ještě honosnější. Kníže nakonec s realizací nejnovějšího návrhu navzdory vysokým nákladům souhlasil.[303] Vzhled prvního nádvoří byl – vedle drobnějších dekoračních prací – výrazně proměněn návrhem dvou galerií na severovýchodní a jihozápadní straně, které nahradily původní balkony, a dvou bohatě zdobených arkýřů na zbývajících dvou stranách **[88–93]**. Na galeriích a arkýřích se opět setkáváme s „gotickými“ motivy. Nalézt zde můžeme fiály, kraby a křížové kytky, přesekávaná žebra, vimperky či plaménkové kružby. Zvláštní dynamiku s nádechem hravosti vnesl do nádvoří variabilně použitý motiv oslího hřbetu.

Dokončení dekorací prvního nádvoří bylo zároveň završením všech stavebních prací. Ačkoli v interiérech probíhaly úpravy i nadále, rok 1872 je stavebním ředitelstvím oficiálně pokládán za ukončení přestavby hlubockého zámku, započaté roku 1840.[304]

[300] KUTHAN 2001, 37.
[301] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag; VYBÍRAL 1999, 52–53.
[302] KUTHAN 2001, 37, 39.
[303] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[304] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

9.2 Zámecké interiéry

Zámecké interiéry období romantismu a historismu jsou svébytným fenoménem, jehož studiem se od druhé poloviny 20. století zabývá řada badatelů u nás i v zahraničí. Rozsáhlé a bohatě vybavené interiéry hlubockého zámku navíc patří k nejpozoruhodnějším svého druhu. Chtěla-li bych podrobně pojednat o všech částech jejich zařízení a zhodnotit je v širším kontextu v rámci daného tématu, jistě by to vydalo na samostatnou diplomovou práci. Cílem této kapitoly je upozornit na změnu zámeckých interiérů v kontextu celé přestavby, jakož i na nejzajímavější zámecké interiéry a jejich výbavu.

Rozložení a uspořádání zámeckých místností bylo řešeno nejen s ohledem na tradice a společenské zvyklosti, ale též s důrazem na dostatečný komfort a snadnou obslužnost obytných částí zámku. Spodní podlaží zámku vystupuje navenek nad úroveň terénu, avšak je pod úrovní dlažby obou nádvoří a z tohoto pohledu se jeví jako suterén. V této etáži byly umístěny kuchyně, komory, sklepy, sklady či místnosti pro služebnictvo. Další obslužné prostory se nacházely v přízemí (při pohledu zvenčí první patro), které ale již obsahovalo i náročnější místnosti, především apartmá knížete Jana Adolfa II. V prvním patře se nacházely nejdůležitější společenské a reprezentační prostory, jako je knihovna, přijímací salon či mramorový sál, a také apartmá kněžny Eleonory **[94]**. Toto poschodí, z hlediska reprezentace nejdůležitější, je navenek zvýrazněno vyššími okny, z nichž ta v polygonálních věžích jsou odlišena i hrotitými oblouky.[305] Druhé patro zámku bylo vyhrazeno hostinským pokojům, které byly většinou komorního charakteru. Jsou zde umístěny jak jednotlivé pokoje, tak i celé apartmány. Některé z nich sloužily nejvýznamnějším pravidelným hostům, jako byl bratr Jana Adolfa II. kardinál Bedřich Schwarzenberg, jehož apartmá bylo opatřeno tapetami v barvě kardinálského purpuru.[306] V nově postaveném vstupním traktu byly obytné místnosti v prvním i druhém patře.

Jednotlivá patra zámku propojovalo několik schodišť. Z nich nejdůležitější bylo schodiště vložené do zastřešeného prostoru bývalého třetího nádvoří, které se nachází za hlavním vstupem do zámku a zpřístupňuje nejdůležitější reprezentační místnosti. Ačkoli schodišťové haly nalezneme i na jiných českých a moravských zámcích, tento prostor je svými dimenzemi zcela unikátní. Po rozměrném dvouramenném schodišti je přístupné jen první patro zámku, v jeho blízkosti se však nachází tzv. Mramorové schodiště, které

[305] KUTHAN 2001, 40.
[306] KUTHAN 2001, 42.

zajišťovalo spojení i s obytnými místnostmi druhého patra. Další schodiště nalezneme ve velké věži, v severovýchodním křídle zámku v prostoru mezi kaplí a divadlem, v apartmá kněžny mezi oblékárnou a kabinetem či ve schodišťovém rizalitu na jihozápadní straně druhého nádvoří. Obslužné chodby jsou ve druhém patře zámku situovány na nádvorní straně, čímž byli hosté odděleni od případného ruchu z nádvoří a zároveň jim byl z oken poskytnut poutavý výhled do krajiny. Obdobně, ačkoli již ne tak důsledně, byly umístěny obslužné chodby i do jiných etáží.

9.2.1 Rekonstrukce a zařizování zámeckých interiérů

O vnitřním vybavení zámeckých pokojů se začalo jednat již v druhé polovině čtyřicátých let, tedy dlouho před tím, než byla vůbec dokončena hrubá stavba. Již v roce 1846 bylo architektu Franzi Beerovi uloženo předložit podklady pro výběr nábytku do pokojů pro hosty. Vybrané varianty pak byly předány vídeňským stolařům k zhotovení prototypu,[307] dle kterého měli nábytek (jistě z finančních důvodů) vyrábět místní řemeslníci, případně měli být vzorky jednotlivých kusů nábytku ve Vídni vyhledány a na Hlubokou zaslány. Zároveň byly vybírány i parketové podlahy. Následujícího roku byly projednávány rozpočty na zařízení apartmá knížete a kněžny, mladého panstva, celou suitu vysokého panstva a dalších hostů. Téhož roku již pražská kamenická dílna Josefa Ondřeje Krannera pracovala na třech objednaných krbech – z černého mramoru, červeného mramoru a pískovcovém. V roce 1849 je poprvé výslovně zmiňováno zařízení jedné konkrétní místnosti – kněžnina kabinetu v kvádrové věži.[308]

V první polovině padesátých let pokračovaly práce na interiérech ve zvýšeném tempu. Pracovalo se v hlavní schodišťové hale, v kapli i v hospodářském zázemí zámku, pokračovala výzdoba a výbava hlavních reprezentačních prostor. Zřízeny byly dva mramorové sály (1854, 1855), dokončuje se knihovna, boisserie stropu a dveří v apartmá kněžny, pokládány jsou podlahy v přízemním apartmá knížete a v místnostech prvního poschodí.[309]

[307] VYBÍRAL 1999, 46.
[308] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[309] VYBÍRAL 1999, 46–47.

V roce 1855 zde poprvé pobývali knížecí manželé.[310] Navzdory tomu však vybavení zámku ještě nebylo zdaleka dokončeno. Tak v druhé polovině padesátých let ještě probíhá čalounění nábytku, dodávány jsou závěsy do oken a dveří, pokračuje malířská a zlatnická výzdoba schodiště, předsíně, kuřáckého salonu a jídelny, pracuje se ve zbrojnici, kapli, lovecké jídelně, divadle, ve dvou pokojích vedle ranního salonu, v hostinských pokojích a dalších místnostech.[311]

Od konce padesátých let, kdy vedení stavby po Franzi Beerovi přebírá Damas Deworezky, dochází ke změnám v utváření interiérů i k úpravám místností již hotových. Většina těchto změn byla navržena a následně realizována na přání kněžny Eleonory, jež našla v Deworezkém ideálního architekta a dekoratéra, který s nezměrnou invencí a kreativitou přetvářel zámecké exteriéry a interiéry podle jejích představ. Na počátku šedesátých let si kněžna přála rozdělit bílý mramorový sál na čtyři menší místnosti. Do žlutého mramorového sálu byly navrhovány stropní dekorace, zatímco nástěnná výzdoba se znaky bývalých majitelů byla realizována v knihovně. V dalších letech byly drobné úpravy prováděny též v kapli, zbrojnici, obrazové galerii, divadle, jídelně či v kuřáckém salonu. Nový nábytek byl pořizován do předpokoje a hostinských pokojů, dalšími obrazy byl obohacen ranní salon, malá jídelna a kuřácký salon.[312]

O podobě zámeckých interiérů za časů Jana Adolfa II. a jeho manželky Eleonory si dnes můžeme udělat představu mimo jiné díky akvarelům Karla Zenkera. Tento absolvent Vídeňské akademie byl roku 1857 ustanoven kustodem zámeckých sbírek na Hluboké. Na přání stavebníka a jeho choti zvěčnil hlubocké exteriéry a interiéry v souboru akvarelů, dodnes uchovaném v zámeckých sbírkách **[84, 99, 103]**.[313] Zobrazování interiérů se stalo specifickým žánrem malířství 19. století, v českém prostředí se jím proslavil například přední rakouský vedutista své doby Rudolf von Alt (1812–1905).[314] Ačkoli Zenkerovy akvarely nedosahují Altových kvalit, jsou pro nás cenným historickým pramenem a zdrojem informací o tehdejší podobě zámeckých interiérů, dobře využitelným při jejich rekonstrukci.

[310] KUTHAN 2001, 39.
[311] VYBÍRAL 1999, 47.
[312] VYBÍRAL 1999, 51.
[313] Zřejmě byl kněžně Eleonoře nápomocen i při úpravách zámeckých prostor. In: KUTHAN 2001, 46.
[314] KŘÍŽOVÁ 1993, 11–12.

9.2.2 Stylová inspirace zámeckých interiérů

Zámecké interiéry jsou inspirovány různými slohovými obdobími a zařízeny velmi rozmanitě. V souladu s anglickými předlohami nenavazují na strohý, středověkem inspirovaný exteriér, ale jsou vybaveny moderně a pohodlně. V interiérech hlubockého zámku nalezneme dobově typický eklekticismus, na rozdíl od exteriéru, který se odkazuje k formám a motivickému repertoáru gotiky a tudorské gotiky. Jednotlivé místnosti byly zařizovány s ohledem na rodové tradice, dobovou módu, potřeby obytné, užitkové či společenské. Svou roli hrály soudobé nároky na pohodlí a hygienu a samozřejmě též osobní vkus stavebníka a jeho choti. Značný důraz byl kladen na rodově historickou reprezentaci.

S gotikou se na Hluboké setkáváme jen v několika místnostech. Výrazně byla uplatněna na místě velmi exponovaném, ve schodišťové hale **[96]**. Ve vstupním vestibulu je umístěn krb s motivem polygonálních věžiček a cimbuří, vyrobený v Krannerově dílně. V samotném prostoru haly pak nalezneme hojně užité gotické tvarosloví. Dřevěné schodiště je opatřeno motivy z gotických oken, trojlisty a čtyřlisty, lomenými oblouky s „gotickým krajkovím“, zábradlí vyplňují plaménkové kružby. Arkády v prvním i druhém patře jsou ukončeny lomenými oblouky, v přilehlých ochozech nalezneme „gotické“ křížové klenby. Pozoruhodně je pojednán strop, kde se setkáváme s na hlubockém zámku ojedinělým použitím motivu vějířových kleneb ve stylu anglické tzv. perpendikulární gotiky **[97]**.[315]

Po vzoru gotiky jsou zaklenuty některé centrální zámecké prostory, jako zbrojnice **[110]** či obytné místnosti v prvním patře obou věží jihovýchodního křídla. Zejména v obytných místnostech se však jedná spíše o hru na gotické klenby, neboť žebra jsou provedena ze dřeva a prostor mezi nimi vyplněn zcela negotickým květinovým dekorem **[104]**.[316] S gotickými motivy se setkáváme také na zdech zámeckých chodeb či ve výmalbě zámeckého divadla, kde jsou však opět promíchány s květinovým vzorem **[109]**.

V gotických formách je pojednána – nikoli překvapivě – zámecká kaple **[95]**. Gotika byla tradičně považována za styl velmi vhodný pro sakrální a funerální stavby, v tomto případě navíc posloužila i jako odkaz k původní hradní kapli, jež se nacházela na

[315] KUTHAN 2001, 43.
[316] Malovaný květinový dekor na zlaceném podkladě je dílem vídeňského malíře Johanna Gläsera, který obdobně vyzdobil i kazetový strop s vyřezávanými žebry a s výplněmi ze zlacené kůže v ložnici kněžny Eleonory. In: PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 5; ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

témže místě. S přestavbou kaple se započalo v roce 1847, vysvěcena byla 16. srpna 1857 ke cti Nejsvětějšího spasitele.[317] Nejcennější součástí jejího vybavení je hlavní oltář, nazývaný Netolická archa podle místa předchozího umístění v kostele sv. Václava v Netolicích. Jedná se o křídlový oltář, který v gotických formách provedl řezbář Jan Pták a do nějž jsou integrovány originální gotické reliéfy a deskové obrazy.[318] Z původního pozdně gotického oltáře se dochovala malovaná predela, skříň s vyřezávanými baldachýny (částečně nově doplněny), tři sochy a oboustranně malovaná křídla z doby okolo roku 1520.[319] Řezbář k oltáři doplnil nový tabernákl, kryjící střední část původní predely, a bohatě vyřezávaný oltářní nástavec, v němž byla druhotně umístěna středověká skupina Oplakávání. Pravděpodobně byly též obnoveny a doplněny všechny zlacené a polychromované části.[320]

Typickým inspiračním vzorem pro zařizování zámeckých interiérů byly v 19. století pozdně renesanční interiéry anglické. Jedná se o období vlády Alžběty I. a Jakuba I. na přelomu 16. a 17. století, označované jako doba alžbětinská a jakobínská.[321] Užití těchto vzorů umožnila jak osobní setkání stavebníků zámku s britskou interiérovou kulturou tohoto stylu, tak i již výše zmíněné předlohové knihy, jež si z Anglie do Čech dovezli.[322] O britských vlivech na hlubocké interiéry pojednávám podrobněji v kapitole *Vliv Gothic Revival na přestavbu hlubockého zámku*.

V zámeckých interiérech můžeme objevit též inspiraci barokem a rokokem. V době, kdy byl hlubocký zámek zařizován, zavládlo v habsburské říši druhé rokoko, tedy nová vlna zájmu o utváření interiérů v barokním a rokokovém slohu. V oblibě bylo například zařizovat městské paláce ve stylu doby Marie Terezie. Na Hluboké dostal rokokovou podobu sál velké jídelny v prvním patře jihozápadního křídla.[323] V některých interiérech se setkáváme s barokním, rokokovým, neobarokním a neorokokovým nábytkem.

Společně s druhým rokokem se ve čtyřicátých letech 19. století vrátila i obliba orientálního, zejména čínského umění. Tehdy velice populární orientální salony a kabinety

[317] LAVIČKA 2008, 196.
[318] KUTHAN 2001, 43.
[319] KUTHAN 2001, 46.
[320] V poslední době se historií oltáře a interpretací jeho jednotlivých částí zabýval Roman Lavička. In: LAVIČKA 2008, 183–206.
[321] POSPÍŠILOVÁ 1979, 304.
[322] Viz kapitola *Cesty Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu do Velké Británie*.
[323] KUTHAN 2001, 44–45. Do stávající neorenesanční podoby byla jídelna upravena v letech 1908–1909 podle projektu pražského architekta Jana Kouly.

však nebyly zřizovány v historizujících šlechtických sídlech anglikanizující orientace, neboť neodpovídaly jejich slohovým předlohám. Proto takovýto prostor nebyl zřízen ani na Hluboké, ačkoli zámecké sbírky obsahovaly množství orientálních předmětů.[324] V jednom z hostinských pokojů v druhém patře však nalezneme stěny vyzdobené tapetami s chinoiserními motivy.

Aspektem, který podobu hlubockých interiérů zásadně ovlivnil, bylo mezi aristokraty té doby oblíbené sběratelství. Zatímco v dřívějších dobách bývaly sbírky v šlechtických sídlech většinou soustředěny do jim vyhrazených prostor, v romantickém historismu v zámeckých interiérech bydlení a sbírky zcela splynuly.[325] Na Hluboké nalezneme nejen velké množství cíleně nakupovaných starožitností, ale též nábytek a části vnitřního vybavení dovezené sem z jiných schwarzenberských sídel. Jindřich Vybíral v této souvislosti upozorňuje na úsilí obchodníků se starožitnostmi, kteří sběratelskou vášeň vyšších společenských vrstev cíleně podporovali. Zachází dokonce tak daleko, že pokládá otázku *„Postavil by Schwarzenberg Hlubokou nebýt londýnského Ackermana?“*.[326]

9.2.3 Vybavení zámeckých interiérů

V zámeckých interiérech se setkáváme s velkým množstvím pozoruhodných uměleckých děl či jejich souborů, zajímavých kusů nábytku a starožitností, neobvyklých zařizovacích předmětů i s druhotně použitými historickými částmi interiérového vybavení, dovezenými z jiných objektů.

Mezi druhotně osazené části vnitřního vybavení patří například klasicistní skříně ze zrušeného jihoněmeckého kláštera ve Würzburgu, zakoupené roku 1846 v Řezně a umístěné v hlubocké zámecké knihovně **[108]**, či intarzované dveře v jedné z obytných místností s vyobrazením Adama a Evy, které byly na zámek dovezeny ze Schwarzenberského paláce v Praze na Hradčanech. V oknech některých místností byly osazeny vzácné historické sklomalby, například v čítárně **[119]** či v ložnici kněžny Eleonory, kde nalezneme vitráže z 16. a 17. století, zakoupené převážně ze zrušených

[324] POSPÍŠILOVÁ 1979, 315.
[325] POSPÍŠILOVÁ 1979, 315.
[326] VYBÍRAL 1999, 33. Ackermann byl známý londýnský antikvář a obchodník se starožitnostmi, kterého Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu prokazatelně navštívil již při svém prvním pobytu v Británii v roce 1825. In: VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998, 139.

švýcarských kostelů.[327] Ve zbrojnici a v některých koridorech v přízemí byly k obkladům stěn použity renesanční ornamentálně zdobené a pozlacené dlaždice, dovezené z letohrádku Kratochvíle. Unikátem je velitelský můstek z válečné fregaty Schwarzenberg, osazený v pokoji v druhém patře hranolové věže nad vstupním průjezdem do zámku. Fregata byla pojmenována na počest Felixe Schwarzenberga, bratra Jana Adolfa II.[328]

Svébytnou skupinu starobylých, druhotně osazených částí vnitřního zařízení tvoří na Hluboké stropy. Dřevěný kazetový strop v knihovně pochází z 18. století z bavorského hradu Schwarzenberg, na Hlubokou byl dovezen krátce po roce 1847.[329] Starobylý dřevěný strop byl využit i v místnosti ve druhém patře ve středovém rizalitu jihozápadního křídla.[330] Strop ve velké jídelně byl osazen v rámci úprav místnosti v neorenesančním stylu pod vedením architekta Jana Kouly v letech 1908–1909 **[106, 107]**. Jedná se o renesanční práci z roku 1642, s úpravami v roce 1722. Původně se strop nacházel v domě č. 249/30 na rohu ulic Krajinská a Hroznová v Českých Budějovicích, pro Hlubokou byl zakoupen v roce 1908. Úpravy stropu dle rozměrů velké jídelny, doplnění chybějících řezeb a sjednocení nově provedenou povrchovou úpravou bylo svěřeno uměleckému řezbáři Antonínu Bubeníčkovi.[331]

Starobylé kusy najdeme i v mobiliáři. Proslulou součástí hlubockých sbírek je barokní sekretář středoevropského původu s nohami v podobě delfínů, který byl zakoupený z pozůstalosti rakouského spisovatele Adalberta Stiftera (1805–1868) **[101]**. V kuřáckém salonu je umístěn v Čechách výjimečný soubor vlámských želvovinových kabinetů ze 17. století. Cenné kusy nábytku nalezneme také v ranním salonu, pozoruhodný je například florentský stůl z počátku 18. století, bohatě vykládaný perletí, slonovinou, želvovinou a intarzií z několika druhů dřev. Příkladem snoubení starých a nových částí nábytkového vybavení je soubor historizujících pohovek a křesel z 19. století, na nichž jsou použity gobelínové výšivky z počátku 18. století, pocházející pravděpodobně z francouzské oblasti. Podobně jsou výšivky ze 17. století užity na několika historizujících křeslech v přijímacím salonu. Nejstarším kusem nábytku na zámku je renesanční stůl v arkýři knihovny, jehož spodní část zdobí vyřezávané postavy hudebníků.[332]

[327] PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 4, 7.
[328] KUTHAN 2001, 45.
[329] GAŽI 2003, 299.
[330] KUTHAN 2001, 45.
[331] GAŽI 2003, 300.
[332] PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 9–10, 13.

Proslulá je schwarzenberská sbírka tapiserií, která byla porůznu rozmístěna na rodových sídlech, v době neogotické přestavby pak byla soustředěna na Hlubokou. Nástěnné koberce byly umístěny v reprezentačních i soukromých prostorách zámku. Již ve vstupním vestibulu se setkáváme se dvěma verdurami se schwarzenberským znakem, šest obdobných tapiserií bylo využito v soukromých prostorách druhého patra a dalších pět posloužilo v meziválečném období při vybavování apartmá JUDr. Adolfa Schwarzenberga (1890–1950) **[112]**. Všechny patří do kolekce schwarzenberských znakových tapiserií, kterou pořídil hrabě Adam Schwarzenberg (1583–1641), otec prvního schwarzenberského majitele Hluboké Jana Adolfa. Kolekce se dodnes dochovala v plném počtu sedmnácti kusů, z čehož třináct se nachází na Hluboké, a řadí se tak mezi nejrozsáhlejší sbírky svého druhu na světě.[333] Její původ nebyl zatím spolehlivě objasněn, pravděpodobně však vznikla v severním Nizozemí v první třetině 17. století.[334] Další vlámské tapiserie přibyly do schwarzenberských sbírek za Jana Adolfa ze Schwarzenbergu. Jedná se o soubor, který zakoupil roku 1647 v Bruselu flanderský guvernér arcivévoda Leopold Vilém a později jej odkázal svému oblíbenému nejvyššímu hofmistrovi Janu Adolfu ze Schwarzenbergu (1615−1683). Sedm tapiserií ze souboru *Přísloví*, zhotovených podle kartonů vlámského mistra Jacoba Jordaense (1593–1678), bylo umístěno do dřevěného obložení stěn ve velké jídelně **[106]**.[335] Další tapiserie byly rozmístěny v mnoha prostorách od přízemí po druhé patro. Solitérem je velmi vzácný orientální nástěnný koberec z doby okolo roku 1600, nacházející se v arkýřovém výklenku velké jídelny. Pochází z oblasti Malé Asie a zdobí jej buddhistické symboly čintámani.[336]

Nedílnou součástí hlubockých interiérů je obrazová výzdoba. Nalezneme zde nejen obrazy nejrůznějších námětů rozvěšené na stěnách, ale též mnoho obrazů zakomponovaných do dřevěného táflování stěn. Charakter rodové galerie má ranní salon v prvním patře jihovýchodního křídla, jehož stěny zdobí množství portrétů předků Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu. Podobizna samotného stavebníka v rouchu Řádu zlatého rouna je umístěna nad krbem **[56]**; jedná se o dílo Franze Schrotzberga (1811–1889). Tentýž autor namaloval i podobiznu kněžny Eleonory **[57]**, určenou pro dřevěné obložení nad krbem v přijímacím salonu. Na jejím místě byl později osazen portrét kněžny Eleonory

[333] Další dvě tapiserie se nacházejí na zámku v Českém Krumlově a dvě jsou v zahraničí. In: CICHROVÁ 2008, 591.
[334] CICHROVÁ 2008, 592.
[335] Původně zde byly instalovány tapiserie ze souboru *Decius Mus*, avšak v roce 1838 byly odvezeny do jihoafrického Kapského Města. Série *Přísloví* se na Hluboké nachází od roku 1886, předtím byla umístěna na některém z českých schwarzenberských zámků. In: PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 11.
[336] POSPÍŠILOVÁ 1979, 313.

v pokročilejším věku (nachází se zde dodnes), jehož autorem je vynikající vídeňský malíř Hans Makart (1840–1884).[337] Nad barokním mramorovým krbem v zámecké knihovně nalezneme rozměrný portrét kardinála Bedřicha Schwarzenberga od Friedricha Amerlinga (1803–1887).[338] K cenným exponátům hlubocké obrazové sbírky se též řadí dva portréty z roku 1748 od nizozemského barokního malíře Martina van Meytense (1695–1770), umístěné v ranním salonu. Jedná se o podobizny Josefa Adama ze Schwarzenbergu a jeho choti Marie Terezie, rozené z Liechtensteinu.[339] Na Hluboké nalezneme též díla některých schwarzenberských dvorních umělců, jako jsou vídeňský malíř Ferdinand Runk (1764–1834), jenž byl učitelem kresby a malby kněžny Paulíny ze Schwarzenbergu (1774–1810), či francouzský malíř Charles-Louis Philippot de Senanget (1801–1859), který pro Schwarzenbergy pracoval jako portrétista, kopista a restaurátor.[340] Zajímavou součástí hlubocké obrazové sbírky je ucelený soubor obrazů Jana Jiřího Hamiltona (1672–1787), který působil ve schwarzenberských službách v letech 1709–1718. Tento malíř skotského původu pracoval ponejvíce na zámku v Třeboni, ale zúčastnil se i honů na Hluboké. Hlavním tématem jeho obrazů jsou tedy koně a lovecké scény, provedené jemným stylem a v jasných barvách.[341] Obdobné téma zachycují i dva známé akvarely Carla Goebela (1824–1899), na nichž jsou zachyceni členové rodu Schwarzenbergů a jejich hosté před začátkem a po skončení honu na Hluboké.[342]

Velmi bohatá je též hlubocká sbírka zbraní. Užívání zbraní a zbrojí k dekoračním účelům bylo v 19. století velmi populární. Takto použité zbraně ztrácely svůj původní účel, stávaly se starožitností a symbolem odkazujícím k minulosti. Tím přispívaly k demonstraci starobylosti rodu a rodové reprezentaci. Kromě skutečných historických zbraní a zbrojí se později začaly k zdobení interiérů používat i repliky.[343] Součástí hlubocké sbírky jsou i zbraně pocházející ze zbrojnice rodu Rožmberků, například v přízemí schodišťové haly jsou instalována rožmberská děla.[344] Velká část zbraní je soustředěna v zámecké zbrojnici, dalšími jsou vyzdobeny mnohé soukromé i reprezentativní prostory, jako například lovecká jídelna **[111]** či vstupní schodišťová hala.

[337] MŽYKOVÁ 2008, 307; PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 7.
[338] KUTHAN 2001, 47.
[339] MŽYKOVÁ 2008, 297.
[340] MŽYKOVÁ 2008, 306, 312; PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 3.
[341] KUTHAN 2001, 46; PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 6.
[342] MŽYKOVÁ 2008, 315.
[343] POSPÍŠILOVÁ 1979, 311.
[344] KUTHAN 2001, 46.

Vybavení interiérů doplňovalo množství uměleckořemeslných předmětů. V zámeckých sbírkách nalezneme cenné kusy keramiky, fajánse a porcelánu, cínového nádobí, historického skla, kovotepecké práce, skulptury a plastiky z nejrůznějších materiálů, kovové i skleněné lustry či historické hodiny.

Zámek poskytoval svým obyvatelům i jejich hostům komfortní bydlení. Interiéry byly vytápěny krby nebo kachlovými kamny, do kterých se často přikládalo z chodeb. V souladu s dobovou módou bylo využíváno též horkovzdušného topení – horký vzduch byl z kotelny v suterénu rozváděn pomocí úzkých šachet ve zdech do jednotlivých místností. Jeho přívod bylo možné regulovat pomocí mosazných dvířek, umístěných na chodbách či v salonech.[345] Zásobování zámku vodou taženou z Vltavy vodovodem bylo zřízeno již v 16. století a v následujících dobách bylo udržováno a renovováno. V průběhu neogotické přestavby zámku byla na nízkém pahorku před vstupním průčelím postavena vodárenská věž rovněž v neogotickém stylu, u které byl zřízen vodojem.[346] Dostatek denního světla a slunečního svitu zajišťovala velká okna, do chodeb uvnitř zámku bylo světlo přiváděno světlíky prolomenými ve střeše a skleněnými dlaždicemi v podlaze.

Ačkoli tedy navenek zámek působil dojmem pevnosti a starobylosti, uvnitř byl vybaven s využitím moderních technologií, s důrazem na pohodlí svých obyvatel i s respektováním a zajištěním všech funkcí velkého rodového sídla.

9.3 Vliv *Gothic Revival* na přestavbu hlubockého zámku

Fenomén *Gothic Revival* byl zásadním, ačkoli ne jediným zdrojem inspirace při přestavbě zámku v Hluboké nad Vltavou. Vzhledem k tématu této diplomové práce mu však oprávněně věnuji největší pozornost. V předchozích kapitolách byla popsána osobní setkání Jana Adolfa II. a jeho choti s anglickou kulturou a architekturou. Stejně tak byly zmíněny předlohové knihy převážně britské provenience, které byly na Hlubokou zakoupeny v souvislosti s její přestavbou a dodnes se nacházejí v zámecké knihovně. Ačkoli byli stavebník i zainteresovaní architekti s obsahem těchto publikací dobře seznámeni, nelze očekávat, že by je bezmyšlenkovitě kopírovali. Vyobrazení anglických šlechtických sídel a jejich interiérů sloužila vskutku především jako inspirace, nikoli jako

[345] PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 6.
[346] KUTHAN 2001, 47.

předloha pro imitaci. V následujícím textu uvádím podobnosti mezi Hlubokou a některými anglickými sídly. Je však třeba mít na paměti, že využití a zkomponování jednotlivých architektonických článků či částí vnitřního zařízení je ve výsledku originálním dílem, ke kterému nelze nalézt jeden konkrétní jasně identifikovatelný vzor.

Mezi vzory pro přestavbu hlubockého zámku bývá uváděno několik různých objektů. Veškerá literatura k tématu se shoduje na inspiraci britským královským sídlem ve Windsoru **[18, 19]**, jež bylo přestavěno na přání krále Jiřího IV. (regentem od roku 1811, panovníkem v letech 1820–1830) podle návrhů Jamese Wyatta (1746–1813) a později Jeffreyho Wyatvilla (1776–1840).[347] Fakt, že Jan Adolf II. při svém pobytu ve Velké Británii v roce 1838 Windsor navštívil, by tomu nasvědčoval.[348] Jindřich Vybíral mezi možnými předlohami dále zmiňuje čtveřici zámeckých realizací architekta Johna Nashe (1752–1835): Aqualate Hall (1805–1809), Ravensworth Castle (od roku 1807) **[11]**, Caerhays Castle (od roku 1808) a Shanbally Castle (1818–1819).[349] Představa o existenci jednoho konkrétního vzoru, přímo spojitelného s podobou Hluboké po neogotické přestavbě, je však nereálná.

Zmiňována je také souvislost se dvěma stavbami berlínského architekta Karla Friedricha Schinkela (1781–1841). Tou první je hrad Stolzenfels **[31]**, jejž od roku 1815 vlastnil pruský korunní princ, pozdější král Friedrich Wilhelm IV. Přestavbu zchátralého hradu na pohodlné zámecké letní sídlo zpočátku projektoval Johann Claudius von Lassaulx. Přestavba započala po roce 1826, do roku 1842 byl zámek za účasti Karla Friedricha Schinkela upraven do dnešní podoby. Druhou Schinkelovou realizací je návrh zámku Bebelsberg u Postupimi **[32]** v roce 1833 pro pruského prince, pozdějšího císaře Wilhelma I.[350] Přestavba proběhla v letech 1835–1849. Podoba zámku byla ovlivněna požadavky stavebníkovy choti Augusty Sasko-Výmarské, jež byla dobře obeznámena s britskou architekturou.[351] Konkrétní souvislosti mezi podobou těchto sídel a přestavbou Hluboké opět nelze doložit, jisté společné rysy jsou však dobře patrné.

[347] KUTHAN 2001, 39.
[348] Viz kapitola *Cesty Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu do Velké Británie*.
[349] VYBÍRAL 1999, 65. Z těchto čtyř objektů je dochován jen Caerhays Castle. Ravensworth Castle je dnes ruinou, zatímco podoba Aqualate Hall byla poznamenána přestavbou po ničivém požáru v roce 1910. Shanbally Castle, nacházející se na území Irska, byl v roce 1960 stržen.
[350] Následné rozšíření zámku, dokončené v roce 1849, navrhl Friedrich Ludwig Persius. In: http://www.spsg.de/index.php?id=130, vyhledáno 18. 2. 2012.
[351] KUTHAN 2001, 40.

Shodně se soudobými anglickými aristokratickými sídly byla při přestavbě Hluboké vyvíjena snaha o zasazení zámku do širšího celku komponované krajiny. Přetváření zámeckého okolí daleko přesahovalo hranice skalního ostrohu. Celková plocha krajiny upravené dle vzoru anglických parkových realizací dosahuje přibližně 200 km², přičemž do ní byly pojaty i starší regulační zásahy.[352] Přímé propojení zámku a zahrady se v architektuře objevuje již v druhé polovině 18. století, kdy se podle francouzského vzoru hlavní etáž domu za tímto účelem přesouvá do přízemí.[353] Setkáváme se s tím též u mnohých anglických sídel, avšak na Hluboké kvůli terénní situaci takové řešení nebylo možné. Přímé spojení zámeckých interiérů se zahradou zajišťovalo pouze schodiště u ranního salonu na jihovýchodní zámecké straně.

Z britské architektury byly přejímány mnohé architektonické články. Tzv. tudorský oblouk, typický prvek anglické pozdní gotiky, nalezneme například na vstupní bráně i na dvou za ní následujících průjezdech.[354] Oblíbené bylo též přejímání anglických arkýřových oken zvaných *bay windows*.[355] Tato okna měla nejčastěji čtverhranný či polygonální charakter, sloužila k optickému zvětšení prostoru místnosti, poskytovala lepší výhled do okolní krajiny a přiváděla do interiérů více přirozeného denního světla. V anglické architektuře se často vyskytují i v přízemí. Podobným typem okna je *oriel window*, které se však země nikdy nedotýká a bývá často podepřeno konzolami či krakorci. Charakteristickým rysem britských aristokratických sídel je jedno velké *oriel* nebo *bay window* s mimořádně náročným zasklením.[356] Používány byly různobarevné skleněné tabulky spojované olovem. Do oken byly zatavovány též erby malované na skle, což bylo v českém prostředí s oblibou přejímáno.[357] Na Hluboké nalezneme arkýřová okna dle anglických vzorů jak na vnějších fasádách (podle návrhů Franze Beera), tak i v prvním nádvoří (navržené Damasem Deworezkým). Staršími vitrážemi zasazenými do olova byla vyzdobena například okna v čítárně či v ložnici kněžny Eleonory. Vitráže pocházejí z 16.–17. století ze Švýcarska. Využity byly též v zasklení arkýře zámecké knihovny, kde jsou doplněny o schwarzenberské znaky z 19. století **[118]**.[358] Z britských předloh byl dále

[352] KUTHAN 2001, 52. Podrobněji viz kapitola *Zámecký park*.
[353] KUTHAN 2001, 42.
[354] Jindřich Vybíral oproti tomu uvádí, že *„tudorský, tzn. stlačený oblouk konstruovaný ze čtyř středů, se na Hluboké nevyskytuje“*. In. VYBÍRAL 1999, 64–65.
[355] POSPÍŠILOVÁ 1979, 304.
[356] VYBÍRAL 1999, 53.
[357] POSPÍŠILOVÁ 1979, 304.
[358] PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008, 14.

převzat motiv vyvinuté vstupní věže a koruny zdiva zakončené cimbuřím, které zakrývá střechy.[359]

Z anglického prostředí byly také přejímány určité typy místností. Hlavním prostorem venkovských šlechtických sídel alžbětinské doby byla hala (*hall*). Jedná se o rozměrnou, mnohostranně využitelnou místnost, s níž byla neodmyslitelně spjata funkce společenské reprezentace majitelů domu. Dále sloužila jako uvítací síň, často i jídelna či herna s kulečníkem. Tyto haly inspirovaly kolem poloviny 19. století nový typ interiérů, který se zrodil na romantických zámeckých sídlech – rytířský sál. Na rozdíl od anglické *hall* je však funkce rytířského sálu často omezena právě jen na rodově historickou reprezentaci, jak se s tím setkáváme například na Hrádku u Nechanic **[36]**. Ostatní funkce, jež sdružovala anglická hala, bývaly v středoevropském prostředí rozloženy do několika místností, jako je vstupní salon, herna či různé společenské prostory.[360] V případě Hluboké byly tyto funkce rozděleny mezi zbrojnici, velkou jídelnu, přijímací salon a kuřácký salon **[105]**. Rodová reprezentace pak připadla zejména rannímu salonu **[100]** a schodišťové hale, přičemž oba tyto typy interiérů byly opět inspirovány anglickými vzory.

Zatímco v těch částech zámku, které navazují na starší dispozice, se vesměs vyskytují místnosti pravidelných pravoúhlých tvarů, v novostavbě vstupní severozápadní části zámku bylo u mnohých místností použito nepravidelných půdorysů, častých u organicky vznikajících starobylých šlechtických sídel nejen v Británii. Uvnitř hlubockého zámku nalezneme typické prvky anglických pozdně renesančních interiérů, jejichž užití bylo často podmíněno tamním drsnějším podnebím. Jedná se o dřevěné obklady stěn a stropů, kožené tapety na stěnách či těžké závěsy na oknech a dveřích.[361] Jedinými prostorami ve vyšších podlažích zámku, které postrádají tapety a táflování, jsou chodby. Jejich stěny jsou ozdobeny monochromním ornamentem vtlačeným do omítky. Patří také k nemnoha zámeckým prostorám, řešeným v gotických formách. Jindřich Vybíral v této souvislosti cituje předního teoretika anglické romantické architektury Humphreyho Reptona: *„Jediné prostory v domě, které mohou být gotické, jsou hala, kaple a dlouhé chodby vedoucí k rozličným obydlím.“*[362] Takřka všudypřítomný je manýristický ornament, užívaný k dekoraci nábytku, stěn, stropů i krbů. Jeho užití bylo opět převzato ze

[359] VYBÍRAL 1999, 53.
[360] POSPÍŠILOVÁ 1979, 304–305.
[361] POSPÍŠILOVÁ 1979, 304.
[362] VYBÍRAL 1999, 59.

soudobých anglických interiérů, které byly v souladu s dobovou módou zařizovány ve stylu zvaném *Jacobethan Revival* či *Old English Style*.[363]

Také v hlubockých interiérech je nalezení hmatatelných příkladů konkrétní inspirace vzácné. Patří k nim řešení schodišťové haly, kde je na stropě použito motivu vějířových kleneb. Velmi se tak přibližuje interiéru ústředního prostoru v Taymouth Castle (Perthshire), postaveného v letech 1806–1810 podle návrhu architektů Archibalda Elliota a Jamese Elliota **[97, 98]**.[364] V předlohových knihách ze zámecké knihovny nalezneme další příklady vzorů pro zařízení hlubockých interiérů, sloužících však opět jen jako inspirace, a tudíž použitých s dílčími úpravami. Patří k nim dřevěný nástavec okolo dveří v malé jídelně **[114]**; podobný najdeme na vyobrazení přijímacího salonu v Broughton Castle (Oxfordshire) ve druhém díle Nashových *The Mansions of England in the Olden Time* **[113]**.[365] Pro táflování stěn a profilace dveří přijímacího salonu nalezneme předlohu v prvním díle téže publikace.[366] Dřevěné svorníky, použité k ozdobení stropů v ložnici kněžny Eleonory **[117]**, v malé jídelně **[116]** či kuřáckém salonu, mohly být inspirovány nástropní dekorací haly ve Wroxton Abbey (Oxfordshire) **[115]**.[367] Podobně jako v hlubocké zbrojnici byly zbraněmi a zbrojí ozdobeny stěny místností mnoha anglických sídel, například haly sídla Littlecote House (Wiltshire).[368] Také pokrytí stěn tapiseriemi, s nímž se na Hluboké setkáváme ve velké jídelně a některých soukromých obytných prostorách, je v anglických interiérech obvyklé. Příkladem může být vyobrazení audienční síně královského paláce Hampton Court.[369] Hala v témže sídle pak mohla posloužit jako inspirace pro hlubockou zimní jízdárnu; společný oběma prostorám je otevřený krov, tribuna při čelní stěně a podobný tvar oken **[131, 133]**.[370] Obdobně můžeme nalézt předlohy pro zasklení oken s použitím rodových erbů, například na výjevu z dlouhé galerie sídla Haddon Hall (Derbyshire) **[120]**[371] či ze salonu zámku Loseley Park (Surrey) **[121]**.[372] Anglických předloh bylo užíváno i při výběru nejrůznějších ozdobných ornamentů. Tomuto účelu sloužila například publikace Owena Jonese *The Grammar of Ornament*, z jejíž kapitoly *Alžbětinský ornament* (*Elizabethan ornament*) byla patrně

[363] VYBÍRAL 1999, 63.
[364] VYBÍRAL 1999, 65.
[365] NASH 1839–1849, Vol. II., Plate VII.
[366] NASH 1839–1849, Vol. I., Plate XVI.
[367] NASH 1839–1849, Vol. II., Plate IX.
[368] U Josepha Nashe uveden pod názvem Littlecoates. In: NASH 1839–1849, Vol. II., Plate III.
[369] NASH 1839–1849, Vol. III., Plate XVII.
[370] NASH 1839–1849, Vol. III., Plate XVI.
[371] NASH 1839–1849, Vol. I., Plate XXIII.
[372] NASH 1839–1849, Vol. I., Plate XX.

čerpána inspirace pro řezbářské zdobení dřevěných částí zařízení zámku (stropů, dveří apod.) či pro ozdobné omítky zámeckých chodeb **[122–124]**.[373]

Jindřich Vybíral i Jiří Kuthan upozorňují také na jisté souvislosti a postupy, odvozené od zásad architektury barokní.[374] Navenek se jedná o použité schéma rozvržení architektonických článků v rámci jednotlivých fasád, uvnitř pak k barokní tradici odkazuje především monumentální schodiště vstupní haly (byť je tento prostor vybaven zcela neogoticky) a enfiláda v prvním patře jihozápadního křídla.

Od gotické profánní architektury i od anglických sídel rané fáze gotického revivalu se Hluboká odlišuje v několika stěžejních aspektech. Důležitou odlišnost spatřujeme již v samé podstatě stavby, v jejím prostorovém rozvrhu. Britská sídla vznikající pod vlivem *Gothic Revival* – včetně většiny z těch, která Jan Adolf II. osobně navštívil – se vyznačovala nepravidelnou siluetou, asymetrickým půdorysem a volným rozvrhem hmot. Právě v tom tkví jejich výrazná návaznost na profánní gotickou architekturu, v níž jednotlivé části stavby vznikaly nikoli podle pečlivě připravené architektonické a výtvarné koncepce, ale podle aktuální potřeby, jež se často měnila v rychlém sledu. Jelikož většina anglických sídel řazených k fenoménu *Gothic Revival* měla skutečně své základy ve středověku, stačil stavebníkům při jejich úpravě na pohodlný obytný dům často jen citlivý přístup k stavbě a zachování původní koncepce. Oproti tomu Hluboká, budovaná v jiném historickém a kulturním prostředí, vykazuje navzdory vnější tvářnosti silnou návaznost na klasicistní tradice a doktríny. Tvar stavby je pravidelný a uzavřený, umístění veškerých architektonických prvků je jasně určeno, rozvržení fasád má svůj pevný řád.[375] Kompozice objemů a ploch byla architektem Beerem pečlivě promyšlena. Jindřich Vybíral proto označuje fasády hlubockého zámku za klasicistně-romantické.[376] Ačkoli nás zámek na první pohled nadchne bohatým dekorativismem, při tvorbě prostorového rozvrhu a utváření exteriérů nebylo místo pro nepravidelnost nebo libovůli. Ani pozdější zásahy Damase Deworezkého, díky nimž byly zámecké fasády obohaceny množstvím dekorativních prvků, nemohou zakrýt v zásadě klasicistní ráz této stavby.

[373] JONES 1856, Chapter XVIII.
[374] VYBÍRAL 1999, 55–56; KUTHAN 2001, 42.
[375] Srov. VYBÍRAL 1999, 53–59.
[376] VYBÍRAL 1999, 58.

Logická je naprostá absence obranné funkce, ačkoli při utváření zámeckého exteriéru bylo použito mnoho prvků převzatých ze středověké fortifikační architektury. Nalezneme zde cimbuří, za nímž se však nenachází ochoz pro bojovníky, ale střechy skryté lidskému oku. Uvnitř věží a „bašt“ nalezneme pohodlně zařízené interiéry, motiv střílen byl použit s čistě dekorativním záměrem bez odkazu na původní funkci. Hluboký příkop, přes nějž se klene most k vstupní bráně, není vyplněn vodou, nýbrž tvoří součást zámecké zahrady. Ani hlavní zámecká věž, tyčící se do výšky 52 metrů, nesloužila k přechovávání dokumentů a cenností, případně vězňů – v jejím vrcholu měla být na přání knížete zřízena camera obscura.[377] Z hlediska dobového kontextu si lze využití prvků fortifikační architektury vyložit jako snahu o navození dojmu opevněného, a tudíž nedobytného sídla, symbolu moci nad okolní krajinou.

9.4 Budovy se zámkem související

9.4.1 Úřednický dům v Podhradí

Do nové budovy úřednického domu měly být přemístěny úřady, jež dosud sídlily v objektech v bezprostřední blízkosti zámku. S přípravami na stavbu nového úřednického domu se započalo koncem roku 1842.[378] V únoru 1843 vypracoval Franz Beer instrukci pro demolici hospodářského dvora v Podhradí, na jehož místě měla budova vyrůst, v květnu byly knížetem schváleny plány novostavby **[138]**.[379] Stavba probíhala v letech 1843–1845. Vedl ji stavitel Jan Vlasák, zednické práce byly zadány budějovickému staviteli Josefu Sandnerovi, tesařské práce Josefu Chadtovi. Tesařské a zednické práce měly být dokončeny roku 1844, podnikatelský dohled nad nimi byl svěřen budějovickému měšťanu Ignáci Langovi. Zakázku na pokrývačské práce získal Jan Nesvora, zámečnické práce byly zadány Josefu Schinkovi, jako truhlář zde působil Petr Novotný. Všichni tři posledně jmenovaní řemeslníci pocházeli přímo z Hluboké.[380]

Nový úřednický dům byl vystavěn na začátku cesty z Podhradí k zámku, na stísněné parcele nepravidelného tvaru. Čtyřkřídlá budova s vnitřním dvorem je v exteriéru i interiérech řešena střízlivě, ještě v klasicistním duchu. Při pohledu zvenčí se jedná

[377] VYBÍRAL 1999, 54.
[378] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[379] VYBÍRAL 1999, 41.
[380] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

o stavbu nepříliš nápadnou. V pojetí fasád je zdůrazněna horizontalita, vertikální členění je zcela potlačeno. Široký ústřední rizalit hlavní fasády, nepatrně vysunutý před hmotu stavby, je ukončen nízkým štítem, nesoucím knížecí znak. Dvě řady okenních otvorů od sebe po celé délce odděluje kordonová římsa. Nároží budovy jsou jemně akcentována ztrojenými okny a ukončena štíty s náznakem výškové gradace.[381] Ty patří spolu s pravoúhlými nadokenními římsami prvního patra prakticky k jediným náznakovým inspiracím anglickým gotickým tvaroslovím. Jindřich Vybíral u této stavby zdůrazňuje její pozoruhodné materiálové řešení. Zatímco zdivo budovy je kamenné, rámy okenních otvorů jsou vyzděné z cihel. V jejich pojetí shledává imitaci kvádrů a klenáků a v této souvislosti uvádí srovnání s rustikovanými rámovanými okny italského manýrismu.[382]

9.4.2 Kostel sv. Jana Nepomuckého

Jelikož se nadále počítalo s využitím zámecké kaple výhradně pro soukromé účely knížecí rodiny, bylo zapotřebí zbudovat v Podhradí nový farní kostel. Zasvěcen měl být sv. Janu Nepomuckému, který byl ve schwarzenberském rodě tradičně uctíván.

V roce 1843 byla vytvořena komise pro výběr vhodného pozemku, téhož roku vypracoval Franz Beer stavební plány. Základní kámen byl položen 9. července 1844. V roce 1845 už architekt pracoval na návrzích vnitřního vybavení (kostelních lavic, zpovědnic, výzdoby varhan, mobiliáře pro sakristii aj.).[383] Na budování kostela se podíleli místní farníci, kteří například vozili kámen z knížecího tzv. Zdíkova lomu.[384] Sochařské práce prováděl sochař Jan Pták spolu s osmi sochařskými tovaryši a dvěma učedníky. Později mu bylo přiděleno ještě třiadvacet truhlářských tovaryšů, neboť mnohé ze zadaných sochařských prací byly ve skutečnosti charakteru truhlářského.[385] Stavba rychle postupovala kupředu. Kostel byl dokončen počátkem září 1846 a 29. listopadu téhož roku benedikován. Slavnostní svěcení provedl 16. května 1847 kardinál Bedřich Schwarzenberg, tehdy ještě arcibiskup salcburský.[386]

[381] VYBÍRAL 1999, 42.
[382] VYBÍRAL 1999, 42.
[383] VYBÍRAL 1999, 42.
[384] KUTHAN 2001, 49.
[385] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[386] KUTHAN 2001, 49.

Kostel sv. Jana Nepomuckého je pozoruhodnou a ve své kategorii výjimečnou realizací. Jedná se o stavbu podélné dispozice, s mělkým transeptem připojeným ke středu hlavní lodi. Vstupnímu průčelí dominuje vysoká hranolová věž s bohatě utvářeným vstupním portálem. Po stranách předsíně se nachází schodiště a křestní kaple, v prvním patře pak kůr. Zajímavé je řešení závěru, které na první pohled připomíná věnec kaplí, typický pro katedrální stavby. Ve skutečnosti se jedná o polygonální presbytář, k němuž jsou po obvodu připojeny dvě oratoře a sakristie. Exteriér je opět pojednán v kombinaci neomítaného kamene a cihelného zdiva, s níž jsme se již setkali na úřednickém domě **[139]**. V kružboví oken transeptu shledává Jindřich Vybíral návaznost na anglický styl *„decorated“* z přelomu 13. a 14. století. Podobně řadí k inspiraci anglickou pozdní gotikou kýlový oblouk na vnějším orámování vstupního portálu.[387] Krom toho nalezneme v exteriéru stavby i některé prvky z gotického tvarosloví, mající patrně pouze dekorační funkci, neboť jejich užití postrádá logické zdůvodnění. Jedná se například o opěráky umístěné do vnitřních rohů stavby či polygonální přípory u římsy chórového závěru.

9.4.3 Zámecká jízdárna

První přípravy k stavbě jízdárny v předpolí zámku se konaly na podzim roku 1844. Po zimní přestávce se práce naplno rozběhly na jaře 1845. Stavba jízdárny byla považována za důležitou a nesnadnou, proto sem byl od 1. dubna 1845 poslán stavební dozorce Matuška. Jelikož se zároveň pokračovalo ve stavbě kostela, byl povolán netolický zednický mistr Matuška, aby na tuto stavbu dohlédl. Podle smlouvy z dubna 1845 byly zednické práce při stavbě jízdárny zadány *„podskalskému domkáři a zednickému polírovi Václavu Trnkovi, jenž se zavázal, že bude pracovat pod přímým dohledem stavebního dozorce a zednického mistra Matušky mladšího“*.[388] Krov jízdárny byl zadán vrchnostenskému tesařskému polírovi Oswaldovi, který byl s tímto typem krovové konstrukce již obeznámen a měl pracovat pod přímým dohledem stavitele Jana Vlasáka. Ke krovu byly navrženy masívní železné závěsné kleštiny, jejichž výroba byla zadána továrně železnice Vídeň-Glocknitz. Namísto taškové krytiny měla být jízdárna zakryta anglickými břidlicovými deskami, objednanými u vídeňské firmy Petri&Comp. Rovněž byl na Hlubokou povolán sochař Jan Pták, který měl zastat velké množství práce

[387] VYBÍRAL 1999, 43.
[388] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

„jak při stavbě kostela a jízdárny, tak i při stavbě cottage ve staré oboře“.[389] Na podzim byla uzavřena smlouva na kamenické práce pro jízdárnu (nosníky balkonu, klenební pilíře do kůlny na vozy) s kameníkem Václavem Semotamem. Od jihu k jízdárně přiléhá terasa, jejíž zřízení bylo na konci června 1845 zadáno Františku Pauzarovi z Podhradí.[390]

V roce 1846 již byla většina stavby hotová. Podle Beerových návrhů bylo dále prováděné množství menších úkolů. Pracovalo se například na krokvových ozdobách a oknech hlavního sálu, obytných pokojích pro stájový personál či na vchodech ze spojovací chodby do hlavního sálu a dalších přilehlých prostor. Dokončovací práce probíhaly v jízdárně ještě v následujícím roce. Jednalo se například o nátěr krokvoví, dveří a vrat, jímž byl pověřen malíř Franz Flath, nebo zámečnické práce, provedené zámečnickým mistrem Josefem Schinkou.[391]

Ústředním prostorem jízdárny je sál o rozměrech 47×22 metrů **[131]**.[392] Jeho interiér s otevřeným krovem byl inspirován halami britských aristokratických sídel **[133]**. Na stěnách byly původně rozvěšené zbraně, brnění a vzácné gobelíny.[393] V čele sálu, u západní stěny, je přistavena dřevěná, bohatě vyřezávaná tribuna, zdobená motivy z gotického repertoáru **[132]**. Naproti ní, uprostřed východní stěny, byl v roce 1854 osazen velký krb ze starého sálu předků.[394] Hlavní sál obklopují ze tří stran nižší budovy bývalých stájí, kočároven a bytů pro personál.

Plány na stavbu jízdárny vyhotovil stavební konzulent Franz Beer v roce 1845. Knížeti byly zaslány v březnu a v červnu toho roku.[395] K 20. květnu se dozvídáme, že Jeho Jasnost již schválila kresby průčelí, fasády a vnitřních částí.[396] Beerovy návrhy jsou dnes uloženy ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Dochovaly se jak návrhy fasád, tak i nákresy vnitřního členění a vybavení. Dva návrhy průčelí publikoval v roce 1999 Jindřich Vybíral **[129]**.[397] Jedná se o dobře dochované projekty, na nichž můžeme pozorovat mnohem větší míru vlivu britského gotického revivalu než na předchozích projektech úřednického domu a kostela. Shodně s nimi je jízdárna navržena v kombinaci neomítaného kamene a cihel, znatelná je ale inspirace středověkou profánní architekturou. Fasády však

[389] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[390] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[391] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[392] KUTHAN 1999, 48.
[393] KUTHAN 1999, 48.
[394] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[395] VYBÍRAL 1999, 44.
[396] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[397] VYBÍRAL 1999, 45. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plány č. 1866 a 1868.

nakonec byly realizovány podle jiných Beerových návrhů, které se bohužel nedochovaly v tak dobrém stavu **[128]**.[398] Přesto jsou z nich poznat podstatné změny, které v utváření exteriéru jízdárny proběhly. Vstupní, západní průčelí je nově prolomeno třemi velkými okny zakončenými nikoli hrotitým, ale segmentovým obloukem. Okna jsou posunuta více nahoru do zvýšeného stupňovitého štítu, od něhož nejsou (na rozdíl od předchozího návrhu) oddělena římsou. Vstupní dveře jsou nově zakončeny tudorským obloukem; nad nimi je umístěn kamenný balkon, který nalézáme již na starším projektu. Obdobně k vstupnímu průčelí byla zvětšena a segmentově zaklenuta i okna ostatních tří průčelí. Zdivo jízdárny je po svém obvodu, včetně hlavního štítu, zakončeno cimbuřím – typickým prvkem středověké fortifikační architektury.

Původní, poněkud jednotvárné pojetí fasád, v němž převládalo horizontální členění a pravidelnost uspořádání jednotlivých architektonických prvků, tedy nakonec ustoupilo návrhu dynamičtějšímu, který již pracuje i s vertikálním stupňováním.

9.4.4 Skleník zimní zahrady – oranžerie

První požadavky na řešení spojení zámku s jízdárnou vzešly od knížete v roce 1851. Franz Beer téhož roku dodal plány na stavbu oranžerie, jež měla tuto spojovací funkci plnit. V prosinci 1851 však kníže rozhodl o odložení stavby na pozdější dobu. Pouze kameníci, kteří dokončili svou práci na jiných úkolech a nedostali nové, měli pomalu pro stavbu připravovat kamenný materiál.[399]

Další jednání ohledně stavby oranžerie proběhla na počátku roku 1853. Tehdy byly terénní a přípravné práce pro tuto stavbu zadány Janu Češnovskému s tím, že mají být provedeny do konce dubna. V únoru však vídeňská schwarzenberská ústřední kancelář přípravné práce pozastavila, neboť kníže nebyl spokojený s projektem a vyžadoval po architektu Beerovi jeho přepracování. V dubnu však již projekt i rozpočet schválil a práce mohly začít. Výrobou železných součástí byl pověřen vídeňský zámečník Andreas Kirchmayer, sklo bylo objednáno u firmy Mayers Neffen.[400] Kamenické práce byly na jaře

[398] SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plány č. 1863, 1864 a 1865. Všechny tři plány jsou v pravém dolním rohu označeny nápisem *„Approbatur“* („je schválen“), datem 20. května 1845 a podpisem Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu. Bohužel jsou ve špatném stavu, proto je jejich reprodukce nesnadná.
[399] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[400] VYBÍRAL 1999, 46.

roku 1854 zadány hlubockému kamenickému mistrovi Václavu Weinkardovi.[401] Stavba skleníku byla hotova do konce roku 1854. Nosnou konstrukci tvoří rámové vazníky z kovaného železa, na které jsou upevněny ornamentálně pojednané litinové díly.[402] V roce 1855 se přistoupilo k zasklívání oranžerie i chodby mostu se schodištěm, spojujícího skleník se zámeckou zbrojnicí. Původně byl spojovací most zřízen na dřevěných roštech, které však neměly dlouhou životnost a bylo potřeba je často měnit. Proto bylo v roce 1874 podle projektu Damase Deworezkého zřízeno zděné podklenutí oblouku tohoto schodiště **[135, 136]**.[403] Tvarosloví dekorativních prvků oranžerie je řešeno v gotických formách. Nalezneme zde hrotité oblouky, motivy kružeb, fiál s kraby a kytkami či sférických trojúhelníků **[137]**. Ve spojení moderní konstrukce a materiálů s tvaroslovím inspirovaným gotikou je opět patrná inspirace britskou architekturou, kde byly takovéto stavby velmi populární.

9.4.5 Štekl

Budova domu s byty schwarzenberských úředníků a zámeckého lékaře, tzv. Štekl (Stöckel), se nachází při cestě směřující k zámku z Podhradí od farního kostela a úřednického domu **[141]**. O jejím nahrazení novostavbou uvažoval Jan Adolf II. už v průběhu padesátých let. Teprve počátkem let šedesátých však přistoupil k činu. V říjnu roku 1861 vydal kníže rozkaz k demolici starého Šteklu, která proběhla v následujícím roce. Na ni hned navázala výstavba nové budovy, realizovaná v letech 1862–1863, k níž vyhotovil návrhy knížecí architekt, tehdejší stavební inspicient a vedoucí přestavby hlubockého zámku Damas Deworezky. Nový Štekl byl rampou a zídkou spojen se zámkem, do roku 1865 se pak pracovalo na stavbě nových stájí a dalších budov k němu přináležejících. Mezi ně patřily koňské stáje, psince, kůlny na vozy či komory na uhlí.[404]

Deworezky vypracoval dvě varianty projektu novostavby. V obou vychází z nové podoby hlubockého zámku, neboť okolní budovy měly se zámkem stylově korespondovat. První návrh představoval jednoduchou, osově souměrnou stavbu s čtvercovým dvorem, na druhém byla stavba nepravidelná a komplikovaná, pojatá s větší dávkou fantazie a menším důrazem na strukturní logiku. Na malebné a citelně více uvolněné kompozici druhého

[401] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[402] VYBÍRAL 1999, 46.
[403] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[404] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

návrhu je znát, že od prvních Beerových návrhů hlubockého zámku přeci jen uplynulo už dvacet let. Během této doby recepce britského *Gothic Revival* i neogotiky jako takové mezi v Čechách působícími architekty v mnohém pokročila. Nakonec však byl k realizaci vybrán střízlivější projekt, který lépe vyhovoval účelu stavby **[143, 144]**.[405]

Nově vystavěný Štekl je jednoduchou užitkovou stavbou, jejíž blokovitost je ještě poplatná neoklasicismu. Třípatrová obytná budova je svou hlavní fasádou obrácená k podhradské, tedy jihozápadní straně **[142]**. Zadní strana je obrácena do čtvercového dvora, který je z druhé strany uzavřen nízkými hospodářskými budovami. Na svého předchůdce Franze Beera navázal Deworezky nejen charakterem stavby, ale též použitým materiálem, tedy kombinací neomítaného kamene a detailů z červených cihel. Nároží hlavní budovy jsou flankována hranolovými věžemi, ostatní nárožní věžice jsou polygonální. Uprostřed hlavní fasády předstupuje před hmotu stavby rizalit, akcentovaný ztrojenými okny. V jeho štítu je umístěn knížecí znak. Pravoúhle zakončená okna jsou shora zvýrazněna oblouky vyzděnými z červených cihel. Obě vstupní brány do areálu – jihovýchodní a západní – jsou zaklenuty tudorským obloukem. Na fasádě se setkáváme s motivem střílen, zdivo je po obvodu ukončeno cimbuřím. Dynamiku dodávají siluetě stavby vikýře střech, které již nejsou skrývány za atikou.

V téže době vyrostlo v širším okolí hlubockého zámku množství staveb a stavbiček, na jejichž vzhledu bylo na první pohled patrné, že projekty k nim zhotovila taktéž knížecí kancelář. Jednalo se většinou o užitkové budovy, hospodářské dvory, hájovny či venkovské kostely. K zajímavým realizacím tohoto druhu patří například lovecká chata „Cottage“ ve Staré oboře (1845). Jedná se o přízemní budovu s architektonickými prvky neogotiky, na jejíž stavbě se svými návrhy podílel Damas Deworezky.[406]

[405] VYBÍRAL 1999, 52.
[406] KUTHAN 2001, 51; VYBÍRAL 1999, 85.

9.5 Lidé, kteří se podíleli na přestavbě hlubockého zámku

Na přestavbě zámku Hluboká nad Vltavou pracovalo velké množství lidí, jejichž úlohy se co do závažnosti často velmi lišily. Ať už byl podíl každého ze zúčastněných zásadní nebo naopak zdánlivě nepatrný, výsledná podoba tohoto schwarzenberského sídla je bezpochyby jejich společným dílem. Záměrem této kapitoly není sestavit vyčerpávající seznam všech, kdo byli s přestavbou nějak spjati, nýbrž vytvořit stručný přehled těch umělců, řemeslníků i vrchnostenských úředníků, kteří se na výsledné podobě zámku podíleli nejvíce.

9.5.1 Architekti a stavitelé

Franz Beer se narodil v roce 1804 ve Wieden u Vídně, zemřel 2. června 1861 tamtéž.[407] Je považován za hlavního, ačkoli ne jediného autora neogotické přestavby zámku Hluboká nad Vltavou. Od roku 1818 studoval na Vídeňské akademii, kde se kromě architektury věnoval i grafice a historické kresbě; s přestávkami zde pobýval až do roku 1832. V roce 1822 obdržel Gundelovu cenu za architektonickou kresbu. V souvislosti s touto událostí je zmiňováno i jeho souběžné studium na polytechnice. Po skončení svého pobytu na Akademii byl uváděn jako stavební inspektor v Benátkách, posléze se stal vyhledávaným architektem rakouské aristokracie.[408] Vedle Hluboké a některých s ní souvisejících objektů patří k jeho nejvýznamnějším pracím rekonstrukce zámku v Rusovcích u Bratislavy (1841–1844), budovaného hrabětem Emmanuelem Zichy-Ferraris, a přestavba harrachovského paláce ve Vídni (1845).[409] Pro Harrachy pracoval nejen ve Vídni, ale též v Brucku nad Litavou, a na krátký čas byl pověřen i vedením stavby jejich nového rodového sídla v Hrádku u Nechanic. Jindřich Vybíral dokonce zvažuje, že to byl patrně právě hrádecký stavebník František Arnošt Harrach, kdo knížeti Schwarzenbergovi doporučil Beera jako vhodného architekta pro přestavbu Hluboké.[410]

Podle archivních pramenů se Franz Beer poprvé objevuje ve schwarzenberských službách 13. prosince 1839, kdy je zmiňován jako autor rozpočtu přestavby hlubockého zámku pro stavební sekci v roce 1840.[411] Plány na přestavbu zámku předložil v roce 1841,

[407] Pavel VLČEK: Beer, Franz. In: VLČEK 2004, 51.
[408] VYBÍRAL 1999, 33–34.
[409] Pavel VLČEK: Beer, Franz. In: VLČEK 2004, 51.
[410] VYBÍRAL 1999, 33.
[411] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

před koncem roku 1842 pak byla mezi ním a knížetem Schwarzenbergem sepsána smlouva o vedení stavby. Původně byla uzavřena na tři roky, později pak prodloužena do listopadu 1848. V prvním roce měl Beer povoleno dokončit práce pro knížete Metternicha a hraběte Zichy-Ferraris, poté měl již být k dispozici výhradně na Hluboké. Zavázal se nést plnou zodpovědnost za průběh stavby a také být po celou dobu stavební kampaně, tj. od počátku roku do podzimu, na zámku osobně přítomen. V případě soukromé potřeby mohl stavbu opustit nejvýše dvakrát ročně, a to nejdéle na čtrnáct dní a na vlastní náklady. Nejméně jednou ročně (na podzim) se měla konat stavební konference za účasti knížete a vrchnostenských úředníků, jejímž úkolem bylo stanovit výši finančních prostředků pro příští rok. Architekt měl následně přes zimu vypracovat plány a předložit je knížeti ke schválení. Vždy na konci roku pak mělo být plnění plánů a rozpočtu podrobeno kontrole. Pokud by byly zjištěny zvýšené výdaje, způsobené nedostatky v projektu a z toho plynoucími stavebními komplikacemi, měl být volán k odpovědnosti architekt.[412] Ve smlouvě bylo také výslovně nařízeno, že potřebný stavební materiál musí být pořizován pouze na území hlubockého panství, eventuelně sousedních knížecích statků. Jakékoli objednávky z Vídně či odjinud (např. zakázkové výroby sochařské, řezbářské, kamenické aj.) musely být knížetem předem schváleny.[413]

Stálá přítomnost Franze Beera na stavbě byla třeba do konce roku 1848, na stavebních pracích se však prokazatelně podílel přinejmenším do ledna 1857.[414] Za dobu svého působení na Hluboké vyhotovil nejen bezpočet projektů pro přestavbu zámku, ale také projekty pro výstavbu některých budov v jeho blízkosti. Mezi ně se řadí úřednický dům, kostel sv. Jana Nepomuckého v obci Hluboká, zámecká jízdárna s kočárovnou, stájemi a byty pro personál a hosty, zámecká oranžerie. Je také autorem velkého množství návrhů pro výzdobu a vybavení interiérů. Mnohé z Beerových návrhů byly později na přání stavebníka a především jeho choti přepracovány Damasem Deworezkým.

Damas Deworezky se narodil 25. listopadu 1816 v Třeboni. Jeho budoucí směřování nejspíše ovlivnil fakt, že jeho otec Johann zde působil jako městský stavitel. V letech 1834–1836 studoval na pražské polytechnice u Carla Wiesenfelda (tehdy ještě suplujícího profesora). Po ukončení studia absolvoval dvouletou praxi u pražského

[412] VYBÍRAL 1999, 35.
[413] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[414] VYBÍRAL 1999, 51.

stavitele Miraniho, počátkem roku 1838 pak vstoupil do schwarzenberských služeb. Nejprve zastával místo provizorního praktikanta schwarzenberského pražského stavebního úřadu, na jaře roku 1840 byl přeložen na Hlubokou, poté do Českého Krumlova. V roce 1842 byl jmenován adjunktem. Mezi jeho rané práce do konce čtyřicátých let patří návrh ovčína v Lipnu (1839), úpravy zámku v Libějovicích (1841), účast na stavbě „Cottage" ve Staré oboře na Hluboké (1846) či návrh železné verandy pro zámek v Červeném Dvoře (1846). Významnějšího úkolu se mu dostalo v roce 1852 v podobě projektu pro Campo santo u kostela sv. Jiljí v Třeboni, jeho návrh však nakonec nebyl realizován.[415] V roce 1856 byl Deworezky jmenován vrchním stavebním inspektorem a následujícího roku jej kníže pověřil vedením stavebních prací na Hluboké.[416] Této úlohy se zhostil zodpovědně a se značnou dávkou kreativity. Ačkoli mu nepřipadlo mnoho velkých úkolů – většinou byl pověřován obměnami Beerových projektů, návrhy dílčích úprav či dekorací – výsledný dojem, kterým dnes hlubocký zámek působí, je z velké části právě jeho zásluhou. Jím navržené dekorační úpravy vnějších i vnitřních fasád zámku oživily místy poněkud strohé projekty Beerovy, čímž zámek získal na půvabu a malebnosti.

Jakožto zámecký stavitel byl pověřen třemi většími úkoly. V letech 1862–1863 byla podle jeho projektu postavena nová budova s úřednickými byty, zvaná Štekl; na přilehlých budovách se pracovalo do roku 1865.[417] Druhou jeho výraznou zámeckou realizací byl návrh nové železné verandy, přiléhající k zámku na jihovýchodní straně, jež byla postavena v letech 1867–1868.[418] V lednu 1868 po penzionování Wilhelma Nevenhorsta nastoupil na místo knížecího schwarzenberského stavebního ředitele. V zápětí se zhostil dalšího úkolu, jímž byla série návrhů na obohacení exteriérů zámku. Na základě Deworezkého výkresů bylo provedeno kvádrování do omítky nad verandou, posléze pak i na rohové věži u zámecké kaple, na strážní věži, hlavní věži a na všech stěnách hlavního schodiště. Mezi arkýře ranního salonu přibyly kamenné erbovní štíty, nad středovou částí verandy byly vztyčeny fiály. Počátkem sedmdesátých let navrhl galerie v prvním nádvoří a vypracoval řešení obvodových stěn druhého nádvoří, jež obohatil o velký balkon nad

[415] VYBÍRAL 1997, 102–104; Jiří HILMERA / Pavel VLČEK: Deworetzký (Devorecký), Damascus Franz. In: VLČEK 2004, 132.
[416] VYBÍRAL 1999, 51. Pověřen byl též vedením stavebních prací v rodovém paláci ve Vídni. In: VYBÍRAL 1997, 105.
[417] Podrobněji o stavbě Šteklu viz kapitola *Budovy se zámkem související*.
[418] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

vstupem do reprezentačních prostor, dva arkýře, jelení hlavy (umístěné na stěnách kolem celého nádvoří) a tzv. Rudolfovu galerii, provedenou v roce 1871.[419]

Důležitou realizací Damase Deworezkého byla také Schwarzenberská rodinná hrobka u Třeboně, postavená v letech 1874–1877. Ani zde však nebyl přímým autorem, nýbrž dostal za úkol upravit projekt vídeňského architekta Friedricha von Schmidta. Jakožto vrchnostenský stavitel tedy povětšinou upravoval plány vídeňských architektů, kterým Schwarzenbergové zadávali prestižní zakázky. K samostatné realizaci mu byly zadávány menší objednávky, například na nejrůznější hospodářské budovy či vesnické kostely. Z této oblasti je známý jeho návrh neogotického kostela ve Zvonkové (Glöckenberg), vystavěného v letech 1878–1880, či návrh na zvýšení věže farního (dříve augustiniánského) kostela sv. Jiljí v Třeboni, realizovaný v roce 1890.[420]

Součástí jeho práce pro Schwarzenbergy byla též administrace stavební činnosti. Tak v roce 1875 publikoval dílo *„Baugebühr-Ausmaß für die Erd-, Mauerer-, Ziegeldecker, Zimmermanns- und Steinmetz-Arbeit, dann Baumaterialen-Erzeugung durch Handarbeit, nebst der richtigen Ausmittelung des Materialen-Bedarfs für obige Professionisten-Arbeiten“* (*„Vyměření povinností pro zemní, zednické, pokrývačské, tesařské a kamenické práce, pak pro ruční stavební výrobu, jakož i správné zajištění potřeby materiálu pro uvedené řemeslné práce“*).[421]

V roce 1848 se Damas Deworezky oženil s dcerou českokrumlovského sedláka Aloisií Daneschovou, s níž měl tři dcery a tři syny. Nejmladší syn Karl absolvoval reálku v Linci, následně vídeňskou techniku a po dvou letech praxe u rakouských železnic byl v roce 1876 přijat do schwarzenberské stavební služby. Jeho otec vykonával úřad knížecího stavebního ředitele až do května 1891, kdy byl na vlastní žádost pensionován. Zemřel krátce nato 1. června 1891.[422]

Jindřich Vybíral označuje Deworezkého za *„posledního výrazného reprezentanta stavu vrchnostenských stavitelů, jejichž profese vyžadovala stavbu nejen navrhnout, ale zejména provést“*.[423] V rámci historismu 19. století vyzdvihuje osobitost jeho projevu,

[419] VYBÍRAL 1999, 52–53; KUTHAN 2001, 37.
[420] Jiří HILMERA / Pavel VLČEK: Deworetzký (Devorecký), Damascus Franz. In: VLČEK 2004, 132.
[421] VYBÍRAL 1997, 106; VYBÍRAL 1999, 86.
[422] VYBÍRAL 1999, 86–87.
[423] VYBÍRAL 1997, 102.

zejména v oblasti dekoratérské, a zdůrazňuje stylovou pluralitu, jež je pro celé jeho dílo příznačná.[424]

Wilhelm Nevenhorst se narodil 21. října 1808. V roce 1826 absolvoval pražskou polytechniku, poté vstoupil do schwarzenberských služeb a posléze se stal ředitelem knížecího stavebního úřadu. Tuto funkci zastával až do počátku roku 1868, kdy byl penzionován. Kromě základních jazyků, tedy češtiny a němčiny, ovládal také angličtinu a francouzštinu. V roce 1838 doprovázel Jana Adolfa II. a jeho choť Eleonoru při cestě do Velké Británie, kde načerpal osobní zkušenosti s fenoménem *Gothic Revival*, což mělo vliv i na jeho další práci. V roce 1847 vydal ve Vídni vlastní publikaci s názvem *Ansichten als Verschönerungs- Bau- Behelfe zu Landhäuser- Wohn- und Wirtschaftsgebäuden, Cottagen etc., deren innere Einrichtung nebst Decoration von Parkanlagen etc.*[425] Ilustracemi se na ní podílel i Karl Zenker,[426] známý svými akvarely hlubockých exteriérů a interiérů, které vytvořil po neogotické přestavbě zámku. Kromě účasti při přestavbě Hluboké je Nevenhorst v letech 1858–1861 zmiňován jako stavitel jízdárny ve Světcích u Tachova, jejímž objednavatelem byl kníže Alfred I. Windischgrätz. V současné době se jedná o největší stavbu svého druhu u nás a druhou největší v Evropě.[427]

9.5.2 Úředníci, umělci a řemeslníci

Na přestavbě hlubockého zámku, výzdobě a výbavě jeho interiérů i na stavbě okolních budov se podílela řada dobře organizovaných umělců a řemeslníků. Dohledem na stavební práce byl pověřen chýnovský zednický mistr Jan Vlasák, který měl vést i stavební účty. Jako vedoucí demoličních a stavebních prací je uváděn i polír Matuška; při stavbě jízdárny je zmiňován jako Matuška mladší, zatímco vedení stavby kostela sv. Jana Nepomuckého převzal Matuška z Netolic. Následně jsou u provádění prací na zámku zmiňováni oba současně.[428]

[424] VYBÍRAL 1997, 102–106; VYBÍRAL 1999, 87.
[425] *„Zkrášlovací stavební pomůcky pro venkovské domy, obytné a hospodářské budovy, cottage atd., k jejich vnitřnímu zařízení spolu s dekorací parkových ploch atd.“* KUTHAN 2001, 33.
[426] http://kramerius.mendelu.cz/kramerius/ handle/BOD006/31696, vyhledáno 8. 1. 2012.
[427] http://cestovani.idnes.cz/nejvetsi-jizdarna-v-cesku-vstala-z-mrtvych-a-slavi-150-let-podivejte-se, článek Barbory Němcové z 30. září 2011, vyhledáno 8. 1. 2012.
[428] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

Kamenické a kamenosochařské práce pro zámek i přilehlé budovy prováděla od roku 1841 pražská kamenická dílna Josefa Ondřeje Krannera. Na základě objednávek vyráběla například krby a balkony, ale též žlaby pro koně. Z Krannerovy dílny pochází i velký schwarzenberský znak z roku 1848, umístěný nad arkýřem vstupní zámecké věže.[429] Krby z carrarského mramoru v prvotřídní kvalitě byly vyrobeny ve Vídni u firmy Alois Tantardini a bratři, sklad mramoru. Vnitřní zařízení do krbů bylo objednáno u strojníka Josefa Nicoladoniho. Krb do zbrojnice dodal v roce 1857 vídeňský kameník Franz Pranter.[430] Od zahájení přestavby pracoval pro zámek kameník Václav Semotam z Protivína, jehož dílem je například balkon hlavní věže do druhého nádvoří. Objednávky byly zadávány také prominentnímu pražskému kamenickému mistru Karlu Svobodovi, běžnější kamenické práce prováděli Josef Hauber a Josef Schachtl z Krumlova. Od roku 1857 se v pramenech setkáváme i se jménem sochaře Josefa Duenbostela, který pak pro zámek vyhotovil množství zakázek. V září 1868 se v závěrečném vyúčtování za stavební sezony 1867 a 1868 prvně vyskytuje jméno vídeňského sochaře Josefa Pokorného, kterému byly nadále zadávány nejvýznamnější sochařské práce pro zámek.[431]

Od počátku přestavby na Hluboké působil krumlovský sochař Jan Pták, jenž dostal na starost odborné řezbářské úkoly a se svou skupinou tovaryšů odvedl velký kus práce nejen v zámeckých interiérech. V účtech za práce do zámecké kaple je zmíněno jméno vídeňského c. k. sochaře Vinzenze Pilze, jemuž bylo zaplaceno za křtitelnici, Madonu Immaculatu z lipového dřeva s gotickým baldachýnem nad ní a za osm dřevěných gotických konzol.[432] Truhlářské práce prováděla skupina tovaryšů pod vedením mistra Jana Vondrušky a jeho syna, působili zde řezbáři Jakub Zeiner, Pešina z Hluboké, Josef Leitgeb z Budějovic, Tomaschko ze Záblatí u Prachatic a Vačkář. Zmíněn je též vídeňský řezbář F. Schroth.[433] Výroba parket a některého nábytku (např. do pokojů pro hosty) byla zadána lodnímu mistru Vojtěchu Lannovi.[434]

Práce z bronzu, například kliky a lustry, byly objednávány u vídeňského výrobce Daniela Eule a u Johanna Stegmanna z Budějovic. Běžné výmalby interiérů byly zadávány Franzi Flathovi z Krumlova, náročnější malířské a pozlacovačské práce prováděl nejčastěji

[429] VYBÍRAL 1999, 47.
[430] VYBÍRAL 1999, 47.
[431] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[432] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[433] KUTHAN 2001, 47.
[434] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.

vídeňský malíř Johann Gläser (Gläßer). Mramorování dvou zámeckých reprezentačních sálů bylo zadáno vídeňskému mramoráři a štukatérovi Mossbruggerovi.[435]

Na zařizování zámeckých interiérů se podílelo též několik umělců a řemeslníků pocházejících z italské oblasti. Terrazzové podlahy v některých obytných a reprezentačních prostorách provedl Giovanni Battista Odorico. Štukatérské práce prováděli Italové Silvestri a Pelegrini a pražský štukatér italského původu Fr. Pegrassi.[436]

9.6 Zámecký park

Současně s velkorysou přestavbou zámku získal zcela novou podobu i zámecký park. Během svých dvou pobytů ve Velké Británii měl Jan Adolf II. možnost seznámit se s tvorbou významných anglických zahradních architektů a krajinářů, především Williama Kenta (1684–1748), Lancelota „Capability" Browna (1716–1783) a Humphryho Reptona (1752–1818). K místům, která si prohlédl, se řadí významný Brownův krajinářský park u zámku Blenheim Palace. Sídla Warwick a Alnwick, v jejichž bezprostředním okolí navrhoval Brown krajinné a parkové úpravy, navštívil při druhém pobytu v Británii znovu i se svou chotí, stejně jako jednu z prvních krajinářských zahrad v Anglii u zámku Stowe, na jejíž podobě se podíleli Brown i Kent. Společně si prohlédli i panské sídlo Woburn Abbey, kde rozsáhlé krajinářské úpravy projektoval Humphrey Repton.[437] Ten proslul krom realizovaných návrhů i svou teoretickou činností. Známé jsou například jeho publikace *Observations on the Theory and Practice of Landscape Gardening* (1803), *On the Introduction of Indian Architecture and Gardening* (1808) či *Fragments on Landscape Gardening, with some Remarks on Grecian and Gothic Architecture* (1816), na které s ním spolupracoval jeho syn.[438]

Zámecký park na Hluboké, mající rozlohu přibližně 90 ha,[439] byl založen na místě zbouraných budov v předhradí a na přilehlých polích. Rozsáhlé náklady bylo třeba vynaložit na terénní úpravy, planýrování a navážky. K budování parku a zahrady bylo od počátku přistupováno velmi velkoryse. O tom svědčí například údaj, že v roce 1851 zde

[435] ZAHRADNÍK/KSANDR 2003, nepag.
[436] KUTHAN 2001, 47.
[437] PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 77.
[438] http://www.gardenvisit.com/biography/humphry_repton, vyhledáno 12. 1. 2012.
[439] PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ 1999, 118.

bylo vysazeno 11 597 stromů a 2 180 keřů.[440] Z roku 1856 pak pochází informace o vysazení 2 264 kusů exotů.[441] Vedením prací byl dle pokynů knížecího páru pověřen zahradník Gervasius Immelin. V letech 1851–1854 řídil úpravy Theodor Rehder, syn zahradního inspektora knížete Hermanna Pücklera, jehož park v Muskau (lužický Mužákov) získal značnou proslulost. Od roku 1854 až do dokončení úprav v roce 1864 byl park i okolní krajina v péči knížecího zahradníka Rudolfa Wáchy (1825–1899), který zde zúročil bohaté zkušenosti z tuzemských i zahraničních studijních cest, na něž byl knížetem vysílán.[442]

Nejbližší okolí zámku si dodnes uchovalo svou přísně regulovanou parterovou úpravu, realizovanou na dvou terasách **[145]**. Na spodní se nachází tzv. Dolní zahrada, která obklopuje zámek ze tří stran – jihozápadní, jihovýchodní a severovýchodní. U hlavního vchodu do Dolní zahrady (ze severozápadní strany) bylo zřízeno hustě porostlé křížové loubí. Pravidelná travnatá pole jsou ohraničena ornamentálními lemovkami a koulemi zimostrázu. V prostoru Dolní zahrady najdeme množství pozoruhodných, převážně introdukovaných druhů dřevin. V ose jihovýchodního průčelí je umístěn bazén ve tvaru kvadrilobu, od nějž vede cesta dále k vyhlídce na kraji ostrohu. Odtud se otevírá působivý pohled na okolní krajinářsky upravené celky Podskalské louky, partií v nivě Vltavy a kolem loveckého zámečku Ohrada.[443]

Také zahrada na horní terase má pečlivě udržovaný formální charakter. Před vstupem do zámku se na prostranství lemovaném jízdárnou a skleníkem zimní zahrady rozprostírá pravidelný parter s ornamenty ze zimostrázu, doplněný záhony letniček a růží **[146]**. K jeho severní straně přiléhá na menší vyvýšenině schodiště s neogotickou kašnou, obklopené vzrostlými buky.[444]

Na pravidelně koncipovanou zahradu navazuje na severozápadní straně rozsáhlý krajinářský park, protkaný sítí jezdeckých, kočárových a promenádních cest **[147]**. V parku se střídají remízky a luční plochy s roztroušenými skupinami stromů či mohutnými solitéry. Porosty tvoří převážně dřeviny domácího původu. Obnoveno bylo jezírko se dvěma ostrůvky i hlavní vyhlídkové místo s cihlovou zídkou s popisem výhledu. Ostatně právě výhledy do okolí jsou nedílnou součástí velkolepého dojmu, jímž procházka parkem

[440] KUTHAN 2001, 51.
[441] PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 78.
[442] KUTHAN 2001, 51.
[443] PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 79.
[444] PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 79.

působí. Z různých částí se otevírají výhledy na Munický rybník s loveckým zámečkem Ohrada, dvůr Vondrov s přilehlými alejemi, Starou oboru a dále na Šumavu a Blanský les. Nedaleko od zámku stojí na vyhlídkovém návrší novogoticky upravená vodárna, jíž se dodnes využívá k napájení parkového jezírka vodou z Vltavy. U západního okraje parku se nachází původní hlubocký hřbitov, na němž je pohřbena řada schwarzenberských úředníků (mimo jiné i zahradník Rudolf Wácha). Na východní straně za zimní jízdárnou stojí bývalé panské garáže a někdejší budova prachárny.[445]

Úpravy se však netýkaly jen bezprostředního okolí zámku, ale též širší krajiny. Součástí velkorysé krajinářské kompozice bylo zbudování parku na Podskalské a Poříčské louce, vycházející z předchozích starších úprav, jež je řazeno k výjimečným příkladům pochopení a praktického využití principů a postupů významných anglických krajinářů 19. století.[446] Krajinářský park byl zbudován i u blízkého loveckého zámečku Ohrada, kde navazoval na starší barokní dispozici.[447] Veškeré komponované krajinné celky při tom ve své koncepci počítají s průhledy na zámek a kostel sv. Jana Nepomuckého v Hluboké, stejně tak při koncepci zámecké zahrady a parku bylo počítáno s výhledy na tyto zajímavě řešené parkové areály.

[445] KUTHAN 2001, 52; PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 80–81.
[446] EHRLICH 2008, 116.
[447] PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 74–75.

X. ZÁVĚR

Zámek Hluboká nad Vltavou patří k nejzajímavějším šlechtickým sídlům nejen u nás, ale v celé střední Evropě. Jeho přestavba patřila v naší kulturní oblasti svou velikostí, náročností a velkorysostí v oblasti výtvarné i finanční k největším stavebním počinům své doby. Na základě toho je zámku dlouhodobě věnována značná pozornost ze strany badatelů nejrůznějšího zaměření, kteří každoročně publikují výsledky své práce v odborných periodicích či knižních publikacích.

Cílem této diplomové práce původně mělo být doložení konkrétních britských vzorů, podle nichž byla utvářena nová podoba hlubockého zámku. Vycházela jsem při tom ze svých zkušeností získaných při psaní bakalářské práce, v níž jsem hledala inspirační zdroje pro stavbu harrachovského zámku Hrádku u Nechanic.[448] Ten byl postaven jako novostavba na základě projektu anglického architekta Edwarda Bucktona Lamba a jeho přímé návaznosti na konkrétní britské vzory byly již dříve v odborné literatuře zmiňovány. V případě zámku v Hluboké nad Vltavou se však situace ukázala být složitější. Jediným v literatuře výslovně zmiňovaným britským vzorem pro jeho přestavbu je královský zámek Windsor, který však sloužil spíše jako prvotní podnět a inspirace. Při bližším zkoumání dostupných pramenů jsem zjistila, že se od svého původního záměru budu muset odchýlit. Myšlenka o nalezení jasné předlohy nového vzhledu hlubockého zámku byla možná odvážná, avšak založená spíše na domněnce než na reálném základu. Výsledkem mojí diplomové práce je tedy snaha rekonstruovat podněty, jež Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu a jeho choť k přestavbě rodového sídla vedly, a zároveň nalézt hlavní inspirační zdroje, z nichž čerpali své představy o nové podobě zámku. Ta přitom není jen kompilátem dílčích předloh, ale velmi zajímavým spojením inspiračních zdrojů nejrůznějšího původu s osobními zážitky a představami stavebníků. Důležitou úlohu hrají též zainteresovaní architekti, jejichž znalosti, zkušenosti a invence měly na přestavbu značný vliv. Výsledkem je vysoce originální šlechtické sídlo, které si právem zaslouží pozornost současníků i budoucích generací.

[448] SIEGLOVÁ 2008.

XI. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1.Strawberry Hill (1747–1792), Twickenham, Velká Británie

2. Strawberry Hill (1747–1792), Twickenham, Velká Británie. Tzv. Holbeinova komnata

3. Strawberry Hill (1747–1792), Twickenham, Velká Británie. Galerie

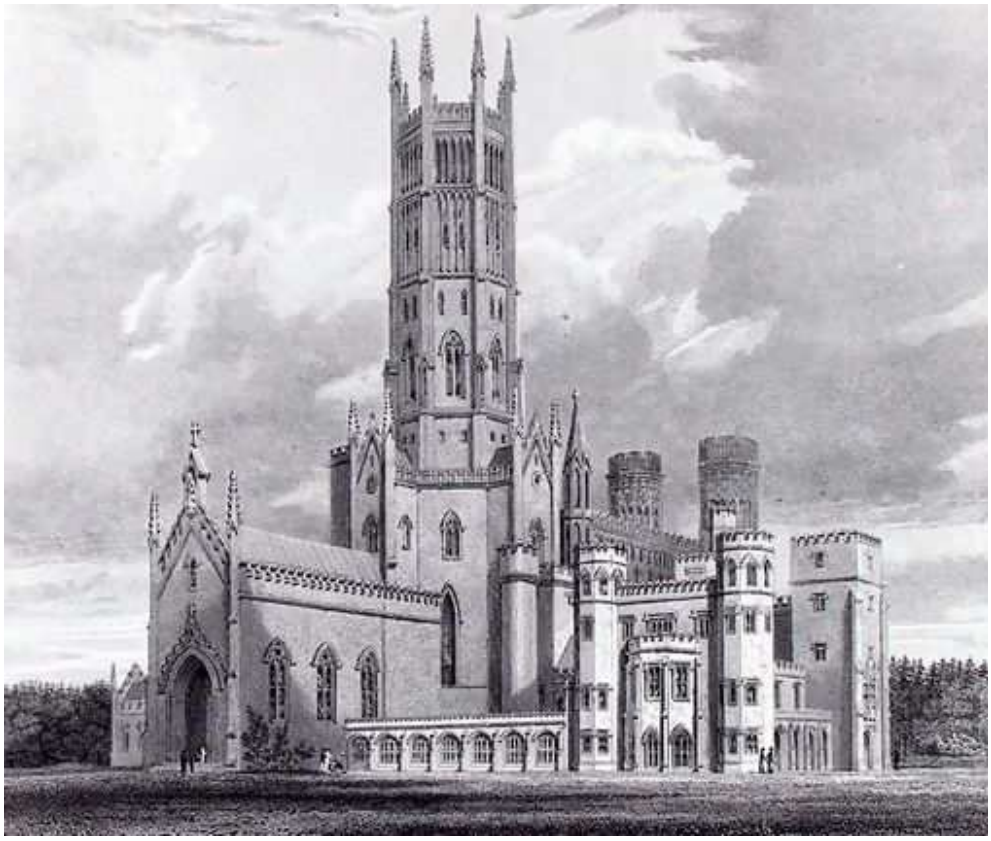
4. Abbotsford (1812–1832), Melrose, Velká Británie

5. Abbotsford (1812–1832), Melrose, Velká Británie

6. Abbotsford (1812–1832), Melrose, Velká Británie. Knihovna

7. Fonthill Abbey (1796–1820), Wiltshire, Velká Británie

8. Fonthill Abbey (1796–1820), Wiltshire, Velká Británie. Interiér

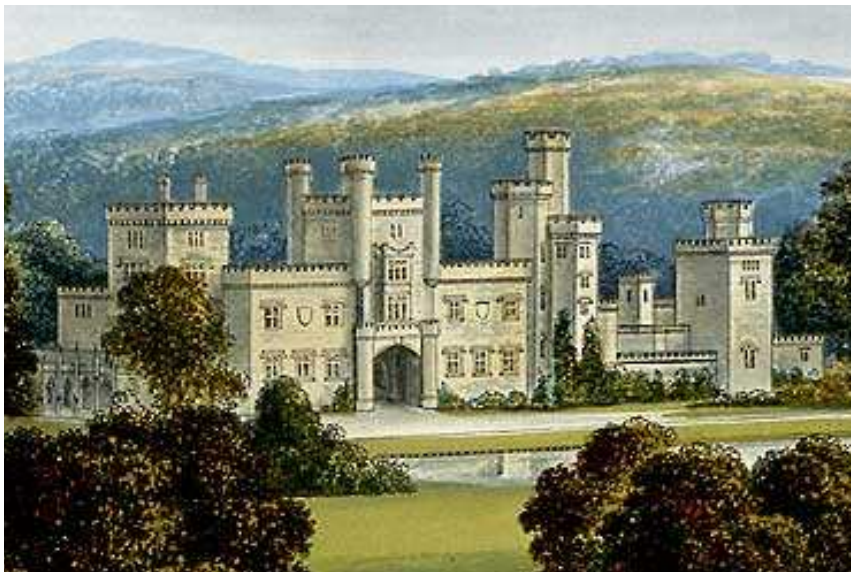

9. Crewe Hall, Cheshire, Velká Británie

10. Haddon Hall, Derbyshire, Velká Británie

11. Ravensworth Castle, Tyne and Wear, Velká Británie

12. Longleat House, Wiltshire, Velká Británie

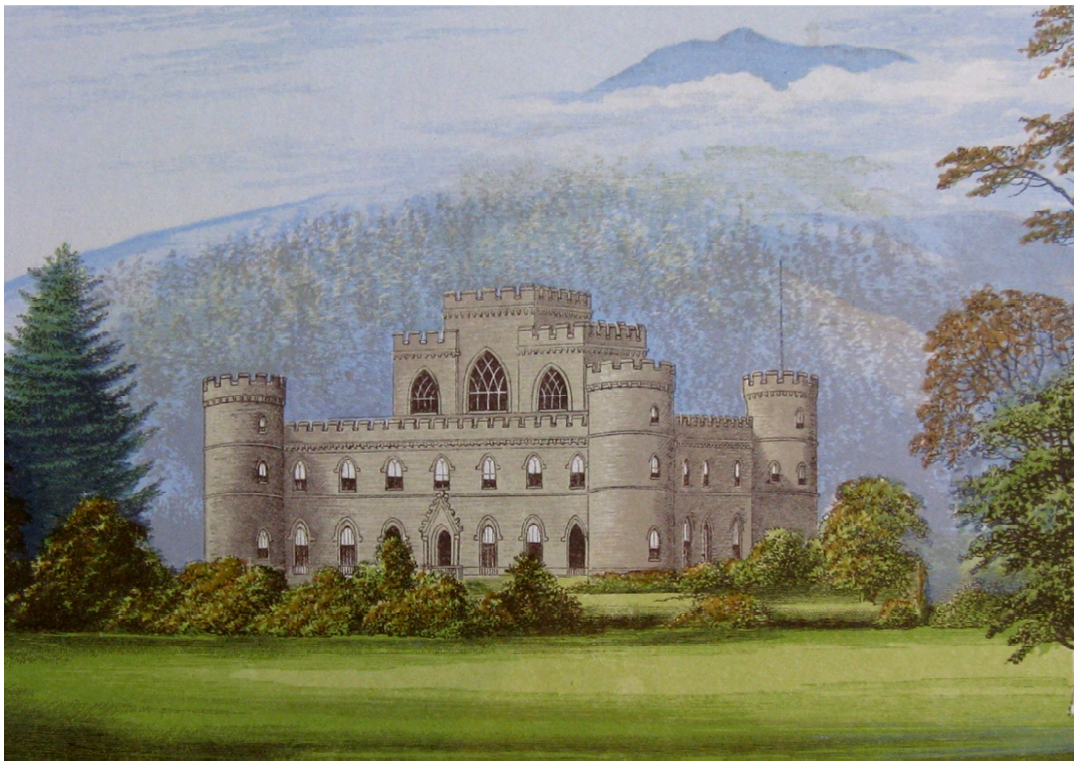
13. Fountains Abbey, Studley park, North Yorkshire, Velká Británie

14. Kenilworth Castle, Warwickshire, Velká Británie

15. Egglestone Abbey, County Durham, Velká Británie

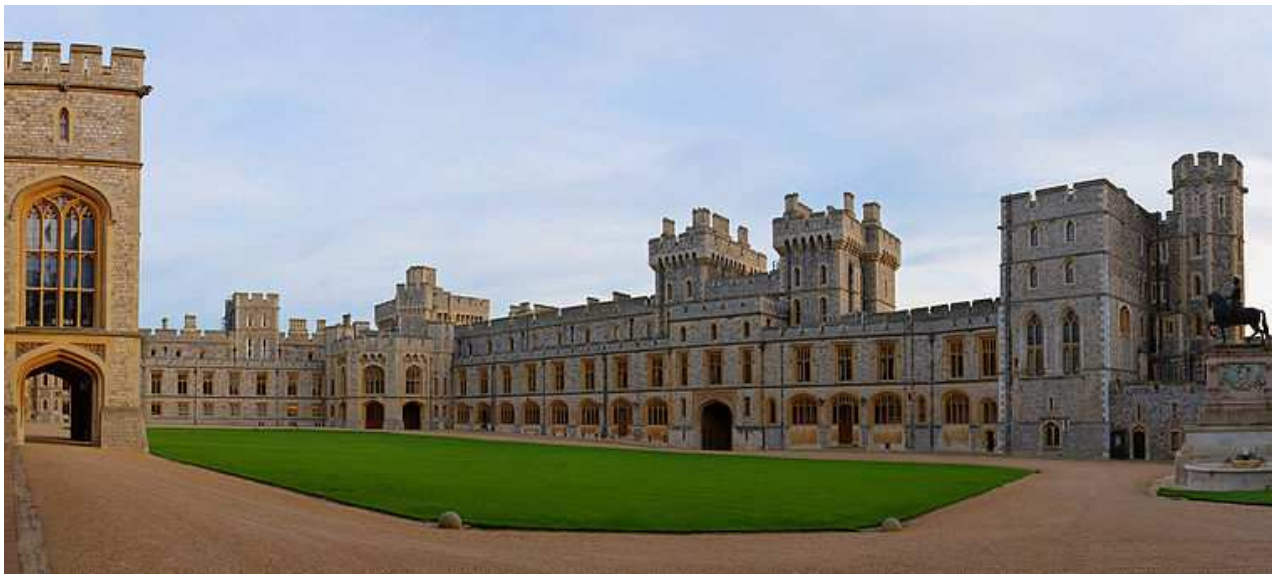
16. Inveraray Castle, Argyll, Velká Británie

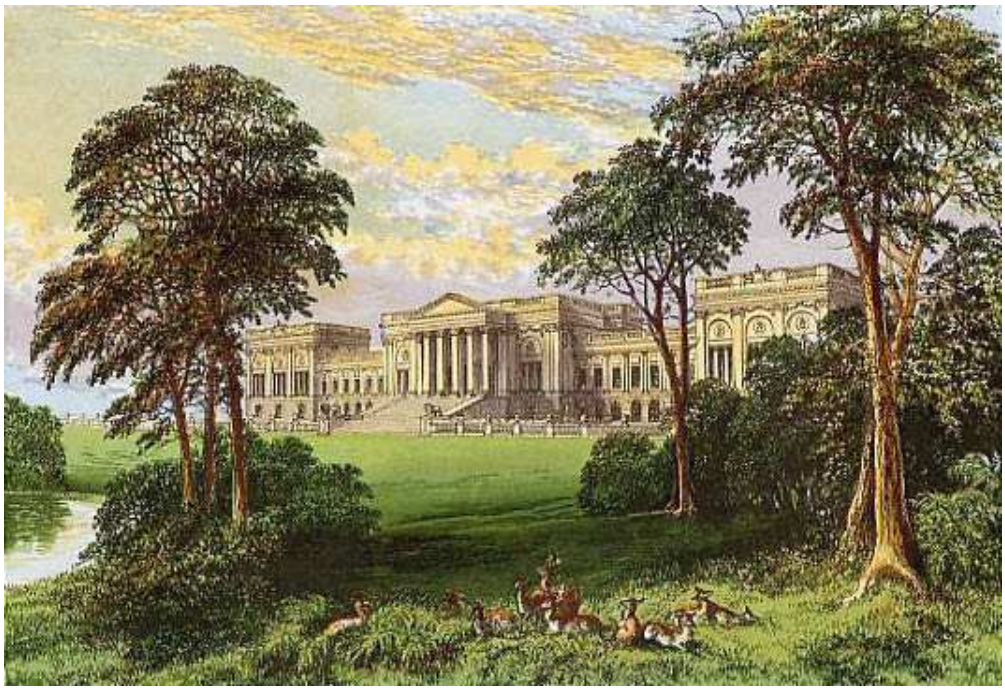
17. Inveraray Castle, Argyll, Velká Británie

18. Windsor Castle, Berkshire, Velká Británie

19. Windsor Castle, Berkshire, Velká Británie. Horní nádvoří, pohled na jižní křídlo

20. Stowe House, Buckinghamshire, Velká Británie

21. Warwick Castle, Warwickshire, Velká Británie

22. Alnwick Castle, Northumberland, Velká Británie

23. Raby Castle, County Durham, Velká Británie

24. Gotický dům (1773–1813), Wörlitz, Německo. Pohled od severozápadu

25. Gotický dům (1773–1813), Wörlitz, Německo. Pohled od jihovýchodu

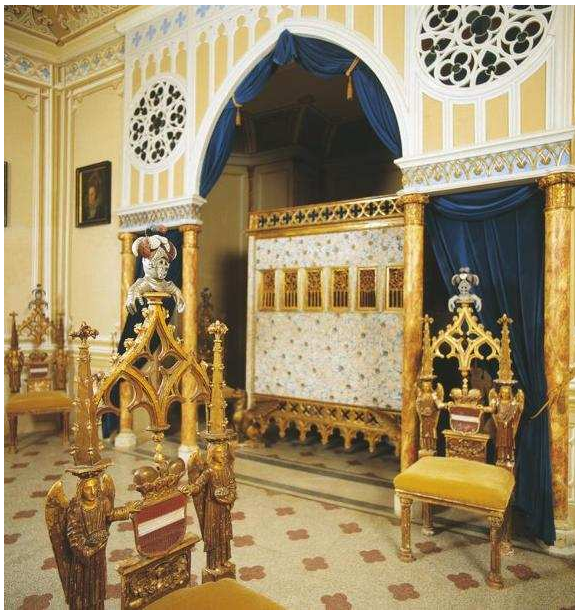
26. Nauenská brána (1754–1755, přestavba 1867–1869), Postupim, Německo

27. Franzensburg (1801–1836), Laxenburg, Rakousko

28. Franzensburg (1801–1836), Laxenburg, Rakousko. Trůnní sál

29. Franzensburg (1801–1836), Laxenburg, Rakousko. Ložnice

30. Löwenburg (1791–1799), Kassel-Wilhelmshöhe, Německo

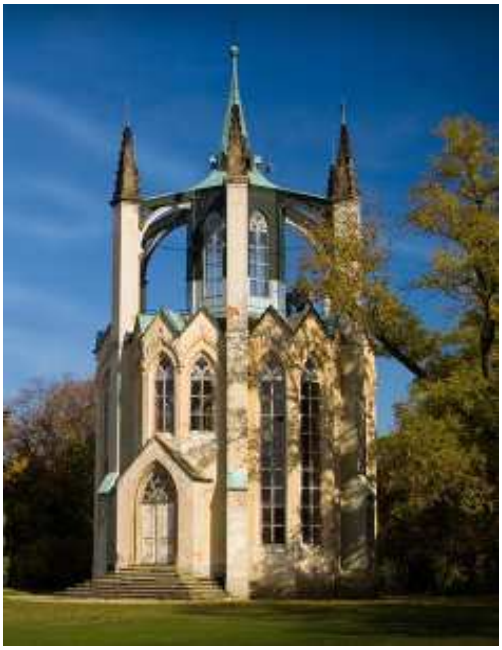
31. Stolzenfels (přestavba 1826–1842), Koblenz, Německo

32. Babelsberg (přestavba 1835–1849), Postupim, Německo

33. Janův hrad (1807), Lednice

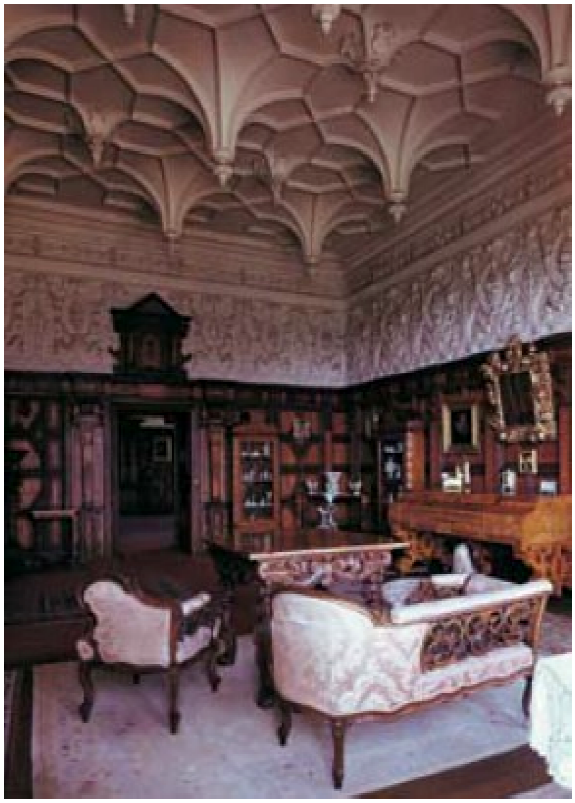
34. Gotický templ (1797), Krásný dvůr

35. Hrádek u Nechanic (postaven v letech 1839–1857). Pohled od jihovýchodu

36. Hrádek u Nechanic. Rytířský sál

37. Hrádek u Nechanic. Pracovna hraběnky

38. Lednice (neogotická přestavba 1846–1858). Pohled od jihu

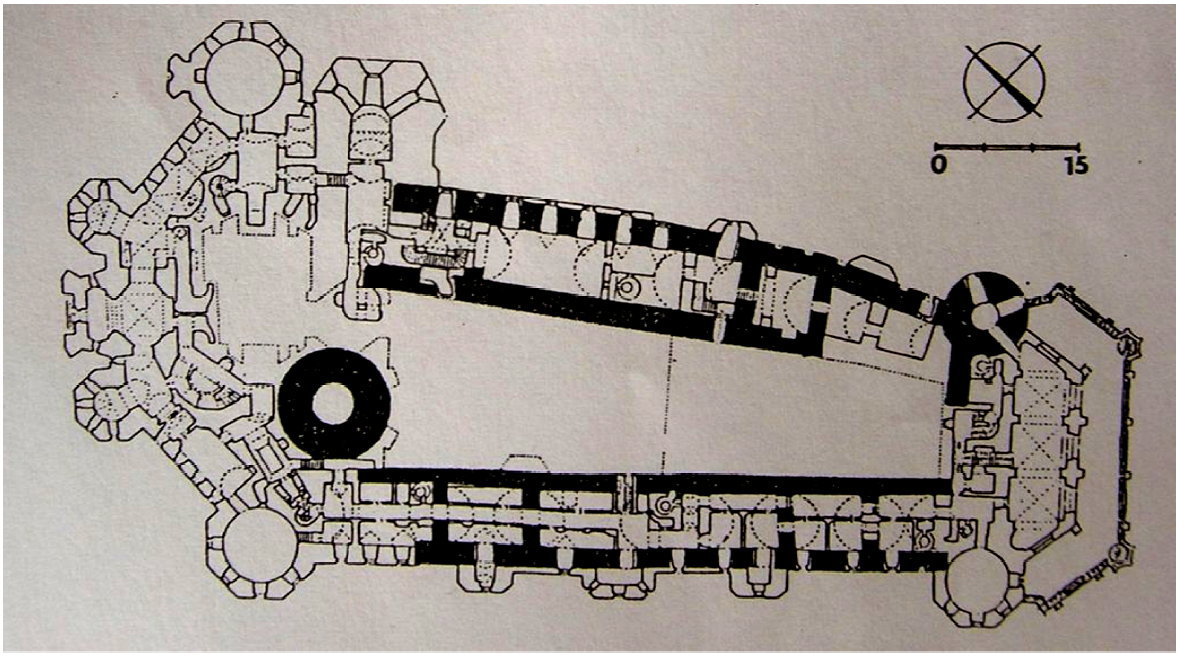
39. Lednice. Zámecká knihovna

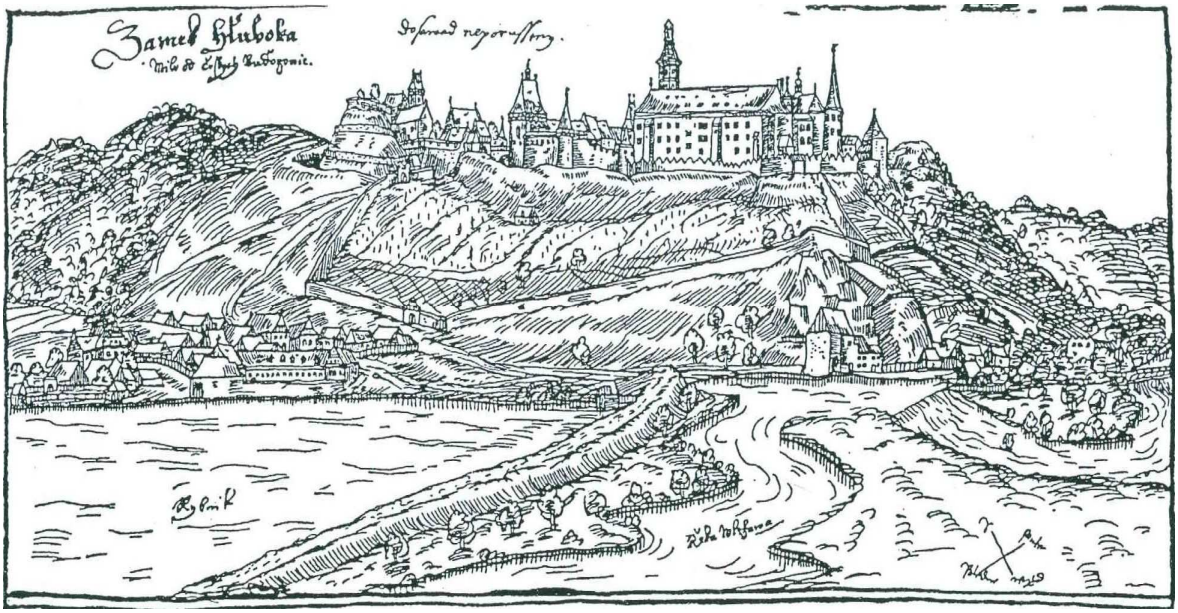
40. Lednice. Předsálí Rytířské síně

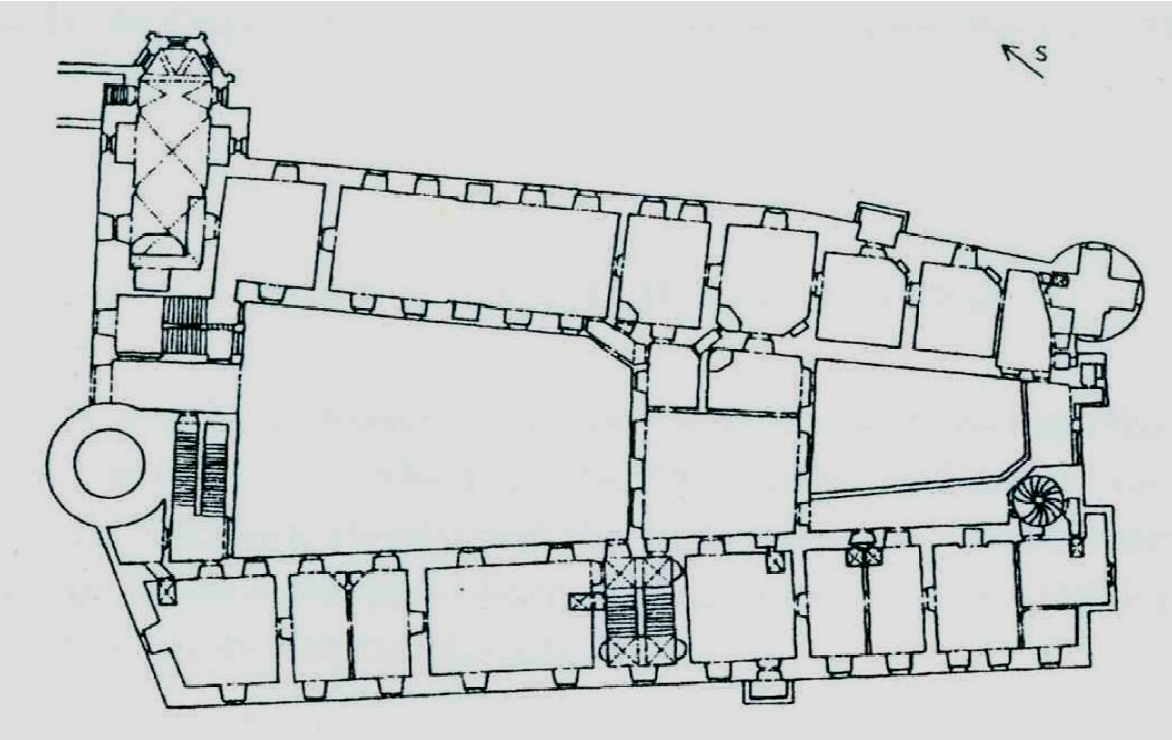
41. Hluboká nad Vltavou. Současná podoba zámku, letecký pohled

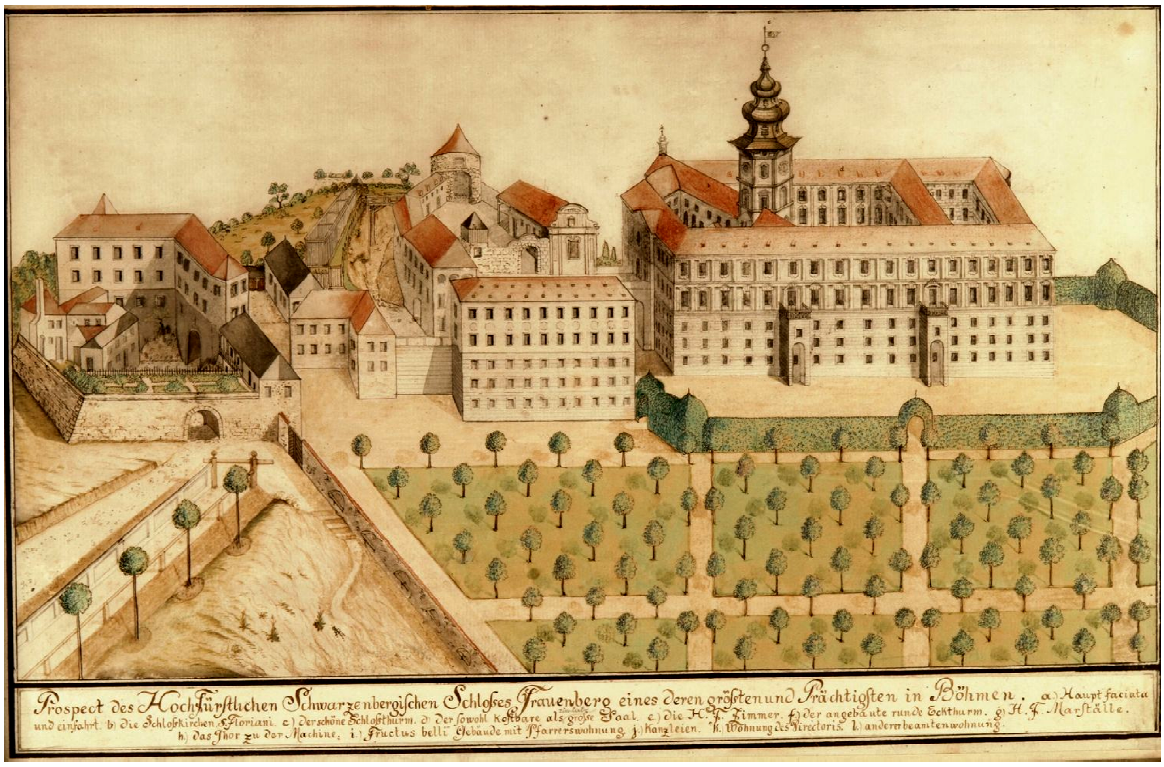
42. Hluboká nad Vltavou. Půdorys suterénu dnešního zámku. Černě vyznačeno dochované středověké zdivo bez rozlišení stáří (podle F. Kašičky – B. Nechvátala)

43. Zámek Hluboká nad Vltavou na počátku 17. století, pohled od jihu. Kresba Jana Willenberga

44. Hluboká nad Vltavou, půdorys zámku z roku 1715. Pavel Ignác Bayer (překreslil Jiří Úlovec)

45. Zámek Hluboká nad Vltavou, pohled od západu. Po roce 1767, autor neznámý

46. Zámek Hluboká nad Vltavou, pohled od západu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

47. Hluboká nad Vltavou, pohled od jihu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

48. Hluboká nad Vltavou, pohled od severozápadu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

49. Hluboká nad Vltavou, pohled ze zámeckého průjezdu na most. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

50. Hluboká nad Vltavou, 1. nádvoří, pohled na vjezd do zámku, vlevo průjezd na 2. nádvoří. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

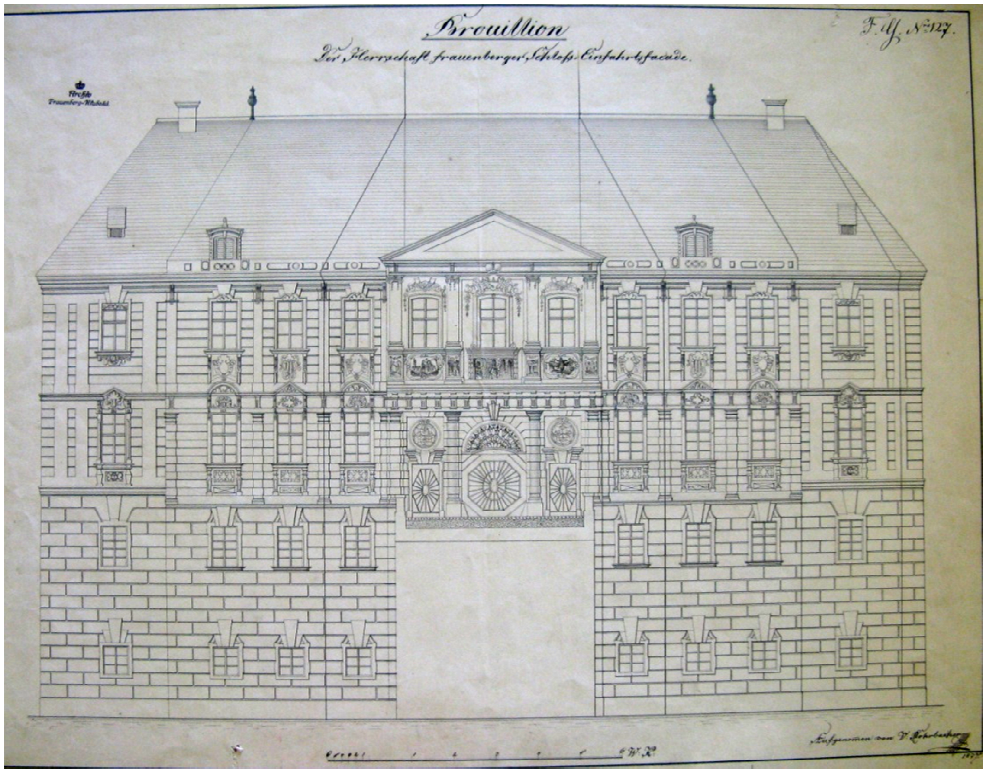
51. Hluboká nad Vltavou, 2. nádvoří, pohled směrem k 1. nádvoří. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

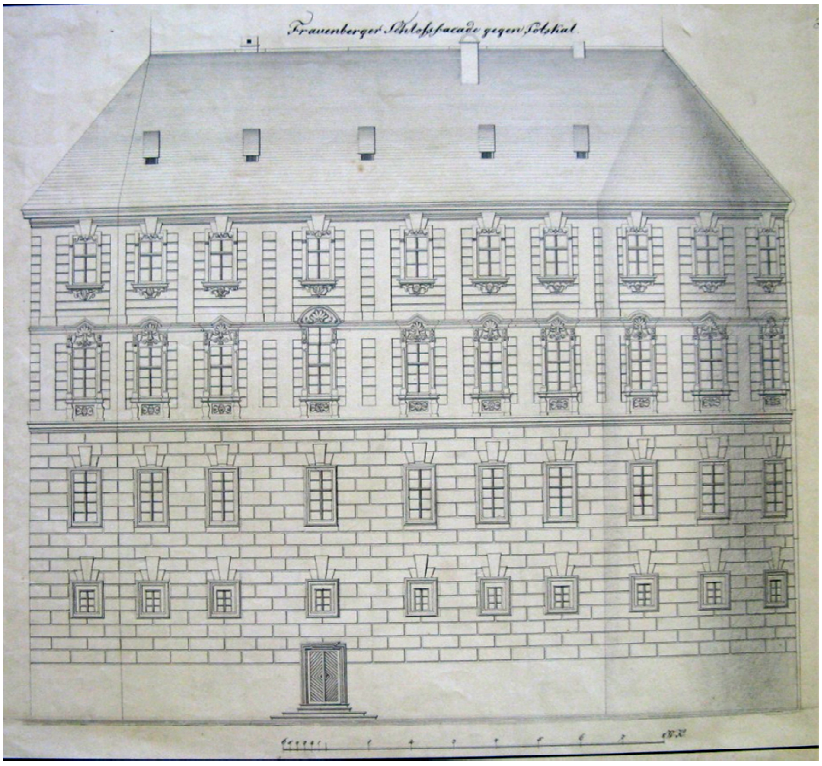
52. Hluboká nad Vltavou, 2. nádvoří, pohled směrem k 3. nádvoří. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

53. Hluboká nad Vltavou, 3. nádvoří, pohled na kašnu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek

54. Nákres fasády vstupního průčelí barokního zámku Hluboká z roku 1839. Vincenc Rohrbacher

55. Nákres fasády jihovýchodního průčelí barokního zámku Hluboká z roku 1837. Vincenc Rohrbacher

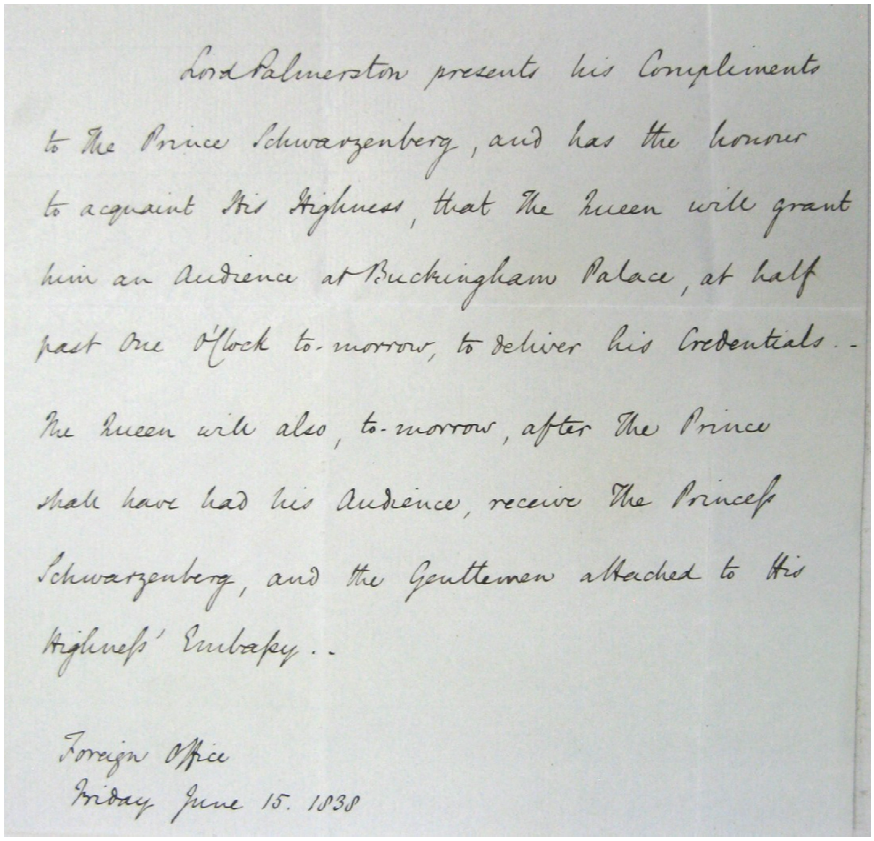
56. Franz Schrotzberg: Portrét knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu (1799–1888)

57. Franz Schrotzberg: Portrét kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu (1812– 1873)

58. Schwarzenberský erb

Lord Palmerston presents his Compliments to The Prince Schwarzenberg, and has the honour to acquaint His Highness, that The Queen will grant him an audience at Buckingham Palace, at half past One O'clock to-morrow, to deliver his Credentials.-

The Queen will also, to-morrow, after The Prince shall have had his audience, receive The Princess Schwarzenberg, and the Gentlemen attached to His Highness' Embassy..

Foreign Office
Friday June 15. 1838

Lord Palmerston presents his Compliments to The Prince Schwarzenberg, and has the honour to acquaint His Highness, that The Queen will grant him an audience at Buckingham Palace, at half past one o'clock tomorrow, to deliver his credentials.

The Queen will also, tomorrow, after The Prince shall have had his audience, receive The Princess Schwarzenberg, and the Gentlemen attached to His Highness' Embassy.

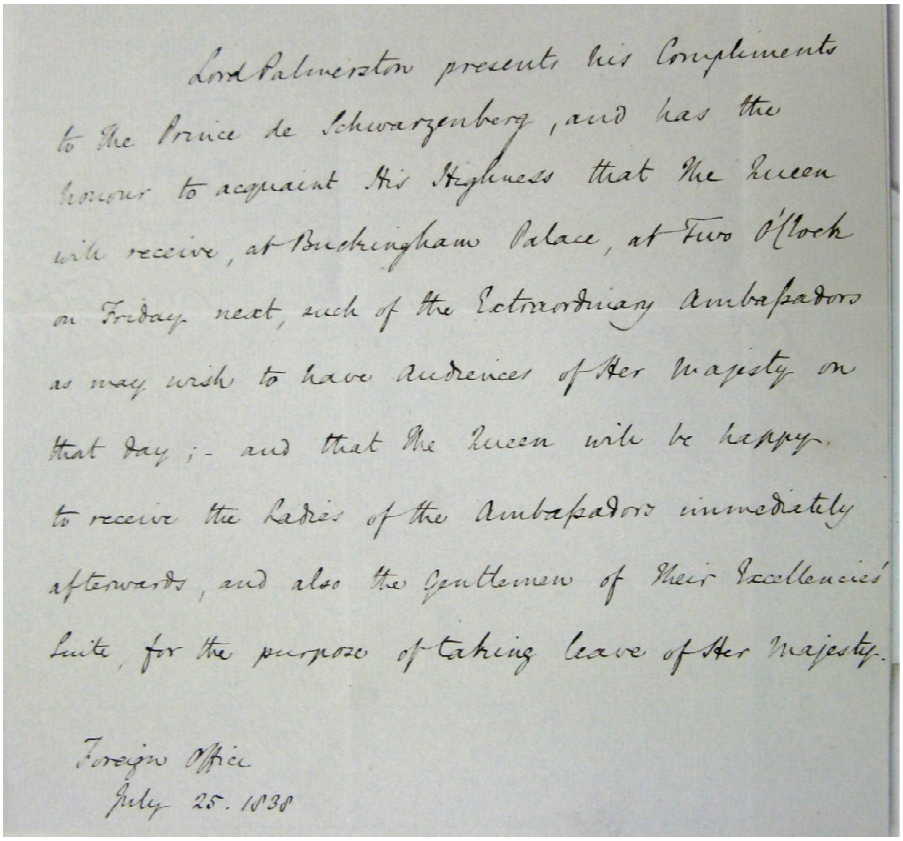
Foreign Office
Friday June 15. 1838

Lord Palmerston se nechává poroučet princi ze Schwarzenbergu, a má tu čest oznámit Jeho Výsosti, že Královna mu poskytne audienci v Buckinghamském paláci zítra v půl druhé, aby předložil své pověřovací listiny.

Královna také zítra po knížeti přijme jeho ženu, kněžnu ze Schwarzenbergu, a další pány z doprovodu Jeho Výsosti.

Ministerstvo zahraničí
Pátek 15. června 1838

59. Dopis lorda Palmerstona knížeti Janu Adolfovi II. ze Schwarzenbergu, 15. června 1838. Originál, transliterace a překlad

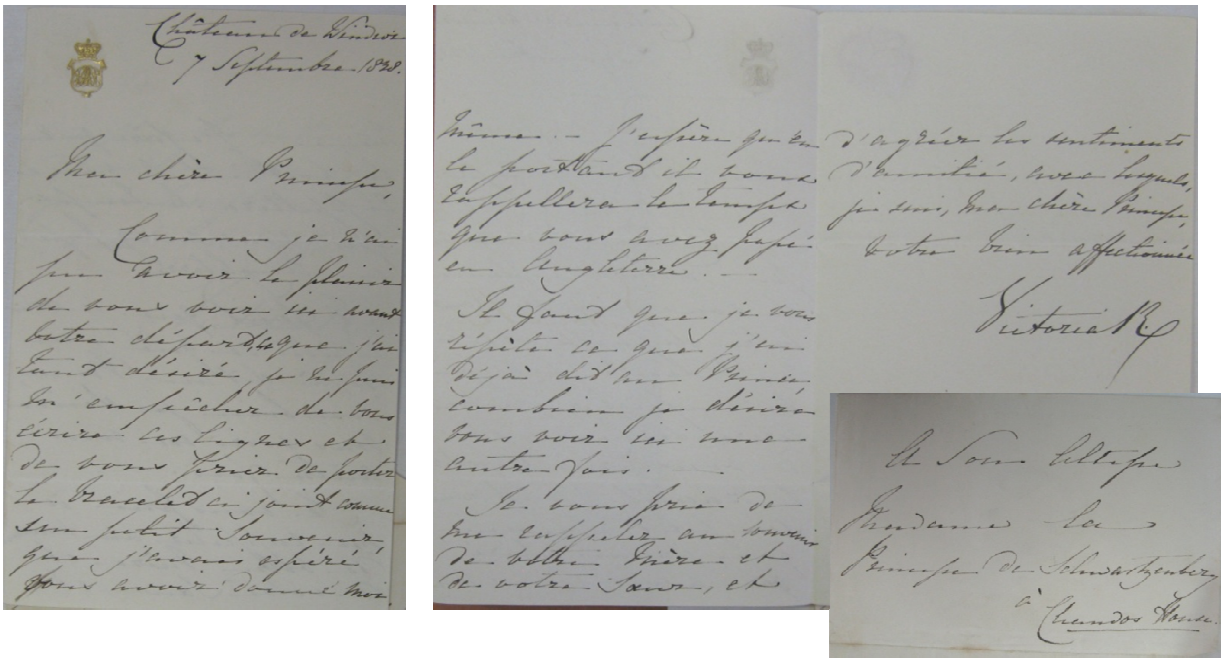
Lord Palmerston presents his Compliments to the Prince de Schwarzenberg, and has the honour to acquaint His Highness that The Queen will receive, at Buckingham Palace, at two o'clock on Friday next, such of the Extraordinary Ambassadors as may wish to have Audiences of Her Majesty on that day; - and that The Queen will be happy to receive the Ladies of the Ambassadors immediately afterwards, and also the Gentlemen of their Excellencies' Suite, for the purpose of taking leave of her Majesty.

Foreign Office
July 25. 1838

Lord Palmerston se nechává poroučet princi ze Schwarzenbergu, a má tu čest oznámit Jeho Výsosti, že jej Královna přijme v Buckinghamském paláci ve dvě hodiny v nejbližší pátek, stejně jako ostatní zvláštní velvyslance, kteří mohou být přijati Jejím Veličenstvem tentýž den. Ihned poté královna s radostí přijme manželky velvyslanců a také pány z doprovodů jejich Excelencí za účelem rozloučení se s Jejím Veličenstvem.

Ministerstvo zahraničí
25. července 1838

60. Dopis lorda Palmerstona knížeti Janu Adolfovi II. ze Schwarzenbergu, 25. července 1838. Originál, transliterace a překlad

A son Altesse
Madame la Princesse de Schwartzenberg
A Chandos House

Château de Windsor
7 septembre 1838

Ma chère Princesse,

comme je n'ai pu avoir le plaisir de vous voir ici avant votre départ ce que j'ai tant désiré, je ne puis m'empêcher de vous écrire ces lignes et de vous prier de porter le bracelet ci-joint comme un futile souvenir que j'avais espéré vous avoir donné moi-même. J'espère qu'en le portant il vous rappellera le temps que vous avez passé en Angleterre.

Il faut que je vous répète ce que j'avais déjà dit au Prince, combien je désire vous voir ici une autre fois.

Je vous prie de me rappeler au souvenir de votre mère et de votre sœur, et d'agréer les sentiments d'amitié avec lesquels je suis, ma chère Princesse,

Votre bien affectionnée

Victoria

Její Výsosti
Kněžně ze Schwartzenbergu
v Chandos House

zámek Windsor
7. září 1838

Drahá kněžno,

jelikož jsem neměla před Vaším odjezdem to potěšení setkat se zde s Vámi, na což jsem se tolik těšila, nemohu Vám alespoň nenapsat těchto několik řádek a poprosit Vás, abyste nosila přiložený náramek jako drobnou vzpomínku, kterou jsem si Vám přála předat osobně. Doufám, že Vám bude připomínat čas, který jste strávila v Anglii.

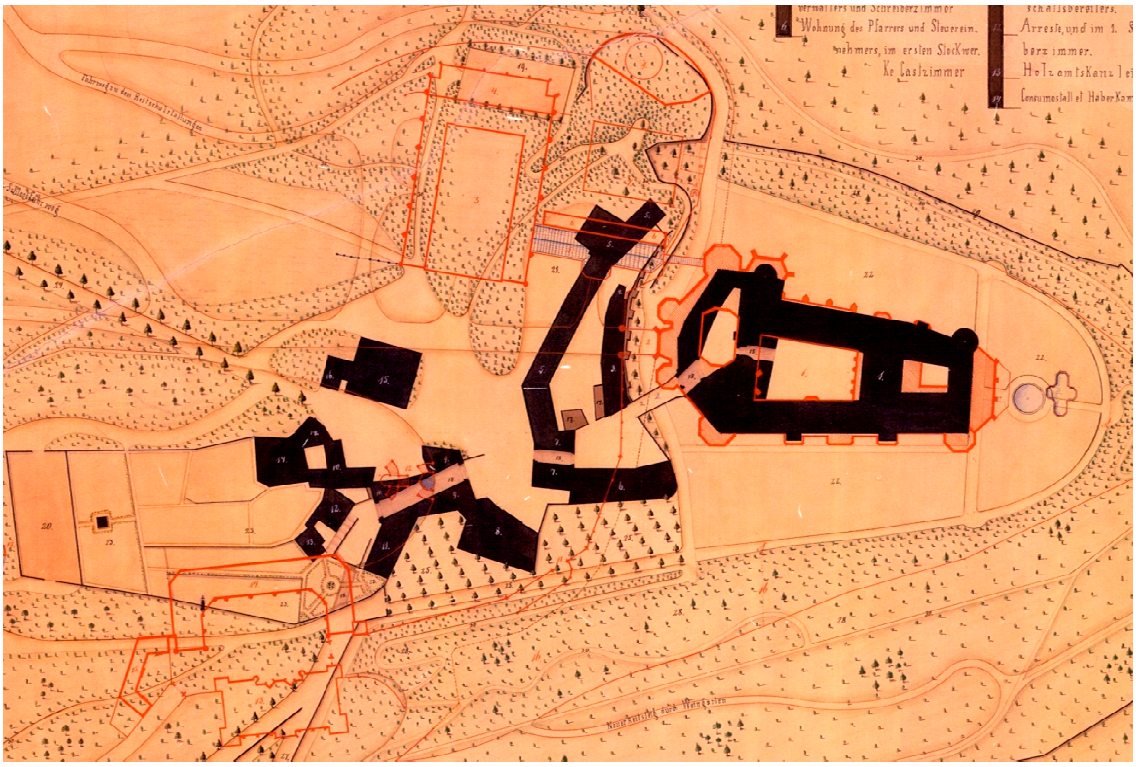
Ještě jednou opakuji, co jsem již říkala knížeti, jak velmi ráda bych Vás zde viděla znovu.

Předejte prosím mé pozdravy své matce a své sestře a přijměte mé přátelské pozdravy.

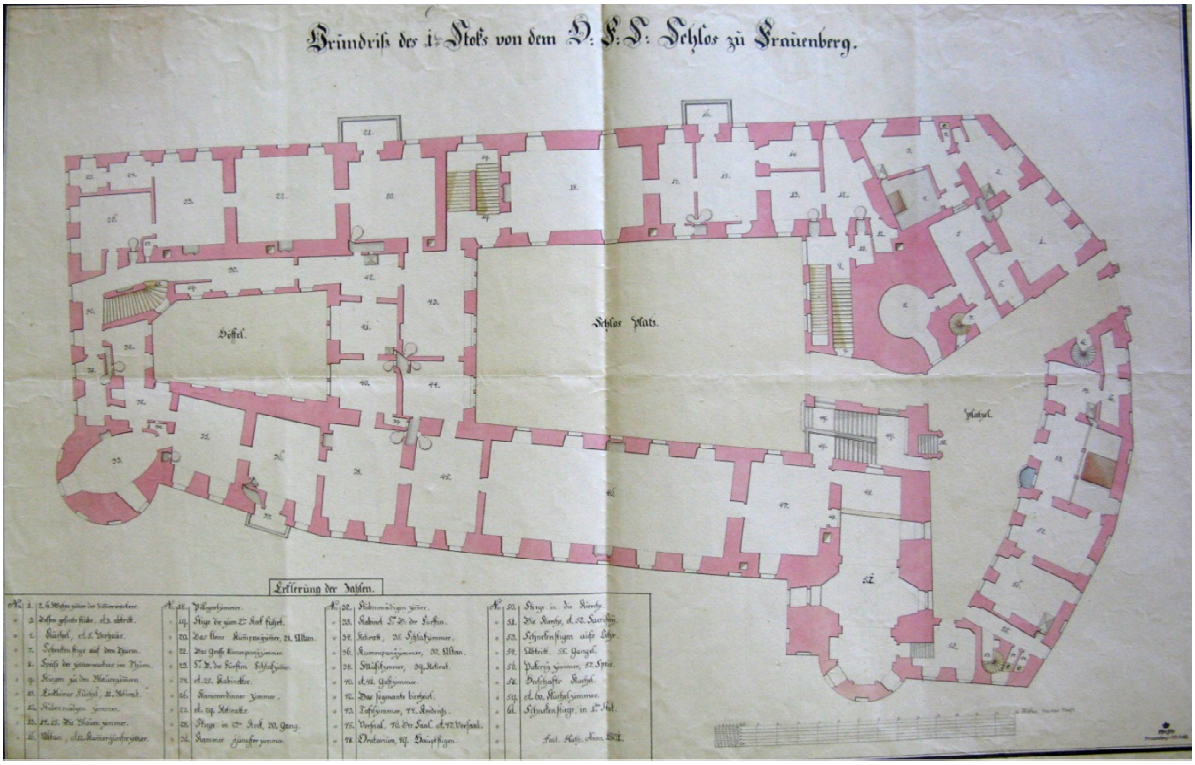
Zůstávám Vaše oddaná

Victoria

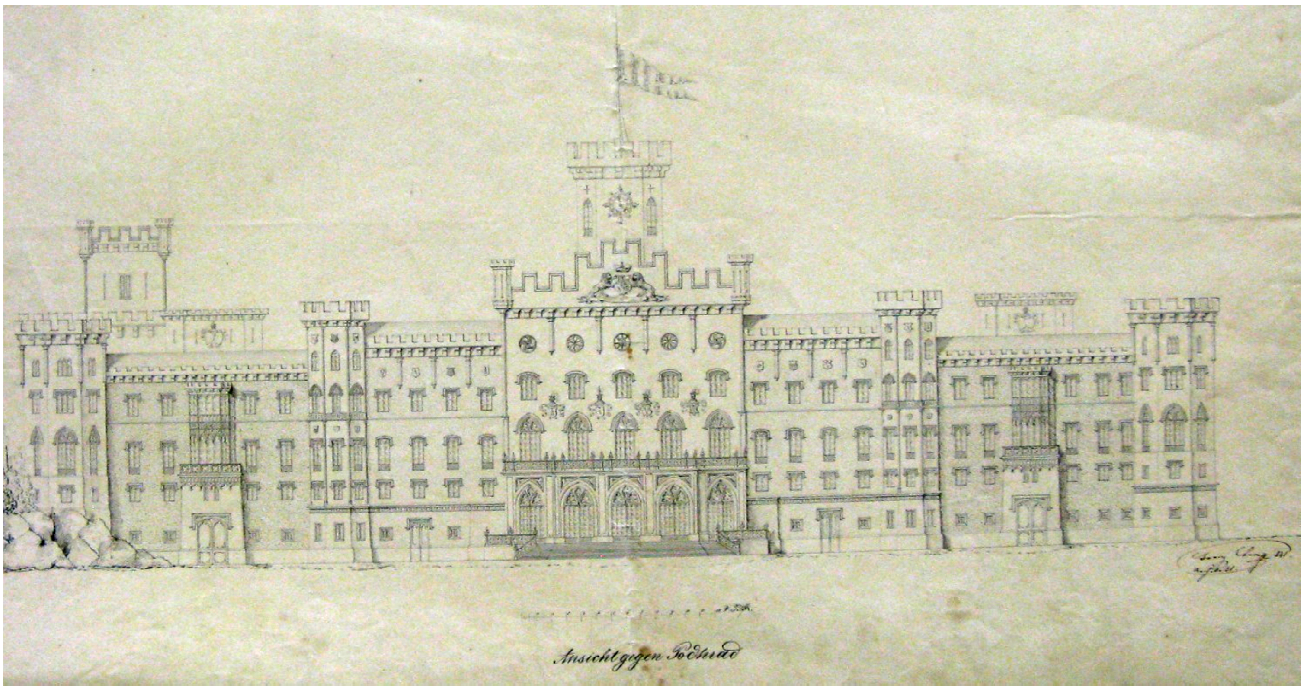
61. Dopis britské královny Viktorie kněžně Eleonoře ze Schwarzenbergu, 7. září 1838. Originál, transliterace a překlad

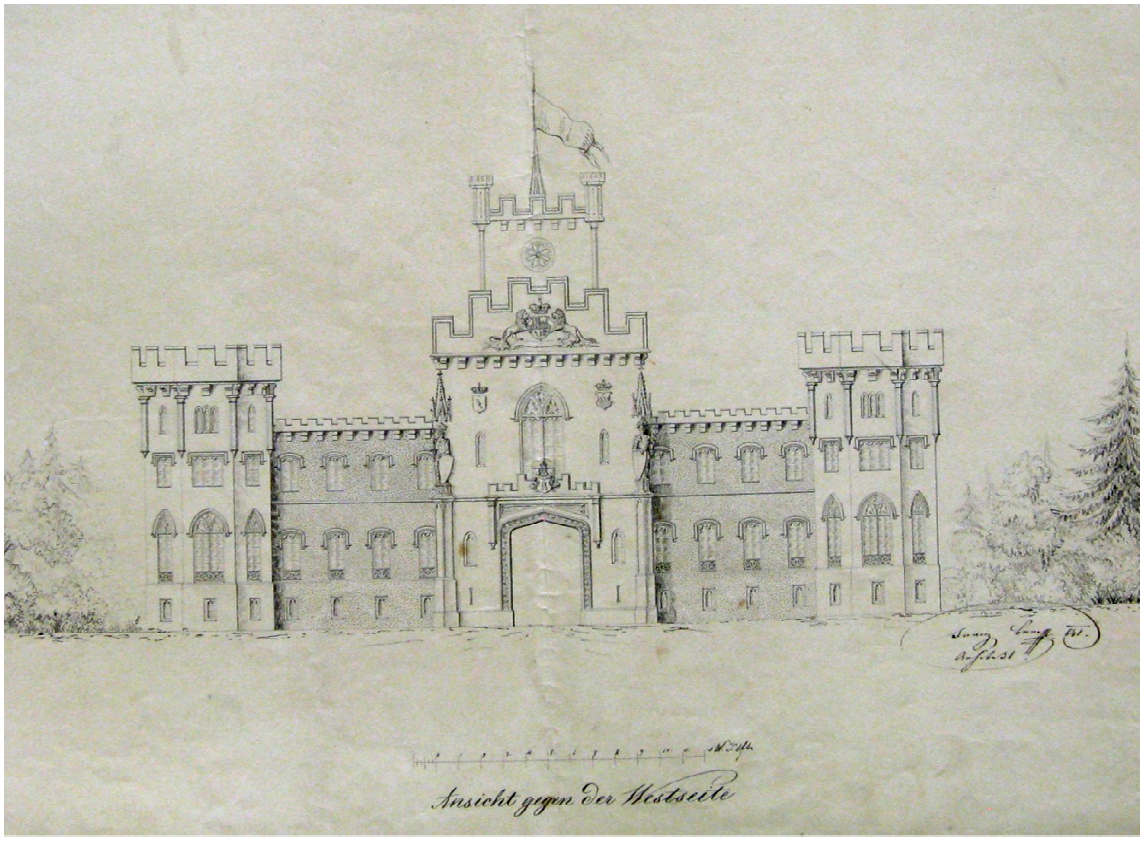
62. Situační plán zámku Hluboká, okolních budov a parku, 26. 2. 1865. Černě vyznačen stav před rokem 1840, červeně stav realizovaný během přestavby v letech 1840–1872. Stavitel Oswald

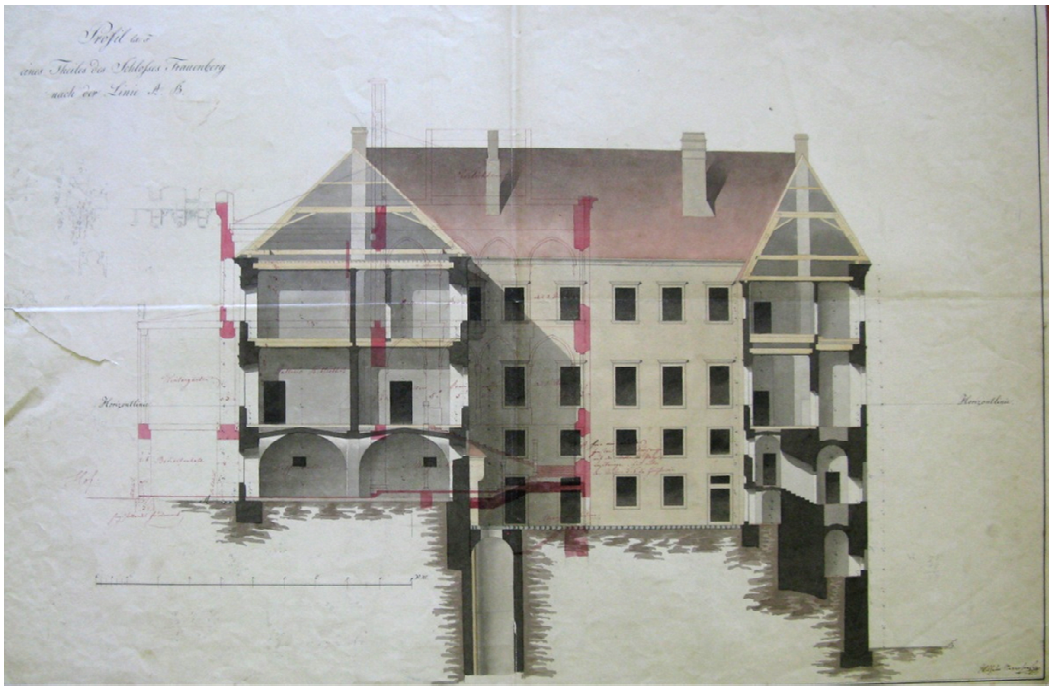
63. Půdorys barokního zámku Hluboká v úrovni prvního patra s popisem místností. Flath, 1801

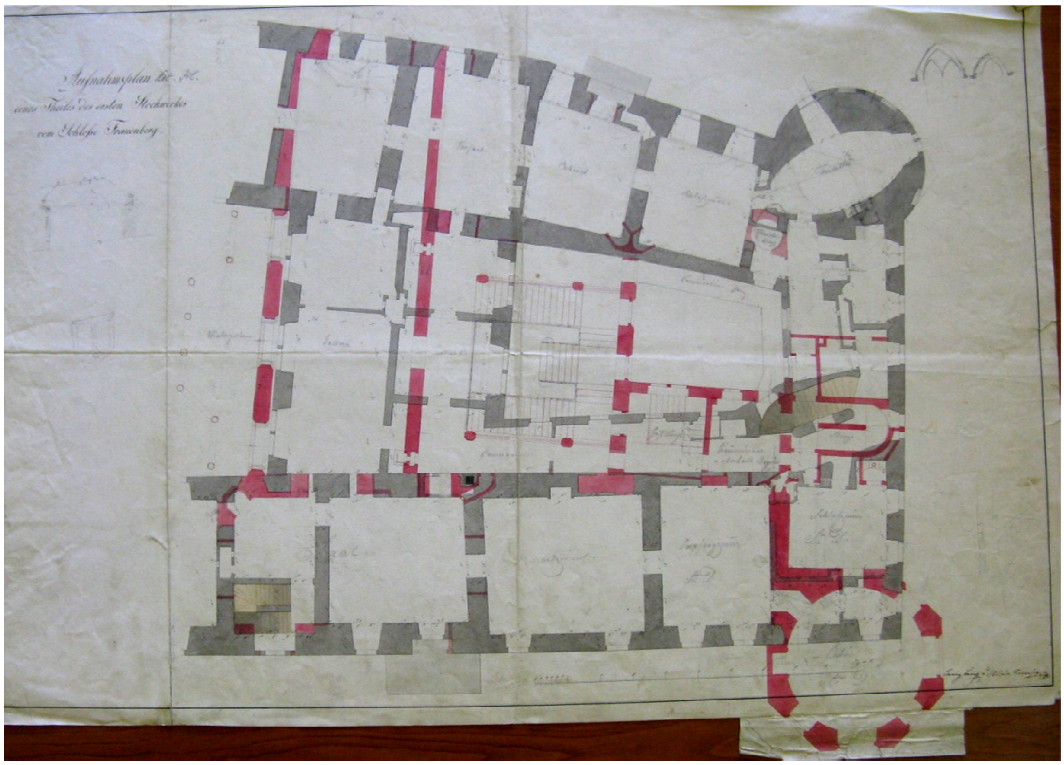
64. Návrh přestavby zámku Hluboká, jihozápadní průčelí. Franz Beer, 1841

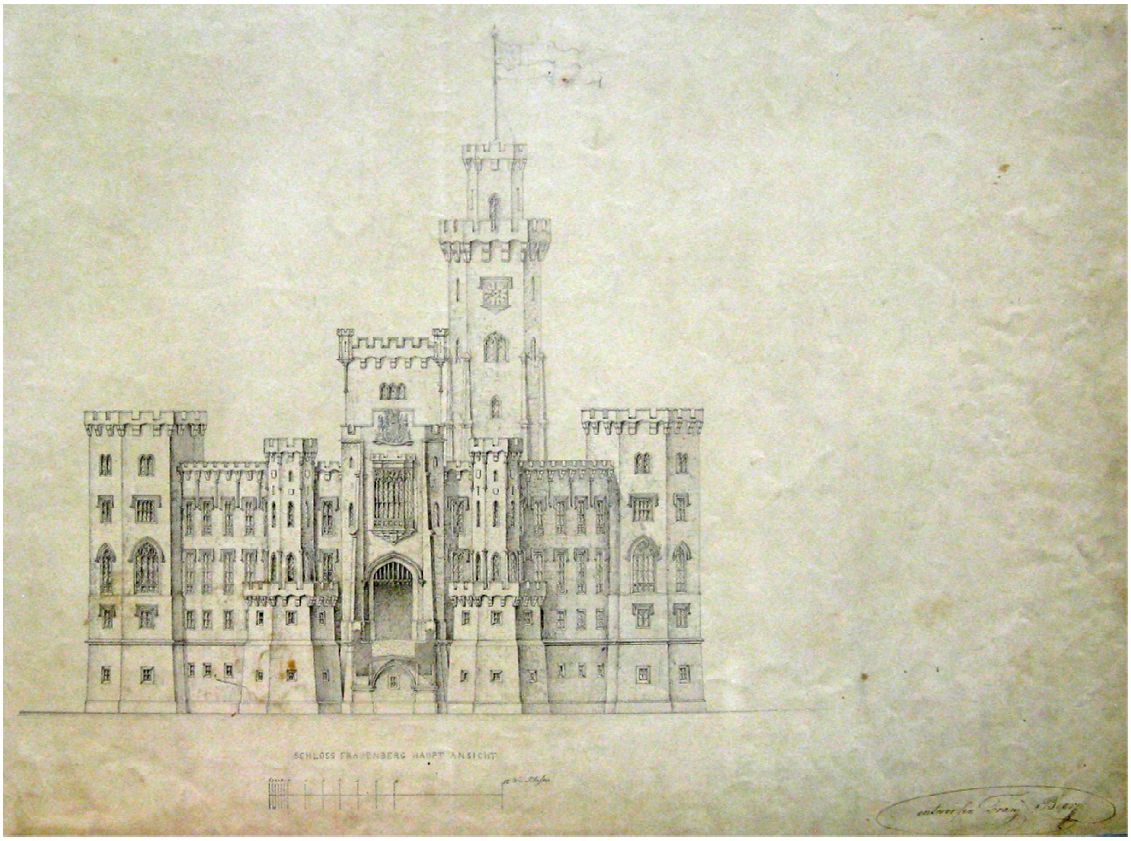
65. Návrh přestavby zámku Hluboká, vstupní průčelí. Franz Beer, 1841

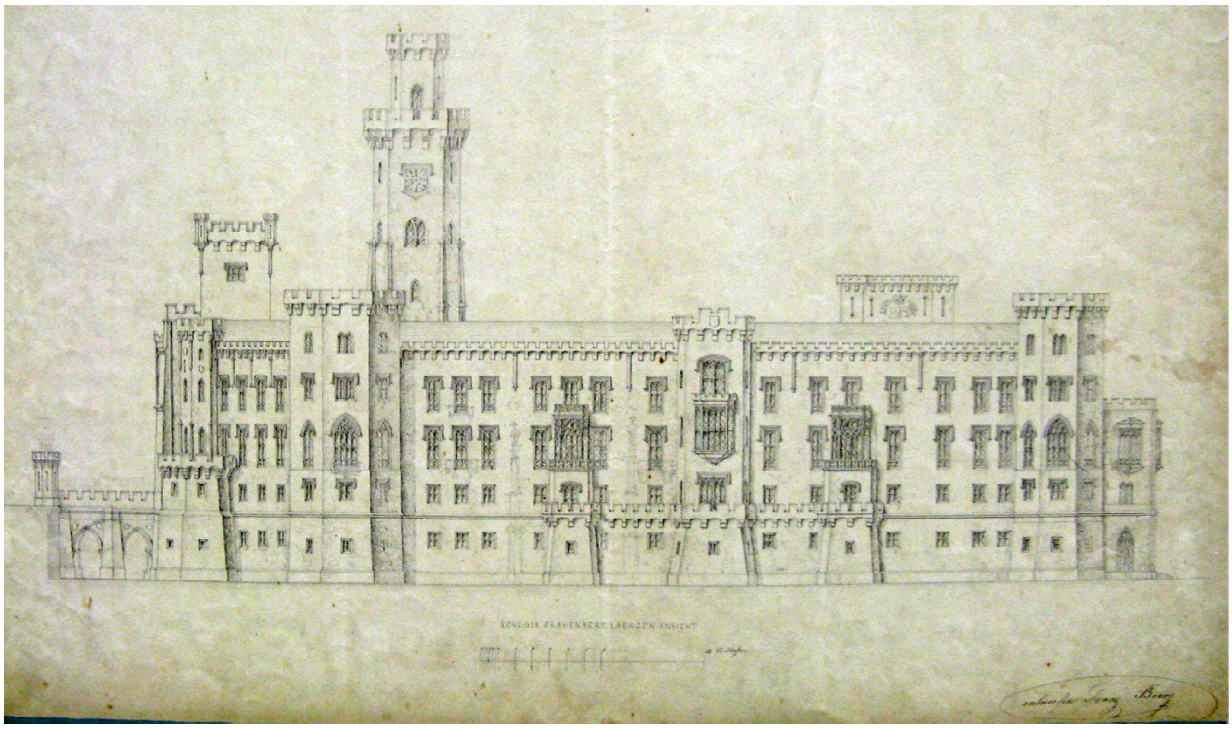
66. Příčný řez zadním traktem barokního zámku Hluboká s vyznačenými Beerovými přestavbami. Signováno Wilhelmem Nevenhorstem

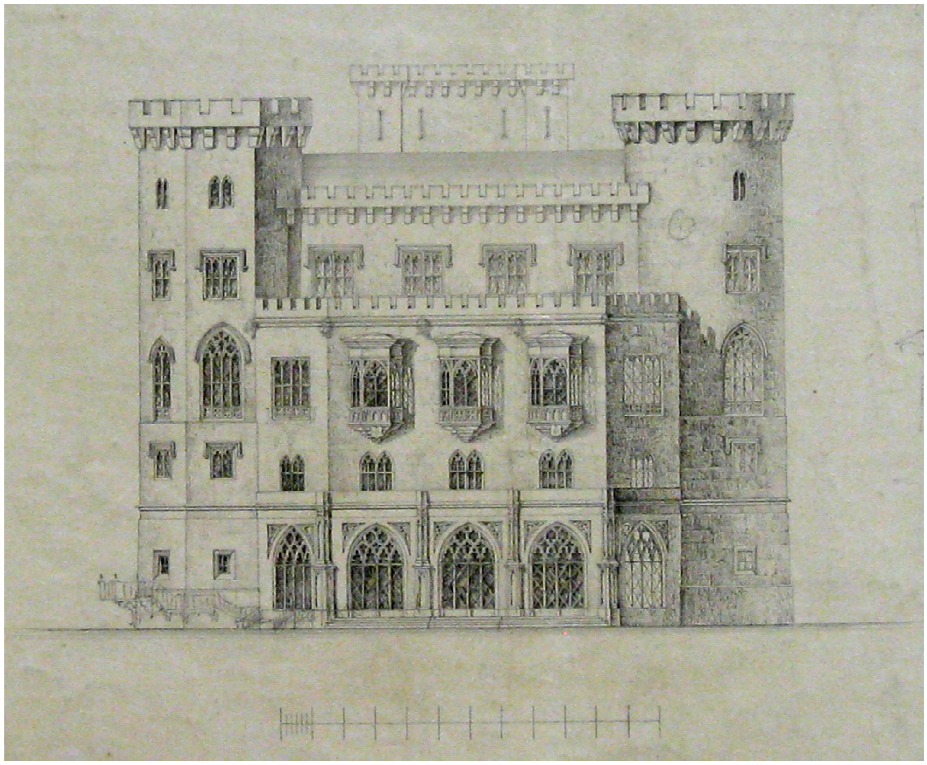
67. Půdorysný plán zadního traktu barokního zámku Hluboká s vyznačenými Beerovými přestavbami. Signováno Franzem Beerem a Wilhelmem Nevenhorstem

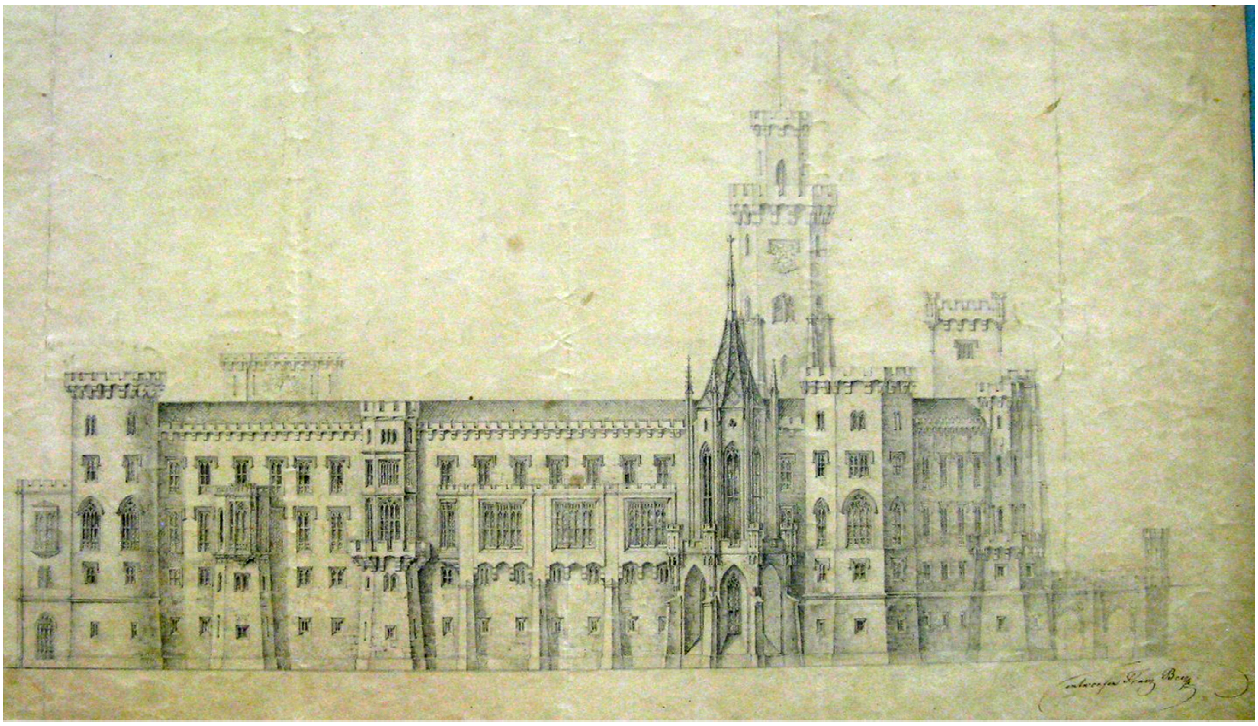
68. Projekt přestavby zámku Hluboká, severozápadní průčelí. Franz Beer, 1846

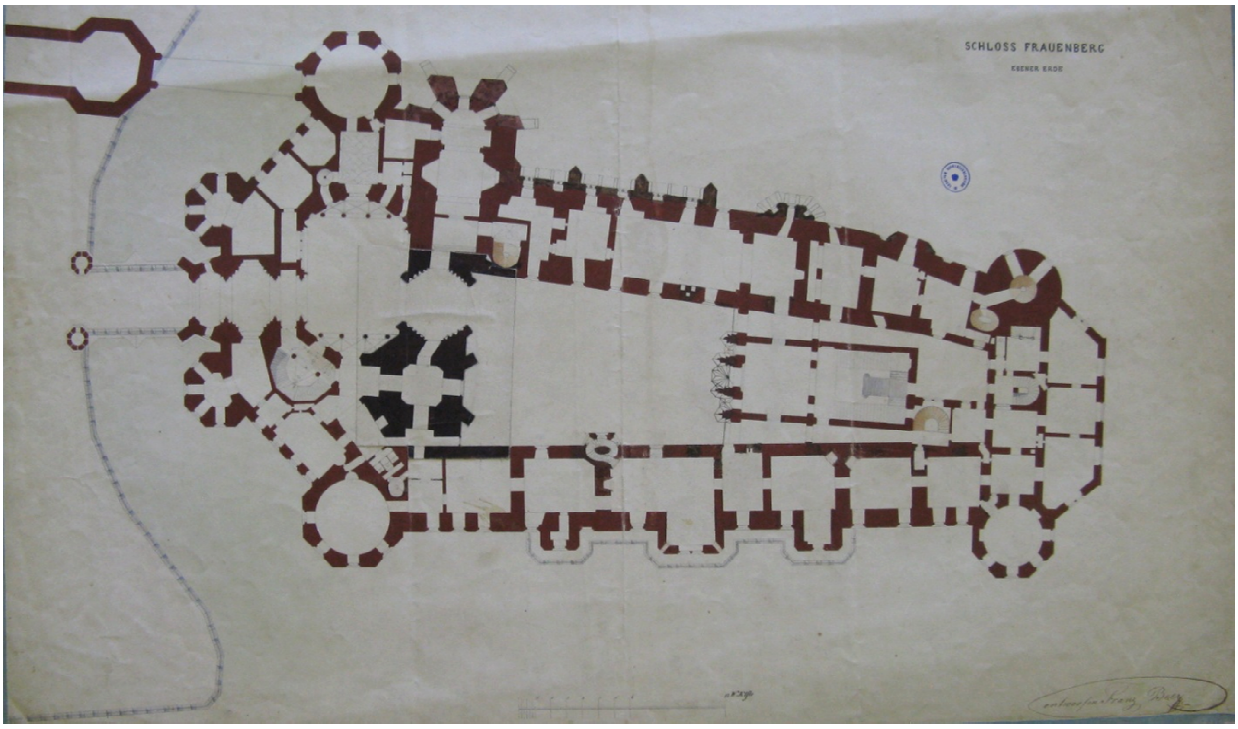
69. Projekt přestavby zámku Hluboká, jihozápadní průčelí. Franz Beer, 1846

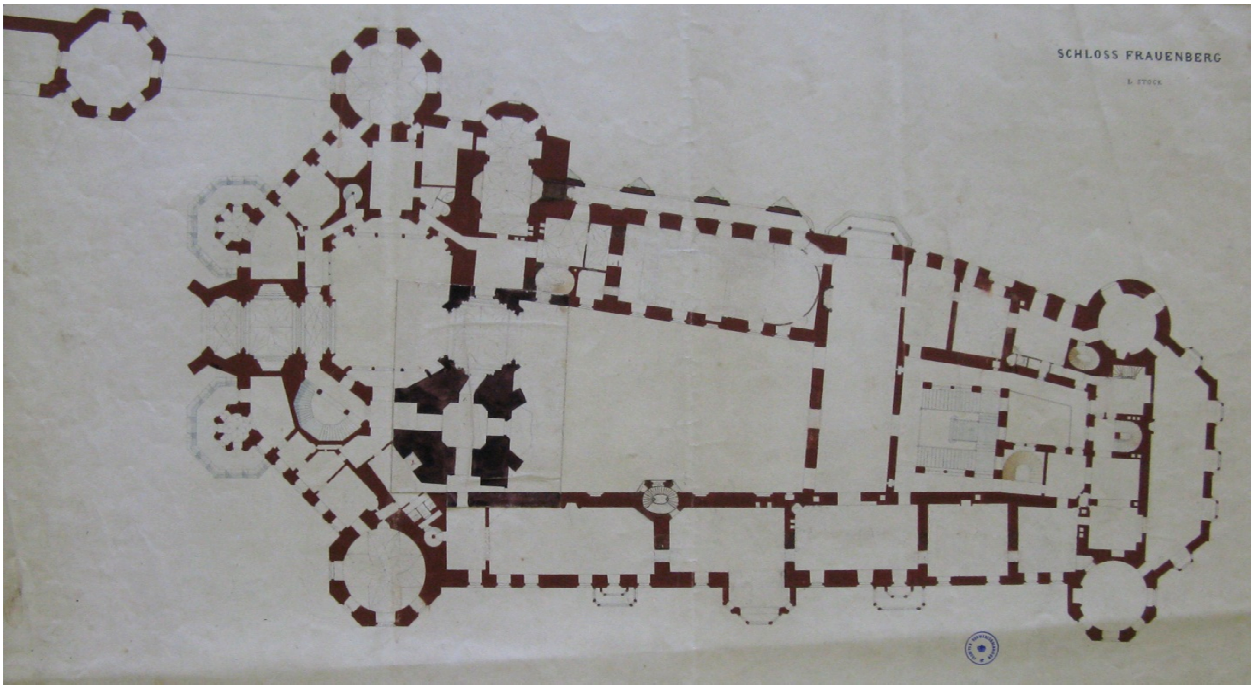
70. Projekt přestavby zámku Hluboká, jihovýchodní průčelí. Franz Beer, 1846

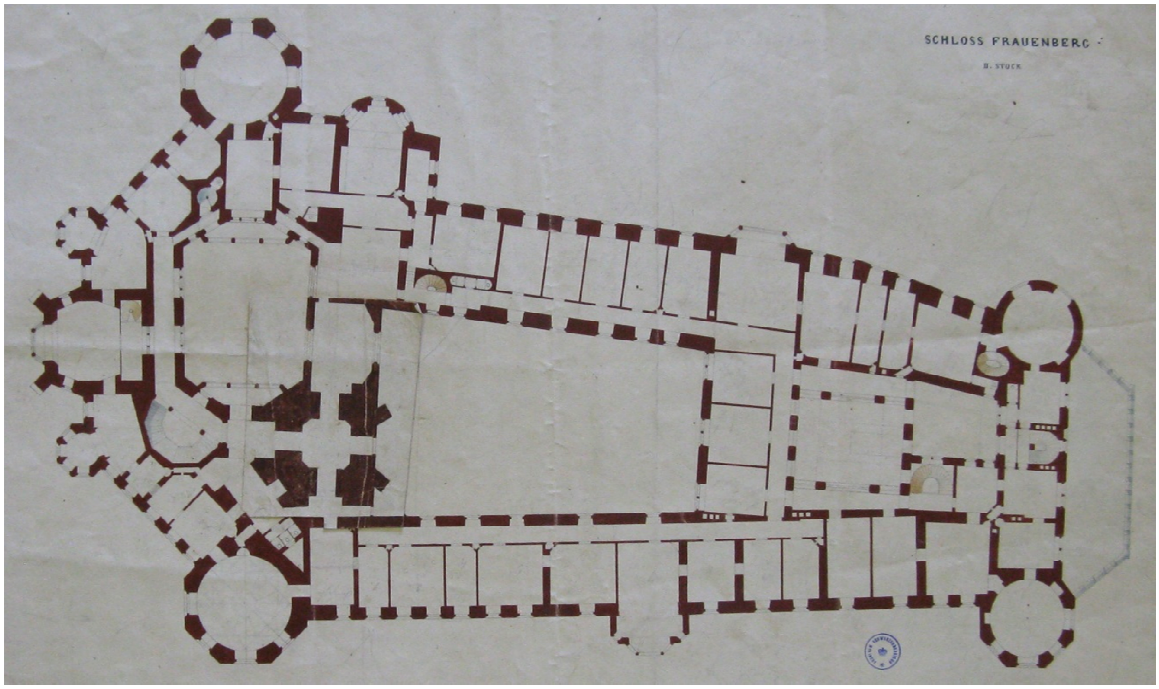
71. Projekt přestavby zámku Hluboká, severovýchodní průčelí. Franz Beer, 1846

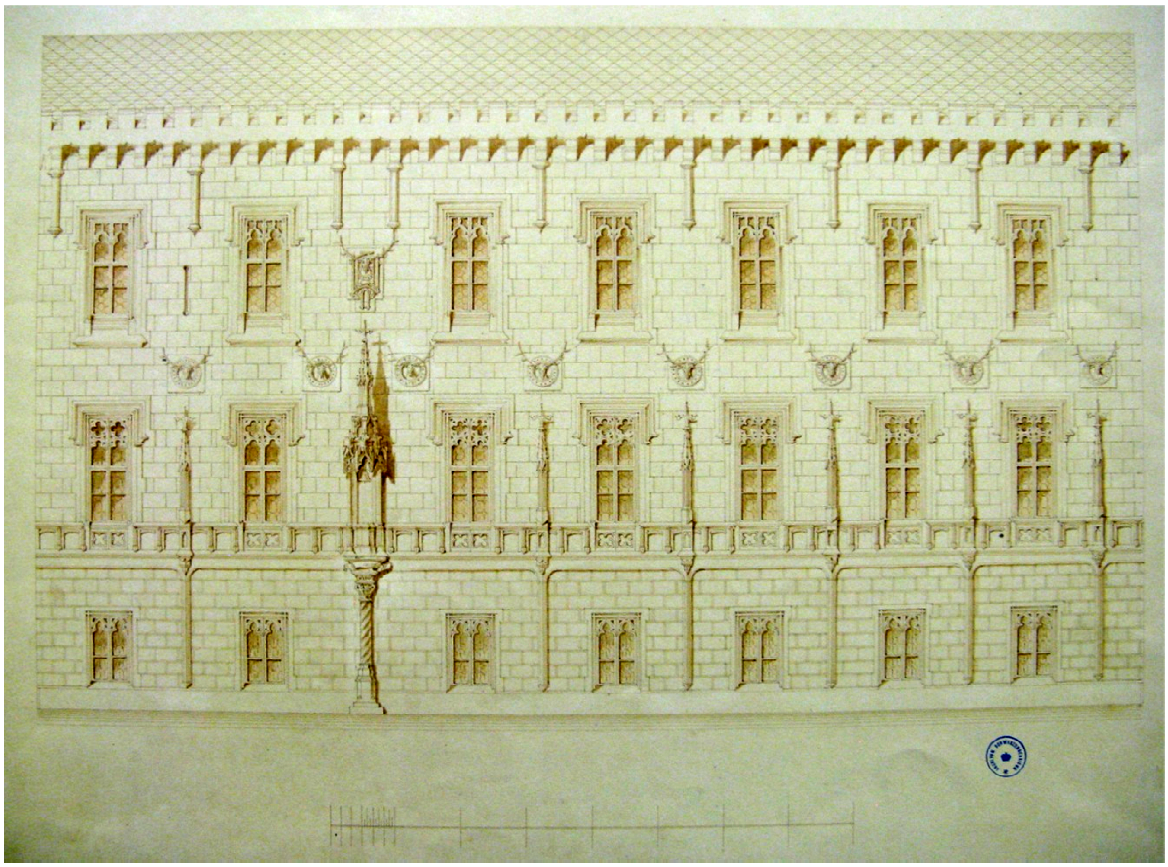
72. Projekt přestavby zámku Hluboká, půdorys v úrovni přízemí. Franz Beer, před rokem 1853

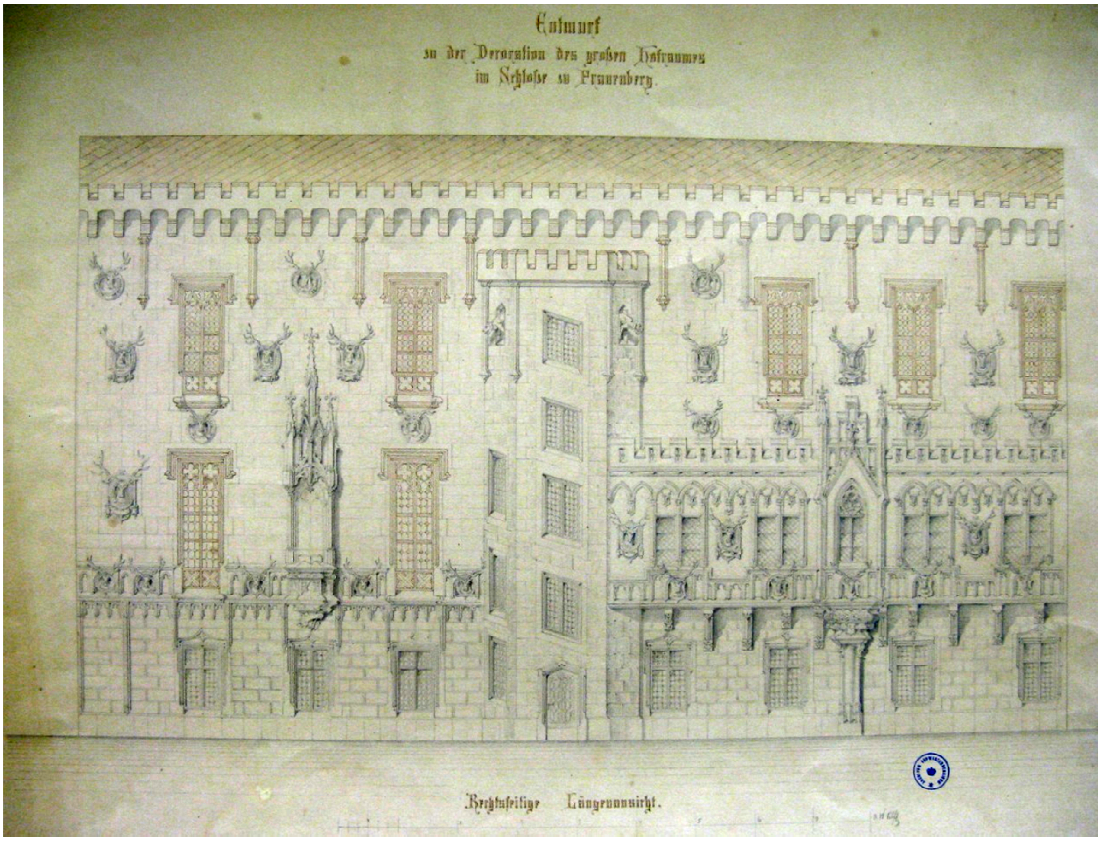
73. Projekt přestavby zámku Hluboká, půdorys v úrovni 1. patra. Franz Beer, před rokem 1853

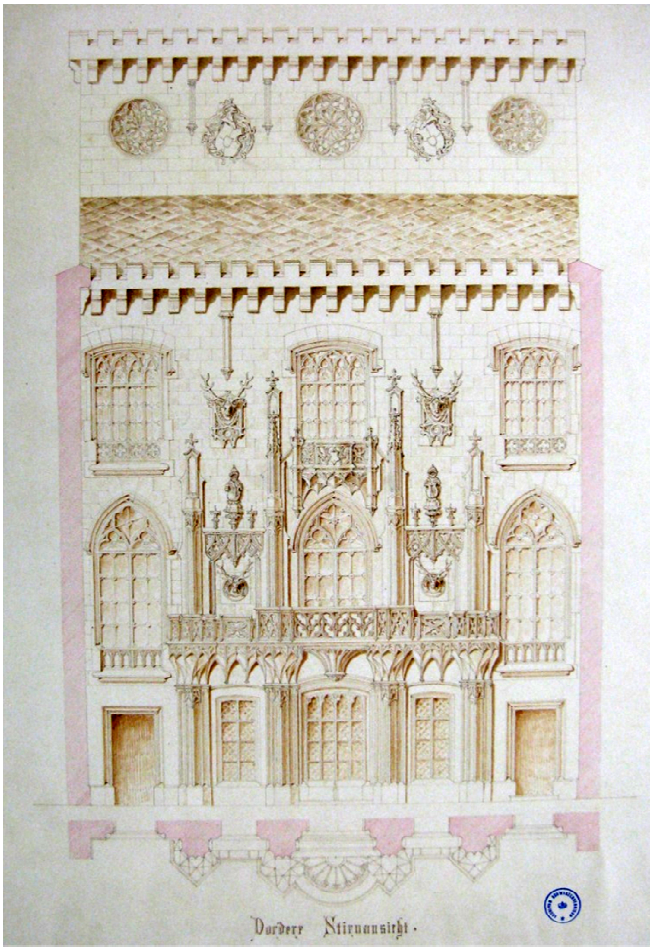
74. Projekt přestavby zámku Hluboká, půdorys v úrovni 2. patra. Franz Beer, před rokem 1853

75. Zámek Hluboká, návrh výzdoby severovýchodní fasády druhého nádvoří. Damas Deworezky, asi 1871

76. Zámek Hluboká, návrh výzdoby jihozápadní fasády druhého nádvoří. Damas Deworezky, asi 1871

77. Zámek Hluboká, návrh výzdoby jihovýchodní fasády druhého nádvoří. Damas Deworezky, asi 1871

78. Zámek Hluboká, pohled na vstupní průčelí

79. Zámek Hluboká, pohled na jihozápadní fasádu

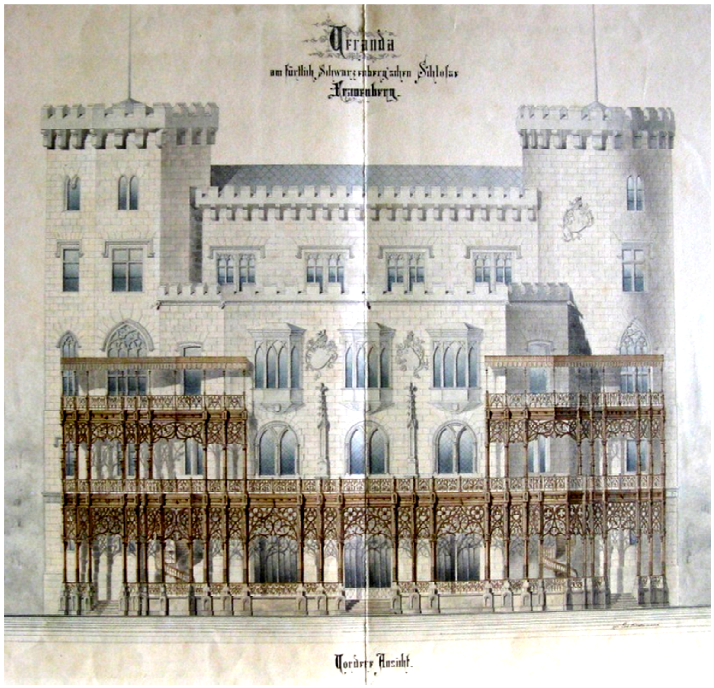

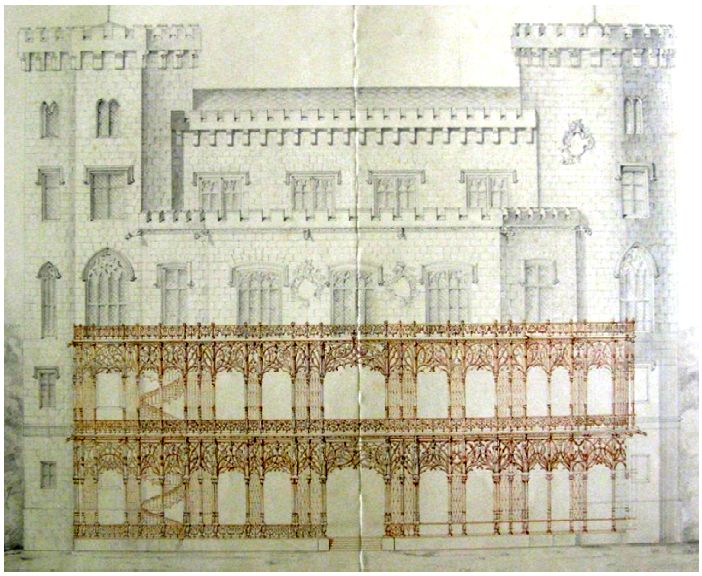
80. Zámek Hluboká, pohled na severovýchodní fasádu. Letecký snímek

81. Zámek Hluboká, pohled na jihovýchodní fasádu

82. Zámek Hluboká, realizovaný projekt železné verandy dle návrhu Damase Deworezkého. Signováno Lud. Kindermann 1873

83. Zámek Hluboká, nerealizovaný návrh železné verandy. Lud. Kindermann 1873

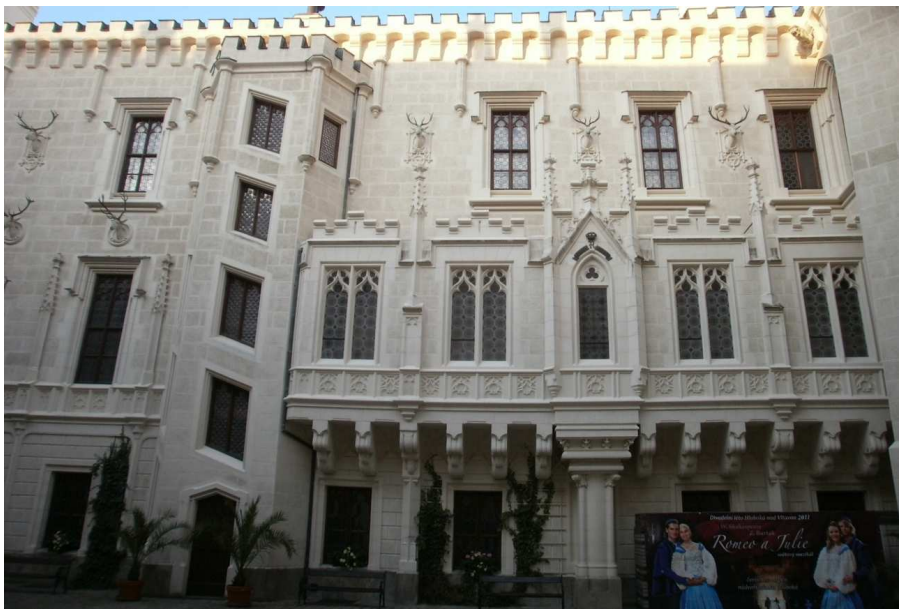
84. Karl Zenker: Zámek Hluboká – železná veranda u jihovýchodního průčelí (vlevo), pohled na druhé nádvoří od vstupního průjezdu (vpravo). Akvarely ze sbírek zámku Hluboká nad Vltavou, s. d.

85. Zámek Hluboká, druhé nádvoří. Pohled z průjezdu směrem ke vstupu do reprezentačních prostor

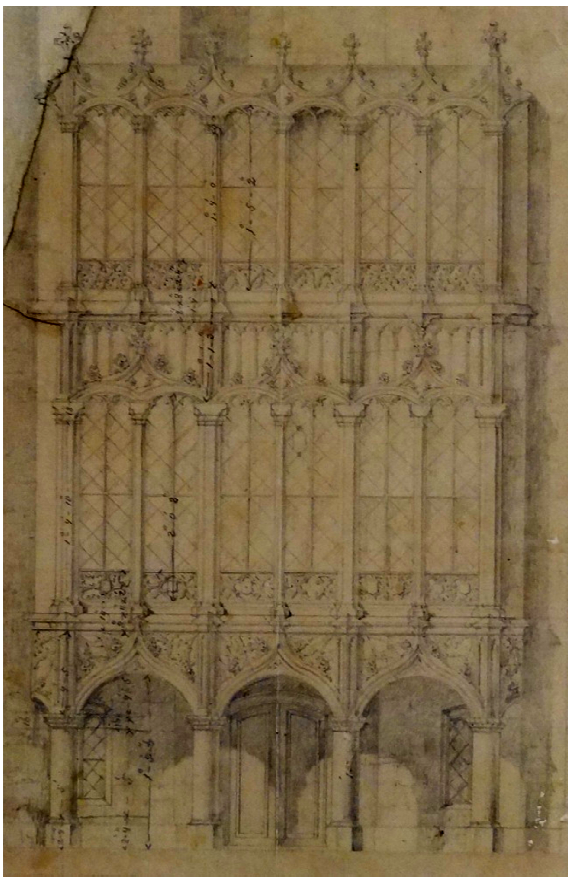
86. Zámek Hluboká, druhé nádvoří. Pohled od vstupu do reprezentačních prostor na hlavní věž a průjezd

87. Zámek Hluboká, jihozápadní fasáda druhého nádvoří

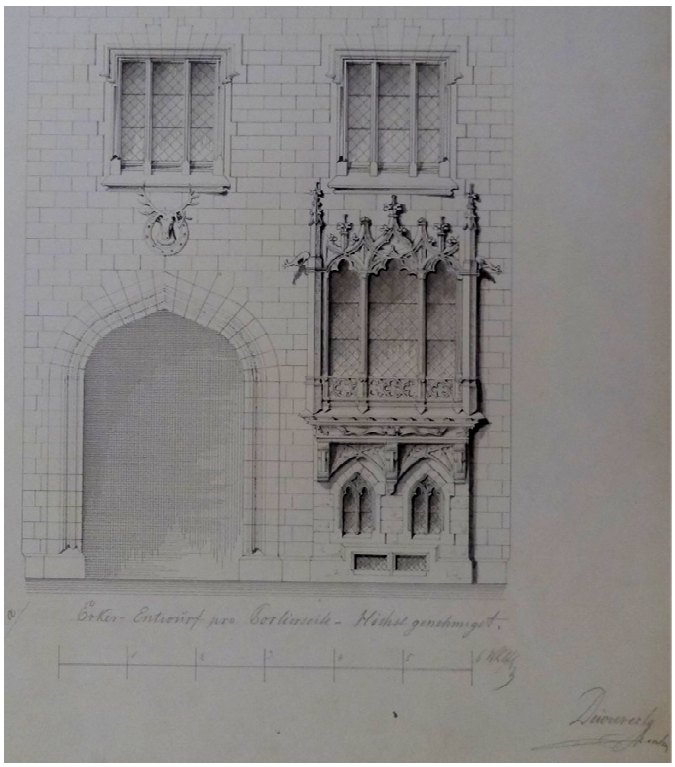
88. Zámek Hluboká, galerie v prvním nádvoří

89. Zámek Hluboká, návrh galerie v prvním nádvoří. Autor neznámý, s. d.

90. Zámek Hluboká, arkýř v prvním nádvoří vedle vstupního průjezdu

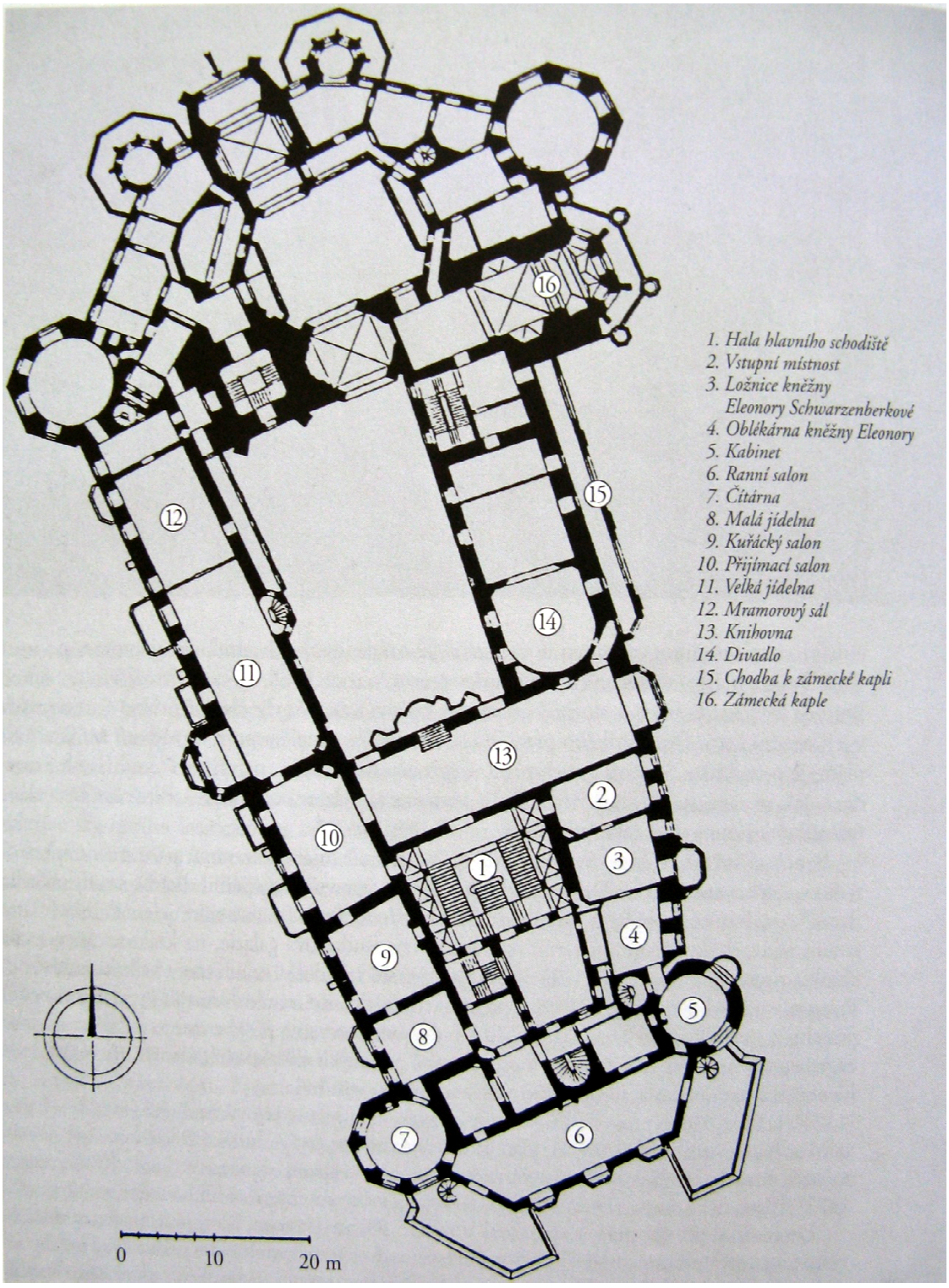
91. Zámek Hluboká, návrh arkýře v prvním nádvoří vedle vstupního průjezdu. Damas Deworezky, s. d.

92. Zámek Hluboká, návrh arkýře v prvním nádvoří vedle průjezdu na druhé nádvoří. Damas Deworezky, s. d.

93. Zámek Hluboká, arkýř v prvním nádvoří vedle průjezdu na druhé nádvoří

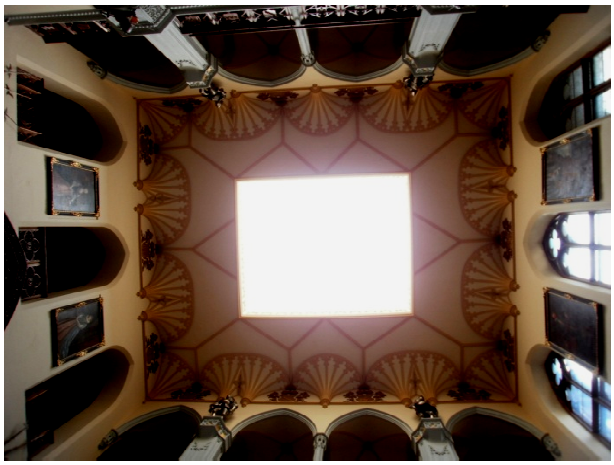
94. Zámek Hluboká. Půdorys v úrovni prvního patra

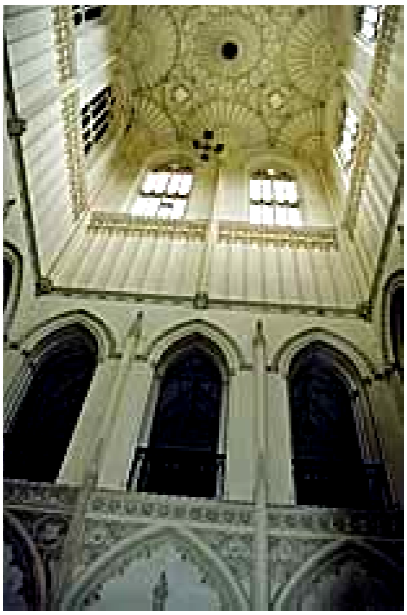
95. Zámek Hluboká, kaple. Pohled k hlavnímu oltáři

96. Zámek Hluboká, schodišťová hala

97. Zámek Hluboká, strop schodišťové haly

98. Ústřední prostor zámku Taymouth, Perthshire, Velká Británie

99. Karl Zenker: Zámek Hluboká – vestibul schodišťové haly, s. d. Akvarel ze sbírek zámku Hluboká nad Vltavou

100. Zámek Hluboká. Ranní salon

101. Zámek Hluboká. Barokní sekretář z pozůstalosti Adalberta Stiftera

103. Karl Zenker: Zámek Hluboká – Čítárna, s. d. Akvarel ze sbírek zámku Hluboká nad Vltavou

102. Zámek Hluboká. Čítárna

104. Zámek Hluboká. Čítárna, detail stropu

105. Zámek Hluboká. Kuřácký salon

106. Zámek Hluboká. Velká jídelna

107. Zámek Hluboká. Velká jídelna, detail stropu

108. Zámek Hluboká. Knihovna

109. Zámek Hluboká. Divadlo

110. Zámek Hluboká. Zbrojnice

111. Zámek Hluboká. Lovecká jídelna

112. Zámek Hluboká. Obývací pokoj JUDr. Adolfa Schwarzenberga

113. Broughton Castle, Oxfordshire, Velká Británie. Přijímací salon

114. Zámek Hluboká. Malá jídelna, dřevěný nástavec okolo dveří

115. Wroxton Abbey, Oxfordshire, Velká Británie. Hala

116. Zámek Hluboká. Malá jídelna, detail stropu

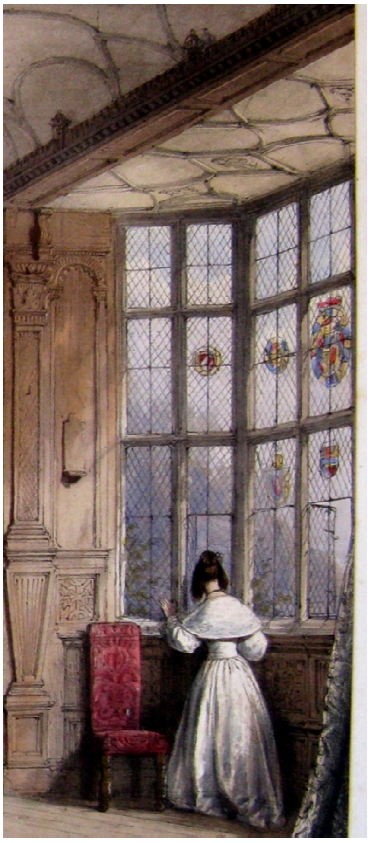
117. Zámek Hluboká. Ložnice kněžny Eleonory, detail stropu

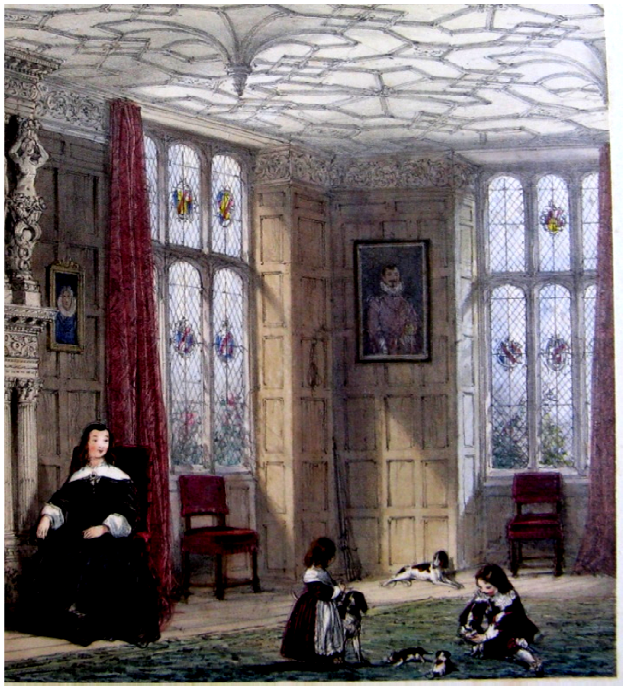
118. Zámek Hluboká. Knihovna, okno v arkýři

119. Zámek Hluboká. Čítárna, okno

120. Haddon Hall, Derbyshire, Velká Británie. Dlouhá galerie, detail

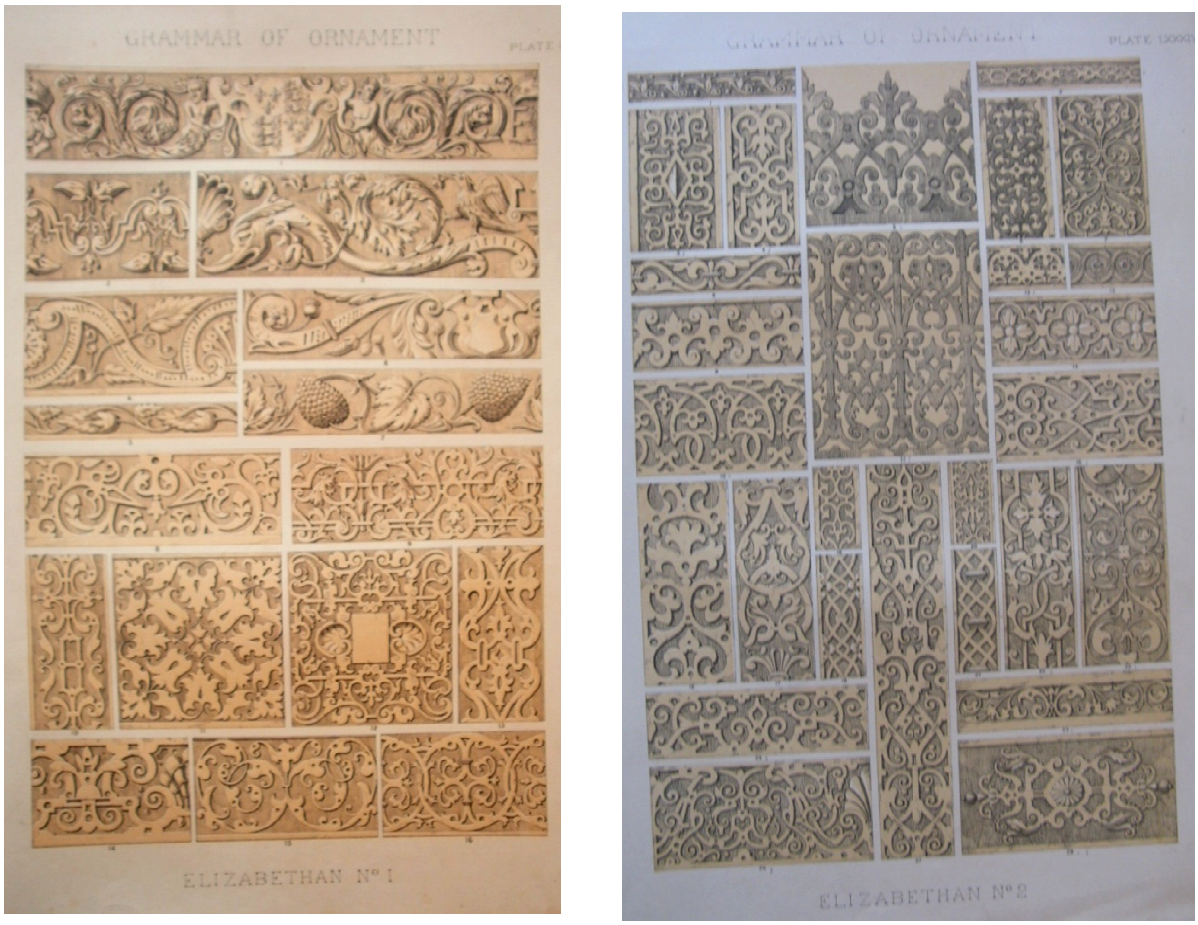
121. Loseley Park, Surrey, Velká Británie. Salon, detail

122. Zámek Hluboká. Chodba ke kapli, detail ozdobné omítky

123. Zámek Hluboká. Přijímací salon, detail stropu

124. Owen Jones: *The Grammar of Ornament*. Dva listy z kapitoly *Alžbětinský ornament* (*Elizabethan ornament*)

125. Zámek Hluboká s budovami skleníku zimní zahrady, zimní jízdárny a Šteklu. Pohled od severozápadu, letecký snímek.

126. Zámek Hluboká, zimní jízdárna obklopená nižšími budovami stájí, kočároven a bytů pro personál. Se zámkem ji spojuje skleník zimní zahrady. Pohled od jihozápadu, letecký snímek

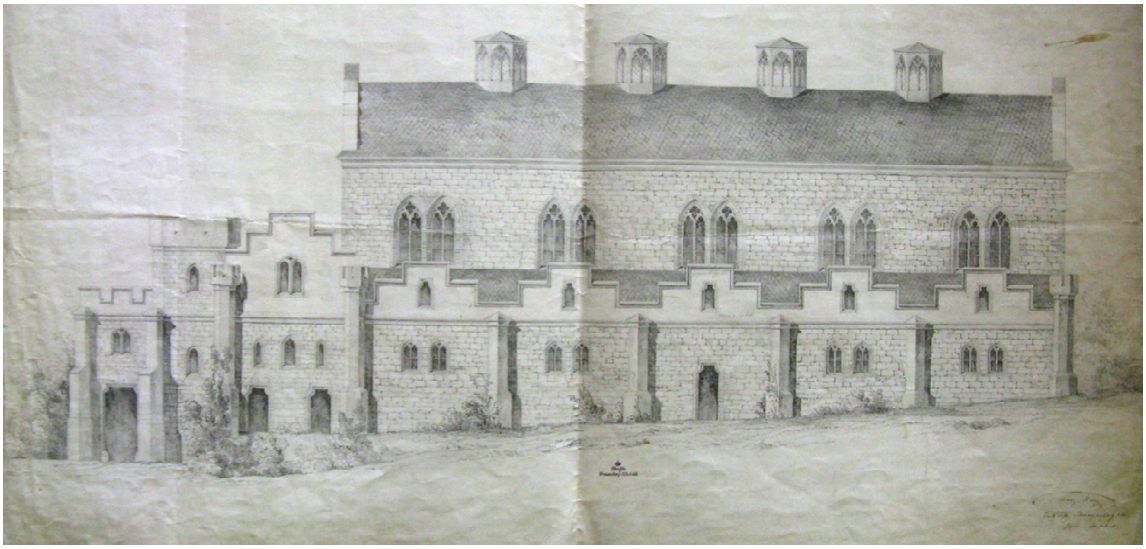
127. Zámek Hluboká, zimní jízdárna.
Pohled od západu

128. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Realizovaný návrh západního průčelí. Franz Beer, 1845

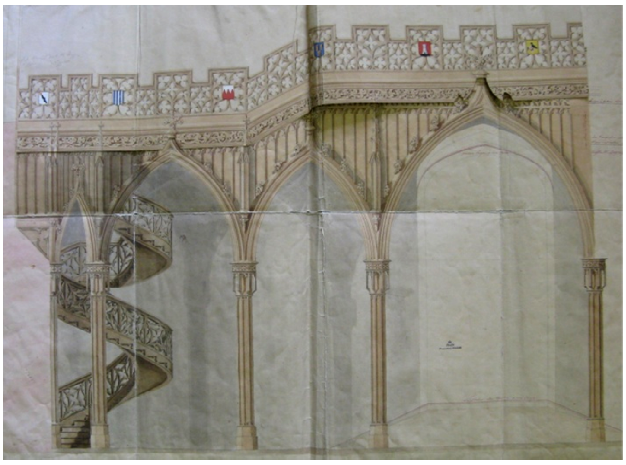
129. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Nerealizovaný návrh západního průčelí. Franz Beer, (1845)

130. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Nerealizovaný návrh severního průčelí. Franz Beer, (1845)

131. Zámek Hluboká, zimní jízdárna, interiér hlavního sálu. Pohled na západní stěnu s tribunou

132. Zámek Hluboká, návrh tribuny v zimní jízdárně. (Franz Beer), (1845–1847)

133. Hampton Court, Middlesex, Velká Británie. Hala

134. Zámek Hluboká, zimní jízdárna se skleníkem zimní zahrady. Pohled od západu

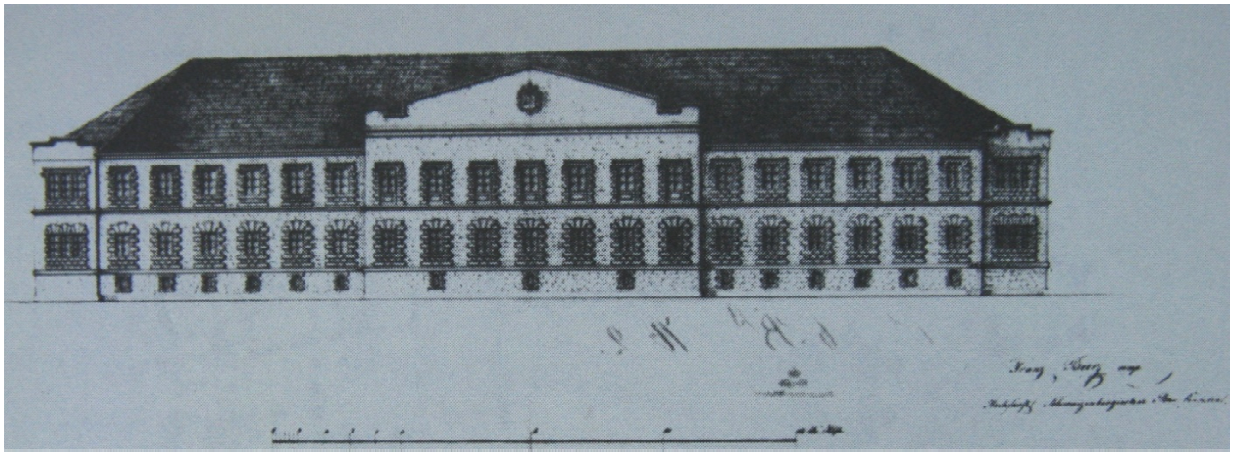
135. Zámek Hluboká, návrh nové spojovací chodby mezi zimní zahradou a zámkem. Pohled od západu. Damas Deworezky, s.d.

136. Zámek Hluboká, spojovací chodba mezi zimní zahradou a zámkem. Pohled od východu

137. Zámek Hluboká, skleník zimní zahrady, detail. Pohled od západu

138. Hluboká nad Vltavou, projekt úřednického domu v Podhradí, hlavní průčelí. Franz Beer, 1843

139. Hluboká nad Vltavou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Pohled od východu

140. Hluboká nad Vltavou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Pohled k hlavnímu oltáři

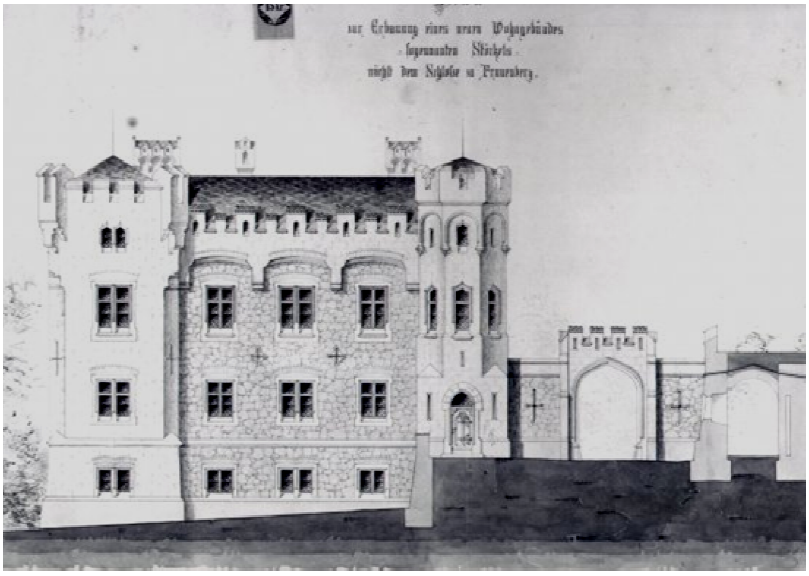

141. Zámek Hluboká, Štekl. Letecký pohled od západu

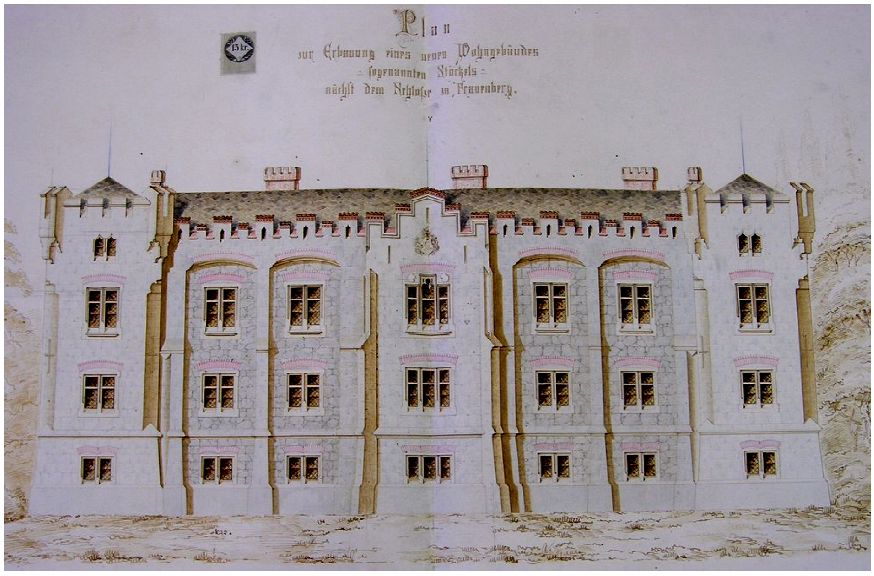

142. Zámek Hluboká, Štekl. Jihozápadní fasáda

143. Návrh nové obytné budovy u zámku Hluboká zvané Štekl (Stöckel), jihovýchodní fasáda. Damas Deworezky, 1862

144. Návrh nové obytné budovy u zámku Hluboká zvané Štekl (Stöckel), jihozápadní fasáda. Damas Deworezky, 1862

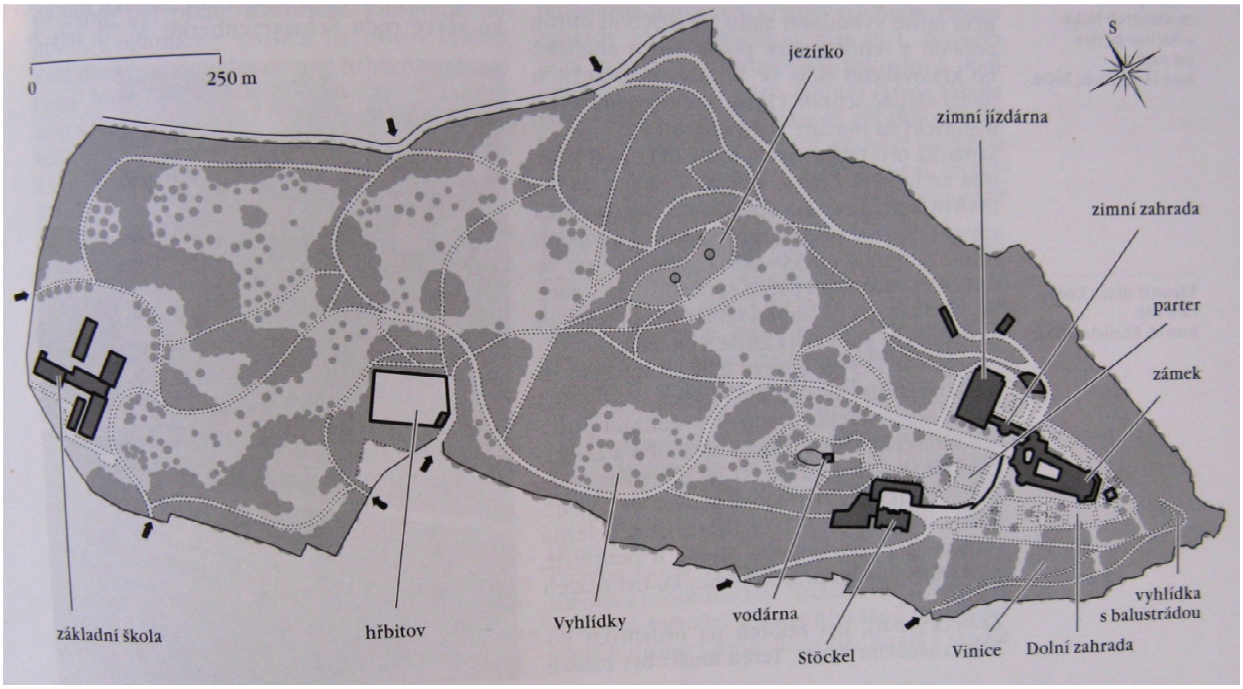

145. Zámek Hluboká, letecký pohled od jihu na pravidelnou parterovou úpravu zámecké zahrady. Na severozápadě navazuje na zahradu anglický park

146. Zámek Hluboká, detail pravidelného květinového parteru před vstupem do

147. Plán zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou

XII. SEZNAM VYOBRAZENÍ

1. Strawberry Hill (1747–1792), Twickenham, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.smuc.ac.uk/about/history-and-heritage.htm, vyhledáno 3. 3. 2012
2. Strawberry Hill (1747–1792), Twickenham, Velká Británie. Tzv. Holbeinova komnata. Reprodukce z internetu: http://www.flickr.com/photos/timsidford/galleries/72157627037634710/with/ 5131558887/#photo_5131558887, vyhledáno 3. 3. 2012
3. Strawberry Hill (1747–1792), Twickenham, Velká Británie. Galerie. Reprodukce z internetu: http://www.prospectmagazine.co.uk/2010/01/the-dandy-of-strawberry-hill, vyhledáno 3. 3. 2012
4. Abbotsford (1812–1832), Melrose, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Abbotsford_Aug2009_01.jpg, vyhledáno 3. 3. 2012
5. Abbotsford (1812–1832), Melrose, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.rampantscotland.com/visit/blvisitabbotsford.htm, vyhledáno 3. 3. 2012
6. Abbotsford (1812–1832), Melrose, Velká Británie. Knihovna. Reprodukce z internetu: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Abbotsford_House_Library.JPG, vyhledáno 3. 3. 2012
7. Fonthill Abbey (1796–1820), Wiltshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.artchive.com/web_gallery/G/George-Cattermole/Fonthill-Abbey-from-the-south-west,-from-'Graphic-and-Literary-Illustrations-of-Fonthill-Abbey'.html, vyhledáno 3. 3. 2012
8. Fonthill Abbey (1796–1820), Wiltshire, Velká Británie. Interiér. Reprodukce z internetu: http://www.personal.psu.edu/special/C18/beckfont.htm, vyhledáno 3. 3. 2012
9. Crewe Hall, Cheshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.play-and-stay.co.uk/hotels/crewe-hall-hotel-pshchh/overview.html, vyhledáno 3. 3. 2012
10. Haddon Hall, Derbyshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.peakdistrictinformation.com/visits/haddon.php, vyhledáno 3. 3. 2012
11. Ravensworth Castle, Tyne and Wear, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.dicamillocompanion.com/houses_detail.asp?ID=1664, vyhledáno 3. 3. 2012

12. Longleat House, Wiltshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ab/Longleat_house.jpg, vyhledáno 3. 3. 2012
13. Fountains Abbey, Studley park, North Yorkshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.oneoffplaces.co.uk/europe/england/yorkshire/Daleside-House.aspx, vyhledáno 3. 3. 2012
14. Kenilworth Castle, Warwickshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Kenilworth_Castle_gatehouse_landscape.jpg, vyhledáno 3. 3. 2012
15. Egglestone Abbey, County Durham, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.antiquemapsandprints.com/SCANSJ/j-19868.jpg, vyhledáno 20. 2. 2012
16. Inveraray Castle, Argyll, Velká Británie. Reprodukce z: MORRIS 1868, 75
17. Inveraray Castle, Argyll, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.inveraray-castle.com/castle-exterior.html&image=5%5C, vyhledáno 3. 3. 2012
18. Windsor Castle, Berkshire, Velká Británie. Reprodukce z: MORRIS 1868, 1
19. Windsor Castle, Berkshire, Velká Británie. Horní nádvoří, pohled na jižní křídlo. Reprodukce z internetu: http://en.wikipedia.org/wiki/Windsor_Castle, vyhledáno 3. 3. 2012
20. Stowe House, Buckinghamshire, Velká Británie. Reprodukce z: MORRIS s. d., 42
21. Warwick Castle, Warwickshire, Velká Británie. Reprodukce z: MORRIS 1868, 43
22. Alnwick Castle, Northumberland, Velká Británie. Reprodukce z: MORRIS s. d., 1
23. Raby Castle, County Durham, Velká Británie. Reprodukce z: MORRIS s. d., 15
24. Gotický dům (1773–1813), Wörlitz, Německo. Pohled od severozápadu. Reprodukce z internetu: http://www.fotocommunity.de/pc/pc/display/17037660, vyhledáno 20. 2. 2012
25. Gotický dům (1773–1813), Wörlitz, Německo. Pohled od jihovýchodu. Reprodukce z internetu: http://home.fotocommunity.de/sachweh/index.php?id=415718&d=22306461, vyhledáno 20. 2. 2012
26. Nauenská brána (1754–1755, přestavba 1867–1869), Postupim, Německo. Reprodukce z internetu: http://de.wikipedia.org/wiki/Nauener_Tor, vyhledáno 20. 2. 2012

27. Franzensburg (1801–1836), Laxenburg, Rakousko. Reprodukce z internetu: http://www.sagen.at/doku/Foto_Wettbewerb/SAGEN_at_Fotowettbewerb.html, vyhledáno 20. 2. 2012
28. Franzensburg (1801–1836), Laxenburg, Rakousko. Trůnní sál. Reprodukce z internetu: http://www.austrialexikon.at/af/Wissenssammlungen/Bildlexikon_Österreich/Orte_in_Niederösterreich/Laxenburg,_Blauer_Hof/Schloss_Laxenburg,_Franzensburg,_Thronsaal, vyhledáno 20. 2. 2012
29. Franzensburg (1801–1836), Laxenburg, Rakousko. Ložnice. Reprodukce z internetu: http://www.austrialexikon.at/af/Wissenssammlungen/Bildlexikon_%C3%96sterreich/Orte_in_Nieder%C3%B6sterreich/Laxenburg,_Blauer_Hof/Schloss_Laxenburg,_Franzensburg,_Schlafzimmer, vyhledáno 20. 2. 2012
30. Löwenburg (1791–1799), Kassel-Wilhelmshöhe, Německo. Reprodukce z internetu: http://www.fotocommunity.de/pc/pc/display/21505657, vyhledáno 20. 2. 2012
31. Stolzenfels (přestavba 1826–1842), Koblenz, Německo. Reprodukce z internetu: http://imageshack.us/photo/my-images/193/22864975.jpg, vyhledáno 20. 2. 2012
32. Babelsberg (přestavba 1835–1849), Postupim, Německo. Reprodukce z internetu: http://classiccameras-photography.blogspot.com/2011/06/babelsberg-castle.html, vyhledáno 20. 2. 2012
33. Janův hrad (1807), Lednice. Reprodukce z internetu: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Januv_hrad_Lednice.jpg, vyhledáno 21. 2. 2012
34. Gotický templ (1797), Krásný dvůr. Reprodukce z internetu: http://cesko.svetadily.cz/clanky/Renesancni-zamek-Krasny-Dvur-byva-kulisou-filmovych-pohadek, vyhledáno 21. 2. 2012
35. Hrádek u Nechanic (postaven v letech 1839–1857). Pohled od jihovýchodu. Reprodukce z internetu: http://www.tixik.cz/hradek-u-nechanic-2363492.htm?foto, vyhledáno 21. 2. 2012
36. Hrádek u Nechanic. Rytířský sál. Reprodukce z internetu: http://hradyzamkyvcr.blog.cz/0908/hradek-u-nechanic, vyhledáno 21. 2. 2012
37. Hrádek u Nechanic. Pracovna hraběnky. Reprodukce z internetu: http://hradyzamkyvcr.blog.cz/0908/hradek-u-nechanic, vyhledáno 21. 2. 2012
38. Lednice (neogotická přestavba 1846–1858). Pohled od jihu. Reprodukce z internetu: http://www.zamky-hrady.cz/1/lednice.htm, vyhledáno 21. 2. 2012

39. Lednice. Zámecká knihovna. Reprodukce z internetu: http://itras.cz/penzion-vecerka/galerie/9321, vyhledáno 21. 2. 2012
40. Lednice. Předsálí Rytířské síně. Reprodukce z internetu: http://photo.czechtourism.com/index.php?m=photo&a=detail&id=8619, vyhledáno 21. 2. 2012
41. Hluboká nad Vltavou. Současná podoba zámku, letecký pohled. Reprodukce z internetu: http://www.zamky-hrady.cz/1/hluboka.htm, vyhledáno 21. 2. 2012
42. Hluboká nad Vltavou. Půdorys suterénu dnešního zámku. Černě vyznačeno dochované středověké zdivo bez rozlišení stáří (podle F. Kašičky – B. Nechvátala). Reprodukce z: DURDÍK 2009, 163
43. Zámek Hluboká nad Vltavou na počátku 17. století, pohled od jihu. Kresba Jana Willenberga. Reprodukce z: DURDÍK 2009, 163
44. Hluboká nad Vltavou, půdorys zámku z roku 1715. Pavel Ignác Bayer (překreslil Jiří Úlovec). Reprodukce z: ÚLOVEC 2000, 205
45. Zámek Hluboká nad Vltavou, pohled od západu. Po roce 1767, autor neznámý. Ze sbírek SZ Třeboň, NPÚ ČB. Foto: Hugo Moc
46. Zámek Hluboká nad Vltavou, pohled od západu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
47. Hluboká nad Vltavou, pohled od jihu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
48. Hluboká nad Vltavou, pohled od severozápadu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
49. Hluboká nad Vltavou, pohled ze zámeckého průjezdu na most. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
50. Hluboká nad Vltavou, 1. nádvoří, pohled na vjezd do zámku, vlevo průjezd na 2. nádvoří. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
51. Hluboká nad Vltavou, 2. nádvoří, pohled směrem k 1. nádvoří. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka

52. Hluboká nad Vltavou, 2. nádvoří, pohled směrem k 3. nádvoří. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
53. Hluboká nad Vltavou, 3. nádvoří, pohled na kašnu. Akvarel v albu z roku 1832 ze zámeckých sbírek. Zámecká knihovna Hluboká nad Vltavou, sign. S VI 3.5. Foto: autorka
54. Nákres fasády vstupního průčelí barokního zámku Hluboká z roku 1839. Vincenc Rohrbacher. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1597. Foto: autorka
55. Nákres fasády jihovýchodního průčelí barokního zámku Hluboká z roku 1837. Vincenc Rohrbacher. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1598. Foto: autorka
56. Franz Schrotzberg: Portrét knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu (1799–1888). Reprodukce z internetu: http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/img.php?img=91& LANG=cz, vyhledáno 20. 2. 2012
57. Franz Schrotzberg: Portrét kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu (1812– 1873). Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/historie/stavebni-dilo-schwarzenberske-primogenitury/romanticka-prestavba-zamku, vyhledáno 20. 2. 2012
58. Schwarzenberský erb. Reprodukce z internetu: http://www.kohoutikriz.org/priloha/schwa.php, vyhledáno 20. 2. 2012
59. Dopis lorda Palmerstona knížeti Janu Adolfovi II. ze Schwarzenbergu, 15. června 1838. Originál, transliterace a překlad. SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 557, karton neuspořádán. Foto, transliterace a překlad: autorka
60. Dopis lorda Palmerstona knížeti Janu Adolfovi II. ze Schwarzenbergu, 25. července 1838. Originál, transliterace a překlad. SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 557, karton neuspořádán. Foto, transliterace a překlad: autorka
61. Dopis britské královny Viktorie kněžně Eleonoře ze Schwarzenbergu, 7. září 1838. Originál, transliterace a překlad. SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 557, karton neuspořádán. Foto: autorka. Transliterace a překlad: Anna Mitéranová

62. Situační plán zámku Hluboká, okolních budov a parku, 26. 2. 1865. Černě vyznačen stav před rokem 1840, červeně stav realizovaný během přestavby v letech 1840–1872. Stavitel Oswald. Soukromá sbírka
63. Půdorys barokního zámku v úrovni prvního patra s popisem místností. Flath, 1801. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká, plán č. 1590. Foto: autorka
64. Návrh přestavby zámku, jihozápadní průčelí. Franz Beer, 1841. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1671. Foto: autorka
65. Návrh přestavby zámku Hluboká, vstupní průčelí. Franz Beer, 1841. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1672. Foto: autorka
66. Příčný řez zadním traktem barokního zámku Hluboká s vyznačenými Beerovými přestavbami. Signováno Wilhelmem Nevenhorstem. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1640. Foto: autorka
67. Půdorysný plán zadního traktu barokního zámku Hluboká s vyznačenými Beerovými přestavbami. Signováno Franzem Beerem a Wilhelmem Nevenhorstem. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1638. Foto: autorka
68. Projekt přestavby zámku Hluboká, severozápadní průčelí. Franz Beer, 1846. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1673. Foto: autorka
69. Projekt přestavby zámku Hluboká, jihozápadní průčelí. Franz Beer, 1846. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1675. Foto: autorka
70. Projekt přestavby zámku Hluboká, jihovýchodní průčelí. Franz Beer, 1846. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1680. Foto: autorka
71. Projekt přestavby zámku Hluboká, severovýchodní průčelí. Franz Beer, 1846. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1677. Foto: autorka
72. Projekt přestavby zámku Hluboká, půdorys v úrovni přízemí. Franz Beer, před rokem 1853. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1641. Foto: autorka
73. Projekt přestavby zámku Hluboká, půdorys v úrovni 1. patra. Franz Beer, před rokem 1853. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1642. Foto: autorka
74. Projekt přestavby zámku Hluboká, půdorys v úrovni 2. patra. Franz Beer, před rokem 1853. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1643. Foto: autorka

75. Zámek Hluboká, návrh výzdoby severovýchodní fasády druhého nádvoří. Damas Deworezky, asi 1871. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1742. Foto: autorka
76. Zámek Hluboká, návrh výzdoby jihozápadní fasády druhého nádvoří. Damas Deworezky, asi 1871. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1738. Foto: autorka
77. Zámek Hluboká, návrh výzdoby jihovýchodní fasády druhého nádvoří. Damas Deworezky, asi 1871. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1739. Foto: autorka
78. Zámek Hluboká, pohled na vstupní průčelí. Foto: autorka
79. Zámek Hluboká, pohled na jihozápadní fasádu. Foto: autorka
80. Zámek Hluboká, pohled na severovýchodní fasádu. Letecký snímek. Reprodukce z internetu: http://ze-vzduchu.cz/fotografie-zajimavych-mist-zevzduchu/category/369-zamek-hluboka-nad-vltavou, vyhledáno 25. 2. 2012
81. Zámek Hluboká, pohled na jihovýchodní fasádu. Foto: autorka
82. Zámek Hluboká, realizovaný projekt železné verandy dle návrhu Damase Deworezkého. Signováno Lud. Kindermann 1873. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1745. Foto: autorka
83. Zámek Hluboká, nerealizovaný návrh železné verandy. Lud. Kindermann 1873. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1748. Foto: autorka
84. Karl Zenker: Zámek Hluboká – železná veranda u jihovýchodního průčelí (vlevo), pohled na druhé nádvoří od vstupního průjezdu (vpravo). Akvarely ze sbírek zámku Hluboká nad Vltavou, s. d. Foto: autorka
85. Zámek Hluboká, druhé nádvoří. Pohled z průjezdu směrem ke vstupu do reprezentačních prostor. Foto: autorka
86. Zámek Hluboká, druhé nádvoří. Pohled od vstupu do reprezentačních prostor na hlavní věž a průjezd. Foto: autorka
87. Zámek Hluboká, jihozápadní fasáda druhého nádvoří. Foto: autorka
88. Zámek Hluboká, galerie v prvním nádvoří. Foto: autorka
89. Zámek Hluboká, návrh galerie v prvním nádvoří. Autor neznámý, s. d. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1724. Foto: autorka
90. Zámek Hluboká, arkýř v prvním nádvoří vedle vstupního průjezdu. Foto: autorka

91. Zámek Hluboká, návrh arkýře v prvním nádvoří vedle vstupního průjezdu. Damas Deworezky, s. d. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1720. Foto: autorka
92. Zámek Hluboká, návrh arkýře v prvním nádvoří vedle průjezdu na druhé nádvoří. Damas Deworezky, s. d. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1718. Foto: autorka
93. Zámek Hluboká, arkýř v prvním nádvoří vedle průjezdu na druhé nádvoří. Foto: autorka
94. Zámek Hluboká. Půdorys v úrovni prvního patra. Reprodukce z: KUTHAN 2001, 38
95. Zámek Hluboká, kaple. Pohled k hlavnímu oltáři. Foto: autorka
96. Zámek Hluboká, schodišťová hala. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/fotogalerie/interiery, vyhledáno 25. 2. 2012
97. Zámek Hluboká, strop schodišťové haly. Foto: autorka
98. Ústřední prostor zámku Taymouth, Perthshire, Velká Británie. Reprodukce z internetu: http://www.norms.ca/html/scotland/Cycling_(Days_3_&_4)_Dunkeld_Kenmore(Pg5).htm, vyhledáno 23. 2. 2012
99. Karl Zenker: Zámek Hluboká – vestibul schodišťové haly, s. d. Akvarel ze sbírek zámku Hluboká nad Vltavou. Foto: autorka
100. Zámek Hluboká. Ranní salon. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/ fotogalerie/interiery, vyhledáno 10. 3. 2012
101. Zámek Hluboká. Barokní sekretář z pozůstalosti Adalberta Stiftera. Reprodukce z internetu: http://do-ucha.cz/viewtopic.php?t=4746&p=20357, vyhledáno 10. 3. 2012
102. Zámek Hluboká. Čítárna. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/ fotogalerie/interiery, vyhledáno 10. 3. 2012
103. Karl Zenker: Zámek Hluboká – Čítárna, s. d. Akvarel ze sbírek zámku Hluboká nad Vltavou. Foto: autorka
104. Zámek Hluboká. Čítárna, detail stropu. Foto: autorka
105. Zámek Hluboká. Kuřácký salon. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/ fotogalerie/interiery, vyhledáno 10. 3. 2012
106. Zámek Hluboká. Velká jídelna. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/ fotogalerie/interiery, vyhledáno 10. 3. 2012
107. Zámek Hluboká. Velká jídelna, detail stropu. Foto: autorka

108. Zámek Hluboká. Knihovna. Reprodukce z internetu: http://www.npu.cz/sights/zamek-hluboka, vyhledáno 8. 3. 2012
109. Zámek Hluboká. Divadlo. Foto: autorka
110. Zámek Hluboká. Zbrojnice. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/ fotogalerie/interiery, vyhledáno 10. 3. 2012
111. Zámek Hluboká. Lovecká jídelna. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/ fotogalerie/interiery, vyhledáno 10. 3. 2012
112. Zámek Hluboká. Obývací pokoj JUDr. Adolfa Schwarzenberga. Foto: autorka
113. Broughton Castle, Oxfordshire, Velká Británie. Přijímací salon. Reprodukce z: NASH 1839–1849, Vol. II., Plate VII.
114. Zámek Hluboká. Malá jídelna, dřevěný nástavec okolo dveří. Foto: autorka
115. Wroxton Abbey, Oxfordshire, Velká Británie. Hala. Reprodukce z: NASH 1839–1849, Vol. II., Plate IX.
116. Zámek Hluboká. Malá jídelna, detail stropu. Foto: autorka
117. Zámek Hluboká. Ložnice kněžny Eleonory, detail stropu. Foto: autorka
118. Zámek Hluboká. Knihovna, okno v arkýři. Foto: autorka
119. Zámek Hluboká. Čítárna, okno. Foto: autorka
120. Haddon Hall, Derbyshire, Velká Británie. Dlouhá galerie, detail. Reprodukce z: NASH 1839–1849, Vol. I., Plate XXIII.
121. Loseley Park, Surrey, Velká Británie. Salon, detail. Reprodukce z: NASH 1839–1849, Vol. I., Plate XX.
122. Zámek Hluboká. Chodba ke kapli, detail ozdobné omítky. Foto: autorka
123. Zámek Hluboká. Přijímací salon, detail stropu. Foto: autorka
124. Owen Jones: *The Grammar of Ornament*. Dva listy z kapitoly *Alžbětinský ornament* (*Elizabethan ornament*). Reprodukce z: JONES 1856, Plate 83, 84
125. Zámek Hluboká s budovami skleníku zimní zahrady, zimní jízdárny a Šteklu. Pohled od severozápadu, letecký snímek. Reprodukce z internetu: http://www.mane-reality.cz/ developerske-projekty/rodinne-domy-a-pozemky-hluboka-nad-vltavou-holy-vrch-46-it_3.html, vyhledáno 30. 1. 2012
126. Zámek Hluboká, zimní jízdárna obklopená nižšími budovami stájí, kočároven a bytů pro personál. Se zámkem ji spojuje skleník zimní zahrady. Pohled od jihozápadu, letecký snímek. Reprodukce z internetu: http://www.treking.czregionyhluboka3.jpg, vyhledáno 30. 1. 2012

127. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Pohled od západu. Reprodukce z internetu: http://www.artmap.cz/vystavni-misto-25/zamecka-jizdarna-hluboka-nad-vltavou, vyhledáno 30. 1. 2012
128. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Realizovaný návrh západního průčelí. Franz Beer, 1845. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká, plán č. 1863. Foto: autorka
129. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Nerealizovaný návrh západního průčelí. Franz Beer, (1845). SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1866. Foto: autorka
130. Zámek Hluboká, zimní jízdárna. Nerealizovaný návrh severního průčelí. Franz Beer, (1845). SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1867. Foto: autorka
131. Zámek Hluboká, zimní jízdárna, interiér hlavního sálu. Pohled na západní stěnu s tribunou. Foto: autorka
132. Zámek Hluboká, návrh tribuny v zimní jízdárně. (Franz Beer), (1845–1847). SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1873. Foto: autorka
133. Hampton Court, Middlesex, Velká Británie. Hala. Reprodukce z: NASH 1839–1849, Vol. III., Plate XVI.
134. Zámek Hluboká, zimní jízdárna se skleníkem zimní zahrady. Pohled od západu. Foto: autorka
135. Zámek Hluboká, návrh nové spojovací chodby mezi zimní zahradou a zámkem. Pohled od západu. Damas Deworezky, s.d. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1838. Foto: autorka
136. Zámek Hluboká, spojovací chodba mezi zimní zahradou a zámkem. Pohled od východu. Foto: autorka
137. Zámek Hluboká, skleník zimní zahrady, detail. Pohled od západu. Foto: autorka
138. Hluboká nad Vltavou, projekt úřednického domu v Podhradí, hlavní průčelí. Franz Beer, 1843. Reprodukce z: VYBÍRAL 1999, 42
139. Hluboká nad Vltavou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Pohled od východu. Foto: autorka
140. Hluboká nad Vltavou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Pohled k hlavnímu oltáři. Foto: autorka
141. Zámek Hluboká, Štekl. Letecký pohled od západu. Reprodukce z internetu: http://ze-vzduchu.cz/fotografie-zajimavych-mist-ze-vzduchu/category/369-zamek-hluboka-nad-vltavou, vyhledáno 30. 1. 2012

142. Zámek Hluboká, Štekl. Jihozápadní fasáda. Reprodukce z internetu: http://www.panoramio.com/photo/55042013, vyhledáno 30. 1. 2012

143. Návrh nové obytné budovy u zámku Hluboká zvané Štekl (Stöckel), jihovýchodní fasáda. Damas Deworezky, 1862. SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plán č. 1847. Reprodukce z internetu: http://www.hotelstekl.cz/hotel-stekl.html, vyhledáno 2. 2. 2012

144. Návrh nové obytné budovy u zámku Hluboká zvané Štekl (Stöckel), jihozápadní fasáda. Damas Deworezky, 1862. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, dílčí inventář stavebních plánů (1773–1944), plán č. 700. Foto: Jarmila Hansová

145. Zámek Hluboká, letecký pohled od jihu na pravidelnou parterovou úpravu zámecké zahrady. Na severozápadě navazuje na zahradu anglický park. Reprodukce z internetu: http://ze-vzduchu.cz/fotografie-zajimavych-mist-ze-vzduchu/category/369-zamek-hluboka-nad-vltavou, vyhledáno 30. 1. 2012

146. Zámek Hluboká, detail pravidelného parteru před vstupem do zámku. Reprodukce z internetu: http://www.zamek-hluboka.eu/prohlidkove-trasy/park, vyhledáno 2. 2. 2012

147. Plán zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou. Reprodukce z: PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004, 77

XIII. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní fondy

NPÚ ú. o. p. České Budějovice

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, fond Rodinný archiv Schwarzenbergů. Johann Adolf II., Fass. 554, 555, 557, 566. Kartony neuspořádány

SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká nad Vltavou, plány č. 1590, 1597, 1598, 1635–1643, 1671–1673, 1675, 1677, 1680, 1718, 1720, 1724, 1738, 1739, 1742, 1745, 1748, 1838, 1847, 1863–1868, 1873

Literatura

ALEX/KÜHN 1988 – Reinhard ALEX / Peter KÜHN: Schlösser und Gärten um Wörlitz. Leipzig 1988

BAHLCKE/EBERHARD/POLÍVKA 2001 – Joachim BAHLCKE / Winfried EBERHARD / Miroslav POLÍVKA (ed.): Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska. Praha 2001

BENEŠ 1887 – Franz Joseph BENEŠ: Schloss Hrádek. Eine Monographie. Prag 1887

BENEŠOVÁ 1984 – Marie BENEŠOVÁ: Česká architektura v proměnách dvou století: 1780–1980. Praha 1984

BRION 1974 – Marcel BRION: Romantismus. In: Encyklopedie umění nové doby (= Umění a lidstvo; Larousse). Praha 1974, 39–40

BUBEN 1997 – Milan BUBEN: Encyklopedie heraldiky. 2., rozšířené vydání, Praha1997

BUBEN 2001 – Milan M. BUBEN: Schwarzenbergové. I. část – primogenitura. In: Rodopisná Revue 2, Léto 2001. České Budějovice 2001, 5–16

CICHROVÁ 2008 – Kateřina CICHROVÁ: Schwarzenberské heraldické tapiserie. Konstanty a proměny. In: GAŽI 2008, 591–596

ČORNEJ/ČORNEJOVÁ/RADA/VANÍČEK 1997 – Petr ČORNEJ / Ivana ČORNEJOVÁ / Ivan RADA / Vratislav VANÍČEK: Dějiny zemí Koruny české I. Praha/Litomyšl 1997

DIXON/MUTHESIUS 1978 – Roger DIXON / Stefan MUTHESIUS: Victorian Architecture. With a short dictionary of architects and 250 illustrations. London 1978

DUBSKÝ 1948 – A. DUBSKÝ: Hluboká n./Vlt. a okolí. České Budějovice 1948

DURDÍK 2002 – Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky. Praha 2002

DURDÍK 2005 – Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky 2. Praha 2005

DURDÍK 2009 – Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. 3., opravené vydání. Praha 2009

EHRLICH 2008 – Marek EHRLICH: Vývoj krajinářských úprav na Hlubocku. In: GAŽI 2008, 113–116

GAŽI 2003 – Martin GAŽI: Českobudějovické trámové stropy na zámku Hluboká. In: Výroční zpráva Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích 2002. České Budějovice 2003, 298–304

GAŽI 2008 – Martin GAŽI (ed.): Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii. České Budějovice 2008

HORNÁT 1970 – Jaroslav HORNÁT: Anglický gotický román. Praha 1970

HORYNA 2001a – Mojmír HORYNA: Architektura romantického historismu. In: Taťána PETRASOVÁ / Helena LORENZOVÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/1. Praha 2001, 261–277

HORYNA 2001b – Mojmír HORYNA: Architektura přísného a pozdního historismu. In: Taťána PETRASOVÁ / Helena LORENZOVÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/2. Praha 2001, 133–202

JAMIESON 1825 – John JAMIESON (ed.): A etymological dictionary of the Scottish language. Supplement. Vol 1. Edinburgh 1825

JONES 1856 – Owen JONES: The Grammar of Ornament. London 1856

KOSTKA/VONDRA 1961 – Jiří KOSTKA / Jiří VONDRA: Hluboká. Státní zámek a památky v okolí. Praha 1961

KRČÁLOVÁ 1956 – Jarmila KRČÁLOVÁ: Zámek Hluboká za pánů z Hradce. In: Umění věků. Věnováno k sedmdesátým narozeninám profesora Josefa Cibulky. Praha 1956, 76–85

KRČÁLOVÁ 1986 – Jarmila KRČÁLOVÁ: Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě. Praha 1986

KRČÁLOVÁ 1989 – Jarmila KRČÁLOVÁ: Renesanční architektura v Čechách a na Moravě. In: Oldřich J. BLAŽÍČEK (ed.): Dějiny českého výtvarného umění II/1. Praha 1989, 6–62

KŘÍŽOVÁ 1993 – Květa KŘÍŽOVÁ: Šlechtický interiér 19. století v dobových zobrazeních ze zámeckých sbírek. Praha 1993

KUBÍKOVÁ 2008 – Anna KUBÍKOVÁ: Členství Schwarzenbergů v hospodářských a kulturních spolcích v 19. a na počátku 20. století. In: GAŽI 2008, 513–528

KUSÁK/HOŘEJŠÍ 1983 – Dalibor KUSÁK / Jiřina HOŘEJŠÍ: Státní zámek Hluboká. Praha 1983

KUTHAN/HORYNA/MUCHKA 1982 – Jiří KUTHAN / Mojmír HORYNA / Ivan MUCHKA: Jižní Čechy: krajina, historie, umělecké památky. Praha 1982

KUTHAN 1991 – Jiří KUTHAN: Zámek Hluboká nad Vltavou. Romantická rezidence knížecího rodu Schwarzenbergů. České Budějovice 1991

KUTHAN 1997 – Jiří KUTHAN: Schloss Hluboká (Frauenberg): Die romantische Residenz des Fürstenhauses Schwarzenberg. In: MŽYKOVÁ 1997, 88–101

KUTHAN 2001 – Jiří KUTHAN: Aristokratická sídla období romantismu a historismu. Praha 2001

LÁTAL 2008 – Hynek LÁTAL: Anton Erhard Martinelli ve službách Schwarzenbergů. In: GAŽI 2008, 219–228

LAVIČKA 2008 – Roman LAVIČKA: Zámecká kaple na Hluboké. Proměny podoby, funkce a vybavení. In: GAŽI 2008, 183–206

LÍBAL 1997 – Dobroslav LÍBAL: Romantická gotická architektura první poloviny 19. století v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: MŽYKOVÁ 1997, 80–87

MACHALÍKOVÁ 2005 – Pavla MACHALÍKOVÁ: Objevování středověku. Tři kapitoly k recepci gotického umění v Čechách v pozdním 18. a raném 19. století. Praha 2005

MARKUS 1914 – Antonín MARKUS: Příspěvky k umělecké topografii jižních Čech. III. Stavby pana Ondřeje Ungnada na Hluboké. In: Památky Archaeologické XXVI, Praha 1914, 132–135

MARKUS 1936 – Antonín MARKUS: Rod knížat ze Schwarzenberku. 2., doplněné vydání, Třeboň 1936

MORRIS 1868 – Francis Orpen MORRIS: The Ancestral Homes of Britain: Containing examples of its noblest Castles, Halls and Mansions. London 1868

MORRIS s.d. – Francis Orpen MORRIS: Castles and Halls of England. London, s.d.

MŽYKOVÁ 1995 – Marie MŽYKOVÁ: Romantický historismus. Novogotika. Zámek Sychrov / hrad Bítov 1995

MŽYKOVÁ 1997 – Marie MŽYKOVÁ (ed.): Kamenná kniha. Sborník k Romantickému historismu – Novogotice. Zámek Sychrov 1997

MŽYKOVÁ 2008 – Marie MŽYKOVÁ: K portrétům Schwarzenbergů v českých sbírkách. In: GAŽI 2008, 289–320

NAŇKOVÁ 1974 – Věra NAŇKOVÁ: Architekt a stavitel Pavel Ignác Bayer – představy v literatuře a skutečnost. In: Umění XXII, 1974, 224–260

NAŇKOVÁ 1989 – Věra NAŇKOVÁ: Architektura vrcholného baroka v Čechách. In: Oldřich J. BLAŽÍČEK (a kol.): Dějiny českého výtvarného umění II/2. Praha 1989, 391–454

NASH 1839–1849 – Joseph NASH: The Mansions of England in the Olden Time. Vol. I.–IV. London 1839–1849

NEUMANN 1993 – Jiří NEUMANN: Významná osobnost – F. X. Horský. In: Obnovená tradice č. 7, Ročník IV. 1993, 19

NOVÁKOVÁ 1997 – Soňa NOVÁKOVÁ: The Claws of the Monster: A Survey of the English Gothic Novel, 1764–1820. In: MŽYKOVÁ 1997, 18–32

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ 1999 – Božena PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ (a kol.): Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 1999

PALECZEK 2008 – Raimund PALECZEK: Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století. In: GAŽI 2008, 37–46

PAVLÁTOVÁ/EHRLICH 2004 – Marie PAVLÁTOVÁ / Marek EHRLICH (a kol.): Zahrady a parky jižních Čech. Praha 2004

PETRASOVÁ 2001 – Taťána PETRASOVÁ: Architektura „státního“ klasicismu, palladiánského neoklasicismu a počátků romantického historismu. In: Taťána PETRASOVÁ / Helena LORENZOVÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/1. Praha 2001, 28–60

POCHE 1977 – Emanuel POCHE (a kol.): Umělecké památky Čech 1 (A/J). Praha 1977

POCHE 2001 – Emanuel POCHE: Prahou krok za krokem. 3., aktualizované a doplněné vydání, Praha/Litomyšl 2001

POSPÍŠILOVÁ 1979 – Marie POSPÍŠILOVÁ: Historizující zámecký interiér 19. století v Čechách. In: Umění 27/1979, 296–321

POUZAR 2011 – Vladimír POUZAR (a kol.): Almanach českých šlechtických rodů. Brandýs nad Labem 2011

PROKOPOVÁ/TROUPOVÁ/VAVERKOVÁ 2008 – Zdenka PROKOPOVÁ / Ivana TROUPOVÁ / Zuzana VAVERKOVÁ: Státní zámek Hluboká nad Vltavou (podrobnější průvodcovský text). Hluboká nad Vltavou 2008. Nepublikováno

RAMEŠ 1999 – Václav RAMEŠ: Schwarzenbergové v našich zemích. In: Obnovená tradice 20, Ročník X. 1999, 23–27

RAMEŠ 2008 – Václav RAMEŠ: Proměny schwarzenberského panství v Čechách. In: GAŽI 2008, 25–36

SEDLÁČEK 1925 – August SEDLÁČEK: Českomoravská heraldika. Část zvláštní. Praha 1925

SEDLÁČEK 1996 – August SEDLÁČEK: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl sedmý, Písecko. Praha 1996³

SEDLÁČEK 1998 – August SEDLÁČEK: Místopisný slovník historický království českého. Praha 1998²

SCHWARZENBERG 1963 – Karl Fürst zu SCHWARZENBERG: Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg. Neustadt an der Aisch 1963

SIEGLOVÁ 2008 – Kateřina SIEGLOVÁ: Hrádek u Nechanic – architektura a její inspirační zdroje (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2008

STEKL 1975 – Hannes STEKL: Schlösser als Machtsymbole. Wirtschafts- und sozialgeschichtliche Aspekte historistischer Schloßbaute. In: Renate WAGNER-RIEGER / Walter KRAUSE (ed): Historismus und Schloßbau. München1975, 187–194

TOMAN 2009 – Rolf TOMAN (ed.): Klassizismus und Romantik: Architektur, Skulptur, Malerei, Zeichnung 1750–1848. Potsdam 2009

TŘÍSKA 1986 – Karel TŘÍSKA (a kol.): Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 5., Jižní Čechy. Praha 1986

ÚLOVEC 2000 – Jiří ÚLOVEC: Příspěvek k ikonografii Hluboké ze 16. až 19. století. In: Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 37, 2000, 198–207

VETTER 1967 – Stanislav VETTER: Zámek Hluboká. Československo. Praha 1967

VLČEK 1999 – Pavel VLČEK: Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha 1999

VLČEK 2004 – Pavel VLČEK (ed.): Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004

VYBÍRAL 1997 – Jindřich VYBÍRAL: Damasus Deworezky, předběžný portrét. In: MŽYKOVÁ 1997, 102–106

VYBÍRAL/SEKYROVÁ 1998 – Jindřich VYBÍRAL / Milada SEKYROVÁ: Britská cesta Jana Adolfa ze Schwarzenbergu roku 1825. In: Umění XLVI. 1998, 129–145

VYBÍRAL 1999 – Jindřich VYBÍRAL: Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu. Praha 1999

WAINWRIGHT 1997 – Clive WAINWRIGHT: The Gothic Revival in Britain from Walter Scott to Pugin. In: MŽYKOVÁ 1997, 33–52

ZAHRADNÍK/KSANDR 2003 – Pavel ZAHRADNÍK / Karel KSANDR: Stavebněhistorický průzkum zámku Hluboká nad Vltavou, textová část. Praha 2003, uloženo v archivu NPÚ ú. o. p. České Budějovice, a. č. 6303

ZÁLOHA 1994a – Jiří ZÁLOHA: Jan Adolf II. ze Schwarzenberku. In: Obnovená tradice č. 9, Ročník V. 1994, 5–6

ZÁLOHA 1994b – Jiří ZÁLOHA: Eleonora ze Schwarzenberku. In: Obnovená tradice č. 9, Ročník V. 1994, 6–7

ŽIŽKA 2008 – Jan ŽIŽKA: K podobě schwarzenberských hospodářských dvorů. In: GAŽI 2008, 47–78